

PRIJEDLOG

STRATEGIJA KULTURNOG RAZVITKA GRADA KAŠTELA 2017.-2023.

URBANEX

IMPRESSUM

Naručitelj: **Grad Kaštela**

Izrađivač: **Urbanex d.o.o**

Voditeljica izrade: dr. sc. Ivana Katurić

Autorski tim:

Sven Simov

Ives Vodanović

Dunja Bonacci Skenderović

Mario Gregar

Tomislav Pintarić

Neven Tandarić

Krunoslav Kranjec

Marija Boroša

Ana Katurić

Ranko Lipovac

Izvor fotografija: **Turistička zajednica Grada Kaštela**

SADRŽAJ

1.	Uvod	6
1.1.	Strateški okvir planiranja i doprinos strategiji EU 2020	8
1.1.1.	Razvojne strategije na europskoj razini	9
1.1.2.	Razvojne strategije na nacionalnoj razini.....	9
1.1.3.	Razvojne strategije na regionalnoj razini	12
1.1.4.	Strateškoplanski dokumenti na lokalnoj razini	14
1.2.	Legislativni okvir Strategije	18
1.3.	Metodologija izrade strategije.....	21
2.	Analiza stanja	25
2.1.	Resursna osnova.....	25
2.1.1.	Kultura i Grad u širem kontekstu Urbane aglomeracije Split	28
2.1.2.	Socio-demografska obilježja	30
2.1.3.	Kultura i prirodna baština	40
2.1.3.1.	Nepokretna kulturna dobra	41
2.1.3.2.	Nematerijalna i pokretna kulturna dobra	52
2.1.3.3.	Kulturne manifestacije	57
2.1.3.4.	Prirodna baština.....	59
2.2.	Kulturna infrastruktura i kulturna produkcija	61
2.2.1.	Institucionalni sektor	62
2.2.1.1.	Gradska knjižnica Kaštela	65
2.2.1.2.	Muzej Grada Kaštela	67
2.2.2.	Vaninstitucionalni sektor	70
2.2.2.1.	Samostalni umjetnici	70
2.2.2.2.	Udruge u kulturi.....	72
2.3.	Kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela	89

2.4.	Ostali razvojni resursi	95
2.5.	Intersektorska suradnja	96
2.5.1.	Kultura i obrazovanje	97
2.5.2.	Kultura i turizam	103
2.6.	Međunarodna kulturna suradnja.....	109
2.7.	Analiza institucionalnog okvira, te strukture, stavova, interesa i mogućnosti dionika – mapiranje matrice interesa	111
2.8.	Analiza najboljih praksi (benchmarking).....	117
2.8.1.	Društveno-kulturni centri	118
2.8.1.1.	La Friche la Belle de Mai	122
2.8.1.2.	Pogon Jedinstvo	124
2.8.1.3.	Dom mladih Split	126
2.8.1.4.	Kulturni centar Grada Kaštela	128
2.8.2.	Teritorijalni marketing	129
3.	Razvojni scenariji	132
4.	Strateški okvir	135
4.1.	Vizija	135
4.2.	Razvojni ciljevi, prioriteti i mjere	136
4.2.1.	Cilj I. – Poticanje dostupnog i uključivog kulturnog stvaralaštva	136
4.2.2.	Cilj II. – Participativno upravljanje kulturnom baštinom te razvoj kulturne infrastrukture	138
4.2.3.	Cilj III. – Integrirani razvoj institucionalnog i izvaninstitucionalnog kulturnog sektora	143
4.3.	Strateški projekti	146
4.4.	Akcijski plan	147
4.5.	Izvori financiranja	155
	POPIS LITERATURE I IZVORA	156
	POPIS SLIKA I TABLICA	166

UVOD

1. UVOD

Kultura i kulturno-povijesna baština identificirane su kao važne odrednice identiteta Splitsko-dalmatinske županije iz čega proizlazi i odluka Grada Kaštela o izradi Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela za razdoblje 2017.–2023. g. U Strategiji se određuju dugoročni i specifični ciljevi, osnovne smjernice ukupnog kulturnog razvoja te operativni akcijski plan s prioritarnim projektima. Strategija tako obuhvaća cjelokupni sektor kulture Grada Kaštela te definiranjem razvojnih smjernica ima ključnu ulogu u usmjeravanju budućeg kulturnog razvitka.

Pojam kulture podložan je različitim interpretacijama, no u najširem smislu, kultura obuhvaća ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti što ih je stvorilo čovječanstvo (Hrvatski jezični portal, 2016). U hrvatskom javnom diskursu pojam kulture često se poistovjećuje s kulturnom baštinom koja se odnosi na materijalnu i nematerijalnu (duhovnu) produkciju pojedinaca ili skupina koje su u nasljeđe ostavili preci. Kultura je već od početka turističkih kretanja i turizma kao grane gospodarstva bila značajan čimbenik atraktivnosti pojedinih područja, iz čega se razvio kulturni turizam. Važnost kulturnog turizma prepoznata je još u Strategiji razvoja kulturnog turizma iz 2003. g. što je povezano s porastom potražnje za kulturnim turizmom, a to je pak uvjetovano socio-demografskim i promjenama životnog stila koji diferenciraju sve veći broj turista koji imaju jače izražen interes za kulturu. Daljnji rast kulturnog turizma predviđa se i u Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. g., a u skladu s njom mora biti izrađena Strategija kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.–2023. g. Osim toga, Strategija će biti usklađena i s preporukama Europske komisije i nadležnog ministarstva, važećim zakonskim aktima u Republici Hrvatskoj, ali i u skladu s nadređenom županijskom Strategijom razvoja kulturnog turizma. Kulturni turizam ima izrazitu važnost i veliki potencijal daljnjeg razvoja za područje Grada Kaštela s obzirom da je ono bogato kulturnom i prirodnom baštinom te ostalim kulturnim resursima. Pozitivan čimbenik budućeg razvoja kulturnog turizma leži i u činjenici kako je Grad Kaštela smješten na obali Jadranskog mora te u blizini Grada Splita što znači da se kulturni turizam može graditi na postojećoj bazi kupališnog (ljetnog) turizma te služiti kao selektivni oblik turizma koji sa svojim proizvodima može omogućiti jačanje *brenda* destinacije.

Grad Kaštela nalazi se tek nekoliko kilometara zračne udaljenosti od Grada Splita, dok zbog Kaštelanskog zaljeva, koji dijeli dva grada, cestovna udaljenost iznosi petnaestak kilometara. Zbog blizine i funkcionalne povezanosti sa Gradom Splitom, Grad Kaštela je Odlukom o ustrojavanju Urbane aglomeracije Split 30. studenoga 2015. g. ušao u sastav Urbane aglomeracije Split kao jedna od ukupno 13 jedinica lokalne samouprave koju navedena aglomeracija obuhvaća. Kao dio Urbane aglomeracije Split, Grad Kaštela ima priliku koristiti sredstva iz mehanizma Integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU)

u sklopu kojih se mogu provesti i projekti vezani uz obnovu i valorizaciju kulturne baštine, njenu promociju te povećati kapaciteti postojećih kulturnih ustanova.

Stanovništvo je glavni čimbenik u smislu valorizacije i očuvanja kulturne baštine, kao i u smislu potražnje za općenito uslugama vezanima uz kulturu (kazališta, muzeji i sl.). Na području Grada Kaštela u 2011. g. živjelo je 38.667 stanovnika što je gotovo 12,0 % ukupnog stanovništva Urbane aglomeracije Split, te 8,5 % stanovništva Splitsko-dalmatinske županije. Grad Kaštela jedna je od malobrojnih jedinica lokalne samouprave koje ostvaruju i porast broja stanovnika pa je tako broj stanovnika u posljednjih dvadesetak godina porastao za gotovo trećinu. Povećanjem broja stanovnika raste i potražnja za svim vrstama usluga, pa tako i uslugama vezanim uz kulturu, ali i uslugama djelatnosti koje spadaju u sektor kreativnih i kulturnih industrija. Uloga Grad Splita, kao drugog po veličini makroregionalnog centra u Hrvatskoj, odnosno središta mnogobrojnih i važnih kulturnih ustanova, ukazuje na njegovu važnost za funkcionalno povezivanje s Gradom Kaštela u svrhu razvoja ideja i razmjene znanja ne samo u području kulture, već i u ostalim gospodarskim i društvenim djelatnostima. Osim funkcije rada koja je najsnažnija poveznica između dvaju gradova, funkcionalna povezanost odnosi se između ostalog, i na odlazak u Split kako bi se zadovoljile potrebe za kulturnim uzdizanjem i obrazovanjem. Povezanost dvaju gradova u kulturnom smislu predstavlja pozitivan čimbenik, ne samo zbog mogućnosti međusobne suradnje ustanova, udruga i ostalih aktera, već i zbog velikog broja stanovnika koji čine potencijalne posjetitelje kaštelanskih manifestacija i sveukupne kulturne baštine.

Strategija kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023. g. sastoji se od niza poglavlja u kojima se logičkim redoslijedom od analize postojećeg stanja kreiraju strateški okvir i razvojni scenariji. Uvodno poglavlje uz osnovne podatke o svrsi i ulozi Strategije daje pregled općih obilježja Grada Kaštela, a uz to se predstavljaju strateški i legislativni okvir planiranja te metodologija, odnosno način izrade Strategije. Analiza stanja najobuhvatnije je poglavlje koje čini temelj izrade strateškog okvira, odnosno polazište za formiranje ciljeva, mjera i aktivnosti kao smjernica budućeg kulturnog razvitka Grada Kaštela. Analiza stanja podijeljena je na nekoliko potpoglavlja koja analiziraju različite aspekte kulture na području Grada Kaštela: resursnu osnovu, kulturnu infrastrukturu i kulturnu produkciju, kulturne i kreativne industrije, ostale razvojne resurse, intersektorsku suradnju, te naposljetku mapiranje matrice interesa i prikaz najboljih praksi oko realizacije institucija kojima se promiče razvoj suvremene kulturne produkcije u Hrvatskoj i svijetu. Na temelju navedenog, izrađena su poglavlja u kojima su predstavljeni razvojni scenariji, a zatim i strateški okvir. Kompleksnim i sveobuhvatnim pristupom prilikom analize i definiranja budućih smjernica u Strategiji pokrivena su sva područja i aspekti relevantni za cjeloviti kulturni razvitak Grada Kaštela.

1.1. Strateški okvir planiranja i doprinos strategiji EU 2020

Prilikom izrade Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023. g. pozornost je usmjerena na povezivanje plana razvoja s postojećom strateško planskom dokumentacijom iz aspekta važnosti za kulturu. U ovom poglavlju prikazan je kratki pregled navedene dokumentacije na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, a u svrhu osiguravanja usklađenosti ovog dokumenta s dokumentima višeg reda. Strateški okvir planiranja ove Strategije čine dokumenti na nekoliko razina segmentirano prikazanih na sl. 1.

Sl. 1. Popis strateških dokumenata i programa relevantnih za izradu i provedbu Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023.

Napomena:

**Strateški dokumenti označeni zvjezdicom nisu više na snazi, no u trenutku izrade Strategije nisu usvojeni novi stoga se u određenoj mjeri koriste stari strateški dokumenti.*

***Strateški dokument se ne odnosi direktno na kulturni razvoj Grada Kaštela, no može se uvjetno uzeti u obzir sukladno čvrstim kulturološkim, društvenim i socioekonomskim vezama s Gradom Splitom, ujedno i središtem Splitsko-dalmatinske županije.*

**** Strategija kulturnog razvoja Grada Kaštela 2012. nije usvojena*

1.1.1. **Razvojne strategije na europskoj razini**

Generalni Strateški okvir za financijsku perspektivu 2014.-2020. g. (**EUROPA 2020**) utvrdio je tematske ciljeve i investicijske prioritete koje je potrebno uključiti u razvoj kulturnog sektora. Centralizirani programi provode se kroz programe **Kreativna Europa** (podupiranje europske kinematografije te kulturnog i kreativnog sektora s ciljem njihovog doprinosa održivom razvoju i zapošljavanju; Kreativna Europa, 2016) te „**Strategijom za razvoj euro-mediteranske kulturne baštine 2007.-2013.**“ (poticanje razvijanja zajedničke prekogranične platforme za upravljanje i promociju euro-mediteranske kulturne baštine u okviru zajedničkog kulturnog naslijeđa mediteranskih zemalja). Decentralizirani natječaji, vezani između ostalog i za kulturni razvoj, u Republici Hrvatskoj provode se kroz dva **Operativna programa - Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.** i **Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.** Sektorske strategije s europske razine poštovane su prilikom izrade nacionalnih, regionalnih i lokalnih strategija, stoga ovdje nisu detaljnije analizirane.

1.1.2. **Razvojne strategije na nacionalnoj razini**

Kao osnovni ciljevi „**Strateškog plana Ministarstva kulture 2015.-2017.**“ (**2014**) ističu se promicanje kulture kao razvojne snage društva, unapređenje poduzetništva u kulturi te razvoj kulturne infrastrukture i uopće participacije u kulturnom životu. Potonji cilj trebao bi se realizirati uz pomoć društveno-kulturnih centara koji bi trebali osigurati rast participacije u kulturi, a time i potrošnje, dok se unapređenje poduzetništva u kulturi namjerava postići poticanjem razvoja kreativnih i kulturnih industrija. Kako bi se uspostavila ravnoteža između institucionalnog i izvaninstitucionalnog segmenta kulture, osnovana je zaklada „Kultura nova“ koja je prvenstveno zadužena za financiranje inovativnih kulturnih i umjetničkih praksi na što se sve više stavlja naglasak u suvremenoj produkciji kulture. Aktivnosti koje je Plan predvidio kao prihvatljive za financiranje obuhvaćaju festivalske programe, izložbene projekte, performanse i instalacije, edukativne programe, radionice te cjelogodišnje

programe klubova. Uz njih, potpora je predviđena u svrhu razvoja glazbenog i kazališnog amaterizma s naglaskom na kontinuiranu potrebu podizanja stručnosti i kvalitete djelovanja.

Suvremeni trendovi turizma ukazuju na jačanje značaja selektivnih oblika turizma, s posebnim naglaskom na razvoj kulturnog turizma. Upravo zbog jačanja kulturnog segmenta turističke djelatnosti, Ministarstvo turizma potaknulo je izradu „**Akcijskog plana razvoja kulturnog turizma**“ (2015) koji je definirao smjernice za razvoj kulturnog turizma. Kao glavni nedostaci u trenutnom razvoju kulturnog turizma na nacionalnoj razini ističu se nedovoljna suradnja dionika iz kulturnog i turističkog sektora, nedovoljna promocija, nedovoljna učinkovitost postojećeg modela upravljanja, neadekvatno očuvanje i zaštita kulturnih resursa te nedostatak identifikacije kulturno-povijesnih resursa. Sukladno nedostacima, osnovni prioriteti u razvoju kulturnog turizma trebali bi biti orijentirani na razvoj *living history* muzeja (s ciljem oživljavanja povijesti i povezanih resursa), jačanje promocije kulture u turizmu, povećanje ulaganja u restauraciju objekata materijalne kulturne baštine, razvoj kulturnih manifestacija, inventarizaciju kulturno-povijesnih resursa i dr. Akcijskim planom definirano je pet strateških ciljeva koji su orijentirani na razvoj i opremanje kulturno-turističkih atrakcija, definiranje kulturno-turističkog portfelja, aktivaciju turističkog tržišta adekvatno osmišljenim marketingom radi stvaranja prepoznatljivosti (*brenda*, imidža), stvaranje institucionalnih i organizacijskih predujeta za razvoj kulturnog turizma te unaprjeđenje znanja, vještina i kompetencija dionika kulturnog turizma.

Iako datira iz 2003. g. „**Strategija razvoja kulturnog turizma – Od turizma i kulture do kulturnog turizma**“ (2003) predstavlja dugogodišnji plan implementacije kulture i njenih segmenata u turističke aktivnosti i procese u Republici Hrvatskoj s ciljem uključivanja kulturnog sektora u turistički proizvod destinacije, odnosno razvijanja široke ponude kulturnih proizvoda i atrakcija koje će povećati atraktivnost destinacija te korištenje ljudskih resursa u turističkoj interpretaciji, promociji i prezentaciji. Iako je provedbeno razdoblje strategije završilo i dokument više nije na snazi, zbog nedostatka nove strategije ovaj dokument i dalje stvara dobru podlogu za razvoj kulturnog turizma u Hrvatskoj. Dugoročni ciljevi koji su definirani Strategijom, orijentirani su na stvaranje imidža destinacije bogato osmišljenom i sadržajnom kulturnom turističkom ponudom, porast zadovoljstva turista posjetom značajnih kulturno-povijesnih atrakcija, poticanje domaće potražnje te privlačenje novih tržišnih skupina. Prioriteti razvoja tako imaju za cilj jačanje intersektorske suradnje, jačanje standarda interpretacije, opremljenosti i kvalitete kulturno-turističkih atrakcija te jačanje sustava promocije i distribucije kulturno-turističkih proizvoda.

Pojam kreativnih i kulturnih industrija (KKI) relativno je nov u Hrvatskoj i ne postoji njegova jedinstvena definicija, iako se u taj sektor svrstavaju djelatnosti vezane uz muzeje, knjižnice, kulturnu baštinu, umjetnost (dizajn, glazba i izvedbene umjetnosti), film, fotografiju, računalne programe (uključujući

igre i nove medije), elektroničke medije, umjetničke zanate, arhitekturu te izdavaštvo, oglašavanje i tržišno komuniciranje. Te djelatnosti kulturu koriste kao *input* i sadrže kulturnu dimenziju, mada njihove proizvode obilježava veća funkcionalnost. Glavni nacionalni strateški dokument koji promiče razvoj KKI-a je „**Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj**“ (2015). Generalni zaključci navedenog dokumenta ukazuju na značajan prostor za napredak KKI-a, izražen poduzetnički potencijal kreativnih profesionalaca, potencijal za jačanje „kulture stvaranja“ i „kreativne ekonomije“ što ukazuje da oni kao takvi mogu snažno konkurirati i na međunarodnoj razini promovirajući kulturu i kulturne resurse Republike Hrvatske.

„**Hrvatska u 21. stoljeću – Strategija kulturnog razvitka**“ (2003) definira smjernice kulturnog razvitka Republike Hrvatske za dugoročno razdoblje u područjima kulturne politike, umjetnosti i kulturnih industrija, kulturne baštine, kulturnih odnosa te međusektorskih sastavnica kulture. Zaključci strategije zahtijevaju poticanje nove inicijative u institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj sferi kulture, partnerstva s drugim sektorima (i na europskoj razini) te promjene u vrijednosnim orijentacijama i načinu života građana. Cjelokupan dokument temelji se na razvoju održivog kulturnog razvitka uz spajanje kulture kao cilja i kulture kao sredstva. Strategija je istaknula važnost povećanja „kulturne proizvodnje“ (kontinuirano stvaranje kulturnih djela), popularizacije javnih dobara, komercijalizacije kulturnih ustanova, subvencioniranje i poticanje inovativnih kulturnih i poduzetničkih ideja, isticanje lokalnih kulturnih značajki (poput hrane, vina, okoliša, običaja, aktivnosti i dr.), smanjenje uvoza, odnosno povećanje izvoznih kulturnih proizvoda. Iako je provedbeno razdoblje Strategije prošlo, njen okvir, smisao i smjernice mogu se implementirati u buduće modele razvoja kulturnog razvitka na lokalnoj razini.

„**Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.**“ (2011) nije više na snazi, no sukladno nedostatku strategije za novo razdoblje, u procesu izrade ove Strategije koristit će se temeljne odrednice i smjernice utemeljene postojećom strategijom. Navedena Strategija definira kulturnu baštinu kao skup materijalnih i nematerijalnih tragova, ostataka i proizvoda djelovanja ljudske vrste kroz evoluciju ili tek njenog razvoja u budućnosti. Važan preduvjet za zaštitu, očuvanje i korištenje kulturne baštine je sustav inventarizacije kulturne baštine koji bi na cjelovit, transparentan i dostupan način osigurao preduvjete za budući razvoj kulture i dodatnih segmenata. Glavni zadatak Strategije je upravo stvaranje preduvjeta za zaštitu, očuvanje i održivo gospodarenje kulturnom baštinom na nacionalnoj razini. Glavna vizija Strategije glasi: „*Kulturna baština temelj je očuvanja kulturnog i nacionalnog identiteta te kulturnog razvitka i održivog gospodarskog razvoja Republike Hrvatska*“. U svrhu postizanja glavne vizije, Strategija je definirala ciljeve koji su bili usmjereni na povećanje efikasnosti i uspješnosti politike zaštite i očuvanja kulturne baštine, povećanje prohoda i drugih koristi održivog gospodarenja kulturnom

baštinom te podizanje razine svijesti pojedinaca i zajednice o važnosti kulturne baštine i održivog gospodarenja.

1.1.3. Razvojne strategije na regionalnoj razini

Razvojne strategije na regionalnoj razini obuhvaćaju strategije razvoja definirane Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (2014) koje pripremaju jedinice regionalne samouprave i urbana područja te ostale razvojne strategije koje se dotiču kulture i promiču razvoj kulture i kao takve imaju izravni i neizravni utjecaj na kulturni život Grada Kaštela.

Iako „**Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013.**“ (2011) kao temeljni strateški dokument razvoja županije više nije na snazi, a nova razvojna strategija tek je u procesu izrade, njezine temeljne smjernice u pogledu valorizacije kulturnih resursa mogu poslužiti kao vodilja za definiranje budućih strateških opredjeljenja u ovoj Strategiji. U Razvojnoj strategiji navodi se iznimno bogatstvo prostora Splitsko-dalmatinske županije kulturno-povijesnim naslijeđem te kulturnom baštinom. Razvojna je Strategija identificirala probleme neprepoznatljivosti kulturne ponude na domaćem i stranom tržištu te nedovoljnu očuvanost, istraženost i status zaštite kulturno-povijesne baštine na razini cijele županije. Navodi se potreba za poticanjem aktivnosti podizanja prepoznatljivosti kulturne ponude te potreba za provođenjem aktivnije zaštite baštine putem prostorno-planskih i strateško-planskih dokumenata, a temeljem valorizacije kulturnih vrijednosti metodama konzervacije, adaptacije, revitalizacije, restauracije i dr. U okviru cilja 3. *Razvoj ljudskih resursa i povećanje kvalitete života* definiran je prioritet *Razvoj kulturnih sadržaja te očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine* uz mjere usmjerene na vrednovanje i poticanje kulturnog stvaralaštva, poboljšanje uvjeta rada kulturnih institucija i organizacija te očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine. U okviru cilja jačanja prepoznatljivosti županije definiran je prioritet jačanja regionalnog identiteta, a koji se dotiče mjere promicanja kulturnih sadržaja koji naglašavaju specifičnosti i vrijednosti s prostora županije.

„**Strategija razvoja Urbane aglomeracije Split**“ (2016) nadovezuje se na županijsku razvojnu strategiju te definira kulturu i kulturnu baštinu kao ključan segment kulturnog identiteta splitskog prostora koju je potrebno razvijati, unaprijediti i promovirati. Kulturna i njeni segmenti prepoznati su kao važni elementi u razvoju turističke ponude, ali i važan samostalni proizvod. Sukladno tome, u okviru cilja unaprjeđenja kvalitete života na prostoru urbane aglomeracije, definiran je prioritet afirmiranja kulturne i umjetničke autentičnosti te stvaranje prepoznatljivosti splitskog prostora utemeljenog na kulturnoj baštini i suvremenim kulturno-umjetničkim praksama. Svrha prioriteta je povećanje uključenosti građana u razvoj kulturnih i umjetničkih sadržaja, a prioritet bi se provodio kroz mjere

unaprjeđenja kulturno-umjetničke infrastrukture te stvaranje edukativnih programa kulturnih i umjetničkih sadržaja. Sukladno navedenom, Grad Kaštela prepoznat je kao važan dionik u razvoju kulturno-umjetničkih sadržaja i revitalizaciji kulturno-povijesne baštine.

„Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije“ (2007) nije više na snazi te se očekuje izrada novog plana razvoja turizma, no unatoč tome može poslužiti za implementaciju smjernica i odrednica kulturnog razvoja Grada Kaštela. Kao jedan od ključnih ciljeva razvoja turizma na prostoru Splitsko-dalmatinske županije definirano je održavanje i unaprjeđenje kapitalne kulturne vrijednosti Srednje Dalmacije. U planu je utvrđeno povećanje motiviranosti i zainteresiranosti turista za kulturni segment turističke ponude što svakako valja uzeti u obzir prilikom kulturnog razvoja. Definirani su iznimni potencijali kreiranja turističkih proizvoda temeljenih na prirodnim i kulturnim resursima te ostalim atrakcijama.

„Plan razvoja kulturnog turizma Splitsko-dalmatinske županije“ (2009) nije više na snazi te se očekuje izrada novog plana razvoja kulturnog turizma, no s obzirom da se nadovezuje na Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2007) također pruža relevantne strateške odrednice koje se mogu integrirati u definiranje strateških odrednica ove Strategije. Utvrđeno je kako je prostor od Trogira, preko Kaštela do Splita iznimno urbaniziran prostor u kojem do izražaja dolaze kulturno-povijesne vrijednosti kulturne baštine što traži provođenje različitih aktivnosti kako bi se kvalitetno implementirale u razvoj turističke djelatnosti, sljedeći suvremene prakse podizanja konkurentnosti destinacije zasnovanih na stvaranju imidža, razvoju kulturnih manifestacija te ostalih turističkih i kulturnih proizvoda. Glavna načela razvoja kulturnog turizma definiranih Planom usmjerila su važnost povećanja imidža kulturne baštine i prilagođavanje ponude turističkoj potražnji, a glavna vizija odražava i potrebu za valorizacijom kaštelanskog prostora kroz modernu prezentaciju i promociju kulturne baštine i kulturnih događanja. Osim toga, glavni ciljevi razvoja kulturnog turizma Županije usmjereni su na unaprjeđenje i razvoj primarnih kulturno-turističkih atrakcija, unaprjeđenje interpretacije, prezentacije i doživljaja kulturno-turističkih destinacija županije, mobiliziranje kreativnih potencijala i poduzetništvo za kulturni turizam te povećanje dostupnosti kulturnih atrakcija, proizvoda i doživljaja dostupnih posjetiteljima.

„Strategija kulturnog razvitka grada Splita 2015.-2025.“ (2015) nije direktno povezana s kulturnim razvojem Grada Kaštela, no može se uvjetno uzeti u obzir sukladno čvrstim kulturološkim, društvenim i socioekonomskim vezama s Gradom Splitom. Glavna vizija kulturnog razvoja Grada Splita je ostvarenje integracije životnog, stvaralačkog i radnog prostora u tolerantnom i mogućnostima raznolikom okruženju, utemeljenom na sprezi kulturnog sektora i kulturne industrije kao jednim od oslonaca socioekonomskog razvoja stanovništva. Kulturni razvoj Grada Splita temelji se na razvoju

inovativnih programa u kulturnom i kreativnom sektoru stvarajući sinergiju s ostalim industrijama, povećavanju uključenosti građana u kulturne aktivnosti, stvaranju materijalnih, prostornih i infrastrukturnih uvjeta za razvoj kulture i kulturnog sektora, ulaganju u ljudske kapacitete, osiguranju održivosti kulturnog sektora uz jačanje partnerstava i suradnje te jačanju promocije kulturnih ustanova, baštine, nezavisne kulturne scene te organizacija civilnog društva u njihovom razvoju.

„Socijalni plan Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2015.-2018.“ (2015) ima za cilj poticanje socijalne uključenosti i uključenosti u kulturno-umjetničke i društvene aktivnosti osoba s invaliditetom, starijih i nemoćnih osoba te ostalih socijalno osjetljivih skupina. Izrada ove Strategije usklađena je s navedenim Planom.

1.1.4. Strateškoplanski dokumenti na lokalnoj razini

U ovom potpoglavlju dan je kratki pregled važećih strateško-planskih dokumenata na razini Grada Kaštela čije se djelovanje i provedba dotiču kulturnog razvoja i razvitka pripadajućih segmenata.

„Strategija razvoja Grada Kaštela 2016.-2020.“ (2016) glavni je strateško-planski dokument na razini Grada Kaštela i utvrđuje razvojne smjernice za razdoblje do 2020. g. Kulturni sektor ima važno mjesto u budućem razvoju Grada Kaštela što je prepoznato definiranju strateških smjernica vezanih uz njegov razvoj. Kao glavne ustanove u kulturi prepoznate su Muzej Grada Kaštela i Knjižnica Grada Kaštela za čije se poslovanje izdvaja čak 46,0 % proračunskih sredstava namijenjenih za kulturu. Na temelju analize utvrđene su razvojne potrebe koje su istaknule potrebu za većim angažmanom i kvalitetnijom koordinacijom kulturno-umjetničkih dionika, razvojem svih segmenata kulture te većim strateškim izdvajanjima za kulturne djelatnosti, kulturu i kulturni turizam. Strategija je evidentirala glavna ograničenja razvoja kulture Grada Kaštela koja se odnose na nedovoljno izdvajanje financijskih sredstava za kulturne sadržaje, nedovoljnu opremljenost i povezanost postojeće kulturne infrastrukture, nepostojanje kazališne zgrade i koncertne dvorane te adekvatnog prostora za gradski muzej. U navedenom dokumentu inventarizirani su i objedinjeni elementi kulturno-povijesne baštine te je utvrđeno iznimno bogatstvo istima od kojih se najviše ističu utvrde (kašteli) po kojima je Grad i dobio ime. Na temelju analize kulturno-povijesne baštine definirane su potrebe za sanacijom, uređenjem i funkcionalnim osposobljavanjem lokaliteta i građevina nepokretne kulturne baštine te potreba za osmišljavanjem projekata i programa integrirane turističko-kulturne valorizacije kulturno-povijesne baštine Grada Kaštela. Glavna razvojna ograničenja adresirana su u domeni neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, nedostatnih proračunskih sredstava za pripremu podloga za imovinsko-pravno rješavanje, obnovi i zaštiti nepokretne baštine te nerazvijenoj svijesti i neodgovornom

odnošenju dijela stanovništva prema kulturno-povijesnoj baštini. Razvoj kulture u ovom dokumentu definiran je mjerama koje su usmjerene na: razvoj ponude i sadržaja u turizmu; izgradnju, uređenje i održavanje javnih gradskih površina i obalnog pojasa; izgradnju i rekonstrukciju postojećih javnih gradskih objekata; jačanje poveznica među naseljima i izgradnju identiteta jedinstvenog mediteranskog grada; te unaprjeđenje kvalitete kulturnih, sportskih i rekreativnih sadržaja.

U procesu izrade Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023. g. uzeta je u obzir i njena neusvojena prethodnica – „**Strategija kulturnog razvoja Grada Kaštela“ (2012)** koja može poslužiti kao predložak u definiranju strateških smjernica kulturnog razvoja Grada Kaštela u narednom razdoblju. Opći ciljevi kulturne politike definirani prethodnom strategijom temeljili su se na kontinuiranoj inventarizaciji i valorizaciji kulturnih vrijednosti, poticanju individualnog stvaralaštva, razvoju kulturnog pluralizma, multikulturalizma i otvorenosti prema novim okruženjima, razvoju kulturne komunikacije i stvaralaštva putem novih informacijskih tehnologija, preobrazbi kulturnog sektora kao jedne od ključnih poluga ukupnog razvitka te decentralizaciji upravljanja kulturom i kulturnim djelatnostima. Utvrđen je i velik problem u financiranju udruga jer je rascjepkanost udruga usitnila kulturne resurse te povećala izdatke bez željenog efekta što nastavlja opterećivati lokalni proračun i otežava mogućnosti koordinacije i suradnje s nadležnim javnim tijelima koja trebaju omogućiti da se jačanjem njihove participacije prilikom donošenja odluka o budućim aktivnostima u kulturnom životu Grada Kaštela omogući daljnje jačanje kulturnog sektora. Smatra se kako je na taj način kulturni razvoj Grada Kaštela zakočen, a kulturna ponuda neprikladna potrebama stanovništva i turista.

Dokument „**Razvojni projekti Grada Kaštela i Akcijski plan financiranja kroz fondove Europske unije“ (2014)** pružio je pregled strateških projekata na razini Grada Kaštela od kojih su neki iznimno važni za kulturni razvoj koji su definirani su kroz sljedeće projekte: Kulturno-informativni centar Kaštela, Arheološki park „Kaštela“, Kaštelanski „Kaštili“ i Trg Grada Kaštela. Navedeni projekti trebali bi potaknuti razvoj kulturnih sadržaja te očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine kroz vrednovanje i poticanje kulturnog stvaralaštva te poboljšanje uvjeta za rad kulturnih institucija, organizacija i udruga u kulturi. Realizacijom projekata ojačao bi se kulturni identitet kroz promicanje kulturnih i drugih sadržaja koji naglašavaju specifičnosti i vrijednosti prostora Grada Kaštela. Sukladno navedenom, ovi su projekti uzeti u obzir prilikom definiranja budućih strateških opredjeljenja razvoja kulture na području Grada Kaštela do 2023. g.

„**Lokalni program za mlade Grada Kaštela 2015.-2018.**“ (2015) strateški je dokument s ciljem poboljšanja kvalitete života mladih u nekoliko ključnih područja, od kojih su za ovu strategiju važna ona koja se odnose na kulturu, društvenu uključenost, zapošljavanje i poduzetništvo. Studija je pokazala kako je čak 76,0 % mladih u Gradu Kaštela nezadovoljno brojem sadržaja kulturnih i društvenih

aktivnosti za mlade, od kojih je istaknut nedostatak sljedećih sadržaja: kino, tečajevi jezika, koncerti, kazalište, tečajevi osobnih vještina, itd. Kao ključni problemi na polju kulture mladih navode se nedovoljne mogućnosti za aktivan i zanimljiv društveni život, neatraktivnost postojećih kulturnih programa, nemogućnost sudjelovanja u odlučivanju i upravljanju te smanjene mogućnosti za neformalno učenje. Kao temeljne snage na području kulture navodi se veliki broj udruga, entuzijazam voditelja udruga, veliki broj mladih kao i želja za promjenom, dok je kao prijetnja navedeno iseljavanje mladih, njihova orijentiranost na korištenje sadržaja u Gradu Splitu te nedostatak kohezije među građanima kao posljedica heterogenosti gradskog prostora. Kao neke od potreba navodi se osnivanje krovne institucije za mlade u kulturi i/ili osnivanje kulturnog centra, osnivanje Poduzetničkog inkubatora za pružanje podrške novim poduzetnicima te otvaranje visoke školske ustanove poput pučkog učilišta koje bi nudilo obrazovne programe koji bi uostalom bili usmjereni na stjecanje vještina potrebnih za jačanje kulturnog sektora.

„**Prostorni plan uređenja Grada Kaštela**“ (2006, 2009, 2012) glavni je prostorno-planski dokument koji određuje prostorni razvoj i lokaciju funkcija u Gradu Kaštela, te ga je kao takvog iznimno važno implementirati u cjelokupni proces izrade Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023. g. Prostornim planom utvrđene su i minimalne potrebe opremanja naselja građevinama društvenih djelatnosti prema kojem objekti društvenih i kulturnih organizacija moraju imati minimalno 0,2 m² po stanovniku grada. Prema navedenom standardu, izračunati su minimalni standardi koje trebaju poštivati organizacije kulturnih i društvenih organizacija (tab. 1.). Minimalna površina za Grad Kaštela iznosi 7.733 m², pri čemu je najveća u naselju Kaštel Stari (1.410,4 m²), a najmanja u Kaštel Štafilicu (608,4 m²).

Tab. 1. Minimalna površina društvenih i kulturnih organizacija po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Broj stanovnika	Minimalna površina društvenih i kulturnih organizacija (m ²)
Kaštel Gomilica	4.881	976,2

Kaštel Kambelovac	5.027	1.005,4
Kaštel Lukšić	5.425	1.085,0
Kaštel Novi	6.411	1.282,2
Kaštel Stari	7.052	1.410,4
Kaštel Sućurac	6.829	1.365,8
Kaštel Štafilić	3.042	608,4
Grad Kaštela	38.667	7.733

Izvor podataka: PPUGK, 2006., 2009., 2012.; Popis stanovništva, 2011.

1.2. Legislativni okvir Strategije

Područje kulture je na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini uređeno nizom izravnih i neizravnih zakonskih propisa. Institucionalizirana kulturna djelatnost koja uključuje rad ustanova poput kazališta, knjižnica, muzeja i drugih ustanova uređena je temeljnim zakonima na osnovi kojih se donose provedbeni propisi čija je svrha utvrđivanje standarda, pravila i normi u pojedinim područjima kulture. Glavna boljka zakonodavstva u kulturni je nedostatak systemske primjenjivosti jer se mnoge ovlasti iz područja kulture u domeni državnih tijela ugrađuju u djelokrug jedinica lokalne i regionalne samouprave, pri čemu se javljaju značajne poteškoće. Temeljni zakoni na nacionalnoj razini koji upravljaju sektorom kulture prikazani su u tab. 2. te su korišteni prilikom izrade ove Strategije. Glavno upravno tijelo Grada Kaštela koje rukovodi kulturnom djelatnošću je Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove, dok je civilna razina upravljanja kulturom dodijeljena Kulturnom vijeću Grada Kaštela čija svrha je ostvarivanje ciljeva za utvrđivanje i provedbu kulturne politike.

Sa aspekta financiranja kulture i upravljanja javnim sektorom kulture nadležni su Zakon o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08), Zakon o upravljanju javnim ustanovama u kulturi (NN 96/01) i Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi (NN 96/01).

Zakon o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08) definira temeljne stavke za osnivanje i rad javnih ustanova, što vrijedi i za javne ustanove iz sektora kulture. Na njega se nadovezuje Zakon o upravljanju javnim ustanovama u kulturi (NN 96/01) koji detaljnije precizira princip ustrojstva i upravljanja javnim ustanovama u kulturi. Na snazi su i posebni zakoni koji definiraju ustrojstva, djelatnosti i upravljanje muzejima (Zakon o muzejima, NN 110/15), kazalištima (Zakon o kazalištima, NN 71/06, 121/13, 26/14) i knjižnicama (Zakon o knjižnicama, NN 105/97, 05/98, 104/00, 69/09) kao temeljnih javnih ustanova u kulturi. Zakon o umjetničkom obrazovanju (NN 130/11) uređuje djelatnosti umjetničkog obrazovanja u javnim ustanovama (umjetničke škole i dr.). Na lokalnoj razini, institucije u kulturi donose i provode specifične propise i statute kojima reguliraju vlastiti rad.

Kulturna vijeća su svojevrsna „proširena ruka“ javne uprave u sektoru kulture čija je temeljna svrha promicanje potreba u kulturi i umjetnosti, predlaganje programa javnih potreba u kulturi te ostvarivanje utjecaja kulturnih djelatnika i umjetnika na donošenje odluka važnih za kulturu i umjetnost. Njihovo ustrojstvo i rad definirani su Zakonom o kulturnim vijećima (NN 48/04, NN 44/09, NN 68/13) koje mogu osnovati županije, gradovi s više od 20.000 stanovnika ili jedinice lokalne samouprave koje definiraju potrebu za njima.

Tab. 2. Popis zakona relevantnih za izradu Strategije razvoja kulture na području Grada Kaštela 2016.-2020.

Naziv zakona	Nomenklatura
Zakon o audiovizualnim djelatnostima	NN 76/07 i 90/11
Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima	NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14
Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi	NN 47/90, 27/93 i 38/09
Zakon o kazalištima	NN 71/06, 121/13, 26/14
Zakon o knjižnicama	NN 105/97, 05/98, 104/00, 69/09
Zakon o kulturnim vijećima	NN 48/04, 44/09, 68/13
Zakon o muzejima	NN 110/15
Zakon o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva	NN 173/03
Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva	NN 43/96, 44/96
Zakon o udrugama	NN 74/14
Zakon o umjetničkom obrazovanju	NN 130/11
Zakon o upravljanju javnim ustanovama u kulturi	NN 96/01
Zakon o ustanovama	NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08
Zakon o zakladi „Kultura Nova“	NN 90/11
Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara	NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15

Zakon o udrugama (NN 74/14), Zakon o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva (NN 173/03) te Zakon o Zakladi Kultura nova (NN 90/11) su legislativni okvir za izvaninstitucionalno djelovanje u kulturi. S obzirom na širinu kulturnih djelatnosti koje udruge pružaju u jedinicama lokalne samouprave, potrebno je poštovati Zakon o udrugama (NN 74/14) koji ima za cilj osigurati učinkovito djelovanje udruga sa svojstvom pravne osobe te stvoriti preduvjete za djelotvorno financiranje programa i projekata od interesa za opće dobro Republike Hrvatske.

Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07 i 90/11) utvrđuje i uređuje propise za obavljanje, organiziranje i financiranje audiovizualnih djelatnosti kao temeljnih sastavnica suvremene kulture.

Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, 44/96) utvrđuje prava samostalnih umjetnika, osnivanje i djelovanje umjetničkih organizacija i definira mjere za poticanje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14) uređuje prava autora nad njihovim djelima i njima srodna prava.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15) uređuje vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te druga pitanja u svezi sa zaštitom i očuvanjem kulturnih dobara.

Na lokalnoj razini jedinica lokalne samouprave većim dijelom sama donosi odluke, kreira i upravlja kulturnim sektorom. Kulturni sektor kreira se kroz osnivanje javnih ustanova u kulturi koje se financiraju iz gradskog proračuna. U Gradu Kaštela djeluje Kulturno vijeće te Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove, koje je u svome radu donosilo i donosi određene akte. Osnovni akt kojim se preraspodjeljuju financijska sredstva gradskoga proračuna namijenjena kulturnom sektoru jest Program javnih potreba u kulturi Grada Kaštela. Programom javnih potreba u kulturi Grada Kaštela utvrđuju se aktivnosti, poslovi i djelatnosti od značaja za Grad Kaštela te njihova promocija na svim razinama. Programom se stvaraju uvjeti za ostvarivanje potreba u kulturi kao što su: zaštita i očuvanje kulturnih dobara, muzejske, knjižnične i kazališne djelatnosti, glazbene i glazbeno-scenske umjetnosti, likovne umjetnosti i izložbe, filmske umjetnosti, knjižne i nakladničke djelatnosti, nove medijske djelatnosti te druge redovne djelatnosti ustanova kulture kojima je osnivač Grad Kaštela, odnosno udruga te drugih organizacija s interesom za kulturu Grada Kaštela. Akti kojima se kulturnog sektora direktno dotiče jesu Odluka o osnivanju kulturnog vijeća Grada Kaštela te Pravilnik i kriteriji za vrednovanje javnih potreba Grada Kaštela.

1.3. Metodologija izrade strategije

Strategija kulturnog razvitka Grada Kaštela bazira se na temeljitom kabinetskom istraživanju (prikupljanje znanstvenih, stručnih i drugih radova) te participativnom pristupu koji uključuje lokalne dionike u proces planiranja. Podaci korišteni prilikom izrade Strategije prikupljeni su od aktera koji djeluju u sektoru kulture na području Grada Kaštela ili su s njime povezani te iz relevantnih baza podataka na nacionalnoj i regionalnoj razini, prilikom čega se težilo da oni budu što recentniji kako bi se što realnije opisalo postojeće stanje. Sam postupak izrade Strategije temelji se na smjernicama Europske Komisije, kao i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Tijekom izrade Strategije u više navrata obavljene su konzultacije s važnim dionicima u sektoru kulture u Gradu Kaštela - predstavnicima Grada, članovima Kulturnog vijeća Grada te javnim ustanovama u kulturi. U proces izrade Strategije, počevši od analize stanja, uključena je i šira zainteresirana javnost koja djeluje sektoru kulture, odnosno udruge u kulturi i istaknuti pojedinci – kulturni djelatnici iz raznih kulturnih područja koji najbolje mogu prikazati trenutnu situaciju kao i prostor za napredovanje kulture, ali i kulturnog turizma.

Na temelju opsežne analize stanja definirat će se strateški ciljevi, prioriteti, mjere i aktivnosti. U analizi stanja obuhvatit će se sve specifičnosti i karakteristike naselja Grada Kaštela s obzirom da sedam naselja ima vrijednu povijesnu jezgru i bogatu kulturnu baštinu kojom je potrebno adekvatno upravljati i dodatno valorizirati. Isto tako, potrebno je prepoznati prostor za daljnji napredak i razvoj kulture, stavljajući pritom poseban naglasak na razvoj i promociju sadržaja izvan ljetnih mjeseci s ciljem produženja turističke sezone. S obzirom na prostornu raspodjelu naselja, Grad Kaštela nema središnje mjesto za važna kulturna događanja što će biti jedno od pitanja koja će biti dotaknuta prilikom izrade Strategije. Budući da su u proces izrade Strategije uključene i konzultacije s ključnim dionicima u kulturi kroz više radionica, nacrt Strategije predstavljen je sudionicima radionica, ali i široj javnosti kako bi svi zainteresirani iznijeli svoje prijedloge i komentare koji pomažu pri kvalitetnijoj izradi Strategije. Nakon usvajanja prijedloga bit će izrađena završna verzija Strategije koja se će se predati Gradskom vijeću na procjenu.

Strategija ima nekoliko faza razvoja:

1. **Analiza stanja:** dio Strategije koji sadrži cjelovitu analizu postojećeg stanja kulturne ponude i potražnje u Gradu Kaštela i stavove ključnih dionika na temelju čega se izrađuje mapiranje matrice interesa daljnjeg razvoja kulture u Gradu Kaštela;
2. **Organizacija i provedba radionica te izrada strateškog okvira kulturnog razvitka:** uz analizu postojećeg stanja u proces izrade Strategije nužno je uključiti i važne dionike iz područja kulture koji će dati prijedloge i komentare te će se nakon postizanja dogovora definirati i izraditi smjernice i strateški okvir daljnjeg kulturnog razvitka;
3. **Izrada detaljnog akcijskog plana za operacionalizaciju i provedbu Strategije:** nakon usvajanja strateškog okvira kulturnog razvitka nužna je njegova detaljnija razrada, a izrađeni akcijski plan bit će u skladu s programima postavljenima u nacionalnoj i županijskoj strategiji kulturnog razvoja;
4. **Prezentacija nacrtu Strategije i akcijskog plana javnosti;**
5. **Izrada konačne verzije Strategije i akcijskog plana te obrazloženje Gradskom vijeću prije usvajanja Strategije.**

Uz navedeno, postoji problematika definiranja kulture i kulturne baštine, pojmova koji se u Hrvatskoj povezuju jedan s drugim, a u svojoj biti nose poruku da je kulturna baština ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca ili skupina koje su u nasljeđe ostavili preci te koja je izuzetno bitna za kulturu, povijest i identitet određenog područja i skupine ljudi (Hasenay i dr., 2011). Kulturna produkcija odnosi se na proizvodnju materijalnih i nematerijalnih elemenata kulturne baštine, kao što su primjerice umjetničko stvaralaštvo (likovno, glazbeno i dr.), ali i održavanje kulturnih manifestacija i izvedbi. Kulturna infrastruktura se odnosi na postojanje knjižnica, muzeja, kazališta, kinodvorana i svih ostalih ustanova i objekata koji služe za obavljanje neke kulturne djelatnosti. Kulturni potencijali predstavljaju cjelokupan potencijal koji postoji u smislu cjelovite i održive valorizacije kulturne baštine na području Grada Kaštela. Taj potencijal kroz daljnja ulaganja može i treba biti iskorišten za jačanje društvenog i gospodarskog razvoja Grada Kaštela.

Specifična problematika javlja se kod definiranja kulturnih i kreativnih industrija koje kao novi sektor nastao krajem prošlog stoljeća i dalje uzrokuju zbuđenost pri određivanju djelatnosti koje spadaju u njega. Prilikom izrade ove Strategije iskorištena je definicija Europske komisije (2010) prema kojoj su kulturne industrije „one koje proizvode i distribuiraju dobra ili usluge koja imaju specifično obilježje, sadržaj, svrhu ili upotrebu te kao takve objedinjavaju ili prenose kulturni izražaj, neovisno o komercijalnoj vrijednosti tih dobara ili usluga. Pored tradicionalnih umjetničkih sektora (izvedbene umjetnosti, likovne umjetnosti i kulturnu baštinu – uključujući i javni sektor), kulturne industrije uključuju i film, DVD i video, TV i radio, video igrice, nove medije, glazbu, knjige i tisak.“ Kreativne

industrije definirane su kao one „koje kulturu koriste kao input te sadrže kulturnu dimenziju, premda njihove proizvode obilježava veća funkcionalnost.“ Kreativne industrije uključuju i ostale sektore poput arhitekture i dizajna, grafički dizajn, modni dizajn i oglašavanje“ (Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, 2015). Analiza kulturnih i kreativnih industrija na području Grada Kaštela napravljena je prema 45 djelatnosti unutar Nacionalne klasifikacije djelatnosti (NKD 2007) koje je Ekonomski institut Zagreb svrstao u sektor kulturnih i kreativnih industrija.

Problem definiranja kulture i kulturne produkcije u hrvatskom javnom diskursu opterećen je primarno definicijom kulture kao baštine te postoji potreba da se u lokalnim strateškim dokumentima ona promatra kao generator cjelokupnog razvoja područja.

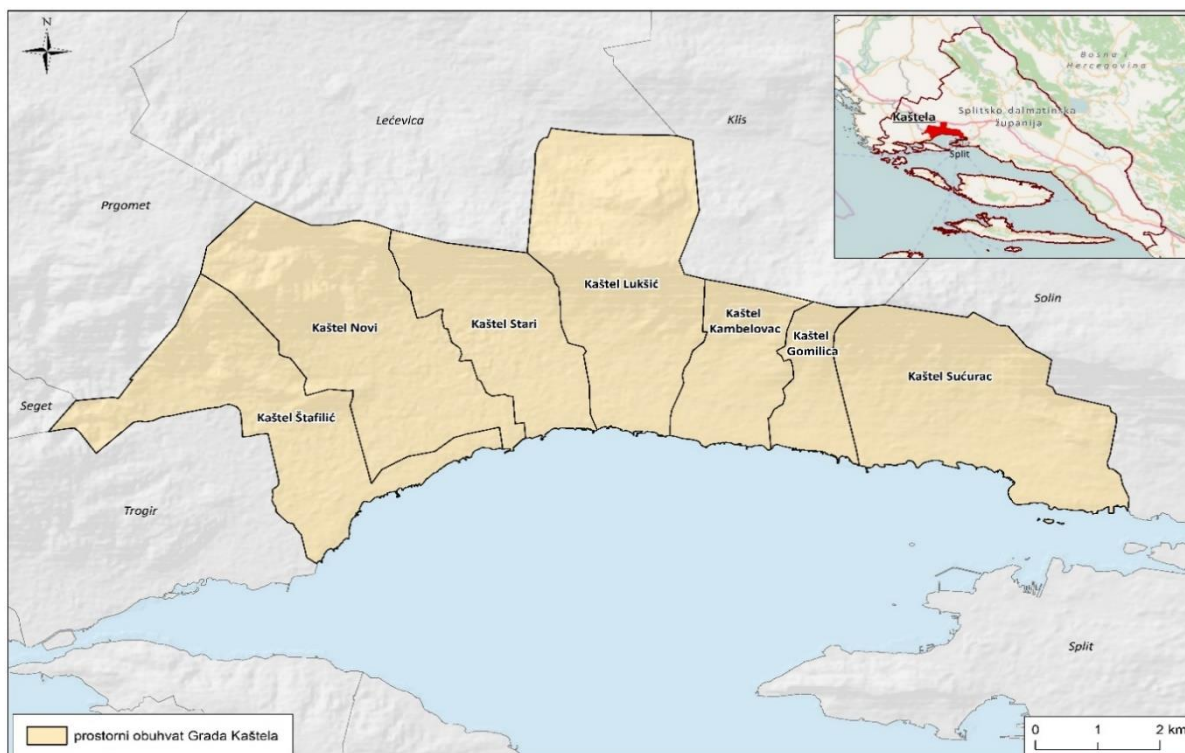
ANALIZA STANJA

2. ANALIZA STANJA

Analiza stanja uključuje analizu općih obilježja Grada Kaštela kao okvira u kojem se odvija razvoj kulture, pri čemu je naglasak stavljen na analizu postojećih resursa koji čine elemente kulturne baštine i kulturne produkcije te one koji mogu biti implementirani u proces kulturnog razvitka Grada Kaštela. Proces izrade Analize stanja temeljio se na analizi resursne osnove, kulturne infrastrukture, kulturne produkcije, kulturnih i kreativnih industrija te ostalih razvojnih resursa. Osim toga, analiza stanja obuhvatila je i analizu intersektorske suradnje između različitih dionika lokalnog razvoja te kulturnog sektora, kao i opis aktivnosti/projekata međunarodne kulturne suradnje. Izrada poglavlja analize institucionalnog okvira te strukture, stavova, interesa i mogućnosti dionika temelji se na prikupljenim informacijama tijekom održavanja Fokus grupa provedenih s zainteresiranim dionicima iz javnog, privatnog i civilnog sektora. Posljednji dio Analize stanja temeljio se na identifikaciji budućih usmjerenja u pogledu realizacije novih mjesta u funkciji kulturno-turističkog razvoja zasnovanih na najboljim praksama (tzv. *benchmarking*). Na taj način izvršena je svojevrsna autopsija svih ključnih geoprostornih resursa i uvjeta koji predstavljaju osnovu za kulturni razvoj Grada Kaštela.

2.1. Resursna osnova

Grad Kaštela smješten je u Splitsko-dalmatinskoj županiji te graniči sa gradovima Solinom i Trogirom, te općinama Klis, Lećevica, Prgomet i Seget. Unutar područja Grada Kaštela izdvaja se sedam naselja: Kaštel Štafilić, Kaštel Novi, Kaštel Stari, Kaštel Lukšić, Kaštel Kambelovac, Kaštel Gomilica i Kaštel Šućurac (sl. 2.).

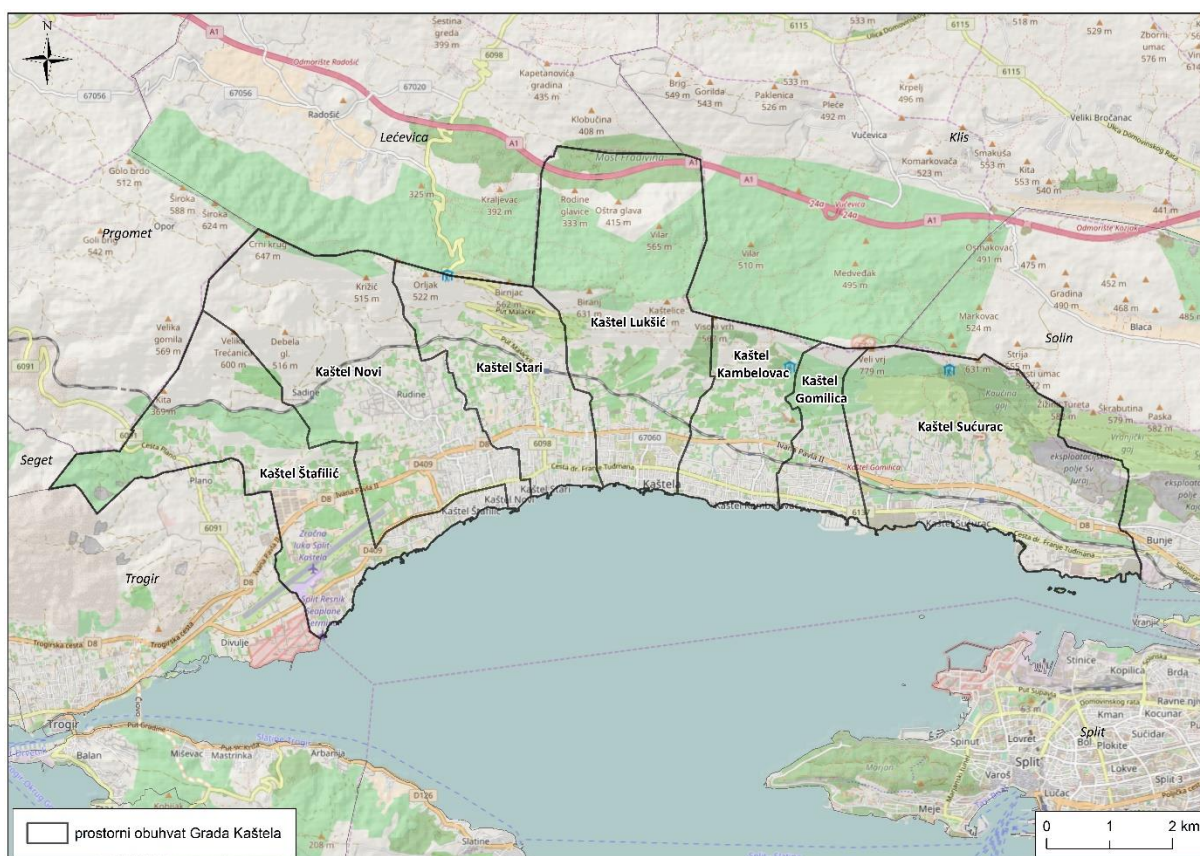

Sl. 2. Geografski smještaj Grada Kaštela

U regionalnom kontekstu, ističe se nodalno-funkcionalni utjecaj Grada Splita kao najvećeg urbanog centra Dalmacije i drugog makroregionalnog centra Hrvatske s kojim je Grad Kaštela morfološki povezan u jedinstvenu urbaniziranu cjelinu. Prometni sustav Grada Kaštela također treba promatrati u kontekstu korištenja povoljnog geografskog položaja u blizini splitskog prometnog čvorišta. Glavne prometnice koje prolaze kroz Grad Kaštela su Jadranska turistička cesta (D3) te autocesta A1 koja prolazi sjevernim rubom administrativnog područja. Na prostoru Grada Kaštela nalazi se i međunarodna zračna luka od iznimnog geoprometnog značaja za Urbanu aglomeraciju Split, ali i veći dio Dalmacije. U razdoblju 2013.-2016.g. zračna je luka zabilježila porast broja prevezenih putnika za 44,7 % što u kontekstu gospodarskog, a posebice turističkog razvoja treba iskoristiti kao razvojni potencijal za jačanje turističke ponude, odnosno privlačenje ciljnih skupina motiviranih kulturom. Pritom je bitno ukazati i na sezonalnost prijevoza putnika tijekom ljetnih mjeseci, ali i porast prevezenih putnika u predsezoni i postsezoni što Grad Kaštela treba strateški iskoristiti u svrhu jačanja konkurentnosti vlastitog gospodarstva.

Geoprometnom značaju pridonosi i postojanje željeznice. Područjem Grada Kaštela prolazi tzv. Dalmatinska pruga kao najvažniji željeznički prometni pravac koji omogućuje povezivanje Dalmacije s prugama za međunarodni, regionalni i lokalni promet, odnosno uključivanje na međunarodne i paneuropske željezničke koridore. Pruga je jednokolosiječna, neelektrificirana, slabog kapaciteta, ograničene brzine te položena rubno prema naseljima Grada Kaštela što ukazuje da željeznički promet svojom dostupnošću nije konkurentan cestovnom prometu. Pomorski promet izuzetno je razvijen u susjednom Gradu Splitu (sl. 3.).

Grad Kaštela je iznimno gusto naseljen, s velikim udjelom mladog i obrazovanog stanovništva što ukazuje na potrebu diversifikacije kulturne ponude što bi trebalo omogućiti zadržavanje stabilnog gospodarskog razvoja te zaustavljanje iseljavanja mladog i obrazovanog stanovništva kao posljedica nedostatka društvenih, odnosno kulturnih sadržaja. Detaljnija analiza sociodemografskih obilježja i analiza resursa kulturne baštine pridana je u nastavku poglavlja, u kojem je definiran i međusoban utjecaj Grada Kaštela i Urbane aglomeracije Split (na čelu s Gradom Splitom).

Sl. 3. Geoprometni položaj Grada Kaštela

Izvor podataka: OpenStreet, 2016.

2.1.1. Kultura i Grad u širem kontekstu Urbane aglomeracije Split

Grad Kaštela je na temelju svoje morfološke i socioekonomske povezanosti s Gradom Splitom uvršten u Urbanu aglomeraciju Split čija je temeljna svrha potaknuti i objediniti razvoj svih segmenata društva i gospodarstva u prostorima koji su socioekonomski i morfološki povezani s Gradom Splitom kao glavnim pokretačem razvoja. Grad Kaštela u svakom je segmentu razvoja povezan s Gradom Splitom te je pod njegovim direktnim utjecajem, kako u socioekonomskom i gospodarskom, tako i kulturnom smislu. Upravo zbog važnosti ujednačavanja kulturnog razvoja i zajedničkog kulturnog razvitka potrebno je predstaviti Grad Kaštela i u kontekstu kulturnog identiteta Urbane aglomeracije Split.

Kulturni identitet Urbane aglomeracije Split razvio se kao konglomerat povijesno-baštinskih kulturnih elemenata implementiranih u svakodnevnu kulturu življenja koji su uostalom impuls suvremenim umjetničkim izričajima. Karakteristike mediteranske kulture prožete su i oplemenjene različitim kulturnim utjecajima na doticaju istočnog i zapadnog civilizacijskog kruga koji svaki za sebe ima utjecaj na oblikovanje postojećeg kulturnog identiteta prostora Urbane aglomeracije. Međutim, profiliranje kulturnog identiteta traje kontinuirano jer je riječ o dinamičnom procesu prožimanja brojnih kulturnih čimbenika koji se svakodnevno mijenjaju (SRUAS, 2016). Grad Kaštela ima vrlo važno mjesto u profiliranju kulturnog identiteta aglomeracije, sukladno svom bogatstvu materijalne i nematerijalne baštine, ali i u kontekstu kulturne produkcije pa se ujedno ističe važnost povećanja kvalitete kulturnog sektora Grada Kaštela u realizaciji strateških smjernica Urbane aglomeracije Split.

Prostor Urbane aglomeracije Split prepoznat je po bogatstvu zaštićene materijalne kulturne baštine, od kojih se dva elementa nalaze na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine (Dioklecijanova palača i srednjovjekovna jezgra Splita te povijesna jezgra Trogira). Osim bogatstva materijalnom kulturnom baštinom, na prostoru Urbane aglomeracije evidentirani su i brojni elementi zaštićene nematerijalne baštine koji se nalaze na UNESCO-ovoj Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (Sinjska alka, nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore, klapsko pjevanje i mediteranska prehrana). S obzirom na navedeno, jasno je vidljiv svjetski kulturni značaj Urbane aglomeracije Split što ujedno predstavlja i najveću vrijednost te potencijal za razvoj kulture. Na regionalnoj i nacionalnoj razini, ističu se kulturno-povijesne cjeline na području Grada Kaštela, Sinja, Omiša i Solina koje imaju dobro očuvane fortifikacijske sustave i elemente materijalne lokalne baštine te kao takve čine kulturno-turističke resurse na području Urbane aglomeracije Split (SRUAS, 2016).

Na području Urbane aglomeracije Split djeluje Sveučilište Split kao visokoškolska obrazovna ustanova unutar koje djeluje nekoliko fakulteta čija funkcija je direktno povezana s edukacijom u kulturi, zaštitom kulturne baštine, unaprjeđenjem kulturne produkcije, uvođenjem novih tehnika, tehnologija,

metoda i inovativnih sadržaja u kulturu. Umjetnički i humanistički studijski programi na Umjetničkoj akademiji, Filozofskom fakultetu i Katoličkom bogoslovnom fakultetu te studij arhitekture na Fakultetu arhitekture, građevinarstva i geodezije imaju iznimno velik utjecaj na usmjeravanje razvoja kulture područja cjelokupne Urbane aglomeracije Split. Trenutno se u okviru navedenih studija, na sveučilišnoj razini izvodi 36 umjetničkih studijskih programa od čega su tri poslijediplomska studija. Tome treba dodati i podatak o tri preddiplomska studija na stručnoj razini. Studenti koji diplomiraju navedene studije mogu postati ključni društveni resurs za jačanje kulturne produkcije šireg prostora Splita u institucionalnom ili vaninstitucionalnom okviru. Kako bi se ovaj potencijal iskoristio, u svrhu kulturnog razvoja, potrebno je implementirati inovativne pristupe i modele razvoja kulture iz svih područja kulturnih znanosti koje mogu podići razinu kvalitete kulture, umjetnosti i znanosti. Sukladno tome, Strategija Urbane aglomeracije Split (2016) navodi kako je na Ekonomskom fakultetu potrebno realizirati program menadžmenta u kulturi. Umjetnička akademija u Splitu vodeća je institucija za obrazovanje kadra iz domene kulturne produkcije te je od svog osnivanja 1997. g. utjecala na preokret u razvoju suvremene kulture na prostoru Urbane aglomeracije Split (SRUAS, 2016). Brojni umjetnici proizašli iz navedene institucije postali su pokretači brojnih kulturnih događanja koji su podigli razinu svijesti o važnosti kulture i umjetnosti, a ponajviše se ističu u segmentu kulturne produkcije.

Urbana aglomeracija Split, na čelu s Gradom Splitom, ističe se uostalom kao snažan centar suvremene kulturne produkcije s nekoliko istaknutih institucija kao što su HNK Split, Gradsko kazalište lutaka, Multimedijalni kulturni centar, Pučko otvoreno učilište i dr. Glavne institucije u kulturi na području Grada Splita su HNK Split, Arheološki muzej u Splitu koji objedinjuje arheološku baštinu Dalmacije i šireg prostora, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Muzej Ivana Meštrovića, Gradsku knjižnica Marka Marulića, Hrvatski restauratorski zavod te konzervatorski odjeli u Splitu, Trogiru i Imotskom (SRUAS, 2016).

Kao što je navedeno, kulturna snaga aglomeracije iskazana je velikim brojem kulturnih i obrazovnih institucija sa školovanim kadrom na području kulture i umjetnosti, a koje predstavljaju izniman edukativni i znanstveni potencijal u svrhu unaprjeđenja sektora kulture. Na području Aglomeracije, uostalom, djeluje i velik broj kulturnih i umjetničkih udruga te pojedinaca koji kroz vaninstitucionalne oblike kulturnog i umjetničkog izražavanja daju poticaj inovativnim rješenjima te kao takvi čine temelj pokretanja kreativne industrije. Uz izniman broj dionika u kulturi te osnivanje i djelovanje Umjetničke akademije u Splitu, otvaraju se snažni temelji za razvoj tzv. kulturne ekonomije (SRUAS, 2016).

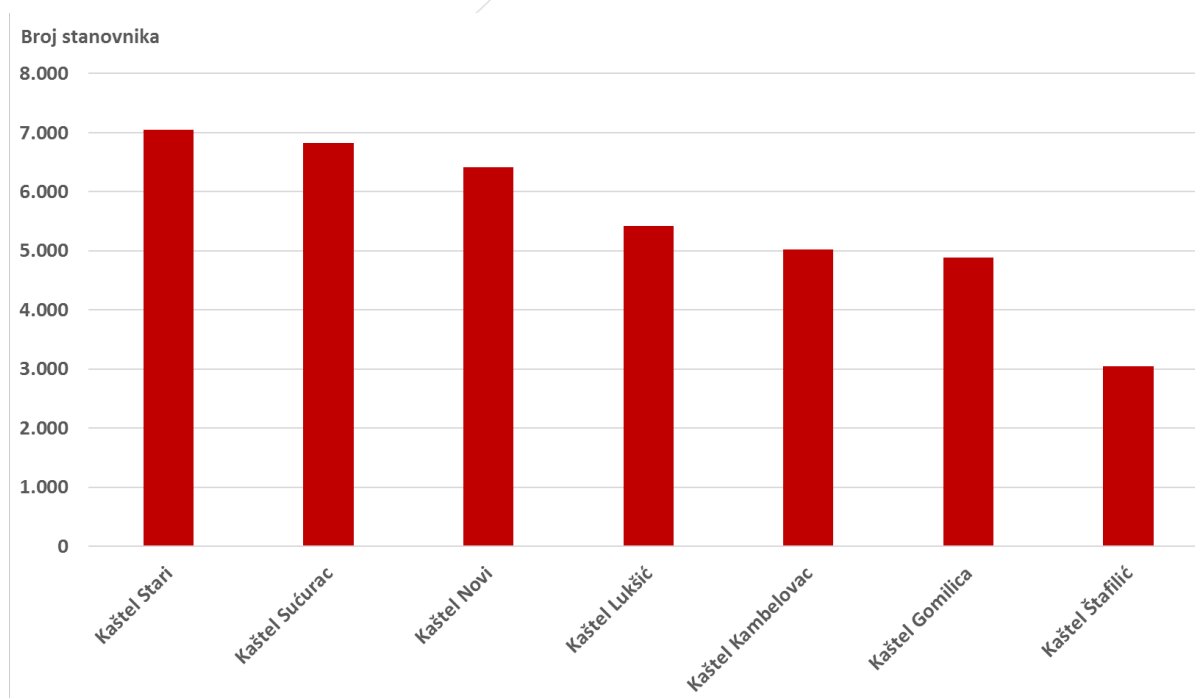
Položaj Grada Kaštela u Urbanoj aglomeraciji Split daje iznimne mogućnosti za kulturni razvoj jer se ne razvija kao samostalna jedinica u nerazvijenom prostoru, već se razvija komplementarno s cjelokupnom Aglomeracijom koja ima iznadprosječno razvijene kulturne resurse. Jačim povezivanjem

Grada Kaštela s ostalim jedinicama aglomeracije (prvenstveno s istaknutim institucijama Grada Splita) u kontekstu kulturne suradnje i zajedničkih kulturnih projekata otvorile bi se mogućnosti unaprjeđenja sektora turizma u segmentima kulturne produkcije te promoviranja materijalne i nematerijalne kulturne baštine.

2.1.2. Socio-demografska obilježja

Stanovništvo je skup osoba koje živi i radi na nekom prostoru. Ono je odraz prošlih zbivanja, čimbenik sadašnjosti i subjekt budućnosti te temeljni čimbenik postojećeg i budućeg kulturnog razvoja (Nejašmić, 2005). Ovim je poglavljem obuhvaćena analiza prostornog razmještaja stanovništva, prirodnog, prostornog i općeg kretanja stanovništva, te njegov dobno-spolni sastav, kao i analiza obrazovne strukture te strukture nezaposlenosti i zaposlenosti.

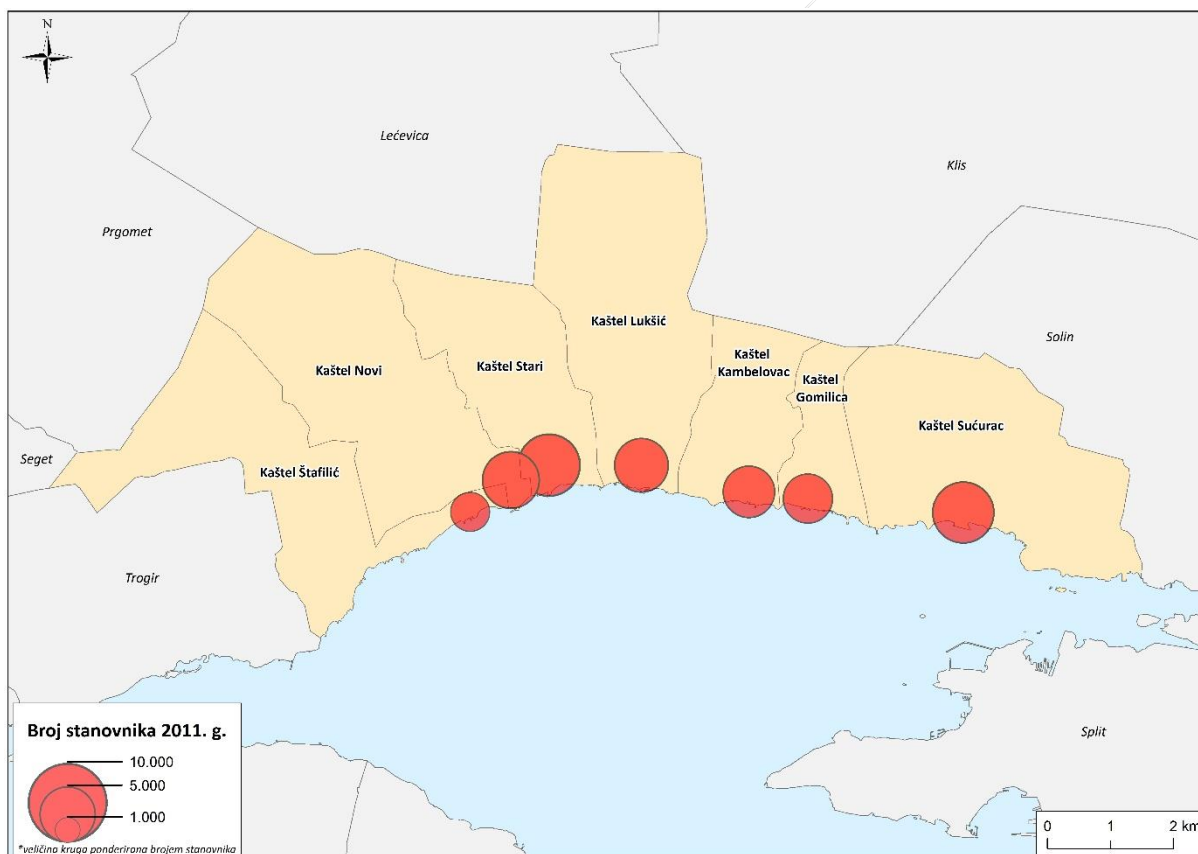
Prema Popisu stanovništva 2011. g. na području Grada Kaštela živjelo je ukupno 38.667 stanovnika što je 8,5 % ukupne populacije Splitsko-dalmatinske županije. S obzirom na navedeno, Grad Kaštela je u demografskom smislu sekundarno središte Splitsko-dalmatinske županije. Kako je vidljivo na sl. 4., prostor Grada Kaštela gotovo je ravnomjerno nastanjen na razini naselja, bez izraženog većeg središta što ukazuje na pravilnu prostornu distribuciju naseljenosti. Naselje Kaštel Stari najveće je populacijsko središte u kojem živi 18,2 % ukupnog broja stanovnika Grada Kaštela. Prosječan broj stanovnika naselja Grada Kaštela iznosi 5.523 stanovnika što ukazuje na iznimno visoku koncentraciju naseljenosti.

Sl. 4. Broj stanovnika po naseljima Grada Kaštela 2011. godine

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

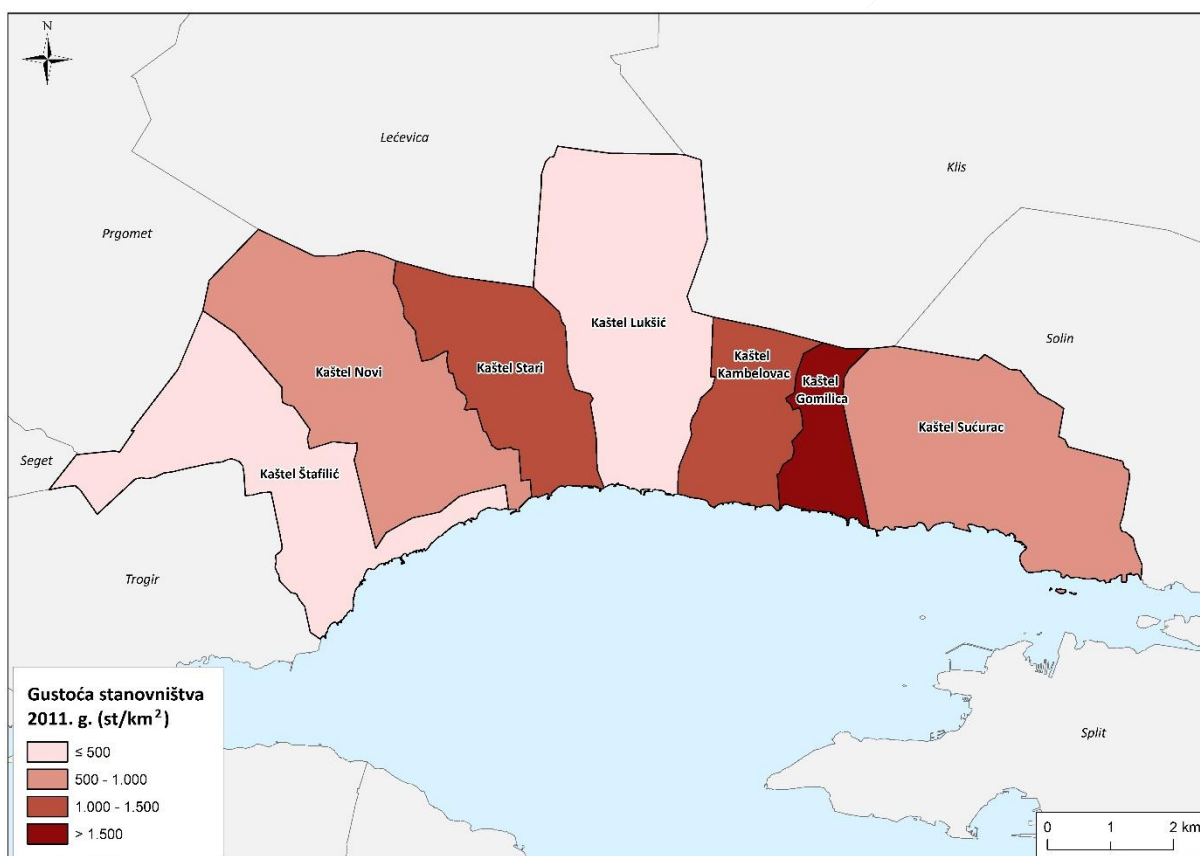
Na prostoru Grada Kaštela nalazi se sedam naselja čiji broj stanovnika iznosi između 7.052 (Kaštel Stari) i 3.042 (Kaštel Štafilić). Sva naselja Grada Kaštela koncentrirana su uz obalu što ukazuje na posljednicu spleta prirodnih uvjeta, socioekonomskih veza te specifičnog povijesnog razvoja (sl. 5.). Ponešto izraženija koncentracija stanovništva vidljiva je na prostoru Kaštel Novog, Kaštel Starog i Kaštel Štafilića. Prostorni razmještaj stanovništva u naseljima Grada Kaštela obilježava decentralizacija, odnosno uravnotežen demografski razmještaj oprečan procesima polarizacije i urbanizacije stanovništva u jednom naselju. Takva prostorna distribucija stanovništva i naselja predstavlja izazov za povećanje dostupnosti kulturnih sadržaja, stoga je potrebno u narednom razdoblju osigurati povećanje razine dostupnosti kulturne infrastrukture i kulturnih sadržaja.

Sl. 5. Razmještaj stanovništva po naseljima Grada Kaštela 2011. godine

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

Osnovni pokazatelj prostornog razmještaja stanovništva je odnos broja stanovnika i površine prostornih jedinica (tzv. gustoća naseljenosti). Prosječna gustoća naseljenosti Grada Kaštela iznosi čak 668,5 st./km² što je višestruko više od nacionalnoga prosjeka (78,5 st./km²). Prostor Grada Kaštela jedan je od najgušće naseljenih prostora u Republici Hrvatskoj zahvaljujući procesu litoralizacije (preseljenje stanovništva na obale zbog socioekonomskih i gospodarskih funkcija na obali) te suburbanizacije Grada Splita. Ukoliko se podaci o gustoći stanovništva analiziraju na razini naselja Grada Kaštela, vidljiva je izrazita gustoća u naselju Kaštel Gomilica gdje na jednom kvadratnom kilometru prosječno živi čak 1.888,8 stanovnika. Najmanju, iako u nacionalnim uvjetima i dalje iznimno visoku gustoću naseljenosti, ima naselje Kaštel Štafilić s 308,3 st./km². Sl. 6. ukazuje na nešto veću gustoću naseljenosti na istoku grada koji je socioekonomski više orijentiran na Grad Split. Iznimno visoka gustoća stanovništva može stvoriti konflikt interesa razvoja različitih funkcija u gradu, posebice stambene, gospodarske (prije svega turističke) i društvene, stoga je poželjno uskladiti kulturne razvojne potrebe s mogućnostima prostora u kojem se planiraju.

Sl. 6. *Gustoća stanovništva po naseljima Grada Kaštela 2011. godine*

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

Prirodna promjena stanovništva predstavlja omjer broja rođenih i umrlih u nekom razdoblju, a dinamika tog omjera u nekom razdoblju predstavlja prirodno kretanje stanovništva. Kad se promatra prirodno kretanje stanovništva, obično se analiziraju stope nataliteta i mortaliteta. Stopa nataliteta podrazumijeva broj živorođenih osoba na 1.000 stanovnika u određenom razdoblju, dok stopa mortaliteta pak označava broj umrlih osoba na 1.000 stanovnika u određenom razdoblju (Nejašmić, 2005). Stopa nataliteta na prostoru Grada Kaštela u analiziranom razdoblju 2010.-2014. g. iznosila je 11,3 ‰ te je veća od prosječne stope nataliteta na razini nacionalnoj (9,6 ‰) i regionalnoj razini (10,1 ‰) (tab. 3.). Stopa mortaliteta u istom razdoblju iznosila je 7,1 ‰ što je znatno manje od prosjeka stope mortaliteta na razini Splitsko-dalmatinske županije (‰) i Republike Hrvatske (12,0 ‰). Razlika između stope nataliteta i stope mortaliteta iskazuje se stopom prirodne promjene koja ukazuje na vrstu prirodnog kretanja određenog prostora (Nejašmić, 2005). Stopa prirodne promjene na razini Grada Kaštela iznosila je 4,2 ‰ što ukazuje na prirodan porast broja stanovnika za razliku od tradicionalno negativnih trendova na nacionalnoj (-2,3 ‰) i regionalnoj razini (-0,1 ‰). Ovako visoka pozitivna varijabla prirodne promjene ima za direktnu posljedicu povećanje broja stanovnika, a indirektno može utjecati na socioekonomske promjene na razini Grada Kaštela (npr. povećanje radne snage, stabilna dobno-spolna struktura, mlađe stanovništvo za koje je potrebno stvoriti adekvatne kulturne i gospodarske programe i dr.) (Wertheimer-Baletić, 1999). Ukoliko se analizi prirodne promjene pridoda iznimno visoka gustoća naseljenosti, jasno je za očekivati potrebu za stvaranjem adekvatnih društvenih sadržaja, pa i onih kulturnih, u svrhu postizanja povećanja kvalitete života i održivog razvoja Grada Kaštela.

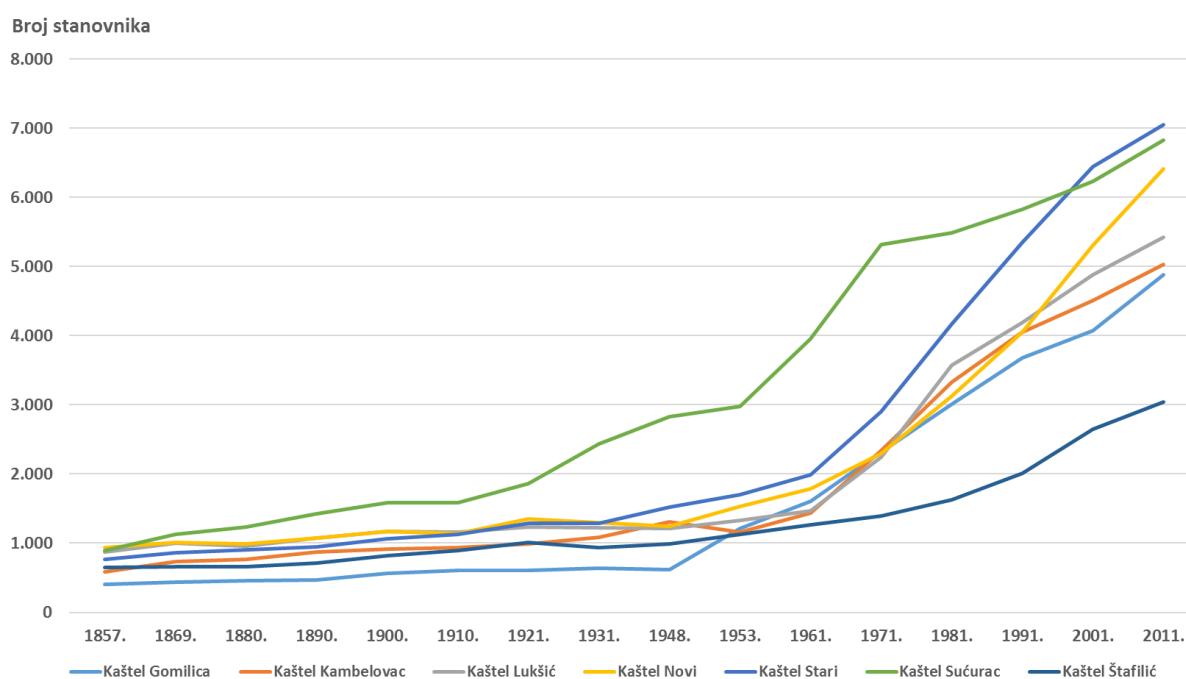
Tab. 3. Prosječne stope nataliteta i mortaliteta Grada Kaštela, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske u razdoblju 2010.-2014. godine

Komparabilne statističke jedinice	Stopa nataliteta (‰)	Stopa mortaliteta (‰)	Stopa prirodne promjene (‰)
Grad Kaštela	11,3	7,1	4,2
Splitsko-dalmatinska županija	10,1	10,2	-0,1
Republika Hrvatska	9,6	12,0	-2,3

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.; Državni zavod za statistiku, 2015.

Ukupno ili opće kretanje stanovništva predstavlja promjenu broja stanovnika u određenom vremenskom periodu kao posljedica prirodne promjene stanovništva (razlike između broja rođenih i broja umrlih) i konačne migracije (razlike između broja konačno doseljenih i konačno iseljenih)

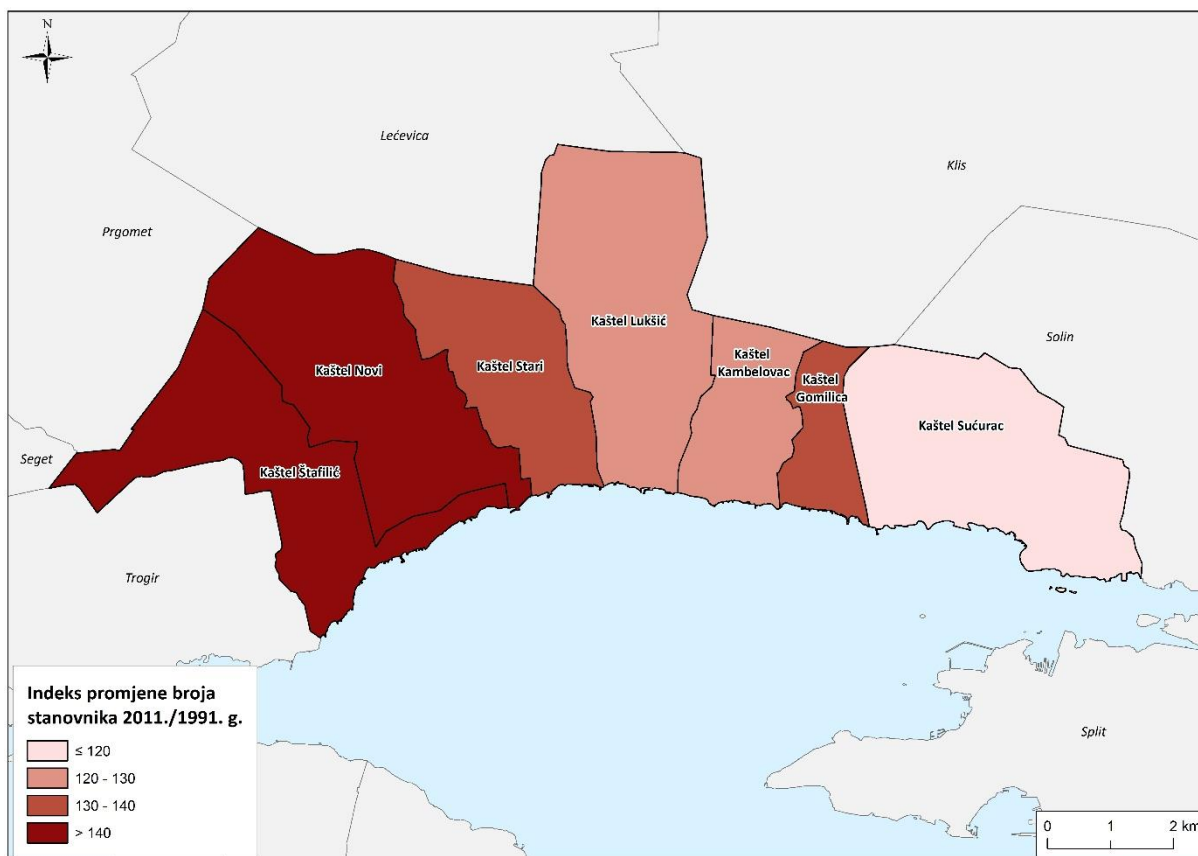
(Nejašmić, 2005). Grad Kaštela jedna je od rijetkih jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj koja kroz dugogodišnje razdoblje bilježe stabilan i kontinuiran demografski porast. Grad Kaštela je bilježio blagi porast broja stanovnika do 1921. g. kada se porast broja stanovnika povećava, da bi sukladno procesima litoralizacije, urbanizacije i industrijalizacije na obali i Gradu Splitu započeo nagli porast broja stanovnika od 1953. g. (SRGK, 2016) (sl. 7.). I dok većina prostora Republike Hrvatske nakon 1991. g. bilježi pad broja stanovnika zbog ratnih zbivanja i slabljenja općeg gospodarstva, Grad Kaštela nastavlja ubrzan rast stanovništva te tako u demografski kritičnom razdoblju 1991.-2011. g. bilježi indeks promjene broja stanovnika od čak 132,6 (tj. porast broja stanovnika za trećinu!).

Sl. 7. Kretanje broja stanovnika u Gradu Kaštela u razdoblju 1857.-2011. godine

Izvori podataka: Naselja i stanovništvo RH, 2006; Popis stanovništva, 2011.

Prema sl. 8. vidljivo je kako u razdoblju nakon 1991. g. najveći porast broja stanovnika bilježe zapadna naselja Grada Kaštela kao posljedica preseljenja stanovništva iz ratom ugroženih prostora, ali i socioekonomskih promjena uvjetovanih rastom gospodarstva Grada Splita. Najveći indeks promjene broja stanovnika u analiziranom razdoblju zabilježen je na prostoru naselja Kaštel Novi (158,3), dok je najmanji indeks, iako iznimno visok, zabilježen na prostoru naselja Kaštel Sućurac (117,3).

Sl. 8. Indeks promjene broja stanovnika po naseljima Grada Kaštela u razdoblju 1991.-2011. g.

Izvori podataka: Naselja i stanovništvo RH, 2006; Popis stanovništva, 2011.

Boljem razumijevanju dinamičkih obilježja stanovništva nekog prostora uvelike pomažu tipovi i podtipovi općeg kretanja stanovništva koje je moguće izdvojiti na temelju međusobnog odnosa vrijednosti općeg (ukupnog), prirodnog i prostornog kretanja stanovništva (Nejašmić, 2005). Svaki od dva osnovna tipa (imigracijski i emigracijski) dijeli se na četiri podtipa koja se izdvajaju na osnovi vrijednosti prirodne promjene i općeg kretanja (Friganović, 1990). Sukladno visokoj stopi prirodne promjene i visokoj stopi promjene broja stanovnika, koja ujedno ukazuje i na visoku imigraciju, na prostoru Grada Kaštela utvrđen je tip općeg kretanja stanovništva I1 – Porast imigracijom koji je, prema tipologiji, demografski najpozitivniji tip (tab. 4). Obilježje tipa I1 je imigracijske prirode, odnosno prostor bilježi porast broja stanovnika jer je broj doseljenih veći od broja iseljenih uz pozitivan prirodni prirast. Prostor Splitsko-dalmatinske županije obilježen je iznimno negativnim tipom E4 – demografsko izumiranje, koji je ujedno karakterističan i za prostor Republike Hrvatske, a glavna su mu obilježja gubitak stanovništva jer prirodno kretanje i popis stanovništva ukazuju na negativno kretanje broja stanovnika. Za razliku od utvrđenog negativnog kretanja broja stanovnika na razini Splitsko-

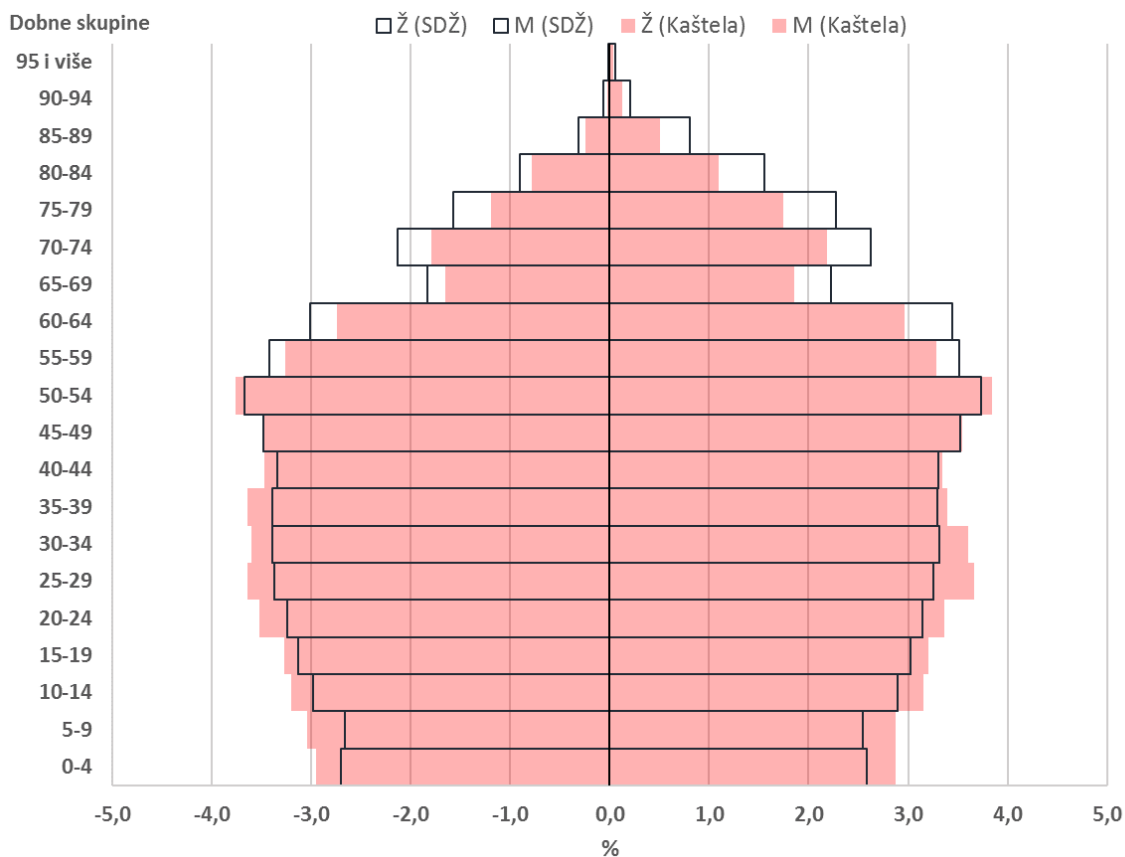
dalmatinske županije, na prostoru Grada Kaštela se u budućem razdoblju očekuje daljnji porast broja stanovnika što svakako treba uzeti u obzir prilikom budućeg planiranja kulturnog razvoja (SRGK, 2016).

Tab. 4. Tipologija općeg kretanja stanovništva Grada Kaštela u usporedbi sa statističkim jedinicama višeg ranga u razdoblju 2011.-2014. godine

Komparabilne statističke jedinice	Stopa prirodne promjene (‰)	Stopa promjene broja stanovnika	Tip općeg kretanja	Naziv tipa
Grad Kaštela	4,2	13,4	I1	Porast imigracijom
Splitsko-dalmatinska županija	-0,1	-1,9	E4	Demografsko izumiranje
Republika Hrvatska	-2,3	-3,4	E4	Demografsko izumiranje

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku, 2015.

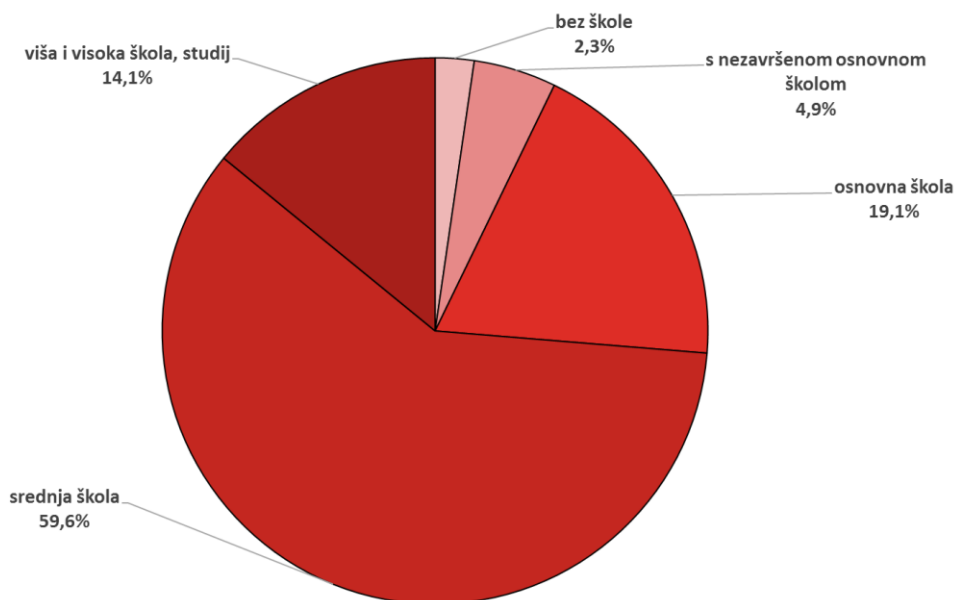
Sastav stanovništva analizira se s obzirom na spol i dob te se prikazuje dobno-spolnom strukturom (sl. 9.). Sastav prema spolu posljedica je iznenadnih društvenih zbivanja (poput rata) i selektivne migracije prema spolu. Prema Popisu iz 2011. g. udio muškog i ženskog stanovništva bio je podjednak (49,3 % naspram 50,7 %). Prema starosnoj strukturi najveći udio stanovništva pripada dobnoj skupini 15-64 g. (68,6 %), dok je udio mladog stanovništva (do 15 g. starosti) veći od udjela starog stanovništva (iznad 65 g. starosti) (18,1 % naspram 13,2 %). Takva struktura sa znatno većim udjelom mladog stanovništva ukazuje na povoljno demografsko stanje i demografsku bazu što nije slučaj na prostoru Splitsko-dalmatinske županije gdje je broj starog stanovništva veći od mlađeg (vidljivo na sl. 9.). Indeks starosti na prostoru Grada Kaštela iznosi 77,1 što ukazuje na proces demografskog starenja, no kao takav, koeficijent je znatno manji od nacionalnog (115,0) i regionalnog koeficijenta starosti (102,3) (prema Nejašmić, 2005; SRGK, 2016). Visok udio mladog stanovništva može imati pozitivne implikacije u socijalnom i ekonomskom smislu kao generatora novih gospodarskih, društvenih i kulturnih promjena.

Sl. 9. Dobno-spolna struktura Grada Kaštela u usporedbi sa Splitsko-dalmatinskom županijom 2011. godine

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

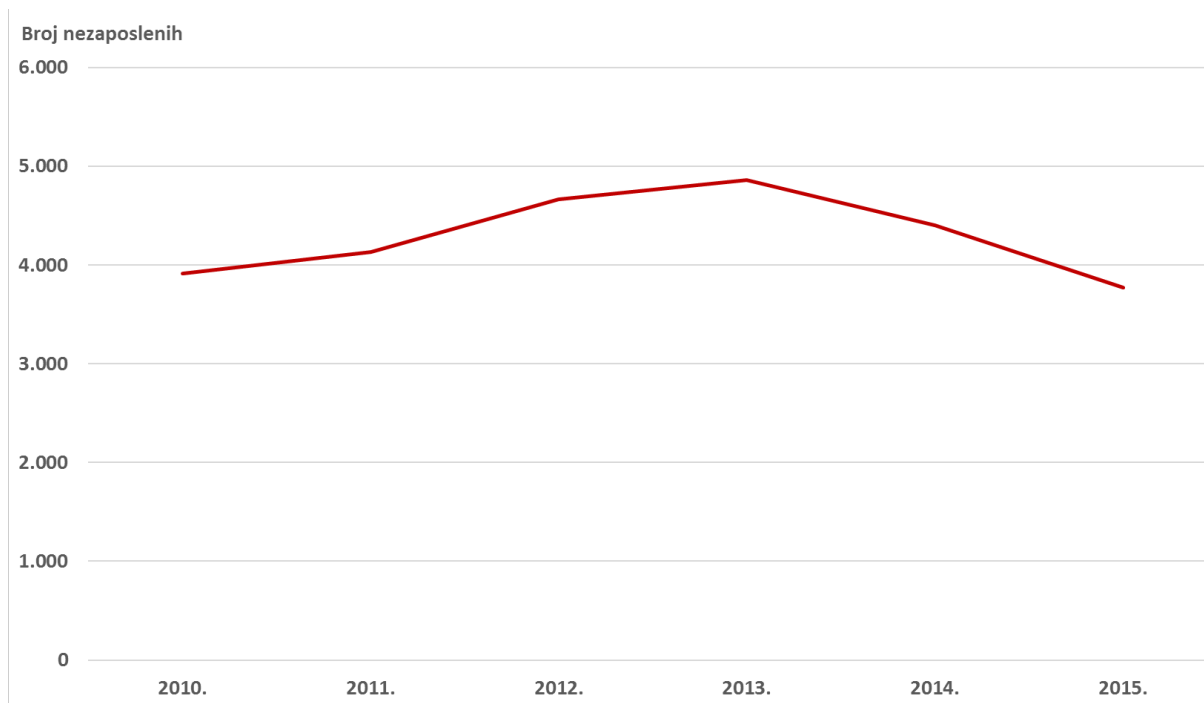
Obrazovna struktura Grada Kaštela ukazuje na trend povećanja opće razine obrazovanosti stanovništva. Udio stanovnika bez škole i s nezavršenom osnovnom školom smanjio se u odnosu na Popis iz 1991., dok se istovremeno povećao udio srednje obrazovanog (završena srednja škola) i visokoobrazovanog stanovništva (završen stručni i sveučilišni studij). Prema Popisu iz 2011. g. uočljivo je kako najveći broj stanovništva ima završenu srednju školu (59,6 %), a gotovo tri četvrtine stanovništva ima obrazovanje veće od srednje škole (sl. 10.). Visokoobrazovano društvo ima tendenciju jače valorizacije kulture te ujedno ima veći stupanj uključenosti u kulturnu produkciju što svakako predstavlja potencijal i prednost prilikom kulturnog razvoja u narednom razdoblju.

Sl. 10. Obrazovna struktura stanovništva Grada Kaštela 2011. godine

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

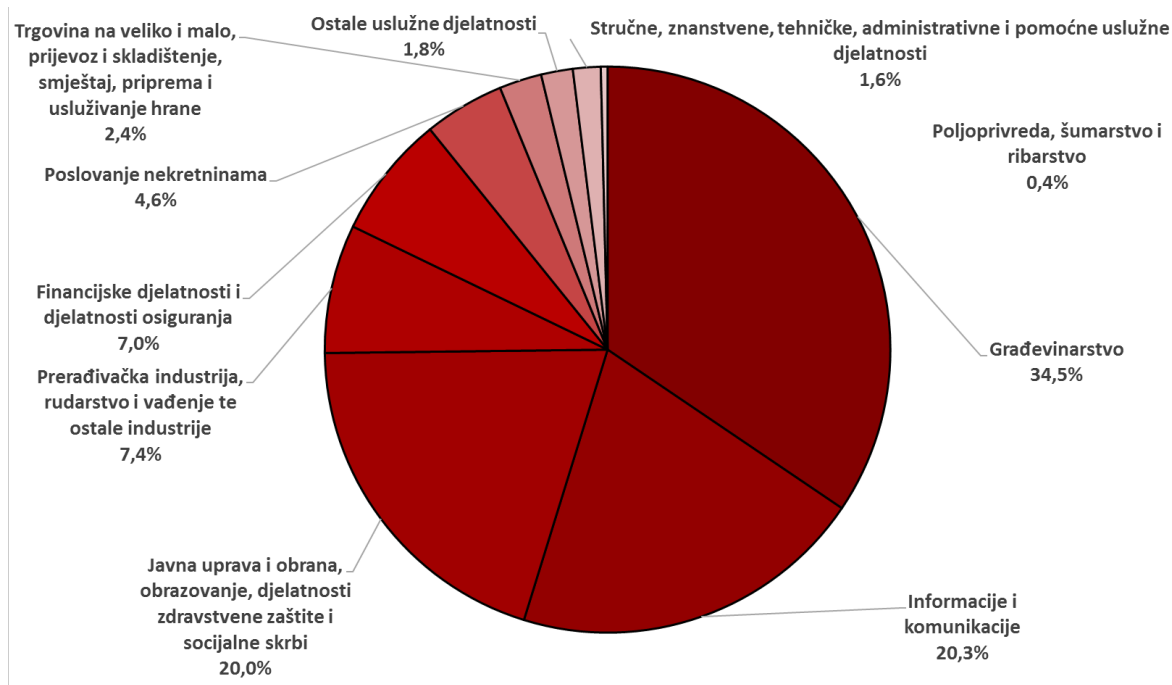
Gospodarska kriza usporila je razvoj gospodarstva što se ponajprije odrazilo na povećanje opće nezaposlenosti, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Gradu Kaštela. Nezaposlenost se navodi kao najvažniji socioekonomski problem Grada Kaštela jer je stopa (22,0 %) znatno veća nego na županijskoj i nacionalnoj razini. Prosječan broj nezaposlenih u evidenciji HZZ Ispostave Kaštela rastao je u analiziranom razdoblju 2010.-2013. g. za 24,2 % da bi se u narednom razdoblju (2013.-2015. g.) prosječan broj nezaposlenih smanjio za 22,3 %. Noviji trendovi ukazuju na smanjenje nezaposlenosti na prostoru Grada Kaštela što svakako unaprjeđuje postojeće socioekonomsko stanje (sl. 11.). Najveći udio nezaposlenih osoba evidentiran je u sektoru prerađivačke industrije (16,6 %), trgovine (16,5 %) i građevinarstva (8,8 %) (SRGK, 2016). Grad Kaštela suočava se i s problemom pojačane sezonske nezaposlenosti, koja se javlja u zimskom dijelu godine i uvelike uvjetovana turističkim kretanjima, odnosno sezonskom potražnjom za radnom snagom. Najveći broj nezaposlenih na prostoru evidentiran je u starosnoj skupini od 20-24 g. što može utjecati na njihovu potencijalnu emigraciju što bi ostavilo nemjerljive negativne posljedice na društveno-gospodarski razvoj Grada Kaštela. Sukladno tome, mladom stanovništvu je potrebno pružiti mogućnosti zapošljavanja te ih poticati na aktivniji društveni i kulturni život jer je upravo ova skupina stanovništva ključna i za kvalitetniji kulturni razvitak budući da bolje i lakše prihvaća nove razvojne promjene.

Sl. 11. Broj nezaposlenih u ispostavi HZZ-a Kaštela u razdoblju 2010.-2015. godine

Izvor podataka: HZZ godišnjak, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

Trećina zaposlenih na području Grada Kaštela radi u sektoru građevinarstva, dok sektor „Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane“ čini svega 2,4 % ukupnog broja zaposlenih (sl. 12.). Petina zaposlenih radi u sektoru informacija i komunikacija (20,3 %), a slijedi javna uprava s 20,0 %. Ukoliko priložene podatke promotrimo kroz podjelu gospodarstva na četiri glavna sektora djelatnosti, najveći udio zaposlenih čini sekundarni sektor s 41,8 % zaposlenih. Slijedi tercijarni sektor (uslužne djelatnosti) s 37,8 % zaposlenih te kvartarni s 20,0 %, dok primarni sektor ima svega 0,4 % zaposlenih. Takva raspodjela zaposlenih iskazuje visoku orijentiranost Grada Kaštela na industriju i uslužne djelatnosti što ukazuje na visok stupanj gospodarske diversifikacije, odnosno može biti povoljna pretpostavka za povećanje interesa lokalnog stanovništva i turista u kontekstu potreba za novim kulturnim sadržajima.

Sl. 12. Struktura zaposlenosti prema gospodarskim djelatnostima u Gradu Kaštela 2011. godine

Izvor podataka: Popis stanovništva, 2011.

2.1.3. Kultura i prirodna baština

Nepokretna i pokretna kulturna baština, prirodna baština, kulturne manifestacije te ostali kulturni resursi imaju iznimnu važnost za kulturni razvitak Grada Kaštela. Prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* nepokretna kulturna dobra mogu biti: grad, selo, naselje ili njegov dio; građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem; elementi povijesne opreme naselja; područje, mjesto, spomenik ili obilježje povezano s povijesnim događajima i osobama; arheološka zona i arheološko nalazište, uključujući podmorska nalazišta i zone; područje s etnološkim i toponimskim sadržajima; krajolik ili njegov dio koji svjedoče čovjekovoj nazočnosti u prostoru; vrtovi, perivoji i parkovi; tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti. Pokretna kulturna dobra čini zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima; crkveni inventar; arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi; arheološki nalazi; djela likovnih i primijenjenih umjetnosti; etnografski predmeti; stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine; dokumentacija o kulturnim dobrima; kazališni rekviziti, skice i kostimi; uporabni predmeti koji svjedoče razvitku znanosti i tehnologije te druge pokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značaja. Pojam nematerijalna kulturna baština obuhvaća prakse, predstave, izraze, znanje, vještine, kao i instrumente,

predmete, rukotvorine i kulturne prostore koje zajednice, skupine, i u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Jedna od važnih stavki resursne osnove za razvoj kulture su i manifestacije koje se stvaraju s ciljem pružanja zabave posjetiteljima, posvećivanja pozornosti prostoru u kojem se one odvijaju, ali i stjecanja određene ekonomske koristi (McDonnell, 2003). Prirodna baština se često veže uz kulturni identitet prostora jer čini zaštićene dijelove prirode čija je valorizacija u određenoj mjeri uvjetovana i kulturno-povijesnim razvojem, odnosno antropogenim utjecajem. S obzirom na istaknutu važnost prirodne baštine u razvoju kulture Grada Kaštela u sljedećem poglavlju je uz pregled nematerijalne i materijalne kulturne baštine priložen i kratki pregled zaštićene prirodne baštine i ekološke mreže Natura 2000.

2.1.3.1. *Nepokretna kulturna dobra*

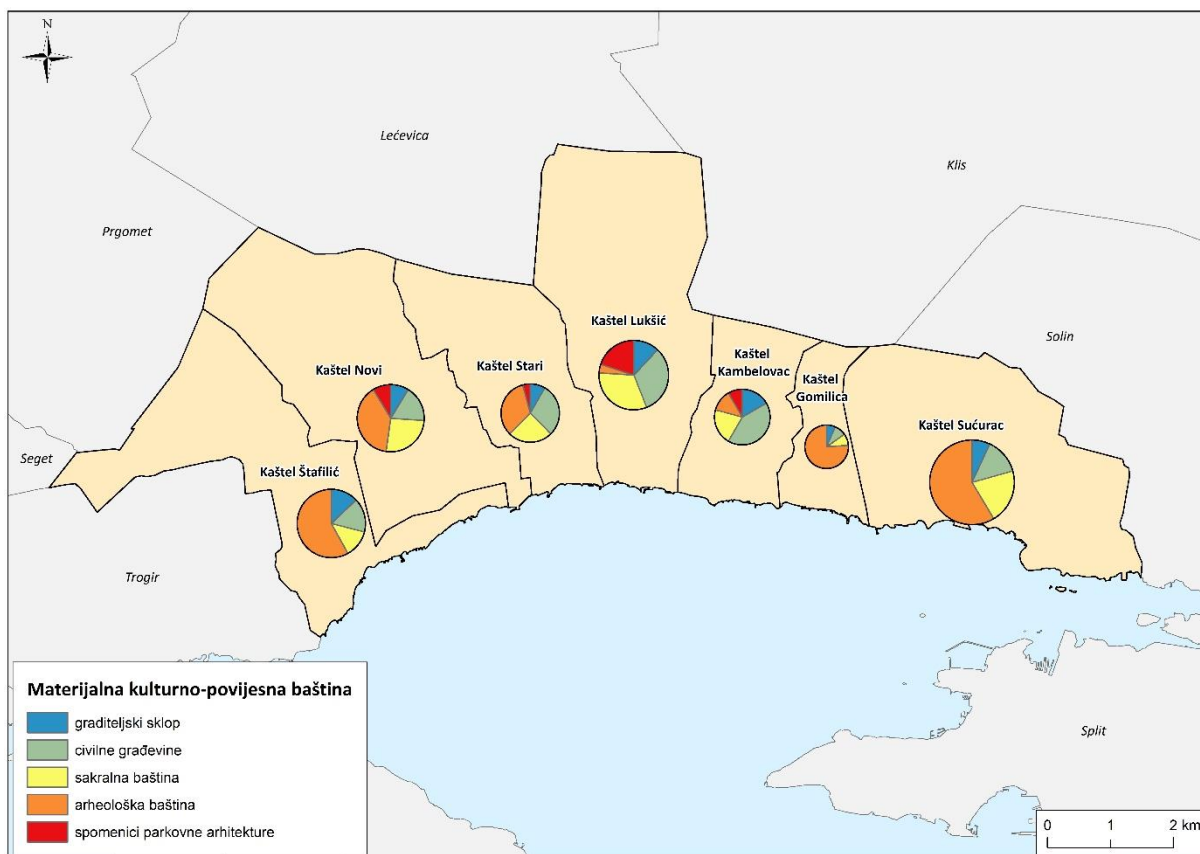
Osnovno obilježje Grada Kaštela je iznimna gustoća elemenata kulturne baštine, a pitanje njihovog održivog korištenja ključno je prilikom definiranja strategije budućeg kulturnog razvoja Grada Kaštela. Trenutno stanje ukazuje na dobro očuvanje, no svakako bi u budućem razvojnom razdoblju bilo poželjno povećati ulaganja u revitalizaciju, zaštitu i obnovu postojećih resursa nepokretne kulturne baštine.

Nepokretna kulturna dobra su na temelju podataka Prostornog plana uređenja Grada Kaštela te njegovih Izmjena i dopuna (2006, 2009, 2012) analizirana kroz sljedeće kategorije: urbane cjeline, graditeljski sklopovi, civilne građevine, sakralne građevine, arheološka područja, arheološki lokaliteti, hidroarheološki lokaliteti te spomenici parkovne arhitekture. Iz prikaza danog u tab. 5. jasno se može razlučiti kako dominira arheološka baština koja čini 43,8 % svih elemenata kulturno-povijesne baštine (23,9 % arheološka područja i 17,7 % arheološki lokaliteti). Uz elemente arheološke baštine, brojne su i civilne (19,6 %) te sakralne građevine (18,1 %). S prostornog aspekta, uočljiva je koncentracija elemenata kulturno-povijesne baštine u naselju Kaštel Sućurac (22,9 %), a iznadprosječnim brojem elemenata ističu se i Kaštel Štafilić (15,8 %) Kaštel Lukšić (15,7 %) te Kaštel Novi (15,7 %). Prostorna distribucija elemenata materijalne arheološke kulturno-povijesne baštine ukazuje na koncentraciju u Kaštel Sućurcu, Kaštel Štafiliću, Kaštel Novom, dok sakralna baština prevladava u Kaštel Lukšiću (sl. 13.).

Tab. 5. Statistički pregled elemenata materijalne kulturno-povijesne baštine po naseljima Grada Kaštela

Naziv naselja	Urbane cjeline	Graditeljski sklop	Civilna građevina	Sakralna građevina	Arheološko područje	Arheološki lokalitet	Hidroarheološki lokalitet	Spomenik parkovne arhitekture	Ukupno
Kaštel Gomilica	1	3	4	4	2	1	0	0	15
Kaštel Kambelovac	1	4	10	5	0	1	0	2	23
Kaštel Lukšić	1	3	7	7	5	4	0	5	32
Kaštel Novi	1	2	4	6	6	11	0	2	32
Kaštel Stari	1	2	7	6	4	4	1	1	26
Kaštel Sućurac	1	2	4	6	25	7	3	0	48
Kaštel Štafilić	2	4	5	4	8	9	1	0	33
Grad Kaštela	8	20	41	38	50	37	5	10	209

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Sl. 13. Udjeli elemenata materijalne kulturno-povijesne baštine po naseljima Grada Kaštela

Izvor podatka: PPUGK, 2006, 2009 i 2012.

Napomena: veličina kruga ponderirana je brojem elemenata materijalne kulturno-povijesne baštine

Kulturno-povijesne cjeline jedinstvene su skupine gradskih ili seoskih građevina koje imaju izrazitu povijesnu, arheološku, umjetničku, znanstvenu, društvenu ili tehničku važnost. Prema prostornom planu Grada Kaštela evidentirano je osam kulturno-povijesnih cjelina koje obuhvaćaju zaštićene povijesne jezgre svih sedam naselja (tab. 6.).

Tab. 6. Popis elemenata u kategoriji urbanih cjelina po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Element urbane cjeline
Kaštel Gomilica	Povijesna jezgra Kaštel Gomilica
Kaštel Kambelovac	Povijesna jezgra Kaštel Kambelovca
Kaštel Lukšić	Povijesna jezgra Kaštel Lukšića – urbano-ruralna cjelina
Kaštel Novi	Povijesna jezgra Kaštel Novi
Kaštel Stari	Povijesna jezgra naselja Kaštel Stari
Kaštel Sućurac	Povijesna jezgra Kaštel Sućurca
Kaštel Štafilić	Povijesna jezgra Kaštel Štafilića Povijesna jezgra Kaštela Nehaj

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Graditeljski sklopovi su vrijedni graditeljski i urbano-arhitektonski kompleksi različitih namjena koji svojom očuvanošću, arhitektonskom i pejzažnom vrijednošću predstavljaju vrlo vrijedne kulturne resurse Grada (PPUGK, 2012). Na području Grada Kaštela nalazi se 20 elemenata graditeljskih sklopova, pri čemu se ističu tzv. Brca te niz utvrđenih naselja s fortifikacijskim objektima u svih sedam naselja (tab. 7.).

Tab. 7. Popis elemenata u kategoriji graditeljskih sklopova po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Element graditeljskih sklopova
Kaštel Gomilica	Kaštilac Brce i most Utvršeno naselje na obali
Kaštel Kambelovac	Utvršeno naselje uz okruglu kulu Cambi Mala i Velika Piškera Utvršeno naselje Kaštela Lippeo Brce
Kaštel Lukšić	Utvršeno naselje Kaštela Vitturi Brce Utvršeno naselje Kaštel Rušinac
Kaštel Novi	Utvršeno naselje Pavla Cippica Brce
Kaštel Stari	Utvršeno naselje Kaštela Cippico Brce
Kaštel Sućurac	Kaštilac Zid nadbiskupa Zane i „Fortin“
Kaštel Štafilić	Utvršeno naselje Kaštela Stafileo Igrišće Brce Utvršeno naselje Kaštela Lodi

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Na području Grada Kaštela nalazi se niz civilnih građevina iz domene posebno vrijednih stambenih objekata (reprezentativne kuće i stambene zgrade iz različitih povijesnih razdoblja), javnih zgrada (zgrade različitih upravnih, obrazovnih, kulturnih, bolničkih i drugih sličnih funkcija), palača, infrastrukturnih objekata (mostovi) te fortifikacijskih objekata (prije svega utvrde, kule i obrambeni zidovi). Sveukupno je evidentirana 41 civilna građevina, pri čemu dominiraju fortifikacijski objekti s 35,7% i kuće 23,8% (tab. 8.). Grad Kaštela nadaleko je poznat po fortifikacijskim objektima – kaštelima, po kojima je Grad dobio i ime, te svakako čine najvažnije elemente nepokretne kulturne baštine. Kašteli imaju izuzetne arhitektonske stilske odlike, raskošna unutarnja dvorišta i bogate interijere te predstavljaju ključne resurse za odvijanje kulturnih programa i manifestacija, odnosno čine razvojni potencijal u smislu razvijanja kulturnog turizma. Pojedini kašteli već se koriste u sklopu razvoja kulture u kontekstu organizacije manifestacija, dok je kaštel Vitturi u Kaštel Lukšiću prilagođen djelatnostima Muzeja Grada Kaštela.

Tab. 8. Popis elemenata u kategoriji civilnih građevina po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Element civilnih građevina
Kaštel Gomilica	Kula Opatička kuća Kaštel viteza Butkovića Bratska kuća
Kaštel Kambelovac	Kule Cambi – Kumbatove kule Okrugla kula Cambi i zaklon uz nju Kuća Cambi Bratimska Makina Kuća Grisogono Veslački klub Kaštel Lippeo Palača Dudan Vila „Baletna škola“ Kula stražarnica
Kaštel Lukšić	Kaštel Vitturi Kuća Vitturi Kaštel Tartaglia Kuća Šoulavy Kaštel Rosani Dom za nezbrinutu djecu Vila „Renata“
Kaštel Novi	Kula Pavla Cippica Zgrada bratovštine sv. Petra Osnovna škola Most na Ričivici
Kaštel Stari	Kaštel Koriolana Cippica Kuća obitelji Cipicco Kula Celio Cega Kuća Garagnin-Fanfogna Hotel „Palace“ Vila „Nike“ Renesansni vodovod
Kaštel Sućurac	Gualdova kula Srednjovjekovna građevina sjeverno od kule Nadbiskupska palača Građevina „Kula top“
Kaštel Štafilić	Kaštel Stafileo (Rotondo) Sjeverozapadna kula Kuća Papalić Kula Nehaj (Lodi) Most na potoku Nehaj

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Sakralne građevine obuhvaćaju pojedinačne ili komplekse sakralnih građevina koje imaju izrazit povijesni, umjetnički, znanstveni, društveni ili tehnički značaj. Prema posljednjim Izmjenama i

dopunama Prostornog plana Grada Kaštela (2012) evidentirano je 39 elemenata sakralne baštine od čega ih se najveći broj se nalazi u Kaštel Lukšiću (7), dok se ih se Kaštel Starom, Kaštel Novom i Kaštel Sućurcu nalazi po šest (tab. 9.). Također, treba spomenuti kako svako od naselja posjeduje barem 3 elementa sakralne baštine. Najvećom vrijednošću ističu se stare župne crkve, od kojih je sv. Jurja od Raduna izuzetan spomenik kulture iz razdoblja predromanike (10.-11. st.) te jedini starohrvatski sakralni objekt sačuvan u izvornom obliku (Omašić, 2001). Navedenom treba pridodati kako je 16 od ukupnog broja lokaliteta sakralne baštine upisano u Registar kulturnih dobara RH (2016).¹

Tab. 9. Popis elemenata u kategoriji sakralne baštine po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Element sakralne baštine
Kaštel Gomilica	Stara župna crkva sv. Jeronima Župna crkva sv. Jeronima

¹ To su: Crkva sv. Jerolima, Crkva sv. Jerolima sa župnom kućom, Crkva sv. Kuzme i Damjena s grobljem, Crkva sv. Mihovila i Martina, Crkva sv. Mihovila od Lažana i kula na krugu, Crkva sv. Ivana Krstitelja na Birnju, Crkva sv. Lovre na Ostrogu, Star a crkva Blažene Djevice Marije, Crkva sv. Jurja od Žestinja (Mirana) s grobljem, Crkva sv. Marije od Špiljana (Stomorija), Crkva sv. Petra, Crkva gospe od Ružarija, Crkva sv. Ivana Krstitelja, Crkva sv. Josipa, Crkva sv. Nikole te Crkva sv. Vitala (Sv.Klare) na rtu Tarce u Divuljama.

	Crkva sv. Kuzme i Damjana Crkvica Gospe od milosti
Kaštel Kambelovac	Župna crkva sv. Mihovila i Martina Crkva sv. Lazara Groblje uz crkvu sv. Lazara Crkva Gospe od Rozarija Crkva sv. Mihovila od Lažana
Kaštel Lukšić	Stara župna crkva Gospina uznesenja Župna crkva Gospina uznesenja Crkva sv. Ivana Krstitelja Staro groblje Crkva Gospa od Dračina Groblje uz crkvu sv. Lovre Crkva sv. Lovre
Kaštel Novi	Župna crkva sv. Petra Crkva sv. Roka Grobljanska kapela sv. Josipa Groblje uz crkvu sv. Josipa Crkva Gospa Stomorija Crkva sv. Jurja od Žestinja
Kaštel Stari	Crkva sv. Josipa Stara župna crkva sv. Ivana Krstitelja Župna crkva Gospe od Rozarija Crkva i groblje sv. Jurja od Raduna Crkva sv. Nikole od podmorja Groblje uz crkvu sv. Nikole od podmorja
Kaštel Sućurac	Zvonik stare župne crkve Župna crkva sv. Jurja Crkva Gospa od Hladih Groblje uz crkvu Gospe od Hladih Crkva sv. Jurja na Putalju Crkva sv. Luke
Kaštel Štafilić	Župna crkva Bezgrešnog začeća blažene djevice Marije Crkvica sv. Bartula Filijalna crkva sv. Marije Crkvica sv. Onofrija

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Arheološka baština obuhvaća lokalitete i zone koje su također od iznimnog značaja za razvoj kulture na području Grada Kaštela. Obuhvaćaju nalazišta iz svih povijesnih razdoblja čija materijalna baština ukazuje na dugu povijest naseljenosti ovog prostora i dinamičnih povijesnih zbivanja. Posljednjim izmjenama i dopunama Prostornog plana Grada Kaštela (2012) definirana su arheološka područja, te arheološki i hidroarheološki lokaliteti koji čine resursnu osnovu arheološke baštine na području Grada

Kaštela (tab. 10.). Najveći broj arheoloških lokaliteta/područja nalazi se prostoru Kaštel Sućurca (25) i Kaštel Novog (17). Uz kopnene arheološke lokalitete, na prostoru Grada Kaštela je evidentirano i pet podzemskih arheoloških lokaliteta, a to su ostaci kaštela Andreis u Kaštel Starom, lokaliteti Tišić, Blato - Trstenik i Đardin - Blato na području Kaštel Sućurca te lokalitet Resnik u Kaštel Štafiliću. Radi se o lokalitetima s vrijednim materijalnim kulturnim ostacima poput amfora i keramičkog posuđa, ali i ostataka kaštela.²

Tab. 10. Popis elemenata u kategoriji arheološke baštine po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Vrsta arheološke baštine	Element arheološke baštine
Kaštel Gomilica	arheološko područje	Kozice Štalija
	arheološki lokalitet	Doca
Kaštel Kambelovac	arheološki lokalitet	Lažani
Kaštel Lukšić	arheološko područje	Rokovsko Gostinjski Majurine Glavičine Biranjski
	arheološki lokalitet	Srednjovjekovna nekropola Ostrog-Balavan (Ostrožine) Grebine Stup pod Ostrogom
Kaštel Novi	arheološko područje	Villa Rustica – Ričivice Cardo Suhozidi Crnoči Dumanjšćine Prostor oko crkve sv. Jurja od Žestinja
	arheološki lokalitet	Most pred kulom Cippico Područje oko župne crkve sv. Petra Česminovac Križić Kulina Crni krug Krešimirova pećina Prapovijesne gomile Lokva Žestinja Špilja Zmajka

² Svega osam elemenata arheološke baštine upisano je i u Registar kulturnih dobara RH (2016), a to su: arheološko nalazište Mirje (Kaštel Stari), podzemsko arheološko nalazište – ostaci kaštela Andreis (Kaštel Stari), arheološka zona otoka Barbarinca (Kaštel Sućurac), arheološko nalazište Gornje Krtine – villa rustica (Kaštel Sućurac), podzemsko arheološko nalazište (Kaštel Sućurac), arheološko nalazište Knežine – villa rustica (Kaštel Štafilić), arheološko nalazište Resnik te Crkva sv. Vitala (sv. Klare) na rtu Tarce u Divuljama (Kaštel Štafilić).

		Vlake
Kaštel Stari	arheološko područje	Ušće potoka Gostinjski Suhozidi Lokva Prostor oko crkve sv. Jure od Raduna
	arheološki lokalitet	Kaštel Andreis Mirje Matetina pećina Malačka
Kaštel Sućurac	arheološko područje	Varoš – Lučac Prostor oko župne crkve sv. Jurja Stačuline Brižine Tisić (Ina Plin, Konstruktor i Lavčević) Antička cesta Grmajevac – Kotal Blato – Trstenik Đardin – Blato Smoljevac – srednjovjekovno selo i groblje Put za Smoljevac Doljane Starina – rimski put Sela – Starine Stražbenik – Strinja Žuvanče Krtine Sustjepan – Orje Peca – Lučac Peca – Sokolana Groblje – Tori Gorica – Omej Orišine Kostelji Gajine
	arheološki lokalitet	Mandrač Stara župna crkva Građevina Urmanea Barbarinac Smoljevac – Villa Rustica Područje oko crkve sv. Jurja na Putalju Luko
	Hidroarheološki lokalitet	Tišić Blato – Trstenik Đardin – Blato
Kaštel Štafilić	arheološko područje	Tarce Lucijino Veliki i Mali Bijać Javorski put Villa Rustica zapadno od Javorskog puta

		Potencijalno nalazište Sadine – Trećanica Torine na padinama Trećanice
	arheološki lokalitet	Nekropola zapadno od Kaštela Nehaj Bilinska punta – Kaštel Kvarko Cesta na spirulama Resnik Prapovijesne gomile Trećanica – Bijaći Baba Lokva Ivkovići Špilja Radinka Batak
	hidroarheološki lokalitet	Resnik

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

Spomenik parkovne arhitekture umjetno je oblikovani prostor koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku i znanstvenu vrijednost. Na prostoru Grada Kaštela evidentirano je deset elemenata u toj kategoriji, pri čemu se ističe Park Vitturi u Kaštel Lukšiću kao prvorazredni objekt parkovne arhitekture Dalmacije, perivoj dr. Petra Kamberra u Kaštel Starom u blizini hotela Palace te botanički vrt osnovne škole Ostrog kao jedan od najbogatijih i najraznolikijih botaničkih vrtova hrvatske obale (tab. 11.) (Dalmatian-nature, 2016).

Tab. 11. Popis elemenata u kategoriji spomenika parkovne arhitekture po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Element u kategoriji spomenika parkovne arhitekture
Kaštel Gomilica	-
Kaštel Kambelovac	Vrt Cambi Vrt Dudan
Kaštel Lukšić	Park Vitturi

	Perivoj sjeverno od Malih mora Perivoj Šoulavy Plaža sa perivojem Šoulavy Botanički vrt osnovne škole u Kaštel Lukšiću
Kaštel Novi	Đardin Biblijski vrt u svetištu Gospe Stomorije
Kaštel Stari	Perivoj dr. Petra Kambera
Kaštel Sućurac	-
Kaštel Štafilić	-

Izvor podatka: PPUGK, 2006., 2009. i 2012.

2.1.3.2. Nematerijalna i pokretna kulturna dobra

Osim materijalne kulturne baštine nepokretnih dobara, velik dio resursne osnove Grada Kaštela čini i bogata nematerijalna kulturna baština. Pojam nematerijalna kulturna baština obuhvaća: prakse, predstave, izraze, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, ruketvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine osiguravaju njezini nositelji te lokalna zajednica kroz realizaciju projekata i aktivnosti uz suradnju sa kulturološkim stručnjacima (Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine..., 2011). S obzirom kako u Registru kulturnih dobara, glavnom nacionalnom sustavu evidencije kulturne baštine, nema uvrštenih elemenata nematerijalne baštine Grada Kaštela, jasna je njena nedovoljna valorizacija te sukladno tome i potreba aktivacije lokalnih nematerijalnih elemenata kulturne baštine kako bi se kulturna baština Grada Kaštela promovirala, sačuvala i integrirala u cjelokupan kulturni razvoj. Kako bi se ciljani rezultat ostvario, potrebno je uključiti sve relevantne aktere koji su važni u strateškom promišljanju, odnosno izradi projekata, programa i planova s ciljem osiguravanja njezine održivosti, uključujući identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, prenošenje, posebice putem formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i revitalizaciju različitih oblika te baštine. Prilikom valorizacije nematerijalne kulturne baštine potrebno je uključiti njene elemente u nove načine poslovanja (čime se osigurava bolja vidljivost nematerijalne baštine i potiču mlađe generacije o kojima ovisi prenošenje i očuvanje te baštine) te kontinuirano podizati svijest lokalnog stanovništva o vrijednostima i značaju nematerijalne baštine, ali i o njihovoj ulozi u očuvanju, prenošenju i gospodarskoj valorizaciji ove vrste kulturne baštine (Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine..., 2011). Značajnu ulogu u doprinosu navedenim aktivnostima imaju udruge u kulturi (detaljnije analizirana u poglavlju 2.2.2. Vaninstitucionalni sektor).

Nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori i toponimija, te usmena književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,
- tradicijska umijeća i obrti.

Muzej Grada Kaštela kao najvažnija javna ustanova muzejske djelatnosti bavi se nabavkom, sabiranjem, zaštitom, istraživanjem i izlaganjem materijalnih pokretnih kulturnih dobara te čuva bogati fundus od kojih se ističe: etnografska zbirka, zbirka dokumentacijske građe, zbirka tekstila, zbirka umjetnina i ostalih vrijednih predmeta (više u poglavlju 1.2.1.2).

Kulturno-povijesni odjel Muzej Grada Kaštela posjeduje velik broj zbirki koje kao pokretna kulturna dobra svjedoče bogatom kulturno-povijesnom razvoju Kaštela. Posebice se ističe etnografska zbirka koju čine vrijedni predmeti poput preslica, vretena, škrinja, tkalačkih stanova, alata, nakita i druge građe. Osim toga, Muzej posjeduje bogatu zbirku tekstila koji je odraz duge tradicije tekstilnog rukotvorstva o kojem svjedoče brojna ostavština i pisani izvori (Ivančić i Acalija, 2015). Zbirku dokumentarne građe čine knjige, karte, planovi, razglednice, fotografije i druge građe. Tu je i zbirka oružja i opreme iz razdoblja 16.-20. st. te zbirka predmeta za iskazivanje pobožnosti poput raspela, relikvijara, ikona, molitvenika, prstena, krunica svetih slika i drugih predmeta. Osim toga, tu je i raznorodna građa s materijalnim ostacima života u Kaštelima poput maketa kaštela, obiteljskih grbova istaknutih kaštelanskih obitelji (Vitturi, Cambi, Cippico, Casotti, Rosani), ukrasa, znački, figurica, glazbala, odjevnih predmeta i ostale građe (Muzej Grada Kaštela, 2017).

Bogatstvo tradicionalnog kaštelanskog rukotvorstva kao vrijedne nematerijalne kulturne baštine vidljivo je u cjelokupnom procesu tkanja od izrade tkanina, pripreme pređe, predenja, tkanja, bojenja, šivanja, vezenja, pranja i konačno odijevanja što ukazuje da se nošnja s područja Kaštela po nizu detalja razlikuje od onih u susjednim gradovima te kao takva čini izniman kulturni resurs (Ivančić i Acalija, 2015; Tadin 2007).

Žensku odjeću karakterizira slojevito tradicionalno ruho. Suknja se izrađuje od domaćeg vunenog platna savijena u sitne vodoravne „pjetice“ koje u svečanijim oblicima imaju tkani ukras na dnu. Suknja je obično bila modra ili bijela. Svečanija suknja šivala se od crnog ili modrog svilenog materijala (tzv. brokata) od kojeg je sašiven i kratki haljetak. Na ovu podlogu nosi se „traversa“ s maramom oko vrata i „fjok“ straga, dok je gornji dio „traverse“ ukrašen zlatovezom. Tu su i ostali elementi tradicionalne

ženske nošnje koja se sastojala od „šudara“ (marama za glavu), „rećina“ (naušnice), igli (ukosnice), koralja (koraljna ogrlica sa zlatnim privjeskom u obliku križa), „faculeta“ (marama obješena o pojas ili na ruci), košulje, „korpeta“ (prsluk), „botuna“ (srebrna filigranska dugmad), „aljaka“ (kratkog haljetka dugih rukava), „pandila“ (plisirana suknja), „kanice“ (pojas), prstenja, britve (ženski ukrasni nož na sklapanje s lancem obješenim o pojas), „kalceta“ (čarapa) i „nestvi“ (kožne cipele s kopčom) (Ivančić i Acalija, 2015). Uz žensku nošnju, bogatstvo nematerijalne baštine područja Kaštela prezentira i muška odjeća. Tradicionalna muška nošnja sastoji se od „crvenkape“ (kape), „perćina“ (pletenica), košulje, „kapota“ (kabanica), „dolame“ (dugi haljetak), „gaća“ (hlaće), „pasa“ (pojas), „nazuvka“ (vunene gamaše), „terluka“ (pletена obućа povrh čarapa), „nestvi“ (plitke kožne cipele s kopčom) i torbe (Ivančić i Acalija, 2015).

Vrlo važan segment baštine je karakterističan nakit koji se najčešće pohranjivao u škrinjama te nosio u svečanim prilikama i sa svečanom odjećom. Izrađivali su ga domaći majstori ili zlatarski obrtnici u Trogiru, Šibeniku, Zadru, Dubrovniku i Rijeci po uzoru na antičke, ranosrednjovjekovne i starohrvatske primjerke nakita s ovog područja, ali s naglašenim venecijanskim i bečkim utjecajima (Ivančić i Acalija, 2015). Od mnogobrojnog nakita ističu se naušnice s koraljima, broševi s kamenjem (tzv. puntapet u nizu oblika poput „forma“, frecije i „stele“), zlatni lanci (tzv. „kordun“ ili „kanijela“), igla za češljanje (tzv. „trepećala“ i „tramanta“). Posebice se ističe izrada kaštelanskog zlatoveza koji je bio prepoznatljivi motiv na odjeći kaštelanskih žena (Dobrić, 2008). Većina ovih predmeta sačuvana je unutar zbirke kulturno-povijesnog odjela Muzeja Grada Kaštela.

Društveno-zabavni život u Kaštelima u 19. st. svodio na skromna obiteljska veselja, fešte prigodom crkvenih blagdana, poklade i organiziranih „šerata“ na kojima su se izvodili različiti tradicionalni plesovi poput četvorke, mazurke, monfrine, polke, galopa, šotića, valcera te hrvatskog kola. Posebice se ističe tzv. četvorka jedan od najznamenitijih dalmatinskih plesova (Tadin, 2007; Dobrila, 2007). Prvi zapisi ovog plesa nastaju krajem 19. st. kada se najprije udomaćio u Trogiru, a zatim proširio i na područje Kaštela. Pojedinačne karakteristike plesa u mijenjanju figura, glazbene pratnje i broja tzv. slika koje su plesali lokalni stanovnici, postupno su se preobrazile u „kaštelansku narodnu četvorku“ - jedinstveni ples koji je danas nezamjenjiv, ali pomalo zaboravljen dio kulturne baštine Grada Kaštela (Tadin, 2007). Osim ovog plesa, početkom 20. st. počinju se širiti novi plesovi poput „socija“, „socijetada“, „kumpanja“, „kavalkina“ i „ferma“ koji se počinju održavati na plesnim zabavama i slavljima diljem Kaštela. Iako ih je većina zaboravljena, potrebno ih je očuvati i oživiti te postupno uključivati u kulturnu ponudu. Ističe se i tzv. „kolendavanje“ stari običaj čestitanja u kojem kolendari obilazeći kuće nazdravljaju božićne blagdane. U cijeli su događaj najčešće uključeni glazbeni instrumenti i klapski pučki pjevači uz prigodnu gastronomsku ponudu koja se sastoji od darova suhog voća (oraha, badema, suhih smokava) i lokalnih kolača kao što su ušećerene bajami, „mandulat“ i „fritule“ (Dobrić, 2008).

Na temelju navedenog, uočen je problem samostalne valorizacije i implementacije folklorne baštine u prepoznatljiv kulturno-turistički proizvod što traži njezinu kvalitetniju prezentaciju na različitim kulturnim manifestacijama i ostalim događajima.

Poseban element nematerijalne baštine na prostoru Grada Kaštela je narodni običaj „krnjevala“, organiziranih karnevala u kojem se kroz povorku ulicama Grada Kaštela prolaze maskirane osobe (poput fašnika, tj. maškara). Radi očuvanja, promicanja i razvitka krnjevalskih običaja osnovane su i udruge koje su detaljnije analizirane u poglavlju 2.2.2.2. Udruge u kulturi.

Važan segment nematerijalne baštine Grada Kaštela je tradicionalno pjevanje koje se najviše prezentira u obliku klapskog pjevanja. Klapsko pjevanje je tradicionalno višeglasno homofono pjevanje u obliku *a capella* (bez pratnje instrumenata), a uvršteno je kao nematerijalno dobro na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Tekstovi klapskih pjesama uglavnom su ljubavni, poetski, vedri, optimistični, ali mogu biti i sentimentalni. U novije doba, stil pjevanja je od tipično tradicijskog oblika pjevanja evoluirao do sustavnog, organiziranog oblika pjevanja s praktički „profesionalnim“ klapama (više u poglavlju 2.2.2. Izvaninstitucionalni sektor) (Ministarstvo kulture, 2016). Doprinos očuvanju klapskog pjevanja daju kulturno-umjetnička društva te poseban festival namijenjen klapskom pjevanju – Večer dalmatinske pisme. Festival je prvi puta organiziran 1999. g. u Kaštel Kambelovcu, te je posvećen klapama i njihovu čitanju postojećih starih ili popularnih domaćih (ili etnografskih) pjesama te izvođenju novih skladbi. U drugom segmentu festivala, novi oblik klapskih pjesama predstavljaju izvođači iz sfere popularne glazbe (npr. jazz, rock, blues, etno i dr.; Milošević, 2011). Osim klapskog pjevanja, kaštelanskih prostor specifičan je i po posebnim božićnim napjevima koji trenutno nisu u dovoljnoj mjeri promovirani i zaštićeni te bi u narednom razdoblju svakako trebali postati jedan od vrijednih elemenata nematerijalne kulturne baštine Grada Kaštela. Navedeni božićni napjevi (glagoljaški crkveni napjevi) u Kaštel Starom razlikuju se od drugih bližih dalmatinskih mjesta te imaju značajan doprinos u božićnoj pučkoj glazbenoj baštini, stoga se mogu integrirati u kulturno-turističke elemente adventskog razdoblja (Martinić, 2012). Osim klapskog pjevanja, potrebno je spomenuti i običaj sviranja lirice, tradicionalnog instrumenta koji se svirao na svečanim prigodama.

Jezična obilježja nekog mjesnog govora preslika su kulturno-povijesnog razvoja i utjecaja kulturno-civilizacijskih krugova. Kao takav, jezik se ističe kao važan element nematerijalne kulturne baštine Grada Kaštela, iako je dosad nedovoljno valoriziran. Grad Kaštela posjeduje govor koji je okarakteriziran kao čakavski s elementima utjecaja štokavice, nastao kombinacijom južne čakavštine i zapadne ikavske štokavštine (Kutrović i Šimunović, 2000). Ukoliko bi se ovaj oblik jezika (dijalekt)

dodatno istražio i integrirao u društvene, kulturne i turističke djelatnosti, postao bi još jedna posebnost kulturnog identiteta.

Važan segment nematerijalne baštine Grada Kaštela su i legende, mitovi i priče usmene predaje. Jedna od najpoznatijih je legenda o Miljenku i Dobrili. Riječ je o romantičnoj legendi (na temelju koje su napisani roman, drama i opera) vrlo slične tematike poput svjetski poznate o „Romeu i Juliji“ koja se u sklopu manifestacije Legenda o Miljenku i Dobrili svake godine scenski uprizori ispred dvorca Vitturi (TZ Grada Kaštela, 2016). Ovoj legendi treba pridodati i priču o hrabrim kaštelanskim junacima Marušićima i Kumbatima te brojne priče o buntu i obrani kaštelanskih težaka kroz povijest prožetu brojnim sukobima i ratovima.

Nematerijalnu i materijalnu baštinu Grada Kaštela upotpunjuje i element koji može biti i samostalan, zaseban proizvod – lokalna enogastronomija. Prostor Grada Kaštela temelji se na dalmatinskoj (mediteranskoj) kuhinji prepoznatljivoj na svjetskoj enogastronomskoj sceni čijom dodatnom promocijom i prezentacijom može pridonijeti razvoju kulturnog identiteta i kulturnog turizma Grada Kaštela. Uz klapsko pjevanje, mediteranska prehrana upisana je kao preventivno zaštićeno nematerijalno dobro na UNESCO-ovu reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Mediteranska prehrana hrvatskog Jadrana uvjetovana je ekološkim, klimatskim, povijesnim i kulturnim čimbenicima mediteranskog podneblja te se materijalizira u društvenoj, duhovnoj i materijalnoj sferi svakodnevnog života stanovnika Grada Kaštela čime se ujedno pridonosi i definiranju kulturnog identiteta zasnovanog na lokalnoj prehrani. Raznovrsna znanja i umijeća koja su povezana s prehranom potrebno je očuvati i prenijeti novim generacijama. Time bi se očuvao enogastronomski identitet koji je potrebno temeljiti na izvornosti i jedinstvenosti kao odgovor na prodor suvremenog načina života koji sve više utječe na mogućnosti prezentacije i pripreme izvorne lokalne hrane. U gastronomiji Grada Kaštela vidljiv je utjecaj talijanske kuhinje kao ostatka višestoljetne kulturno-povijesne orijentiranosti na mediteranski kulturno-civilizacijski krug. Kaštelanska kuhinja uglavnom se sastoji od različitih morskih plodova (poput riba, školjaka i dr.), pri čemu se kao osnovni dodatak jelima koristi maslinovo ulje koje daje specifičnu mediteransku aromu i okus. Kuhinju odlikuju tradicionalna priprema različitih vrsta ribe, dagnja na buzaru, brudeta te različitih rižota od plodova mora. Od tradicionalnih pića ističu se poznata vina i rakije.

Unatoč dinamičnim društveno-političkim uvjetima ovog prostora vinarstvo i vinogradarstvo sačuvalo je svoju autentičnosti i tradiciju koju je u više navrata ugrožavala pojava različitih bolesti (filoksera i dr.). Među vinima, posebice se ističe autohtona sorta kaštelanski crljenak, kojoj je po svojoj genetskoj strukturi identična poznata kalifornijska sorta vina Zinfandel. Navedena sorta je iznimno cijenjena među ljubiteljima vina zbog svoje intenzivne boje i punoće okusa, a u usporedbi s drugim vinima ističe

se iznimnim okusom i ostalim enološkim karakteristikama (TZ Grada Kaštela, 2016). U dokumentu „Razvojni projekti Grada Kaštela i Akcijski plan financiranja kroz fondove Europske unije“ (2014) naveden je i projekt „Kaštelansko polje“ koji ima za cilj unaprijediti agrarni sustav Kaštelanskog polja te ujedno *brendirati* i plasirati kaštelanske poljoprivredne proizvode poput masline i vinove loze na kulturno-turističko tržište. Povijesno-arheološki bogato Kaštelansko polje i južne padine Kozjaka prepoznatljive su po uzgoju navedenih mediteranskih kultura, dok u novijem razdoblju prepoznatljivost dobiva i uzgoj trešanja. Ovaj kraj ima posebnu važnost za vinarstvo koje je tradicionalan segment dalmatinskog života i rada. Međutim, trenutno stanje ukazuje na nedovoljan broj ideja i inicijativa u prezentaciji enoloških resursa čija prezentacija se trenutno temelji na degustacijama vina u vinarijama i vinskim podrumima koje organizirano vodi tek nekoliko vinara. Razvoju enogastromske ponude pridonose i tradicionalne konobe koje razvijaju enogastronomsku ponudu unutar autentičnog dalmatinskog ambijenta. Dakle, kaštelanska gastronomija važan je kulturni resurs, međutim nedovoljna specijalizacija i razvijenost ponude umanjuje njezinu potencijalnu integraciju u turistički proizvod Grada.

2.1.3.3. Kulturne manifestacije

Kulturne manifestacije najbolje služe promociji i valorizaciji kulturno-povijesne baštine te unaprjeđuju kulturni turizam na prostoru Grada Kaštela. Glazbene i scenske manifestacije promiču izvrsnost stvaralačke i produkcijske scene čime se razvijaju individualni potencijali i potencijali umjetničkih skupina. Takve manifestacije pridonose kontinuiranom razvoju kulture i umjetnosti te njenih posebnosti. Prema podacima Grada Kaštela (2016), na prostoru Grada godišnje se održava pet većih kulturnih manifestacija različitog repertoara, obujma i vremena trajanja te niz manjih događanja u sklopu obilježavanja Dana Grada, Božića, Nove godine i sl. Obujmom najveća kulturna manifestacija je Kaštelansko kulturno ljeto u sklopu kojeg se odvijaju Večeri dalmatinske pisme, a osim nje potrebno je istaknuti i pokladne svečanosti u okviru krnjevalskih događanja. Kaštelanske kulturne manifestacije imaju važnu ulogu u kulturnom razvoju Kaštela budući da se radi o organiziranim društvenim događanjima na kojima se, između ostaloga, okupljaju sudionici kako bi međusobno razmjenjivali nove ideje u kulturi čime se unaprjeđuje kulturni izričaj cjelokupne sredine. S obzirom da se veći dio kulturnih manifestacija održava tijekom ljetne turističke sezone one zauzimaju istaknuto mjesto i u turističkoj ponudi Grada Kaštela.

„Kaštelansko kulturno ljeto“ je najveća kulturna manifestacija kaštelanskog područja koja svake godine okuplja niz udruga, organizacija i pojedinaca koji promoviraju i prezentiraju bogatstvo kulturnog života Grada Kaštela. Program manifestacije je bogat i raznolik zbog toga jer nije fokusiran na jednu kulturnu djelatnost, već služi kao događaj na kojem se okupljaju umjetnici svih aspekata kulturne djelatnosti pa

tako program čine glazbeni i scenski izvedbeni događaji, izložbe fotografija i likovnih djela. Manifestacija predstavlja važan kulturno-turistički događaj koji ima neizmjernu važnost za promociju kulture, kulturne baštine i kulturne produkcije Grada Kaštela.

„Večeri dalmatinske pisme“ glazbena je manifestacija koja se kontinuirano održava od 1999. g. u sklopu Kaštelanskog kulturnog ljeta koju organizira istoimena kulturna udruga. Radi se o manifestaciji od nacionalnog značaja na kojima se njeguje tradicionalna dalmatinska klapska pjesma. Glavni fokus festivala nije isključivo tradicijska glazba, već se održava kao svojevrsni spoj tradicijsko-zabavne glazbe u obliku obrada zabavnih pjesama, pop izvedbi i dr. Festival se odvija tijekom dvije večeri – prva je revijalnog tipa tijekom koje se izvode tradicijski napjevi i obrade, dok je druga večer natjecateljska u kojoj se izvode klapske izvedbe. Manifestacija je poznata na nacionalnoj razini te čini jedan od glavnih događaja kojima se promovira kulturna baština Grada Kaštela i šireg dalmatinskog prostora.

Tradicija specifičnih pokladnih (krnjevalskih) svečanosti na području Kaštela seže još u 19. st., a danas tu tradiciju održavaju tri udruge: Karnevalska udruga "Polantana" iz Kaštel Kambelovca, Kaštelanska krnjevalska udruga "Poklade" iz Kaštel Novog te Krnjevalska pučka udruga "Kampanel" iz Kaštel Sućurca. Na prostoru Grada Kaštela tradicionalno se izrađivala maketa Krnje kojemu se na pokladni utorak čitala presuda za sve nevolje koje su se narodu dogodile tijekom prošle godine, nakon čega bi se maketa spalila. Zbog njegovanja dugogodišnje tradicije pokladnih svečanosti, velikog truda oko izrade Krnje te mnogobrojnih gostujućih karnevalskih udruga koje svake godine dolaze na kaštelanske pokladne svečanosti, KKV Poklade uvrštena je 1999. g. u Međunarodnu udruhu karnevalista FECC te u Udruhu karnevalista Hrvatske.

„Puti Kaštelanskog crljenka“ je manifestacija kojom se promovira priča o vinskim putima kaštelanskog crljenka - stare dalmatinske autohtone sorte vinove loze. Početak promocije ove sorte kao potencijalnog dalmatinskog i hrvatskog *brenda* započelo je 2002. g. kada je glavni inicijator „Udruga Kaštelanski crljenak“ započela s oživljavanjem ove zaboravljene sorte kroz prigodno dijeljenje sadnica. Osam godina kasnije u sklopu projekta „Strategija *brendiranja* Splitsko-dalmatinske županije“ organizirano je prvo kušanje vina te inicirano stvaranje uvjeta za širenje sorte (Škorić, 2010). Danas ova manifestacija okuplja sve veći broj sudionika te ima izraziti potencijal da postane prepoznatljiv događaj u turističkoj ponudi, ne samo na lokalnoj i regionalnoj, već i na nacionalnoj i međunarodnoj razini (Putnik, 2016). Uz promociju kaštelanskih vina promovira se i ostala kulturna materijalna i nematerijalna kulturna baština te lokalna gastronomija, folklor te prezentacija tradicionalnog načina života kroz posjete kaštelanskim konobama i vinarijama. Promociji enološke ponude doprinosi i tradicionalni događaj ocjenjivanja kaštelanskih vina „Večer kaštelanskih vina“ koji od 2004. g. organiziraju „Bijaći“ Društvo za očuvanje kulturne baštine Grada Kaštela u suradnji s udrugom „Crljenak

kaštelanski“ tijekom koje se ocjenjuju najbolja vina kaštelanskih vinara te dodjeljuju prigodne nagrade za izvrsnost (Putnik, 2016).

„Dani kaštelanskog kazališta“ je kazališno-scenska manifestacija koja se od 2011. g. održava tijekom svibnja u organizaciji GSU „Teatar“ i Grada Kaštela. Uz promociju kazališne umjetnosti manifestacija služi i kao okupljalište kazališnih umjetnika čime se potiče međusobni dijalog u svrhu razvoja dramske umjetnosti. Ova manifestacija ima velik značaj za razvoj kulturne produkcije Grada Kaštela jer direktno promiče razvoj izvrsnosti stvaralačke i produkcijske scene.

Smotra dječjeg stvaralaštva „Kaštel Mali“ u organizaciji Kaštelanske organizacije mladih „KOMA“ okuplja veliki broj sudionika i izvođača s područja Grada Kaštela te susjednih gradova i mjesta. Na smotri svake godine u svibnju sudjeluju udruge, klubovi i vrtići koje rade s djecom te prezentiraju svoj rad. Mogućnost sudjelovanja imaju djeca do 14 g. koja imaju pripremljenu scensku točku, odnosno igrokaz, recitaciju, ples, pjevanje i sl.

Osim navedenih, na prostoru Grada Kaštela odvijaju se i kulturna manifestacija „Večeri kaštelanskih mažoretkinja“ u organizaciji PU Kaštelanske mažoretkinje.

Postojeći nedostaci kulturnih manifestacija očituju se u nedostatku financijskih sredstava namijenjenih njihovoj organizaciji, orijentiranosti kulturne ponude na lokalno te djelomično regionalno tržište, sezonalnosti (većina kulturnih događanja odvija se u okviru Kaštelanskog kulturnog ljeta tijekom ljetne sezone), nedovoljnoj intersektorskoj suradnji te nedostatku adekvatnog prostora za odvijanje manifestacija u zimskom dijelu godine. Iako postoje značajni potencijali za implementaciju kulturne materijalne i nematerijalne baštine, takva integracija nije u dovoljnoj mjeri izražena što znači da je potrebno ojačati suradnju između svih relevantnih dionika u svrhu osmišljavanja novih i unapređenja postojećih manifestacija. Navedeni problemi u kontekstu manifestacija mogu se riješiti daljnjom decentralizacijom kulturne djelatnosti (aktivnim uključivanjem svih naselja u program kulturnog razvoja) te aktivnim marketinškim aktivnostima promoviranja događanja kako bi se potaklo lokalno stanovništvo na aktivno ili pasivno sudjelovanje u kulturnim manifestacijama.

2.1.3.4. Prirodna baština

Prirodnu baštinu Grada Kaštela čine zaštićene prirodne vrijednosti (zaštićene i predložene za zaštitu) i elementi ekološke mreže Natura 2000. Na temelju Prostornog plana uređenja Grada Kaštela (PPUGK, 2006, 2009 i 2012) te njegovih Izmjena i dopuna, odnosno podataka Državnog zavoda za zaštitu prirode utvrđeno je šest zaštićenih elemenata, jedan predloženi element prirodne baštine te četiri elementa ekološke mreže Natura 2000. U tab. 12. priložen je pregled navedenih elemenata prirodne baštine.

Spomenici parkove arhitekture, kao umjetno oblikovani prostori, osim prirodnog, imaju i svoj kulturni značaj jer su nastali kulturno-povijesnim utjecajem čovjeka stoga je njihovo očuvanje i obnova značajna za očuvanje siluete povijesnih dijelova Grada Kaštela.

Park Vitturi prvorazredni je objekt vrtne arhitekture Dalmacije iz 18. st. koji je podigao plemić Radoš Micheli Vitturi u Kaštel Lukšiću. Zaštićen je 1968. g. u svojstvu zaštićenog spomenika parkovne arhitekture te se ističe izuzetnim bogatstvom sredozemnih i tropskih biljnih svojti. Trenutni potencijal lokaliteta još uvijek nije iskorišten ga je u tom smislu potrebno dodatno revitalizirati kako bi postao neizostavni dio turističke ponude Grada Kaštela.

Botanički vrt Osnovne škole „Ostrog“ u Kaštel Lukšiću također je zaštićeni spomenik parkovne arhitekture. U vrtu danas raste oko 1.000 biljnih svojti, pretežito iz mediteranskog i suprotnog podneblja. Glavni dijelovi vrta su južni vrt, sjeverni vrt, maslinik, staklenik i rasadnik te sportske i rekreacijske površine. Maslinik čuva jedan od najbogatijih kolekcijskih nasada maslina u cijeloj Dalmaciji.

Stara maslina u Kaštel Štafiliću jedinstveni je primjerak divlje vrste masline stare oko 1.500 godina koja je 1990. g. zbog svoje izuzetne vrijednosti proglašena spomenikom prirode. Maslinarstvo je jedna od temeljnih djelatnosti kojima se promiče identitet Dalmacije te u tom smislu stara maslina može postati jedinstveni lokalitet u oleoturističkoj ponudi Splitsko-dalmatinske županije. Pritom je bitno spomenuti kako se razmatra mogućnost njezinog upisa na listu svjetske prirodne i kulturne baštine pri UNESCO-u. Status spomenika prirode od 1995. g. uživa i stablo hrasta medunca uz romaničku crkvu Kuzme i Damjana u Kaštel Gomilici, dok se kao istaknute lokacije autohtonog mediteranskog raslinja ističu i Kaočina gaj u Kaštel Sućurcu te Čovin dolac u Divojevićima (Babin, 2009).

Posebni element prirodne baštine, čine zone kultiviranog krajolika koji je rezultat povijesne bonifikacije krša i uređivanja Kaštelanskog polja kroz tehniku suhozida. Suhozidi su u agrarnom prostoru najuočljiviji kulturni otisak u krajoliku te su element povijesnog agrarnog krajolika u kršu (PPUGK, 2009). Kao takav, kultivirani krajolik iznimno je vrijedan kulturni i kulturno turistički resurs Grada Kaštela.

Tab. 12. Popis elemenata prirodne baštine na području Grada Kaštela

Status	Naziv	Vrsta
Zaštićeni dijelovi prirode	Park Vitturi u Kaštel Lukšiću Park u Kaštel Starome uz hotel Palace	Spomenik parkovne arhitekture

	Botanički vrt osnovne škole u Kaštel Lukšiću	
	Hrast medunac u Kaštel Gomilici Stara maslina u Kaštel Štafiliću	Spomenik prirode botanički – rijedak primjerak drveća
Prijedlog za zaštitu	Dijelovi krajolika oko Ostroga, Gospe od Stomorije, Bijaća i Kaočina gaj	Značajni krajobraz
Ekološka mreža Natura 2000	Mosor, Kozjak i Trogirska zagora (HR1000027)	Područje očuvanja značajno za ptice (POP)
	Zaleđe Trogira (HR2001363)	Područje očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (POVS)
	Pantan – Divulje (HR3000459)	Područje očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (POVS)

Izvor: PPUGK, 2006., 2009. i 2012; Dalmatian-nature.hr, 2016.

2.2. Kulturna infrastruktura i kulturna produkcija

Kulturna infrastruktura predstavlja temelj valorizacije postojećih kulturnih resursa i ima utjecaj na obujam kulturne produkcije. U analizi kulturne infrastrukture i produkcije analiziraju se institucionalni i vaninstitucionalni sektor, pri čemu oba imaju značajnu ulogu u razvoju i promicanju kulture na području Grada Kaštela. Izuzetno veliku važnost ima upravo gradske vlasti koje financiranjem institucija te različitih programa kulture, kao i aktera u vaninstitucionalnom sektoru, značajno utječu na kulturni razvitak. Od kulturnih institucija u Gradu Kaštela djeluju Gradska knjižnica Kaštela i Muzej Grada Kaštela, koji se financiraju gotovo u cijelosti iz gradskog proračuna te imaju važnu ulogu u organizaciji kulturnih manifestacija i očuvanju te promociji kaštelanske kulture. Udruge predstavljaju najveći dio aktera koji djeluju u vaninstitucionalnom sektoru, a na području Grada Kaštela u području kulture i umjetnosti djeluje ih ukupno 55. Prema djelatnosti, udruge su aktivne u svih deset djelatnosti koje spadaju u područje kulture i umjetnosti, pri čemu je najveći broj udruga zabilježen u djelatnosti ostalih kulturnih udruga (21), dok njih osam djeluju kao kulturno-umjetnička društva.

Specifičan problem predstavlja neprilagođenost kulturne infrastrukture osobama s invaliditetom. Naime, većina objekata nije prilagođena osobama s invaliditetom što im otežava pristup i onemogućuje adekvatno korištenje sadržaja. Tako primjerice dvorac Vitturi, u kojem djeluje Muzej Grada Kaštela, nema osiguranu adekvatnu infrastrukturu za pristup invalida. Posljedica nepostojanja infrastrukture prilagođene osobama s invaliditetom zamijećen je i prilikom pokušaja organiziranja posjeta raznih

udruga invalida iz ostalih dijelova Hrvatske, ali i inozemstva, pri čemu one nemaju mogućnost pristupa nekim izrazito atraktivnim lokalitetima. S druge strane, pozitivno je što se većina kaštelanskih manifestacija održava na otvorenim prostorima što olakšava prisustvovanje i sudjelovanje osoba s invaliditetom.

Osim neprilagođenosti infrastrukture osobama s invaliditetom, evidentiran je nedostatak financijskih sredstava i prostora za potrebe kulturnih aktera u institucionalnom i vaninstitucionalnom sektoru zbog čega se javlja problem nabave nove opreme i ostalih potrebitosti kao i njihova smještaja. Različiti problemi prisutni su i u pojedinim aspektima kulture pa je tako zanemaren promotivni aspekt likovne umjetnosti, nedostatak instrumenata u glazbenoj umjetnosti, a značajan problem predstavlja i nepostojanje kazališne zgrade ili višenamjenskog prostora koji bi se mogao koristiti za izvedbu tehnički manje zahtjevnih predstava. Uz navedeno, evidentiran je problem nedostatka financijskih sredstava, opreme i prostora te međusobne suradnje aktera iz različitih umjetničkih područja što znači da je ove probleme potrebno sustavno rješavati te podignuti njihovu na višu razinu kako bi sveukupni kulturni razvitak bio sveobuhvatniji i snažniji. U tu svrhu potrebno je koristiti informacijske i telekomunikacijske tehnologije koje bi olakšale suradnju.

2.2.1. Institucionalni sektor

Održavanje kulturne baštine te razvoj i implementacija novih ideja u kulturi neophodni su za razvijanje kulturne osviještenosti stanovništva, kao i za sveukupni kulturni identitet kaštelanskog prostora. U tom pogledu potrebno je istaknuti najvažnije dionike institucionalnog sektora u kulturi Grada Kaštela. On se sastoji od relevantnih gradskih tijela koja se osnivaju za potrebe kulture te javnih ustanova u kulturi – Muzeja Grada Kaštela i Gradske knjižnice Kaštela.

Temeljem članka 6. Zakona o kulturnim vijećima (NN 48/04, NN 44/09, NN 68/13) te članka 43. Statuta Grada Kaštela („Službeni glasnik Grada Kaštela“, broj 9/2009.), Grad Kaštela osnovao je Kulturno vijeće na 13. sjednici održanoj 19. svibnja 2010. g. Vijeće se sastoji od predsjednika, dopredsjednika i tri člana. Za članove Vijeća imenuju se kulturni djelatnici i umjetnici koji svojim dosadašnjim dostignućima, kao i poznavanjem pojedinih područja kulture i umjetnosti mogu pridonijeti ostvarenju ciljeva zbog kojih je Vijeće osnovano. U radu Vijeća sudjeluju bez prava odlučivanja i djelatnici Upravnog Odjela za društvene djelatnosti zaduženi za područje rada vijeća. Glavna djelatnost Vijeća je predlaganje ranije spomenutog Programa javnih potreba u kulturi koji je i okosnica razvitka kulture na lokalnoj razini.

Osim prijedloga, Vijeće pomaže pri provedbi Programa proračuna vezanog uz kulturu te suodlučuje u kreiranju kulturne politike Grada.

Sukladno Zakonu o financiranju javnih potreba i kulturi jedinice lokalne samouprave i Republika Hrvatska donose Program javnih potreba u kulturi. Stoga je takve aktivnosti i ustanove koje promiču kulturu nužno poticati financirati iz gradskoga proračuna jer su one od općeg interesa za sve stanovnike Grada Kaštela. Osim uprave Grada Kaštela, od institucija treba istaknuti preostale dvije, a to su Muzej Grada Kaštela i Gradska knjižnica Kaštela čije djelovanje najvećim dijelom financira upravo Grad.

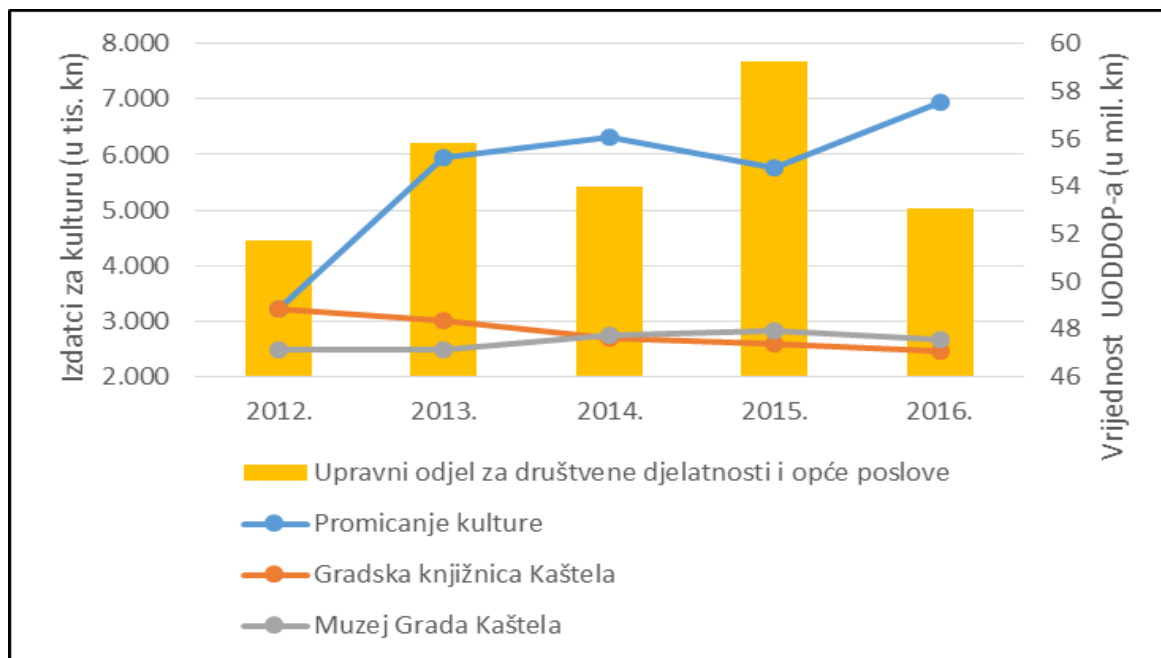
Kultura se iz proračuna Grada Kaštela financira u sklopu Upravnog odjela za društvene djelatnosti i opće poslove (UODDOP) kroz program Promicanja kulture te financiranjem Gradske knjižnice Kaštela i Muzeja Grada Kaštela kroz dva posebna, odvojena programa (Grad Kaštela, 2015).³ Tab. 13. i sl. 14. prikazuju kretanja izdataka za kulturu u gradskom proračunu kroz tri prethodno navedena programa u proračunima 2012.-2016. g. te kretanje financija s kojima je UODDOP raspolagao u istom razdoblju.

Tab. 13. Kretanje izdataka za kulturu i proračuna s kojim je Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove (UODDOP) raspolagao u Proračunu Grada Kaštela 2012.-2016. g.

Godina	Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove	Promicanje kulture	Gradska knjižnica Kaštela	Muzej Grada Kaštela
2012.	51.740.800	3.220.000	3.227.300	2.475.000
2013.	55.833.800	5.955.000	3.015.800	2.473.000
2014.	53.999.220	6.325.000	2.704.270	2.757.800
2015.	59.234.700	5.768.000	2.596.200	2.822.400
2016.	53.070.438	6.930.000	2.459.608	2.664.830

Izvor podataka: Grad Kaštela, 2011., 2012., 2013., 2014. i 2015

³ U Proračunima iz 2012. i 2013. g. je poslovao pod drugim imenima – u prethodnom pod imenom „Upravni odjel za pravne i kadrovske poslove“ a u posljednjem pod imenom „Upravni odjel za pravne i kadrovske poslove, društvene djelatnosti, branitelje i mlade“ (Grad Kaštela, 2011; 2013).

Sl. 14. Kretanje izdataka za kulturu i proračuna s kojim je Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove (UODDOP) raspolagao u Proračunu Grada Kaštela 2012.-2016. g.

Izvor podataka: Grad Kaštela, 2011., 2013., 2014. i 2015.

Izdaci za promicanje kulture u Proračunu 2016. g. porasli u usporedbi s prethodnom godinom bez obzira na značajan pad proračuna UODDOP-a (- 10,4 %). Promicanje kulture u razdoblju 2012.-2016. g. bilježi stalni porast izdataka koji je u navedenom razdoblju dvostruko porastao (115,2 %) čime se prepoznaje važnost koju Grada Kaštela pridaje kulturi. S druge strane, financiranje kulturnih ustanova je u opadanju (Gradska knjižnica Kaštela) ili stagnira (Muzej Grada Kaštela). Nastavak ovog trenda može rezultirati zaostajanjem navedenih kulturnih ustanova i padom kvalitete kulturnih usluga cjelokupnog kaštelanskog prostora, pogotovo uzimajući u obzir evidentirane organizacijske i infrastrukturne probleme s kojima se ustanove susreću u svakodnevnom radu.

Proračun Grada Kaštela je u 2016. g. unutar Programa promicanja kulture predvidio financiranje pet različitih stavki, a to su: promicanje tehničke kulture, kaštelanska kulturna događanja, financiranje kulture po programima, zaštita spomenika kulture i Dom kulture Kaštel Lukšić.⁴ U proračunu za 2016. g. 56,0 % sredstava iz programa Promicanje kulture uloženo je u zaštitu spomenika kulture što je porast udjela u odnosu na izdvojena proračunska sredstva u prethodnim proračunima. U razdoblju 2012.-2016. g. primjećuje se i osjetan peterostruki porast investicija (506,2 %) u zaštitu spomenika kulture i kaštelanska kulturna događanja (46,9 %) dok se promicanje tehničke kulture i Dom kulture Kaštel

⁴ U proračunima 2013. i 2014. g. je naveden pod imenom „Dom mladeži“, dok se u proračunu 2012. g. ne spominje (Grad Kaštela, 2013; 2014).

Lukšić znatno manje financiraju (tab 14.).⁵ Treba spomenuti kako upravo Grad Kaštela financira i organizira spomenutu kulturnu manifestariju “Kaštelansko kulturno ljeto.”

Tab. 14 Struktura programa Promicanja kulture u proračunima Grada Kaštela 2012.-2016. g.

Godina	Promicanje tehničke kulture	Kaštelanska kulturna događanja	Financiranje kulture po programima	Zaštita spomenika kulture	Dom kulture Kaštel Lukšić
2012.	100.000	660.000	1.820.000	640.000	-
2013.	30.000	1.050.000	1.700.000	2.895.000	280.000
2014.	45.000	550.000	1.880.000	3.570.000	280.000
2015.	50.000	850.000	1.406.000	3.362.000	100.000
2016.	50.000	970.000	1.380.000	3.880.000	650.000

Izvor podataka: Grad Kaštela, 2011., 2013., 2014. i 2015.

2.2.1.1. Gradska knjižnica Kaštela

Gradska knjižnica Kaštela glavna je ustanova knjižnične djelatnosti u Gradu Kaštela te djeluje kao lokalno kulturno i obrazovno središte koje omogućuje pristup kulturnom i intelektualnom kapitalu. U tom smislu, određuje se kao javno mjesto u funkciji odgovaranja na potrebe i zahtjeve korisnika kroz odabrane, stručno utemeljene aktivnosti kojima se pridonosi obaviještenosti građana, obrazovanju i bogaćenju kulturnog života.

Uz glavni odjel, smješten u Kaštel Sućurcu, knjižnica djeluje i u dislociranim odjelima u Kaštel Gomilici, Kaštel Kambelovcu, Kaštel Lukšiću, Kaštel Starom i Kaštel Novom. Sadržaji dislociranih odjela razlikuju se i prema organizaciji djelatnosti, odnosno kategoriji korisnika. Sukladno tome, u Kaštel Sućurcu, Kaštel Gomilici i Kaštel Kambelovcu nalazi se mješoviti odjel, Kaštel Lukšiću dva odvojena odjela – za odrasle i za djecu, Kaštel Starome odjel za djecu, dok u Kaštel Novom djeluje samo odjel za odrasle.

⁵ U proračunima 2012., 2013. i 2014. g. se vodi pod imenom „Financiranje udruga kulture“ a u proračunu 2015. g. „Financiranje udruga kulture po programima“ (Grad Kaštela, 2011; 2013; 2013; 2014).

Knjižnica danas raspolaže fondom od oko 40.000 svezaka, a uz osnovnu knjižničnu djelatnost organizira razne književne susrete i ostala kulturna događanja kojima se promovira kaštelanska materijalna i nematerijalna baština, pri čemu se ističu manifestacije „Večer kaštelanski batudi i glendi“ te literarno-likovno-filmski natječaj „Kaštelanske štorije“(Gradska knjižnica Kaštela, 2017).

Prema podacima Gradske knjižnice Kaštela, kulturne događaje u organizaciji knjižnice je u 2015. g. posjetilo 6.250 osoba. Broj posjetitelja kulturnih manifestacija kontinuirano raste, a 2015. g. je bio gotovo devet puta veći od onoga 2011. g. (tab. 15.). Broj članova, korisnika i ukupnih posjeta knjižnice također bilježi porast u promatranom razdoblju što ukazuje na trend porasta interesa za sadržajima knjižnice i njenih usluga. S druge strane, broj zaposlenih je u istom razdoblju smanjen za 10,0 %, no prema očitovanju uprave Gradske knjižnice Kaštela trenutni broj zaposlenika je dostatan za efikasno funkcioniranje knjižnice. Iako indeks promjene sveukupnih prihoda knjižnice u razdoblju 2011.- 2015. g. ukazuje na pad, treba spomenuti kako prihodi na godišnjoj razini variraju. Prosječni ukupni prihodi knjižnice u promatranom razdoblju iznosili su oko 2,6 milijuna kuna godišnje, pri čemu na prihode dobivene od Grada Kaštela (kao osnivača knjižnice) otpada 86,2 %, dok knjižnica sama upriliči oko 5,2 % ukupnih prihoda.

Tab. 15. Broj posjetitelja, članova, zaposlenika i prihoda Gradske knjižnice Kaštela 2011.-2015. g.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	indeks 2011.-2015.
Broj posjetitelja kulturnih manifestacija (književne večeri, izložbe)	700	510	4.145	4.650	6.250	892,9
Broj članova	1.630	1.516	1.812	1.997	2.056	126,13
Broj korisnika	5.835	5.760	6.487	7.150	7.374	126,4
Broj posjeta knjižnice	40.529	39.480	40.624	41.436	45.926	113,3
Broj zaposlenih	22	22	22	20	20	90,9
Prihodi od Ministarstva kulture	186.000	208.000	150.000	146.000	161.000	86,6
Vlastiti prihodi	134.863	134.084	137.363	137.606	134.079	99,4
Grad Kaštela (osnivač)	2.431.993	1.930.000	2.431.399	2.261.574	2.128.482	87,5
Sveukupno prihodi	2.795.088	2.450.000	2.743.543	2.561.869	2.424.113	86,7

Izvor: Gradska knjižnica Kaštela, 2016.

Gradska knjižnica Kaštela susreće se s mnogim problemima koji usporavaju daljnji razvoj knjižnične i ostalih djelatnosti koje provodi. Oni se odnose na nedostatak fizičkog prostora što uključuje prvenstveno nedostatak prostora za čitaonice i smještanje novih polica s knjižničnom građom, ali i nedostatak prostora za arhivu, odjel multimedije i odjel stranih knjiga. Osim toga, nedostatak prostora evidentiran je u pogledu smještaja ormara za zavičajnu zbirku te skladišnog prostora, isto kao i sredstava za opremanje knjižnice novom opremom (police, računala i sl.) te općenito knjižnične građe. Dakle, nemogućnost pronalaženja odgovarajućeg prostora za specifične potrebe korisnika, ali pružanja dodatnih sadržaja u obliku igraonice, odjela za mlade i studijske čitaonice još uvijek su ograničavajući faktor za podizanje kvalitete usluge. Posebice treba istaknuti i problem pronalaženja adekvatnih prostora za održavanje većih događaja zbog česte zauzetosti od strane drugih korisnika pa u tu svrhu Knjižnica koristi neke druge prostore poput kino dvorane sv. Jurja u Kaštel Sućurcu, dvorac Vitturi u Kaštel Lukšiću ili muzejski prostor Podvorje u Kaštel Sućurcu. Sukladno navedenom, Gradskoj knjižnici kao najvećoj ustanovi koja se bavi knjižničnom djelatnošću na području Grada Kaštela, potrebno osigurati financijska sredstva i pružati adekvatnu podršku u daljnjem razvoju budući da njezino djelovanje ima neizmjernu važnost za kulturni život Grada Kaštela.

2.2.1.2. Muzej Grada Kaštela

Muzej Grada Kaštela glavna je muzejska institucija na području Grada Kaštela.⁶ Sjedište muzeja je u dvorcu Vitturi u Kaštel Lukšiću, pri čemu zbog nedostatka prostora i specifičnih potreba za smještajem fundusa djeluje na još tri lokacije: kući Karaman u Kaštel Lukšiću, dijelu Nadbiskupskog kaštela u Kaštel Sućurcu i učionici u staroj osnovnoj školi Bijaći u Kaštel Novom. Osim obavljanja djelatnosti na navedenim lokacijama, muzej brine o održavanju arheoloških nalazišta Mujina pećina (Općina Prgomet), antičkih Sikula (u sklopu Hotelskog naselja Resnik u Kaštel Štafiliću) i arheološkog nalazišta Biranj na Kozjaku. Preteča osnivanju Muzeja Grada Kaštela bila je organizacija arheološke zbirke Galerije Studin čime je omogućeno da Galerija preraste u Zavičajni muzej Kaštela 1991. g., a zatim u Muzej Grada Kaštela koji je osnovan 1999. g. U 2016. g. muzej je u zapošljavao 14 stalno zaposlenih osoba (Muzej Grada Kaštela, 2016.) (tab. 16.).

Tab. 16. Struktura zaposlenih u Muzeju Grada Kaštela

Radno mjesto	Broj zaposlenih
kustos	4
restaurator	2

⁶ Galerija Studin, osnovana 1988. g. bila je prva muzejsko galerijska institucija na području općine Kaštela koja je smišljenim institucionalnim planskim radom omogućila rad na zaštiti, prezentaciji i očuvanju ne samo zbirke istaknutog kipara Marina Studina, već i likovnih djela umjetnika kaštelansko – splitskog kruga (Babin, 1994).

dokumentarist	2
spremačica	2
muzejski pedagog	1
računovodstveni referent	1
djelatnik u suvenirnici	1
ravnatelj (kustos)	1
ukupno	14

Izvor podataka: Muzej Grada Kaštela, 2016.

Rad Muzeja organiziran je kroz sljedeće odjele: arheološki odjel, kulturno-povijesni odjel, restauratorsko-konzervatorski odjel, odjel moderne i suvremene umjetnosti, pedagoški odjel i odjel dokumentacije (Muzej Grada Kaštela, 2017).

Osnivanje arheološke zbirke inicirano je unutar Galerije Studin krajem 1990. g. Tijekom 90-ih i 2000-ih godina zbirka se upotpunjavala kao rezultat samostalnih istraživanja, odnosno zajedničke suradnje s istaknutim obrazovnim i kulturnim institucijama (Arheološki odjel Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Arheološki muzej u Zadru i Arheološki odsjek Filozofskog fakulteta u Zadru). Istraživanja su provedena na području Birnja, Resnika, Mujine Pećine, Bijaća, Stombrate, Rokovskog (Kaštel Lukšić), Brižina (Kaštel Sućurac), Donjih Krtina (Kaštel Sućurac), Trstenik-Blata (Kaštel Sućurac) te crkvi sv. Lucije (Kaštel Štafilić) i sv. Nikole (Kaštel Stari) (Muzej Grada Kaštela, 2017).

Kulturno-povijesni odjel posjeduje bogat fundus kulturne materijalne baštine koji se sastoji od etnografske zbirke, dokumentacijske građe, zbirke tekstila, zbirke oružja i opreme, zbirke umjetnina i obrta, zbirke pobožničkih predmeta, zbirke kopija predmeta te zbirke ostalog fundusa s materijalnim ostacima svakodnevnog života u Gradu Kaštela.

Odjel moderne i suvremene umjetnosti posjeduje zbirku umjetničkih djela poput slika, skulptura i umjetničkih instalacija od početka 20. st. do danas. Od svog osnutka (1989. g.) odjel je kroz otkupe, donacije i pohranu prikupio niz slika, skulptura i umjetničkih instalacija te danas izlaže ukupno šest zbirki – zbirku Marina Studina, zbirku moderne umjetnosti, zbirku skulptura, zbirku slikarstva, zbirku instalacija i novih medija te zbirku pohrane „Maestral“.

Pedagoški odjel Muzeja održava raznovrsna tematski i prigodno osmišljena događanja poput predavanja, muzejskih igraonica i radionica, izložbi, video projekcija, likovnih radionica i sl. (Muzej Grada Kaštela, 2017). Unutar odjela za dokumentaciju nalazi se bogata evidencija izdavačkoj djelatnosti i izložbama, posebnim događanjima te hemeroteca. U hemeroteci su pohranjeni novinski članci vezani uz djelatnost muzeja koji su uneseni u računalni program namijenjen poticanju suvremenih načina

inventarizacije fundusa putem *e usluga* (računalni program za inventarizaciju sekundarne muzejske djelatnosti S++) (Muzej Grada Kaštela, 2017).

Dokumentacijski odjel Muzeja Grada Kaštela osnovan je 2008. g. i bavi se dokumentiranjem muzejskih predmeta, izdavačke djelatnosti, izložbi, hemerotečne građe i posebnih događanja u organizaciji Muzeja. Sustavno praćenje ove građe započelo je 1986. g od kada se u muzeju održalo preko 200 izložbi te prikupilo i obradilo preko 150 kataloga, letaka i pozivnica izložbi (Muzej Grada Kaštela, 2017). Uz njih, održana su raznovrsna događanja poput promocija knjiga, okruglih stolova, predavanja, koncerata, kazališnih predstava, radionica i ostalih događanja.

Muzejska djelatnost odvija se u prostoru površine 587 m², pri čemu na izložbeni prostor stalnog postava otpada 220 m², odnosno 127 m² prostora za povremene izložbe. Ove su izložbene površine nedostatne za normalno odvijanje djelatnosti što ujedno predstavlja i najveći problem za kvalitetniju i potpuniju prezentaciju građe Muzeja, posebice organizacije većih i značajnijih gostujućih izložbi. Osim problema s nedostatkom izložbenog prostora kao potreba se nameće i rješavanje nedostatka prostora restauratorske radionice i muzejske čuvaonice (depoa). Osim toga, Muzej je predložio potrebu za realizacijom novog muzejskog postava u dvorcu Vitturi te arheoloških parkova Sikuli u Resniku i Labinska draga (Mujina Pećina).

Muzej posjeduje fond od preko 5.000 predmeta od kojih se veliki dio odnosi na predmete povezane s kaštelanskom baštinom, no zbog spomenutih problema samo je manji dio prezentiran u stalnom postavu u dvorcu Vitturi i u dijelu prostora Nadbiskupskog kaštela u Kaštel Sućurcu.

Izložbena aktivnost Muzeja provodi se kroz organizaciju desetak izložbi godišnje, pri čemu se provode i gostovanja postava po muzejima diljem Hrvatske koje je u 2015. g. ukupno posjetilo 60.160 posjetitelja. Muzej se najvećim dijelom financira sredstvima osnivača – Grada Kaštela, a ukupni prihodi 2015. g. iznosili su 2.586.127 kuna, od čega se 91,0 % prihoda odnosi na one dobivene iz gradskog proračuna.

Prostor dvorca Vitturi predstavlja kulturni centar Grada Kaštela. U njemu djeluju ustanove u kulturi i turizmu te udruge – Gradska knjižnica Kaštela, Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“, „Bijaći“ Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela, Muzej Grada Kaštela, te Turistička zajednica grada Kaštela (kastela-info, 2017). S obzirom na njegovu izuzetnu važnost za kulturu Grada Kaštela potrebno je organizirati daljnje aktivnosti oko uređenja ovog prostora u kulturno turistički multimodalni interpretacijski centar. U ljetnim mjesecima prekrasan atrij kaštela postaje pozornica na kojoj se održavaju koncerti i kazališne komorne predstave u organizaciji Kaštelanskog kulturnog ljeta, kao i brojne izložbe renomiranih hrvatskih likovnih umjetnika u prostoru velike izložbene dvorane prvoga kata objekta. Sukladno

navedenom, potrebno je omogućiti kvalitetnije funkcioniranje Muzeja kroz izradu novog stalnog postava Muzeja koji bi se prezentiranim sadržajem uveo posjetitelje u obilazak ostalih kaštela, enogastronomskih i arheoloških lokaliteta, pri čemu bi glavno tematsko usmjerenje promocije i prezentacije sadržaja bilo usmjereno na valorizaciju arheološke baštine i enogastronomске ponude, posebice vinske sorte crljenak kaštelanski. Ova bi se tema trebala povezati s postojećim aktivnostima rada Muzeja kao još jedan sadržaj koji prezentira bogatu kulturnu baštinu, odnosno interpretaciju i promicanje tradicionalnog života, vrijednosti, djelatnosti i običaja na području Grada Kaštela.

2.2.2. Vaninstitucionalni sektor

Vaninstitucionalni sektor u kulturi čine umjetničke organizacije i udruge u kulturi. Prema Zakonu o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, 44/96), umjetničke organizacije su neprofitne pravne osobe koje osnivaju umjetnici i mogu obavljati samo umjetničku djelatnost za koju su registrirane kao što su kazališna, glazbena, filmska i druga djelatnost. One su prije svega udruženja profesionalnih umjetnika koji različitim aktivnostima, za koje ne ubiru nikakav direktan profit, promoviraju svoj rad. S druge strane, kulturne su udruge, širi pojam koji označava svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja fizičkih, odnosno pravnih osoba, koje ne moraju nužno biti profesionalni umjetnici, bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, a regulirane su Zakonom o udrugama (NN 74/14). Okvir djelatnosti kulturnih udruga nije ograničen jednom umjetničkom djelatnošću, već može kombinirati više njih kao što su npr. glazbene s plesnim djelatnostima, no bez obzira na raznolikost djelovanja zajedničko im je da pridonose očuvanju kulturne baštine i promociji bogatstva kulture na prostoru Grada.

2.2.2.1. Samostalni umjetnici

Prema Zakonu o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, 44/96), samostalni umjetnik je umjetnik izvan radnog odnosa kojemu je umjetničko stvaralaštvo i djelovanje jedino i glavno zanimanje. S obzirom na dostupne podatke Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika (HZSU), na prostoru Grada Kaštela živi i radi jedan samostalni umjetnik. Književnik Robert Marić bavi se književnom djelatnošću u Kaštel Štafiliću te je član Društva hrvatskih književnika i Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika. U svom književnom opusu bilježi više od 20 humoristično-satiričkih drama, romana, kazališnih komedija, radio drama i dr. U okvirima kulturne produkcije aktivan

je preko 30 g. te je dobio brojne književne nagrade te Nagradu Grada Kaštela za poseban doprinos u književnosti (Robert Marić, 2016).

Uz spomenutog, ističe se mnoštvo umjetnika koji su radom u publicistici, glazbi, slikarstvu, kiparstvu i književnosti ostavili neizbrisiv trag na promociju i razvoj kulturnog života na području Grada Kaštela. Iz područja glazbe ističemo Milovoja Koludrovića, Jordana Viculina, Bernardina Sokola, Ivu Perana, Ivana Bozzotija, Jakova Vuletina, Ivana Berketa, Bartula Rodina, Antona Botušića, Ante Vuletina, Ivana Barišina, Jožu Bruna, Stjepana Križaneca, Stjepana Turkovića, Zvonimira Slavičeka, Ivu Marinkovića, Vida Kuzmanića, Berislava Vuletina, Šimu Lukšića, Damira Marušića, Ivicu Vuletina, Ivicu Tadina, Juricu Karuzu i Vladana Vuletina (Vuletin, 1999; Čiček 2003; Vuletin; 2014; Novak 2005).

Tu su i brojni istraživači koji su kroz dokumente i zapise istraživali kaštelansku folklornu glazbu i plesove kaštelanskog područja. Neki od istaknutih su: Frano Kuhač („Južno – slovjenske narodne popievke“), Vladoje Bersa („Zbirka narodnih popievaka“), Božidar Širola (pripremio zbirke Vladoja Berse), Antun Dobronić, Stjepan Stepanov (zbirka „Spomenici glagoljaškog pjevanja“), Nikola Buble („Vokalna folklorna glazba Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975. g.), Jerko Martinić („Glagolitische gesange Mitteldalmat“), Ivan Ivančan („Narodni plesovi Dalmacije“) i Branko Šegović (Tadin, 2007).

Iz područja kiparstva ističe se rad poznatog kaštelanskog kipara Marina Studina, jedinog kipara iz razdoblja moderne iz Kaštela koji je svojim skulpturama ostavio neizbrisiv trag na buduće generacije hrvatskih i kaštelanskih kipara (Babin, 1994; Babin 1996). Osim njega, ističu se i radovi Ljubice Dragojević-Buble, Gorana Smojvera, Roberta Jožića, Filipa Rogošića, Frane Šituma, Ante Antunovića, Mislava Katalinića, Filipa Tadina, Đanija Martinića i brojnih drugih (D.P, 2013).

Iz područja slikarstva ističu se radovi akademski obrazovanih umjetnika s kaštelanskim korijenima ili onih koji žive (ili su živjeli) u Gradu Kaštela koji su kroz različite umjetničke izvore, područja interesa i izraza doprinijeli razvoju ove vrste umjetnosti. To su radovi Pave Metličića i Silvija Bonaccija Čike te nove generacije umjetnika poput Nataše Pavlov, Dinka Bekavca, Roberte Musić, Mirjane Matić, Ivana Listeša, Mirka Parčina i brojnih drugih (Dobrić, 2008).

Iz područja književnosti i publicistike ističu se radovi Ivana Ćipika, Janka Ćipika, Mirka Vuletina, Vjekoslava Vuletina Žiže, Ivana Careva te niza pjesnika koji su pisali o kaštelanskim motivima i događajima čiji su radovi predstavljeni u vrijednom sveobuhvatnom djelu „Odsjaji kaštelanske duše“ (Vuković, 2007).⁷ Tu su i radovi, Vladana Vuletina, Vjeke Omašića, Zvonimira Buljevića, Mladena

⁷Zastupljeni autori: Andrija Kačić Miošić, Janko Ćipiko, Vladislav Vežić, Vjekoslav Vuletin Žiže, Juraj Kapić, Mirko Vuletin, Ivan Kazimir Ostojić, Velimir Deželić, Ante Tresić Pavičić, Vicko Cvitić, Milivoj Koludrović, Antun Kovačev, Anton Acalija, Danko Angjelinović, Krsto Mihotić, Zvonimir Brezarić, Tomislav Antunović, Mirko Slade-Šilović, Ivo Cvitić, Frane Bego, Ivo Peran, Zlatko Tomičić, Toma Podrug, Ante Sapunar, Pavao Stanojević Kristo, Duško Matas, Tonči P. Marović, Drago Britvić, Neven

Domazeta, Frane Ivasovića, Radojke Baldić - Đugum, don Frane Bega, Tomislava Antunovića, Dinka Bekavca, Jakova Kovača, Miroslava Luketina-Sarajčeva, Marice Tadin, Nade Jerčić i brojnih drugih (Babin 2009; Đugum, 1996; Tomelić – Ćurlin, 2009).

Osnivanjem odbora za izdavačku djelatnost Društva započela je izdavačka djelatnost na kaštelanskom području koje u formalnom obliku nije bilo sve do 80-ih godina 20. st. Posebice se ističe pokretanje publikacije „Kaštelanski zbornik“ na čijoj izradi je sudjelovao veći broj suradnika koji u njoj obrađuju tematike vezane uz zaštitu spomenika, arheološka istraživanja, povijest umjetnosti, ekologiju i znamenite Kaštelane. Osim toga, ističe se objavljivanje zbirke pjesama niza autora poput don Frane Bege, Nade Jerčić i Radojke Đugum te niz monografija. Tu je i izdavanje knjige „Kaštela od prapovijesti do 20. stoljeća“ Vjeka Omašića, planinarskog vodiča „Kolijevkom hrvatske državnosti Bijaći-Klis“ Josipa Pejše te izrada Kaštelanskog rječnika „Beside kaštelanske“ kojim je prikupljena bogata leksička građa ukazujući na raznolikost svakog dijela života kaštelanskog čovjeka (Babin, 2009). Prikupljena građa rezultat je višegodišnjeg rada Radojke Baldić Đugum koja je kao izvorni govornik oslušivala kaštelanski govor, iščitavala stare dokumente i zapise kako bi mlađim naraštajima kroz izradu rječnika ukazala na važnost očuvanja i korištenja kaštelanske dijalektalne riječi kao jednog od temelja lokalne prepoznatljivosti i očuvanja identiteta (Đugum – Baldić, 2006).

2.2.2.2. Udruge u kulturi

Prema Regstru udruga (2016) na području Grada Kaštela trenutno djeluje 60 registriranih kulturnih udruga (tab. 17.). S obzirom na njihove osnovne djelatnosti, podijeljene su u nekoliko kategorija: kulturno-umjetnička društva, glazbene udruge, krnjevalske udruge, plesne udruge, kazališno-scenske udruge, likovne udruge, udruge mladih, udruge za promicanje audiovizualne kulture te ostale udruge (koje obuhvaćaju udruge promicanja kulture i kulturne baštine te druge udruge čiji djelokrug obuhvaća kulturnu djelatnosti). Na temelju analize podataka Registra udruga (2016) utvrđeno je kako najveći broj kulturnih udruga ima sjedište u Kaštel Lukšiću (15), Kaštel Sućurcu (12) i Kaštel Kambelovcu i (11). Najmanji broj evidentiranih kulturnih udruga ima Kaštel Štafilić, svega dvije. Prema ukupnom broju, na prostoru Grada Kaštela prevladava kategorija ostalih kulturnih udruga (40,0 %), glazbene udruge (20,0 %) i kulturno-umjetnička društva (16,7 %).

Bučan, Antun Milatić, Ivan Lerotić, Katica Ketu Remetin, Zdenko Runjić, Jakša Fiamengo, Bože V. Žigo, Jakov Džolić, Milan Hodžić, Miroslav Luketin Sarajčev, Velimir Pašara, Radojka Baldić-Đugum, Ivan Sedlar, Dražen Žanko, Zvezdana Čagalj, Kasja Gruica-Kurtović, Mladen Vuković, Vid Šarić, Nada Jerčić, Stjepan-Dide Vareševac, Mirjana Jurić, Olja Savičević-Ivančević, Zdenka Gugić, Tereza Begović, Danica Bizjak

Tab. 17. Statistički pregled registriranih kulturnih udruga i umjetničkih organizacija po naseljima Grada Kaštela

Naselje	Kulturno-umjetnička društva	Glazbene udruge	Krnjevalske udruge	Plesne udruge	Kazališno-scenske udruge	Likovne udruge	Udruge mladih	Udruge za promicanje audiovizualne kulture	Ostale kulturne udruge (promicanje kulture i kulturne baštine)	Ukupno
Kaštel Gomilica	2	2	-	-	-	1	-	-	3	8
Kaštel Kambelovac	4	2	1	-	-	-	1	-	3	11
Kaštel Lukšić	-	3	-	1	1	-	1	1	8	15
Kaštel Novi	-	1	1	1	-	-	-	-	3	6
Kaštel Stari	-	2	-	1	1	-	-	-	2	6
Kaštel Sućurac	4	1	1	-	-	-	1	1	4	12
Kaštel Štafilić	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2
Grad Kaštela	10	12	3	3	2	1	3	2	24	60

Izvor podataka: Registar udruga, 2016. i Vuletin, 2014.

U nastavku poglavlja priložen je pregled udruga koje su iskazale interes za sudjelovanje u izradi Strategije te su dostavile podatke o svojim aktivnostima, članstvu, ograničenjima, prijedlozima projekata te financijama. Ostale udruge prikazane su prema dostupnim informacijama o njihovim ključnim djelatnostima. Na temelju dobivenih podataka o prostorima u vlasništvu Grada Kaštela koje koriste udruge, utvrđeno je kako većina udruga ima problem s nedostatkom adekvatnog prostora i financijskih sredstava potrebnih za organizaciju vlastitih programa, projekata i manifestacija te je većina navela potrebu za uspostavljanjem Centra (doma) za kulturu koji bi postao svojevrsni

„inkubator“ za razvoj civilnog društva, a samim time i kulturne produkcije. Udruge uostalom podržavaju i osnivanje Zajednice udruga u kulturi tj. tijela koje će organizacijski, stručno, financijski, knjigovodstveno pomoći udrugama u njihovom djelovanju. Njezinim osnivanjem omogućilo bi se poboljšanje komunikacije između udruga, kvalitetniji rad, prezentiranje zajedničkih programa i olakšano praćenje financiranja. Time bi se ujedno stvorili uvjeti za osnivanje novog orkestra ili primjerice plesnih i glumačkih ansambala kao rezultat suradnje različitih izričaja s područja Grada Kaštela (puhačkih orkestara, zborova, kazališnih, folklornih i plesnih skupina, likovne sekcije i dr.) koji su iskazali problem nedostatka kadrova za redovite aktivnosti. Uz to, ovakva zajednica trebala bi stvoriti uvjete za porast članstava, amaterskih kulturnih djelatnosti, kulturno-umjetničkih programa te omogućiti i organiziranje vlastitih smotri amaterskog stvaralaštva, obrazovnih programa kroz priređivanje seminara i savjetovanja za članove KUD-ova i ostalih društava.

Kulturno-umjetnička društva

Kulturno-umjetnička društva imaju vrlo važnu ulogu u kulturnom životu Grada Kaštela. Na prostoru Grada Kaštela djeluje devet kulturno-umjetničkih društava koji su svojim djelovanjem i radom obogatila te omogućila prepoznatljivost kulture Grada Kaštela širom Hrvatske i svijeta.

KUD 7 Kaštela

KUD „7 Kaštela“ osnovano je 1980. g. u Kaštel Gomilici kao Radničko kulturno-umjetničko društvo u sklopu nekadašnje tvornice plastike *Jugovinil*. Početkom 1990-ih godina mijenja naziv u KUD „Adriachem“, a od 1995. g. djeluje kao KUD „7 Kaštela“ te se s obzirom na pravno sljedbeništvo ostalih KUD-ova na smatra jednim od najstarijih kulturno-umjetničkih društava na području Grada Kaštela (Vuletin, 2014). U radu Društva sudjeluje stotinjak članova koje se sastoji od tri sekcije: folklorne grupe, instrumentalnog sastava i mješovite klape. Plesni ansambl folklorne grupe nastupao je na brojnim manifestacijama diljem Hrvatske te ostvario brojna gostovanja u Bosni i Hercegovini, Italiji, Njemačkoj, Mađarskoj i Švicarskoj na kojima plešu stare kaštelanske plesove te plesove šireg područja poput Vrličkog kola, Trogirske kvadrilje, Dubrovačke poskočice, Posavskih plesova i plesova s otoka Korčule.

Kulturno-umjetničko društvo „Korak“

Kulturno-umjetničko društvo „Korak“ iz Kaštel Kambelovca osnovano je 2014. g. s ciljem očuvanja tradicije, te promicanja i osuvremenjivanja kulturno-umjetničkih vrijednosti kulturnog života Grada Kaštela. Djelatnosti KUD-a podijeljene su u četiri sekcije: mažoretkinja, „Izgovorena riječ“, „Primjeri privlače“ te „Tradicija za turizam“. Glavni projekti KUD-a su manifestacija „Dobar dan godino nova“ na kojoj se izvode različite plesne koreografije te plesno natjecanje „Kaštela dance open- international“. Glavni problemi koji onemogućuju provođenje svakodnevnog rada KUD-a vezani su uz nedostatak

prostora i financijskih sredstava. U tu svrhu Društvo predlaže osnivanje Zajednice udruga u kulturi čime bi se, zbog zajedničkog nastupa, olakšalo financiranje i riješio jedan od najvećih problema za kvalitetniji rad udruga, a to je nedostatak prostora za održavanje proba. Isto tako, istaknuta je i potreba za osnivanjem Pučkog otvorenog učilišta te poduzetničkog *info* centra u svrhu davanja podrške integraciji socijalno ugroženih skupina, odnosno diversifikacije gospodarstva. KUD trenutno broji 105 članova te ima jednu zaposlenu osobu i sedam volontera. Redovno financiranje temelji na donacijama roditelja i pomoći lokalnih zajednica.

KUD „Ante Zaninović“

KUD „Ante Zaninović“ iz Kaštel Kambelovca osnovano je 2000. g. s ciljem očuvanja tradicijske nematerijalne baštine Grada Kaštela te plesne i pjevne tradicijske kulture Republike Hrvatske. Rad društva raspoređen je po sljedećim sekcijama: pučki pjevači, dječji zbor „Trišnjice“, mandolinski i tamburaški orkestar te folklorni ansambl. Osim redovitih nastupa na hrvatskim i stranim smotrama folkloru te festivalima, KUD „Ante Zaninović“ nastupa i na brojnim koncertima na području Grada Kaštela te brine o organizaciji Međunarodnog susreta „Za ljubav tance igraše“. Ova manifestacija nalazi u svjetskom kalendaru organizacije Međunarodni koncil organizacija folklornih festivala (CIOFF) koji uživa zaštitu UNESCO-a.

KUD „Ante Zaninović“ kao temeljni nedostatak navodi neadekvatnost prostora, nemogućnost provođenja marketinških aktivnosti te česte promjene postave zbog odlaska mladih plesača i svirača. Kako bi se riješili problemi, KUD „Ante Zaninović“ predlaže osnivanje Centra za kulturu čija bi zadaća bila pomoć u organizaciji postojećih i pripremi novih kulturnih projekata. Centar bi tako mogao okupiti sve resurse nematerijalne kulturne baštine na jedno mjesto čime bi se omogućila njihova adekvatna valorizacija. KUD ukupno broji oko 120 aktivnih članova te se financira iz gradskog proračuna, donacijama Turističke zajednice grada Kaštela, članarina te donacija.

KUD Putalj

KUD „Putalj“ osnovano je 2015. g. s ciljem očuvanja folklorne kulturne baštine Grada Kaštela i Republike Hrvatske. KUD Putalj ima vrlo važnu ulogu očuvanju i njegovanju tradicijske kulturne baštine, razvoju i očuvanju folklornih tradicija i folklornog stvaralaštva, uspostavljanju i razvijanju suradnje sa srodnim kulturno-umjetničkim udrugama u cilju razmjene iskustava i unapređenja kulturnog amaterizma te razvoju kulturno-zabavnog života Grada Kaštela. Unutar KUD-a djeluje folklorna grupa,

mandolinski orkestar i tamburaški sastav. Folklorna grupa najbrojnija je sekcija KUD-a te se dijeli na glavni ansambl, veteranski ansambl te dječju grupu. KUD njeguje tradicijske pjesme i plesove kaštelanskog, splitskog i trogirskog područja te plesove šireg okruženja.

Sućuraška amaterska udruga „Putalj“

Sućuraška amaterska udruga Putalj, također zauzima istaknuto mjesto u kulturnom životu Grada Kaštela. Riječ je o udruzi osnovanoj 1997. g. u Kaštel Sućurcu unutar koje danas djeluje više sekcija: dramska sekcija, ženska klapa „Putalj“, Dječji zbor „Sućuraški Grdelini“ te Plesni klub „Spin“ (Vuletin, 2014). Rad udruge danas je prepoznatljiv po glazbeno-scenskim priredbama i igrokazima u koje su uključene spomenute sekcije.

Osim navedenih kulturno-umjetničkih društava, na prostoru Grada Kaštela djeluju i KUU „Arka“, KUD „Srce Zagore“, KUD „Karol Wojtyła“ i KUD „Cambí“ koji je poznatiji po svojoj sekciji - klapi Cambi, jednoj od najpoznatijih hrvatskih klapa. Cilj ovih udruga je promicanje, razvitak i unaprjeđenje kulturno umjetničkih djelatnosti i stvaralaštva.

Glazbeni sektor

Glazbeni sektor na području Grada Kaštela bavi se čuvanjem i razvijanjem glazbene kulture, umjetnosti i stvaralaštva. Na prostoru Grada Kaštela djeluje dvanaest glazbenih udruga. Osim njih, ističe se djelovanje klapa u sklopu KUD-ova koje aktivno doprinose promoviranju i prezentiranju klapske pjesme kao vrlo važne glazbeno-sociološke pojave dalmatinskog prostora (Buble, 1999). Tu je i niz crkvenih pjevačkih zborova, pučkih pjevača, crkvenih vokalno-instrumentalnih sastava te dječjih pjevačkih zborova koji čuvaju tradicionalne glazbene izričaje liturgijskog i paraliturgijskog pjevanja.

Razvoj klapskog pjevanja te djelovanje prvih limenih glazbi i orkestara na području Kaštela seže u drugu polovicu 19. st. kada počinju igrati važnu ulogu u društvenom životu Grada Kaštela, pružajući doprinos promociji glazbe i običaja kaštelanskog kraja. Razvoj glazbe tijekom ovog razdoblja bio je obilježen nacionalnim previranjima kada prostor Donjih Kaštela postaje jedno od važnijih žarišta preporodnog pokreta u Dalmaciji. Ideja o osnivanju prvih glazbenih družbi tj. „Glazbi“ potaknuta je „ponarođenjem“ općine kada stanovnici kaštelanskih naselja podržavaju sjedinjenje Dalmacije s Bansom Hrvatskom. Kontinuirani razvoj glazbene kulture u Donjim Kaštelima ogledao se u osnivanju glazbenih družina, pjevačko- tamburaških i crkvenih zborova čijom se brojnošću u odnosu na tadašnji broj stanovnika nije mogao pohvaliti niti jedan dalmatinski grad. Najdužu tradiciju među današnjim glazbenim društvima u Gradu Kaštela imaju puhački orkestri. Do početka Prvog svjetskog rata u Kaštel Novom i Kaštel Starom

djelovalo ih je sedam, a zlatno doba doživjeli su između Prvog i Drugog svjetskog rata (Vuletin, 2014).

8

Kontinuitet njihovog djelovanja nastavljen je tijekom cijelog 20. st. do danas, kada su ovisno o političkim i društvenim zbivanjima, dala izuzetan doprinos u borbi i očuvanju hrvatskog identiteta i čuvanju glazbene kulture u Kaštelima.

Udruga „Večer dalmatinske pisme“

Udruga „Večer dalmatinske pisme“ iz Kaštel Kambelovca bavi se organiziranjem glazbenih događanja, prvenstveno su to tradicionalne „Večeri dalmatinske pisme“. Kao glavni nedostatak navode nedostatak financijskih sredstava. Broji 40 članova, a glavni izvor financiranja im je gradski proračun te razne donacije.

Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“

Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“ (dalje: HGD „Zrinski“) osnovano je u Donjim Kaštelima (Kaštel Stari) 1852. g. kao sljedbenik puhačkih orkestara te se smatra jednim od najstarijih kulturnih udruženja na području Kaštela te jednim od najstarijih amaterskih orkestara u Hrvatskoj. Nakon djelovanja pod različitim nazivima tijekom druge pol. 20. st. (Sloboda i Narodna glazba), društvo je obnovljeno 1992. g. pod nazivom koji i danas nosi (Čiček, 2003). Temeljne aktivnosti udruge su organizacija koncerata te priprema za nastupe u drugim gradovima Hrvatske i inozemstva. Osim toga, važna zadaća udruge jest i glazbeno obrazovanje mladih naraštaja, u svrhu nastavka tradicije orkestra, u čiju je svrhu uostalom osnovana Glazbena škola u Kaštelima, odnosno rad interne glazbarske škole mladih. Međutim, slaba koordinacija glazbene škole i potreba orkestra u smislu edukacije i obrazovanja za puhačku glazbu još uvijek ne omogućuje adekvatno uključivanje novih glazbenika u njegov rad. Članovi udruge ističu problem nedostatka adekvatnog prostora za održavanje koncerata u zimskom periodu te nedostatka financijskih sredstava za nabavu i održavanje instrumenata.

⁸ Tijekom 160. godina na području Grada Kaštela osnivale su se i prestajale s radom sljedeće glazbene družine: „Narodna kaštelanska glazba“ iz Donjih Kaštela od 1852. do 1879. g., „Hrvatska glazba“ iz Kaštel Staroga od 1860. do 1881. g., Hrvatska glazba“ iz Kaštel Novoga od 1883. do 1890. g., „Narodna glazba“ iz Kaštel Novoga od 1890. do 1900. g., „Glazba Hrvatskog sokola“ iz Kaštel Novoga od 1908. do 1914. g., „Glazbarski sklad“ iz Kaštel Novoga od 1899. do 1941. g., Hrvatsko glazbeno društvo „Petar Svačić“ iz Kaštel Staroga od 1910. do 1941. g., Hrvatsko glazbeno društvo „Bijać“ iz Kaštel Štafilića od 1918. do 1941. g. Po završetku II. svjetskog rata, 1964. g. osniva se Kulturno-umjetničko društvo „Sloboda“, unutar kojeg je ustanovljena i jedinstvena istoimena glazba, sa članovima iz sva tri donjokaštelanska prijeratna glazbena društva („Glazbarski sklad“, „Svačić“ i „Bijać“). Od 1948. g. glazbeno društvo nastavlja samostalan rad izvan KUD – a „Sloboda“ i to pod sljedećim nazivima: „Narodna glazba“ Donja Kaštela od 1948. do 1986. g., „Duhački orkestar“ Donja Kaštela od 1987. do 1992. g., te od 1992. g. kao Hrvatsko glazbeno društvo „Zrinski“ Donja Kaštela.

Udruga broji 38 članova u velikom orkestru te 26 polaznika (djece i mladih) u internoj glazbarskoj školi. Udrugu se financira uz pomoć Grada Kaštela, preko natječaja Ministarstva kulture te uz pomoć privatnih i javnih donacija i sponzorstava.

Hrvatsko pjevačko društvo „Bijačka vila“

Godine 1894. osnovan je pjevački zbor „Bihać“ koji je odigrao važnu ulogu u širenju glazbene kulture na prostoru Grada Kaštela, ali i šire. U razdoblju od 1894.-1902. g. bio je jedini zbor koji se bavio zbornim pjevanjem u Kaštelima te se smatra jednim od najstarijih pjevačkih društava u Dalmaciji. Krajem 1902. g. pjevački zbor „Bihać“ je zajedno s tamburaškim orkestrom „Svačić“ iz Kaštel Starog postao preteča osnivanju Hrvatskog pjevačkog društva „Bijačka vila“ (dalje: HPD „Bijačka vila“). Članovi su bili većinom težaci, posjednici, veleposjednici, grofovi i plemići koji su ondašnje društvo, za tadašnje prilike, učinili izuzetno dobro organiziranim (Vuletin, 2014). Društvo je zbog Prvog svjetskog rata prekinulo s djelovanjem da bi bilo obnovljeno 1918. g. Zbog neprestanih političkih previranja u Kaštelima, rad Društva je ponovno prekinut 1925. g. da bi svoje ponovno obnavljanje doživjelo nakon više od pola stoljeća, odnosno krajem 70-ih kada je ponovno je utemeljeno zborna pjevanje u Donjim Kaštelima kroz osnivanje Mješovitog zbora KUD-a „Kaštela“ (Vuletin, 2005).

Ponovno obnavljanje HPD „Bijačke vile“ pokrenuto je za vrijeme ratne 1990. g. kada je u ozračju domoljubnog zanosa tijekom ratnih godina okupljen rekordan broj zbornih pjevača u čijem sastavu su pjevali brojni potomci članova Bihaća iz 1903. g. Od tada HPD „Bijačka vila“ ima istaknuto mjesto u prezentaciji i promociji glazbe te kulture Grada Kaštela kroz sudjelovanje na brojnim gostujućim koncertima i susretima diljem Hrvatske i inozemstva (BiH, Italija, Slovačka, Njemačka, Crna Gora, Austrija) (Vuletin, 1994; Vuletin, 2014). Uz to, dobitnik je „Nagrade Grada Kaštela“ koju je primila 2003. g. u povodu 100. obljetnice utemeljenja i nemjerljivog doprinosa glazbi i kulturi Grada Kaštela.

Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“

Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“ (dalje: HGD „Biranj“) osnovano je 1894. g. kao izraz potrebe za povećanjem kvalitete društvenog života u Kaštel Lukšiću (Novak, 2005).⁹ Pod vodstvom učitelja Bartula Rodina započela je poduka sviranja puhačkih instrumenata koji su danas prepoznatljivi simboli njegovog djelovanja. HGD „Biranj“ je tijekom 20. st. (prekid samo tijekom II.sv. rata) sudjelovalo na brojnim domaćim i stranim manifestacijama, koncertima, mimohodima i protokolarnim sviranjima svirajući repertoar hrvatske i svjetske glazbene baštine te iznjedrilo niz vrsnih i profesionalnih glazbenika koji su svojim radom u raznim fazama djelovanja unutar različitih društvenih i političkih

⁹ Službena godina osnivanja „glazbe“ u Kaštel Lukšiću bila je 1895.

okolnosti omogućavali dostojnu prezentaciju Kaštel Lukšića, Grada Kaštela i Hrvatske (Vuletin, 2014).¹⁰ Velika usredotočenost na stručnost i održavanje kvalitete rezultirala je nizom uspjeha na domaćim i stranim koncertima, nastupima te natjecanjima čime se HGD „Biranj“ svrstava u sam vrh hrvatskih puhačkih orkestara.

Današnje djelovanje HGD „Biranj“ usmjereno je na lokalne manifestacije, obilježavanje državnih praznika i vjerskih blagdana, sudjelovanje na pogrebima te održavanje nekoliko cjelovečernih koncerata. Osim toga, HGD „Biranj“ od 2010. g. organizira program u sklopu Međunarodne ljetne škole glazbe Kaštela tijekom kojeg se u prostorima Glazbene škole i dvorca Vitturi održavaju koncerti klasične glazbe i seminari za mlade glazbenike pod vodstvom domaćih i svjetskih profesora glazbe. Međutim, potrebno je istaknuti kako je ovo jedan od malobrojnih događaja u Gradu Kaštelima koji ima svoju prepoznatljivost u regionalnim, državnim i svjetskim okvirima što ukazuje na nužnost razvoja nove kulturne ponude i povećanje vidljivosti glazbene djelatnosti kao prepoznatljivog kulturnog proizvoda. Osim HGD-a „Zrinski“ i HGD-a „Biranj“, na prostoru Grada Kaštela djeluju i Pučki pivači „Donji Kaštili“, Glazbeno umjetnička udruga „Artemis“ te brojne manje glazbene udruge čiji je cilj promoviranje, očuvanje i razvijanje glazbene kulture i tradicijskog pjevanja Grada Kaštela.

Klape

Klapsko pjevanje uvršteno je kao nematerijalno dobro na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva te kao takvo čini iznimno važan segment kulturnog razvoja Grada Kaštela, kao i cijele Dalmacije. Klapa je folklorna glazbena pojava koja se javlja u 19. st. te podrazumijeva određen broj pjevača koji pjevaju homofone napjeve bez pratnje instrumenata (Vuletin, 2014). Ovaj termin je uveden kako bi se ukazalo na složenost ove glazbene pojave u odnosu na svekoliku folklornu glazbu u Dalmaciji kao i u odnosu na druge glazbene pojave (Vuletin 2014, prema Bezić 1979). Najstariji oblik klapskog pjevanja je tradicijska klapa kao neformalna skupina pjevača koji u različitim prilikama i različitim mjestima (na trgu, kod kuće, u konobi, na odmorima pri ribarenju ili u odabranim prostorima u kojima mediteranska arhitektura omogućuje optimalnu akustiku za izvođenje)

Prve organizirane i formalne klape na području Grada Kaštela pojavljuju se sredinom 60-ih godina 20. st. Za njihovu promociju kao simbola dalmatinskog identiteta zaslužan je „Festival dalmatinskih klapa“ kao prva institucija koja je klapsko pjevanje prezentirala i promovirala kao organizirani oblik tradicijske glazbene aktivnosti.¹¹ Prva organizirana klapa na području Grada Kaštela osnovana je 1976. g. kao klapa

¹⁰ Repertoar HGD „Biranj“ obuhvaća cijenjena djela hrvatske i europske glazbene baštine poput J. Gotovca, G.F. Handela, J.S. Bacha, A. Dvoraka, L.v. Beethovena i brojnih drugih (Vuletin, 2014).

¹¹ Iz tog razdoblja navodimo i klape „Bonaca“, „Sućurani“ i „Putajci“ te kvintet „Rafanelli“ koji danas više ne djeluju (Vuletin, 2014.)

„Kaštela“ koja je svojim djelovanjem ostavila neizbrisiv trag na promociju klapskog pjevanja. Tijekom druge polovice 20.st., a posebice početkom 90-tih godina klapsko je pjevanje doživjelo brojne promjene koje se najprije očituje u inovativnosti i širenju vokalnih stilova, posebice prema popularnoj glazbi koja se manifestira kroz omasovljenje te širenjem kruga interesa izvan Dalmacije. Ovi su se trendovi odrazili na klapsko pjevanje na području Grada Kaštela što je vidljivo u brojnosti klapa i načinu nositeljima djelovanja klapa. Tijekom 2012. g. na području Grada Kaštela djelovalo je 14 klapa od čega pet muških, pet ženskih i četiri mješovite od koji je je najstarija klapa „Cambi“ osnovana 1986. g. u Kaštel Kambelovcu (tab. 18.) (Vuletin, 2014).

Tab. 18. Klape na području Grada Kaštela 2012. godine

Naziv klape	Mjesto osnivanja	Godina osnivanja	Vrsta klape
Bijačke Meštrovicae	Kaštel Novi	2000.	ženska
Cambi	Kaštel Kambelovac	1986.	muška
Kampaneli	Kaštel Novi	2005.	mješovita
Kaštilac*	Kaštel Gomilica	2003.	mješovita
Kurenat	Kaštel Gomilica	2007.	muška
Mendula	Kaštel Štafilić	2007.	ženska
Neverin	Kaštel Lukšić	2004.	ženska
Podvorje	Kaštel Sućurac	2008.	muška
Putalj	Kaštel Sućurac	1997.	ženska
Sveti Jeronim	Kaštel Gomilica	2010.	mješovita
Sveti Juraj HRM	Kaštel Stari	2001.	muška
Štorija	Kaštel Kambelovac	2009.	ženska
Vitturi	Kaštel Kambelovac	2005.	mješovita
Znamen	Kaštel Lukšić	2012.	mješovita

Izvor podataka: Vuletin, 2014.

*U međuvremenu brisane iz registra udruga

** Nije u registru udruga

Djelovanje i prezentacija glazbe koju promoviraju današnje tzv. moderne klape razlikuje se od one tradicionalnih festivalskih klapa koje su djelovale na području Kaštela u proteklih pola stoljeća. Današnji pjevači svoja su iskustva stjecali kroz slušanje pojedinih klapa i njihovih nosača zvuka što odražava najnoviji dio kaštelanske glazbene prakse što ih diferencira u odnosu na tradicionalne pjevače koji su pjevanje učili kroz osobna iskustva i vlastite vizije o načinu pjevanja slušajući starije i imitirajući njihov način pjevanja. Međutim, bez obzira na nešto veću neformalnost i širok splet utjecaja suvremene glazbe, klapska pjesma svojom jednostavnošću i dalje ostaje nezamjenjivi dio kulturnog identiteta Grada Kaštela i cijele Dalmacije.

Istaknuti problemi nemogućnosti pronalaženja financijskih sredstava za redovite aktivnosti te nedostatak kadrova zbog odlaska mladih glazbenika u veće sredine samo su neki od problema s kojima se susreću klape tijekom rada. Oni mogu umanjiti brojnost i sudjelovanje klapa na različitim manifestacijama i događajima koji su vrlo bitni za prezentaciju i promociju kulturnog i turističkog identiteta Grada Kaštela. Sukladno tome, zaštita i potpora glazbenog klapskog stvaralaštva mora imati istaknuto mjesto u kulturnom razvoju Grada Kaštela.

Crkveni pjevački zborovi, pučki pjevači, crkveni vokalno-instrumentalni sastavi i dječji pjevački zborovi Na prostoru Grada Kaštela od sredine 19. st. djeluje i niz pjevačkih zborova koji daju izniman doprinos promicanju crkvene glazbe na području Grada Kaštela. Riječ je o zborovima koji izvode istaknuta djela svjetske i europske glazbene baštine, ali i niz liturgijskih, paraliturgijskih i pučkih napjeva. Ističu se sljedeći župni zborovi: Župni zbor crkve u Kaštel Štafiliću, Župni zbor u Kaštel Novome, Župni zbor u Kaštel Starome, Župni zbor Svete Cecilije u Kaštel Lukšiću, Župni zbor „Karmel“ u Kaštel Kambelovcu, Župni zbor u Kaštel Gomilici, Župni zbor u Kaštel Sućurcu, Župni zbor u Radunu te crkveni zbor iz Rudina (Vuletin, 2014). Uz župni mješoviti zbor u Kaštel Starom, Kaštel Lukšiću, Kaštel Kambelovcu i Kaštel Sućurcu paralelno djeluju i pučki pjevači (*kantači*) koji u svom repertoaru imaju brojne mjesne crkvene pučke liturgijske i paraliturgijske napjeve koje pjevaju uoči blagdana i važnijih događaja na području Grada Kaštela, a nerijetko održavaju koncerte diljem Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatske i inozemstva. Sekciju pučkih pjevača ima i KUD „Ante Zaninović“ koju od 2001. g. čini muška vokalna grupa koja pjeva svjetovne i crkvene tradicijske napjeve (Vuletin, 2014).

Osim njih, na području Grada Kaštela od sredine 60-ih godina 20. st. djeluju i crkveni vokalno-instrumentalni sastavi čije su osnivanje potaknuli studenti teologije koji su svoj repertoar bazirali na prepjevima crnačkih duhovnih pjesama te pjesama (najčešće duhovnih) francuskih i talijanskih

svećenika. Početkom 70-ih godina 20. st. uz vokalno-instrumentalne sastave pojavljuju se slični sastavi koji nastupaju u župnim zajednicama, a potom i na euharistijskim slavljinama. Prvi vokalno-instrumentalni sastav na području Grada Kaštela osnovan je sredinom 60-tih godina 20. st. pod nazivom VIS „Stella Maris“. Godine 1972. VIS je prestao s radom, ali je svojim djelovanjem postavio temelje za osnivanje novih vokalno-instrumentalnih sastava koji su se na području Grada Kaštela počeli osnivati tek 2000-ih godina. Danas na području Grada Kaštela djeluje nekoliko takvih sastava, a to su: VIS „Anđeli“ iz Rudina, VIS „Calcutta“ iz Kaštel Štafilića, VIS „Gospini anđeli“ iz Kaštel Gomilice, VIS „Signum“ iz Kaštel Lukšića te VIS „Stella Maris“ iz Kaštel Sućurca (Vuletin, 2014).

Dječji pjevački zborovi, također su važan dio glazbene kulture Grada Kaštela. Djeluju kao zborovi organizirani u osnovnim školama, crkvama te kao slobodno osnivajući zborovi. Dječji pjevački školski zborovi na području Kaštela su „Bijački slavuji“ OŠ Bijaći iz Kaštel Novog „Trišnjice“ iz Kaštel Kambelovca, „Sućuraški grdelini“ iz Kaštel Sućurca. Tu su i pjevački crkveni zborovi „Anđeli“ iz Kaštel Starog, „Karmelići iz Kaštel Kambelovca, „Stella Maris“ iz Kaštel Lukšića, „Sveti Juraj“ iz Kaštel Sućurca, „Sveti Petar Apostol“ iz Kaštel Novog, „Blažene Majke Terezije“ iz Kaštel Štafilića te „Sveti Leopold Mandić“ iz Rudina (Vuletin, 2014). Uloga škola i crkvi kao obrazovnih i duhovnih institucija koje pružaju podršku razvoju novih mladih glazbenika i pjevača neizmjereno je važna za razvoj glazbenog sektora Grada Kaštela.

Krnjevalske udruge

Krnjevalske udruge su civilne udruge koje čuvaju i promoviraju pokladne narodne običaje (krnjevale, karnevale, fašnike i maškare) te kao takve čine specifičan segment kaštelanske kulturne baštine. Na prostoru Grada Kaštela ukupno djeluju tri udruge koje su primarno osnovane radi te djelatnosti.

Krnjevalska pučka udruga „Kampanel“ iz Kaštel Sućurca osnovana je 2002. g. u svrhu promicanja, očuvanja i njegovanja krnjevalskih i drugih narodnih običaja. Udruga priprema događanja tijekom poklada u Kaštel Sućurcu te sudjeluje u sličnim događanjima kroz organizirana gostovanja po općinama/gradovima Splitsko-dalmatinskoj županije. Osim toga, Udruga organizira i ljetna događanja zabavnog karaktera te sudjeluje na brojnim humanitarnim događanjima. Udruga broji 70 članova, a njihov doprinos ostvaruje se kroz volonterski rad. Glavni izvori sredstava za financiranje rada Udruge su proračun Grada Kaštela, donacije i sponzorstva.

Kaštelanska krnjevalska udruga „Poklade“

Cilj Kaštelanske krnjevalske udruge „Poklade“ je briga i održavanje karnevalske tradicije, a najvažnije aktivnosti su organizacija karnevalskih događanja. Udruga organizira manifestaciju „Donjokaštelanski krnjeval“ čime se promiče dvostoljetna tradicija krnjevalskih događaja u Kaštelima. Tijekom ljetnih

mjeseci, organizira cvjetnu povorku te klapske koncerte, a sudjeluje i u aktivnostima drugih udruga te u humanitarnim akcijama. Osim toga, nastupa i na karnevalima u drugim gradovima Hrvatske i inozemstvu te na taj način promovira karnevalsku kulturu Grada Kaštela. Broji oko 100 aktivnih članova koji radu Udruge doprinose kroz volonterski rad. Udruga se financira iz gradskog i županijskog proračuna te iz donacija sponzora.

Osim navedenih, na području Grada Kaštela djeluje i Krnjevalska udruga „Polantana“ koja je osnovana s ciljem promicanja, očuvanja i njegovanja krnjevalskih i drugih narodnih običaja.

Plesne udruge

Plesne udruge promoviraju tradicionalne i moderne plesove, a na području Grada Kaštela djeluju dvije takve udruge.

Plesna udruga „Kaštelanske mažoretkinje“ iz Kaštel Starog osnovana je s ciljem promicanja, razvitka i unapređenja plesne kulture, s naglaskom na područje *mažoret* plesa. Udruga nastupa na lokalnim kulturnim i sportskim događanjima, manifestacijama te sudjeluje i u humanitarnim aktivnostima. U narednom razdoblju, planiraju organizirati kamp za mažoretkinje, stoga im je potrebno omogućiti adekvatnu financijsku potporu. Osim nedostatka financijskih sredstava, udruga ističe i nedostatak adekvatnog prostora, a kao rješenje problema vide u uspostavi kulturno-sportskog centra Grada Kaštela. Udruga ima oko 120 aktivnih članova, većinom djece i mladih. Financira se iz gradskog proračuna, te donacijama i članarinama.

Unutar KUD-a „Korak“ djeluje sekcija mažoretkinja koja se bavi njegovanjem tradicije mažoret plesa. Provođenjem svakodnevnih aktivnosti sekcija potiče na razvoj kulturnog života Grada Kaštela kroz povezivanje tradicije i suvremenog čime se grade temeljne društvene vrijednosti zasnovane na slobodnom razvoju, poštovanju i poštivanju različitosti. Zapaženi rezultati na domaćim i stranim natjecanjima te izrazita želja za poticanjem žena na sportsko-rekreacijske i kulturne aktivnosti, privlači nove članice čime se osigurava kontinuitet djelovanja.

Plesni klub „Lolita“

Plesni klub „Lolita“ je udruga koja se bavi poticanjem, razvijanjem i unaprjeđivanjem plesne kulture tj. sportskog plesa. Okuplja djecu, mladež i odrasle članove koji se žele baviti plesom te sudjelovati na sportskim i kulturnim plesnim natjecanjima čime se doprinosi razvoju odgojnih, moralnih, etičkih, kulturnih i sportskih vrijednosti.

Osim navedene udruge, na prostoru Grada Kaštela djeluje i Rekreativni klub „K-7“ čiji je cilj promicanje manekenstva, aerobika, rekreacije, plesa i sl.

Kazališno-scenske udruge

Kazališno-scenske udruge objedinjuju djelatnosti kazališno-scenske izvođenja te kao takve stvaraju proizvod kulturne produkcije. Na prostoru Grada Kaštela djeluju dvije takve udruge, obje u Kaštel Starom.

Amatersko kazalište „Moreta“ iz Kaštel Starog osnovano je 2009. g. s ciljem afirmiranja i povezivanja talentiranih profesionalnih, amaterskih glumaca i autora te promocije čakavskog narječja na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Aktivnosti udruge uključuju sudjelovanje na „Smotri amaterskih kazališta Splitsko-dalmatinske županije“, organizaciju predstava na području Grada Kaštela i šire te gostovanja u inozemstvu. Udruga broji petnaestak članova, a financira se iz gradskog proračuna te članarina. Kao najveća ograničenja u radu ističe se pomanjkanje financijskih sredstava koja bi omogućila svojevrsni napredak u programu te nedostatak adekvatnog prostora s obzirom da se trenutno koriste prostorom kojeg dijele s još nekoliko sportskih udruga.

Glazbeno-scenska udruga „Teatar“ (dalje: GSU Teatar) iz Kaštel Starog osnovana je 2006. g. s temeljnom djelatnošću izvođenja glazbeno-scenskih predstava. U sklopu udruge djeluje i umjetnički ansambl „Kaštelansko kazalište“ koje se bavi pripremom i održavanjem kazališnih predstava, naročito posvećenih mladoj publici. GSU „Teatar“ organizira festival „Dani kazališta“ te sudjeluje na europskoj manifestaciji „Noć kazališta“. Rad udruge kontinuirano je prisutan na manifestaciji „Kaštelansko kulturno ljeto“ u sklopu kojeg izvodi predstavu „Miljenko i Dobrila“, a prezentacija rada je omogućena na raznim regionalnim i međunarodnim gostovanjima. Udruga smatra kako bi se u budućnosti mogla razviti u umjetničku organizaciju sa zaposlenim osobama te imati kontinuiran godišnji program ukoliko bi imali veću financijsku podršku, vlastiti prostor te pomoć u marketinškim aktivnostima. GSU „Teatar“ okuplja tridesetak članova, nema zaposlenih, no svake godine dovodi gostujućeg umjetnika koji pomaže članovima udruge poboljšati svoje kazališne vještine. Udruga se financira iz gradskog proračuna.

Likovne udruge

Na području Grada Kaštela postoji samo jedna likovna udruga – „Adria Art“ koja je osnovana s ciljem promicanja, razvitka i unapređenja kulturne baštine te poticanja likovnog stvaralaštva.

Udruge mladih

Udruge mladih bave se promicanjem opće društvene i kulturne aktivnosti adolescentskog stanovništva Grada Kaštela te su kao takve iznimno bitne za razvoj kulturnih djelatnosti. Mlado stanovništvo potrebno je potaknuti na kulturnu aktivnost kako bi i samo postalo generator kulturne produkcije. Na prostoru Grada Kaštela djeluju tri takve udruge.

Kaštelanska organizacija mladih „Koma“ iz Kaštel Sućurca osnovana je 2004. g. s osnovnom zadaćom poboljšanja kvalitete života mladih u Gradu Kaštela. Udruga se bavi organizacijom događanja s područja izvedbenih umjetnosti, no provodi i različite sportske, edukativne i zabavne programe, rad s djecom, humanitarne aktivnosti te je aktivna u pogledu promicanja kulturnog amaterizma. Najvažniji projekt udruge je Smotra dječjeg stvaralaštva „Kaštel Mali“. Kao najvažniji problem udruga ističe nedostatak adekvatnog prostora kako bi se mogla baviti tekućim aktivnostima te ih proširiti na nove. Udruga ima više prijedloga za proširenje svojih djelatnosti pa tako navode mogućnost formiranja dječjeg kazališta, uspostavu likovnog centra kreativnosti za djecu i kreativnog kutka za djecu s posebnim potrebama te organizaciju smotre dječjih kazališnih skupina. Okuplja 16 članova, nema zaposlenih, a financira se uz pomoć Grada Kaštela, Splitsko-dalmatinske županije te donacija članova.

Udruga „Trokut mladih Kaštela“ iz Kaštel Kambelovca osnovana je 2009. g. s ciljem osiguravanja mjesta za okupljanje mladih te njihovog poticanja na aktivno sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu Grada Kaštela. Udruga organizira edukacije, seminare, tribine i javna predavanja s ciljem poticanja stručnosti i poduzetnosti mladih, a ujedno potiče i razvoj kulture te kvalitete kulturnih sadržaja za mlade. Rad Udruge istaknut je kroz provođenje nekoliko redovitih projekata: „Stari uče mlade“, „Info centar mladih Kaštela“, „Čišćenje Kozjaka“ i „Kaštelanske rock večeri“. Osim redovitih projekata, udruga organizira i humanitarne akcije, druženja mladih sa štíćenicima dječjeg doma te zimski program za mlade. Kao svoje ključne probleme ističu nedostatna financijska sredstva za podizanje svojih projekata na višu i kvalitetniju razinu te pomanjkanje prostora za održavanje programa, naročito u zimskim mjesecima. Prijedlog udruge je osnivanje Centra za kulturu Grada Kaštela kako bi civilna društva mogla organizirati kulturna događanja te provoditi svoje programe i projekte. Udruga broji 80

članova, a glavni izvor financiranja su gradski proračun, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, članarine i donacije.

Osim navedenih, na području Grada Kaštela djeluje i Udruga „Klub mladih Kaštela“ koja je osnovana s ciljem promicanja, razvitka i unaprjeđenja kvalitete kulturnog i društvenog života mladih.

Udruge za promicanje audiovizualne kulture

Na prostoru Grada Kaštela djeluju dvije udruge unutar ove kategorije, a to su: Foto klub „7 Kaštela“ i Udruga „Sensoria“. Temeljna djelatnost im je neprofesionalna fotografska djelatnost te promicanje i poticanje tehničke kulture na području fotografije, ali i promoviranje kulturne baštine Grada Kaštela kroz fotografske i vizualne djelatnosti.

Ostale kulturne udruge

„Bijaći“ Društvo za očuvanje kulturne baštine Grada Kaštela

Tijekom 80-ih godina 20. st. Grad Kaštela razvijao se kao prostor intenzivne industrijalizacije, slabog razvoja poljoprivrede te ekološkog devastiranja prostora. Takav socioekonomski i prostorni razvoj ugrozio je i očuvanje vrijednih arheoloških lokaliteta, odnosno etnografske i sakralne baštine koja je bila izložena propadanju (Babin, 2009). Spomenuti problemi prepoznati su od strane kulturnih i javnih djelatnika s područja Kaštela koji su iskazali nužnost oživljavanja povijesnih i kulturnih posebnosti područja, odnosno sprječavanja negativnih posljedica izraženih kroz divlju gradnju na spomenicima kulture i devastiranje urbanih jezgri naselja Grada Kaštela. Težnje za očuvanjem i promoviranjem kulture Kaštela formalizirane su u Kaštel Lukšiću 1985. g. kroz osnivanje „Bijaća - Društva za očuvanje kulturne baštine Kaštela“ koji su nastavili provoditi aktivnosti „Bihaća“ - Društva za istraživanje domaće povijesti koje krajem 19. st. osnovao cijenjeni arheolog domaće povijesti don Frane Bulić. Tijekom prvih godina djelatnosti članovi „Društva“ uložili su enormni trud u obranu kaštelanske baštine čime su osigurali široku lepezu djelovanja. Rad je institucionaliziran i formaliziran kroz osnivanje 11 odbora koji obuhvaćaju sve važnije segmente kulturne djelatnosti i prirode. Sukladno brojnosti članova i odbora „Društvo“ je razvilo bogatu djelatnost temeljenu na arheološkim istraživanjima, zaštiti pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara i prirodne baštine, izdavačkoj djelatnosti te organizaciji različitih predavanja, znanstvenih simpozija, manifestacija, izložbi te koncerata (Babin 2009).

Istaknuti rad na zaštiti spomenika kulture rezultirao je konzervacijom dvorca Vitturi, djelomičnom obnovom kule Cambi i potpunom obnovom crkve sv. Ivana Krstitelja koja je time uz svoju sakralnu funkciju dobila i ambijentalnu vrijednost za održavanje koncerata i sličnih priredbi. Uz zaštitu kulturne baštine, „Društvo“ je pokrenulo revitalizaciju parka Vitturi, stare masline u Kaštel Štafiliću i hrasta u Kaštel Gomilici koji su potom proglašeni zaštićenim spomenicima kulture i prirode. Osim toga, ističe se projekt arhitektonskog snimanja povijesnih jezgri pod nazivom „Revitalizacija povijesnih naselja Sedam Kaštela“ te pokretanje tradicionalne manifestacije „Večer kaštelanskih vina“.

„Društvo“ je uostalom pokretač bogate izdavačke djelatnosti koja je omogućila razvoj nove stručne i znanstvene literature o području Grada Kaštela te niza predavanja, znanstvenih skupova i obljetnica čime se potiče očuvanje sjećanja vezanih uz važne ličnosti i događaje iz kaštelanske i nacionalne povijesti (Babin, 2009). Posebice se ističe „Kaštelanski zbornik“, jedina periodična publikacija Grada Kaštela u kojoj se objavljuju radovi iz povijesti, povijesti umjetnosti i glazbe, arheologije i drugih grana kulturne djelatnosti vezane uz Kaštela, kao i prikazi pojedinih zaslužnih osoba porijeklom iz Kaštela ili onih koje su ostavile trajni trag u hrvatskoj kulturi živeći i djelujući u Kaštelima (Babin 2009). Uz brojne knjige tiskano je više studija, književnih djela te zbirke poezije čime su spašene i izvučene iz zaborava brojne teme i događaji iz kaštelanske dalje i bliže prošlosti koje su približene suvremenom čitatelju.

Osim toga, „Društvo“ je iniciralo osnivanje Galerije Studin, preteče današnjeg Muzeja Grada Kaštela te iniciralo niz konzervacija i restauracija umjetnina iz kaštelanskih crkava. Od svog osnutka, „Društvo“ je organiziralo niz predavanja i znanstvenih skupova na kojima su sudjelovali brojni stručnjaci iz područja povijesti, arheologije, povijesti umjetnosti i dr. Ističe se znanstveni skup u povodu proslave 125. obljetnice pobjede Narodne stranke u Donjim Kaštelima održan 1990. g., znanstveni skup u povodu 1140. obljetnice Trpimirove darovnice (1992. g.) te u novije vrijeme znanstveni skup „Dr. Ante Alfirević, život i djelo“ (2015. g.) koji je organiziran u Kaštel Sućurcu.

S ciljem popularizacije baštine i stvaralaštva, „Društvo“ je tijekom svojeg djelovanja priređivalo niz likovnih izložbi i glazbenih koncerata namijenjenih mladim kaštelanskim umjetnicima čije se izložbe i koncerti prezentiraju tijekom manifestacije „Kaštelansko kulturno ljeto“ te drugih kulturnih događaja. Isto tako, „Društvo“ djeluje na planu čuvanja i prezentacije kulturnih tradicija Grada Kaštela kroz organizaciju tradicionalne manifestacije „Večer kaštelanskih vina“.

Međutim, bogat i nemjerljiv doprinos kulturi Grada Kaštela nije popraćen adekvatnim prostorima za rad Društva, posebice adekvatnih uredskog i knjižničnog prostora te prostora za izlaganje fundusa što

ukazuje na nužnost pronalaženja odgovarajućeg rješenja kako bi se Društvu omogućili uvjeti za učinkovito djelovanje (Babin, 2009).¹²

Udruga sv. Jeronim

Udruga „sv. Jeronim“ iz Kaštel Gomilice osnovana je 2003. g. s ciljem pružanja humanitarne i socijalne pomoći pojedincima, obiteljima, starijim i nemoćnim. Osim toga, ističe se aktivnošću u razvoju kulture i turizma te se bavi promicanjem interesa mladih te poticanjem njihova aktivnog uključivanja u društveni i kulturni život zajednice. Strategija razvoja Udruge je istaknula potrebu za proširenjem postojećih socijalnih programa, a osnovni problem je nedostatak adekvatnog prostora i financijskih sredstava. Udruga broji 120 članova, od čega je deset zaposlenih osoba. Financira se iz gradskog i županijskog proračuna te Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

Udruga za revitalizaciju sela Opor-Botići

Udruga za revitalizaciju sela „Opor-Botići“ iz Kaštel Sućurca osnovana je s ciljem uređenja i obnove zaseoka Opor te provođenja ostalih kulturnih aktivnosti. Uređenje i obnova sela Opor odnosi se na obnovu lokaliteta materijalne nepokretne baštine postojećih objekata (Crkva sv. Ante, privatne kuće, javna čatrnja, školska zgrada) s ciljem jačanja socioekonomskog razvoja, posebice u smislu razvoja ruralnog turizma i organizacije edukativnih radionica.

Udruga organizira manifestaciju „Osmina sv. Ante“ i „Dani Luke Botića“. Kulturna manifestacija pod nazivom „Dani Luke Botića“, uvrštena je u program Kaštelanskog kulturnog ljeta i tradicionalno se organizira u dvodijelnom programu u Gradu Kaštela i Gradu Đakovu, a posvećena je obilježavanju lika i djela književnika, preporoditelja i političara Luke Botića. Velika važnost ove manifestacije leži u programu koji promiče suradnju koja je ostvarena s nizom znanstvenika i umjetnika.

Udruga broji 64 člana te nema zaposlenih osoba što znači da se rad u Udruzi temelji na volonterskoj osnovi. Udruga se financira iz gradskog proračuna, članarinama i donacijama. U svrhu poboljšanja postojećeg sustava financiranja javnih potreba u kulturi udruge predlaže strože kriterije za dodjelu sredstava za potporu programima u kulturi.

Osim navedenih, različitim segmentima kulturne djelatnosti bave se i sljedeće udruge: Udruga „Belcanto“, Udruga za promicanje kvalitete života, kulturnih vrijednosti i baštine "Šušur", Ogranak Matice Hrvatske Kaštela, udruuga „Biblijski vrt Stomorija“, Udruga "Torac", Udruga „Inspirirano Hrvatskom“ Udruga za unaprjeđenje turizma i zaštitu kulturne i prirodne baštine "Ostrog", Udruga

¹² U sklopu projekta „Perpetuum baštine“ predviđeno je smještanje prostora knjižnice i uredskih prostora Društva u buduću Urbani centar u kuli i ljetnikovcu Cambi.

„Restauro“, Udruga "Kaštelanski suveniri", Udruga za povijest, tradiciju i europske vrijednosti „EU CLIO“, Ekološka udruga "Lijepa naša Kaštela", Udruga "Miljenko i Dobrila", „Balkanski kulturni krug“, Udruga biciklista „Pedalin“, Udruga za njegovanje kulturne baštine „Gušt“, „Besida“ - Udruga za promicanje kulturnih vrijednosti i baštine, "Livanjska zajednica - Kaštela", Udruga „Sveti Lovre od Ostroga – Kaštela“, Udruga "Odjeci", Udruga za očuvanje i promicanje kulturne, nematerijalne i prirodne baštine „Garguj“ te Dragovoljačko-braniteljska udruga "Stina pradidova".

2.3. Kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela

Sektor kulturnih i kreativnih industrija po svojim karakteristikama značajno se razlikuje od ostalih industrijskih sektora. Povezanost ovog sektora s kulturnim resursima i njihovom valorizacijom otvara mnogo prostora za stvaranje novih radnih mjesta, ali i izradu te provedbu raznih planova i projekata koji mogu doprinijeti promociji kulture Grada Kaštela. Imajući u vidu važnost kreativnosti koja je danas izuzetno bitna za uspješno poslovanje te je blisko povezana s kulturom, primjetno je kako je potencijal razvoja sektora kulturnih i kreativnih industrija gotovo neograničen.

Europska komisija je 2010. g. usvojila *Zeleni papir* o otključavanju potencijala kulturnih i kreativnih industrija s ciljem poticanja rasprave o stvaranju stimulativnog okruženja za razvoj kulturnih i kreativnih industrija (COM 2010). Prema *Zelenom papiru* cjelokupni kulturni sektor sagledava se kao "kreativne i kulturne industrije", pri čemu se pojmovno razgraničava kulturne od kreativnih industrija.

Kulturne industrije definiraju se „kao one industrije koje proizvode i distribuiraju dobra ili usluge koja imaju specifično obilježje, sadržaj, svrhu ili upotrebu, a koja objedinjava ili prenosi kulturni izražaj, neovisno o komercijalnoj vrijednosti tih dobara ili usluga. Pored tradicionalnih umjetničkih sektora (izvedbene umjetnosti, likovne umjetnosti i kulturnu baštinu – uključujući i javni sektor), kulturne industrije uključuju film, DVD i video, TV i radio, video igrice, nove medije, glazbu, knjige i tisak“. (Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, 2015).

Kreativne industrije su „industrije koje kulturu koriste kao input te sadrže kulturnu dimenziju, premda njihove proizvode obilježava veća funkcionalnost. Kreativne industrije uključuju arhitekturu i dizajn, zatim grafički dizajn, modni dizajn i oglašavanje“ (Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, 2015).

Sam pojam kreativnih industrija počeo se javljati 90-ih godina prošlog stoljeća kako bi se paradigmatu ovisnosti kulture o državnim financijama zamijenilo s onom koja upućuje na njenu neovisnost te sposobnost generiranja vlastitih prihoda. Kulturnim i kreativnim industrijama se smatraju one

djelatnosti kojima je temeljno obilježje kreativnost i visok ulog intelektualnog kapitala. Zajedničko sagledavanje fenomena kulturnih i kreativnih industrija uključuje: muzeje, knjižnice, baštinu, umjetnost, glazbu i izvedbene umjetnosti, dizajn, film, fotografiju, zanate (umjetničke i tradicijske obrte), arhitekturu, računalne programe, igre i nove medije, elektroničke medije, izdavaštvo te oglašavanje i tržišno komuniciranje.

U Hrvatskoj se djelatnosti kulturnih i kreativnih industrija poimaju pod djelatnostima koje produciraju proizvode i usluge koji se zasnivaju na autorskim pravima. Prema tome, vodeći se Nacionalnom klasifikacijom djelatnosti (NKD 2007) u ovaj sektor smješteno je 45 vrsta djelatnosti grupiranih u 12 podsektora. Njihova zajednička odrednica su posebne porezne odredbe koje proizlaze iz prirode dotičnih djelatnosti. Naime, ovaj sektor, za razliku od ostatka gospodarstva, karakterizira velika koncentracija samostalnih djelatnika. Kako je pojam kulturnih i kreativnih industrija relativno nov na globalnoj razini, pa tako i u Hrvatskoj, dolazi do poteškoća u definiciji samih djelatnosti te do legislativne neobjedinjenosti.

U prilog potrebi razvoja kulturnih i kreativnih industrija govore brojni podaci i statistike. Važno je napomenuti kako je primjerice 2012. g. udio kulturnih i kreativnih industrija u bruto domaćem proizvodu (BDP) u Republici Hrvatskoj bio 2,3 %, što je iznosilo 6,3 milijarde kuna. Pri tome najveće doprinose u stvaranju bruto dodane vrijednosti imaju izdavaštvo (19,9 %), elektronički mediji (18,2 %), muzeji, galerije i knjižnice (14,0 %), IT, računalne igre i novi mediji (13,7 %), oglašavanje (11,8 %) te umjetnost (9,9 %) (Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, 2015). Kada se stavi u odnos sa prihodima drugih industrija potrebno je istaknuti da je riječ o ekonomskom potencijalu većem od primjerice farmaceutske, tekstilne i drvne industrije. Osim što ostvaruju poprilično visok udio u bruto domaćem proizvodu, kulturne i kreativne industrije u Hrvatskoj dosad su se pokazale i otpornim na tržišne oscilacije koje je donijela gospodarska recesija. Podaci pokazuju da je u periodu 2009.-2013. g. vrijednost čitavog poslovnog sektora pala za 4,7 %, dok je bruto dodana vrijednost sektora kulturnih i kreativnih industrija porasla za 3,5 %.

Prema djelatnostima koje spadaju u sektor kulturnih i kreativnih industrija na području Grada Kaštela postoje poslovni subjekti i ustanove koji djeluju unutar njega. Bitno je napomenuti kako značajan problem prilikom analize kulturnih i kreativnih industrija na lokalnoj razini (ali i višim razinama) često predstavlja nedostupnost podataka, odnosno njihovo nepostojanje ili nepotpunost što je jednim dijelom posljedica spomenute poteškoće definiranja djelatnosti unutar ovog sektora. Tako se za opći pregled razvijenosti ovog sektora na području Grada Kaštela koriste podaci o broju poslovnih subjekata i ustanova te obrta koji djeluju unutar djelatnosti svrstanih pod sektor kulturnih i kreativnih industrija, pod uvjetom da se tom djelatnošću barem pretežito bave (HGK, 2016; Obrtni registar, 2016).

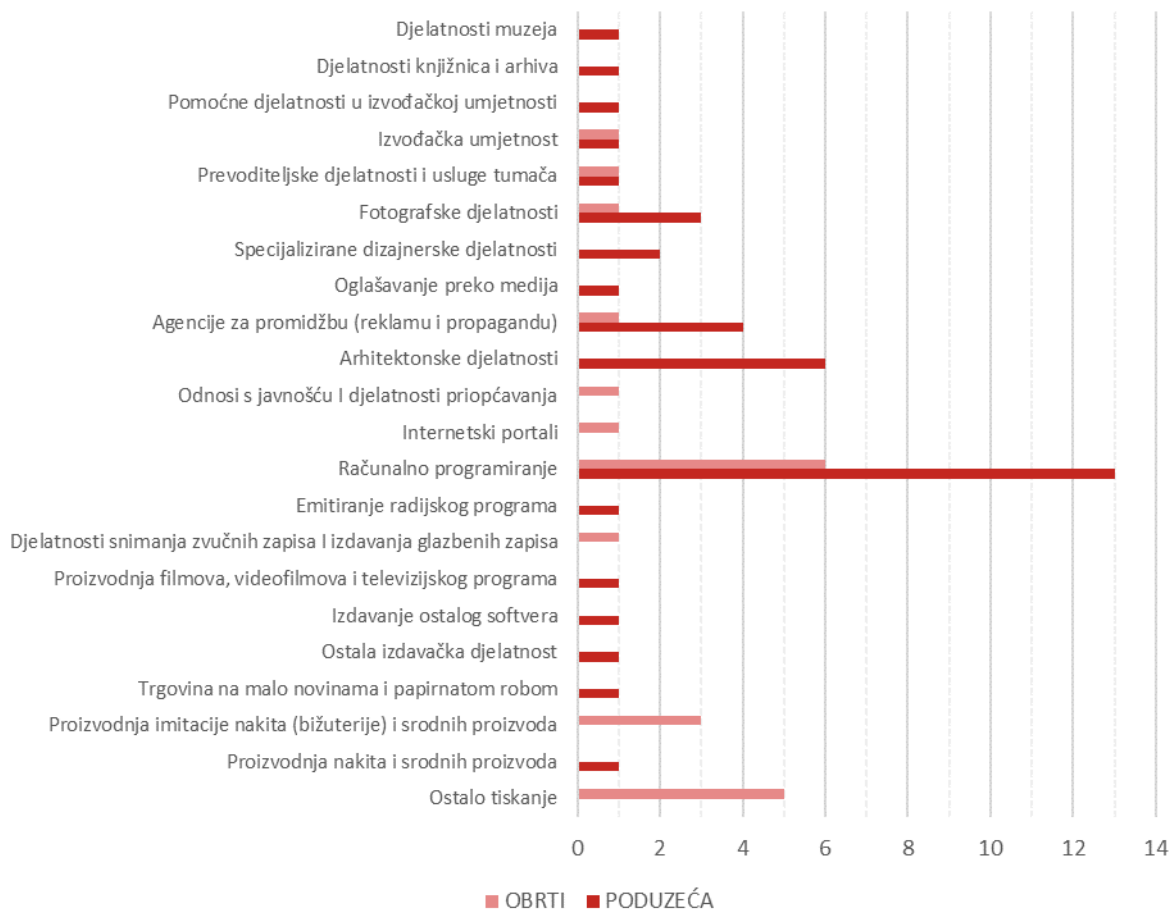
Prema navedenim izvorima podataka na području Grada Kaštela je u sektoru kulturnih i kreativnih industrija u 2015. g. djelovao ukupno 61 poslovni subjekt, od čega 37 poduzeća (60,6 %), 21 obrt (34,4 %), te po jedna knjižnica, muzej i umjetnička organizacija. Poslovni subjekti bili su aktivni u 22 od 45 djelatnosti koje su dio kulturnih i kreativnih industrija. Od ukupnog broja poslovnih subjekata njih 3,4 % djelovalo je u sektoru kulturnih i kreativnih industrija, pri čemu je udio poduzeća za 0,7 % viši u odnosu na obrte (3,7 % naspram 3,0 %). Na razini Republike Hrvatske 2013. g. u kulturnim i kreativnim industrijama bilo je aktivno 5,7 % od ukupnog broja poslovnih subjekata (Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, 2015). Primjetno je kako je udio poslovnih subjekata kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela značajno niži u odnosu na prosjek Republike Hrvatske što ukazuje na potrebu poduzimanja odgovarajućih aktivnosti oko pružanja podrške razvoju ovog sektora. Poslovne subjekte u navedenom sektoru karakterizira mali broj zaposlenih, a situacija je ista na području Grada Kaštela gdje prema dostupnim podacima gotovo sva poduzeća pripadaju kategoriji mikro i malih poduzeća, dok se za obrte unatoč nedostupnosti podataka može zaključiti isto zbog prirode samih djelatnosti.

Promatrajući poslovne subjekte prema područjima Nacionalne klasifikacije djelatnosti najveći udio se odnosi na područje informacija i komunikacija (42,6 %) čemu je razlog značajan broj poduzeća i obrta koji se bave računalnim programiranjem (19 od 26 subjekata unutar ovog područja). Treba napomenuti kako se programiranje kao djelatnost smatra djelomično kreativnom industrijom. Područje stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti drugo je najzastupljenije s udjelom od 32,8 % u ukupnom broju subjekata, pri čemu su najzastupljenije arhitektonske djelatnosti i agencije za promidžbu. U području prerađivačke industrije djeluju prvenstveno subjekti koji se bave izradom nakita koji se prema zastupljenosti nalaze na trećem mjestu s udjelom od 14,8 %. Umjetnost, zabava i rekreacija, područje unutar kojeg se nalazi značajan broj djelatnosti povezanih s kulturom, sudjeluje u ukupnom broju subjekata s 8,2 %. Unutar ovog područja zabilježene su četiri djelatnosti u kojima djeluje svega pet subjekata. U području trgovine na veliko i malo djeluje tek jedan subjekt i to u djelatnosti trgovine na malo novinama, papirnatom robom i pisaćim priborom u specijaliziranim prodavaonicama.

Detaljan pregled po djelatnostima ukazuje na već spomenutu značajnu zastupljenost računalnog programiranja. Naime, čak trećina (31,1 %) poslovnih subjekata djeluje unutar ove djelatnosti (sl. 15.). Kontinuirani tehnološki i informatički razvoj u budućnosti će sve više zahtijevati vještine programiranja, kako računalnih programa tako i aplikacija za mobilne uređaje. Stoga nije čudno kako je ova djelomično kreativna djelatnost već sada značajno zastupljena na području Grada Kaštela, a nepobitno je kako će u budućnosti biti još atraktivnija. Važnost razvijenosti ove djelatnosti leži upravo u informatizaciji i digitalizaciji na globalnoj razini što omogućava relativno laku promidžbu kulturnih znamenitosti diljem svijeta, stoga ova djelatnost ima iznimno veliki potencijal iskorištavanja u kulturne svrhe.

Arhitektonske djelatnosti smatraju se dijelom kreativnih industrija, a na području Grada Kaštela u ovoj djelatnosti djeluje šest poslovnih subjekata (9,8 %). Usko povezani uz ovu djelatnost, u smislu povezanosti i kulturnim i kreativnim industrijama su i djelatnosti ustanova koje se bave konzervacijsko-restauratorskim radovima na kulturnim dobrima. Prema podacima Ministarstva kulture na području Grada Kaštela postoje dva poslovna subjekta koja imaju dopuštenje za izvođenje radova na kulturnim dobrima. Iz navedenog je vidljivo kako na području Grada Kaštela postoje stručne osobe i poslovni subjekti koji mogu pridonijeti obnovi i očuvanju lokalnih kulturnih dobara. Restauratorski i konzervatorski radovi također su povezani s kulturnim i kreativnim industrijama što znači da je njihov radu potrebno kontinuirano podržavati.

Većina djelatnosti kreativnih i kulturnih industrija na područja Grada Kaštela zastupljena je sa svega jednim poslovnim subjektom, odnosno ustanovom (muzej i knjižnica). Dva subjekta djeluju u djelatnostima izvođačke umjetnosti, prevoditeljskoj djelatnosti i uslugama tumača te specijaliziranim dizajnerskim djelatnostima. Veći broj subjekata nalazi se u već navedenoj djelatnosti računalnog programiranja, arhitektonskim djelatnostima, djelatnosti ostalog tiskanja, agencija za promidžbu, fotografskim djelatnostima te proizvodnji imitacije nakita (bižuterije) i srodnih proizvoda.

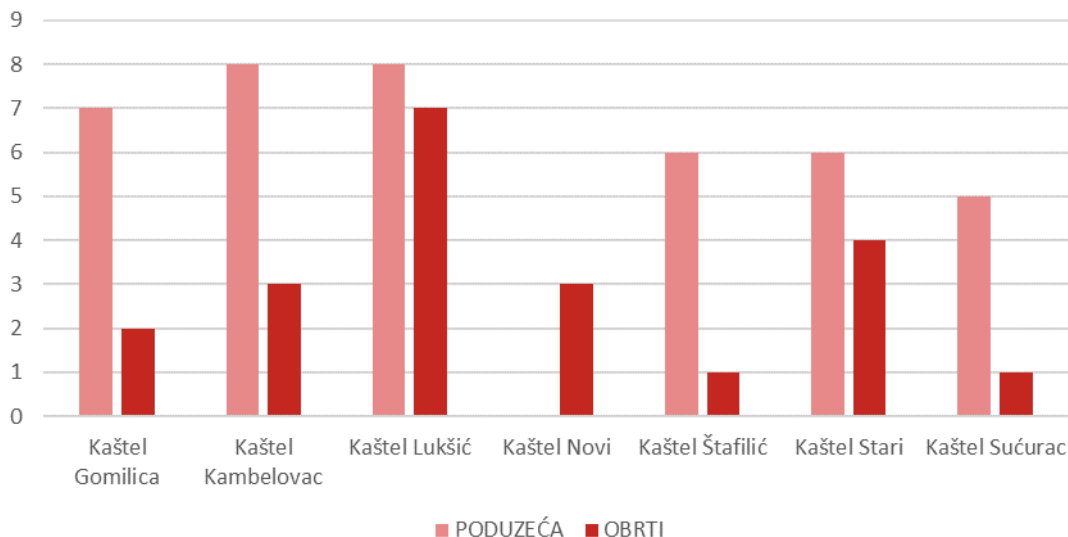

Sl. 15. Broj poduzeća i obrta po djelatnostima kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela 2015. godine

Izvor podataka: HGK, 2016; Obrtni registar, MINPO, 2016.

Unatoč velikom broju djelatnosti kulturnih i kreativnih industrija koje postoje na području Grada, primjetno je kako u njima djeluje uglavnom mali broj subjekata, uz nekoliko iznimaka. Stoga se u smislu postojećih djelatnosti može zaključiti kako one postoje, no s vrlo malim brojem subjekata, te je potrebno poticati njihov daljnji razvoj jer je potencijal u ovom sektoru izuzetno velik, kao i mogućnosti valorizacije postojećih kulturnih resursa. Potencijal se prvenstveno odnosi na djelatnosti usko povezane s kulturom, kao što su djelatnosti muzeja, knjižnica, izvođačke i pomoćne izvođačke umjetnosti koje trenutno obilježava vrlo mali broj subjekata.

Analiza prostornog razmještaja poduzeća, ustanova i obrta po naseljima ukazuje kako na području svih naselja postoje poslovni subjekti koji djeluju u sektoru kulturnih i kreativnih industrija, iako postoje razlike u njihovu broju (sl. 16.). Gotovo četvrtina subjekata (24,6 %) djeluje na području Kaštel Lukšića, pri čemu su ravnomjerno zastupljena poduzeća i obrti, s izraženim djelatnostima računalnog programiranja te arhitektonskih i fotografskih djelatnosti. Treba napomenuti kako se u Kaštel Lukšiću nalazi i jedini muzej na području Grada Kaštela. Distribucija djelatnosti prema broju poslovnih subjekata neravnomjerna je i po naseljima pa se tako u Kaštel Kambelovcu nalazi 18,0 %, a u Kaštel Starom 16,4 %. U Kaštel Kambelovcu također je zabilježena izražena zastupljenost djelatnosti računalnog programiranja i arhitektonske djelatnosti, dok Kaštel Stari ima značajno heterogeniju strukturu djelatnosti s čak devet zastupljenih djelatnosti prilikom čega u svakoj djeluje jedan poslovni subjekt. Od navedenih djelatnosti treba izdvojiti emitiranje radijskog programa jer je Kaštel Stari sjedište „Radio Kaštela“ kao jedinog subjekta koji se na području Grada Kaštela bavi emitiranjem. U Kaštel Gomilici se nalazi 14,8 % poslovnih subjekata, a osim zastupljenosti djelatnosti računalnog programiranja karakteristično je postojanje subjekata koji se bave izvođačkom umjetnošću i pomoćnom izvođačkom umjetnošću. Ostala naselja su nešto slabije zastupljena brojem poslovnih subjekata pa je tako njihov udio u Kaštel Štafiliću 11,5 %, Kaštel Sućurcu 9,8 %, te u Kaštel Novom 4,9%.

Sl. 16. Broj poduzeća i obrta u sektoru kulturnih i kreativnih industrija po naseljima Grada Kaštela 2015. godine

Izvor podataka: HGK, 2016; Obrtni registar, MINPO, 2016.

Pozitivna strana kulturnih i kreativnih industrija jest i u mogućnosti njihova smještaja u periferne gradske ili čak ruralne prostore, čime se utječe na razvoj pojedine regije te se tako gradi njezina sveukupna privlačnost, kako za investitore, tako i za potencijalne stanovnike. Važnost kulturnih i kreativnih industrija sve je više prepoznata na svim razinama, što je vidljivo i u strateškim dokumentima, počevši od Strateškog plana Ministarstva kulture 2015.-2017. u kojem se naglašava potreba za razvojem kulturnih i kreativnih industrija kako bi se osigurala suradnja između kulture i gospodarstva. U Akcijskom planu razvoja kulturnog turizma nastavlja se isticati potreba za uključivanjem kreativnih profesionalaca u proces izrade i izvedbe kulturno-turističkih proizvoda. Tako se strateški smjer razvoja kulturnog turizma ne vidi više primarno samo u razvoju objekata kulturne baštine, već u suvremenoj kulturnoj produkciji, zbog čega se javlja potreba za ulaganjem u infrastrukturu kulturnih i kreativnih industrija. Ista potreba prepoznata je i u Strategiji kulturnog turizma Splitsko-dalmatinske županije u kojoj se također navodi kako je važno učiniti pomak od turizma baštine prema kreativnom turizmu kojeg čine „maštoviti proizvodi kulture života i rada“. I u Nacrtu Strategije razvoja Urbane aglomeracije Split poziva se na stvaranje uvjeta za aktivno uključenje stanovništva aglomeracije u kreativnu industriju koja podjednako mora biti temeljena na tradiciji, kao i na suvremenim umjetničkim praksama. Uz navedene prednosti, postoje i objektivne opasnosti koje nastaju uslijed usmjerenja ovog sektora na domaće tržište koje je rizičnije i podložnije promjenama.

S obzirom da je cijeli sektor nov u hrvatskom gospodarstvu, pa tako i u konkretnom slučaju Grada Kaštela, postoji značajan prostor za širenje sektora i dinamiziranje aktivnosti čime se može omogućiti jačanje društvenih struktura, posebice kroz povećanje zaposlenosti. Već spomenuta usitnjenost ovoga sektora je također prednost kojom se povećava samozapošljivost te se povećava broj malih poduzetnika, što ukupno gospodarstvo određenog prostora čini konkurentnijim. Navedene prednosti mogu se iskoristiti i na području Grada Kaštela, na kojem u određenoj mjeri, već postoje poslovni subjekti u širokom spektru djelatnosti kulturnih i kreativnih industrija. Njihov broj je potrebno povećati jer trenutno nije na visokoj razini, no uz postojeće subjekte i razvijene djelatnosti te veliki potencijal, moguće je ulaganjima i podrškom značajnije razviti sektor kulturnih i kreativnih industrija. O mogućnostima razvoja koje postoje govori i podatak kako su od ukupno 45 djelatnosti kulturnih i kreativnih industrija njih 22 zastupljene na području Grada Kaštela. Posebna potencijalna prednost daljnjeg razvoja leži upravo u postojećim subjektima i djelatnostima, kao i u postojećim kulturnim resursima, što otvara mnogobrojne mogućnosti međusobne suradnje, daljnje valorizacije kulturnih resursa te promocije cjelokupne kulture.

2.4. Ostali razvojni resursi

U ostale razvojne resurse, koji imaju potencijal biti iskorišteni za potrebe kulture ili u svrhu razvoja kreativnih i kulturnih industrija, spadaju *brownfield* područja te svi ostali neiskorišteni prostori koji mogu biti u funkciji kulture. *Brownfield* područja kao posebna kategorija odnose se na napuštena ili u potpunosti neiskorištena industrijska, komercijalna i vojna postrojenja koja su slobodna za prenamjenu i ponovnu upotrebu.

Prema podacima Grada Kaštela, na administrativno području Grada nema neiskorištenih prostora niti *brownfield* područja u njegovu vlasništvu Dakle, lokacije su privatnom vlasništvu što dodatno otežava mogućnost privođenja odgovarajućoj namjeni. U privatnom vlasništvu nalaze se tri lokacije koje se mogu svrstati u kategoriju *brownfield* područja. Pogon tvornice „Adriavinil“ nalazi se u Kaštel Sućurcu te spada u kategoriju industrijskih *brownfield* područja. Nalazi se na pomorskom dobru pod upravom Lučke uprave Split, a u postojećoj prostorno-planskoj dokumentaciji prenamijenjen je u ugostiteljsko-turističku namjenu. Preostala dva potencijalna *brownfield* područja su Hotel Palace i Zeničko odmaralište (oba u Kaštel Starom) koji se mogu svrstati u kategoriju zasebnih *brownfield* područja (tab. 19.).

Tab. 19. *Brownfield područja Grada Kaštela*

Naziv	Lokacija	Površina (m ²)	Klasifikacija	Vlasništvo
Adriavinil	Kaštel Sućurac	230.000	kemijska industrija	privatno
Hotel Pallace	Kaštel Stari	30.000	hotel	privatno
Zeničko odmaralište	Kaštel Stari	6.000	odmaralište	privatno

Izvor podataka: SRGK, 2016.

Primjeri dobre prakse uvelike pomažu sagledati širi kontekst i cijelu sliku onoga što nose prenamjena i ponovno iskorištavanje *brownfield* područja. Jedan od najboljih takvih primjera je onaj bivšeg rudnika Zollverein u Essenu koji se nalazi u industrijskoj regiji Ruhr (Njemačka) te je prestao s radom 1986. g. Rudnici ugljena na ovom području dali su značajan doprinos u gospodarskom razvoju ove regije, no s vremenom je većina njih napuštena te su postali *brownfield* područja u pravom smislu riječi kao veliki industrijski kompleksi sa mnoštvom velikih napuštenih objekata i različitih popratnih pogona (Dorstewitz, 2014). Nedugo nakon zatvaranja rudnika pokrenuta je inicijativa njegova očuvanja kao kulturne baštine te su u tu svrhu provedeni mnogobrojni projekti, a već 2001. g. cijeli industrijski kompleks je stavljen na UNESCO-ovu listu svjetske kulturne baštine. Danas se na tom prostoru nalaze muzej, restoran te održavaju kazališne predstave i koncerti, a popratnu infrastrukturu čine biciklističke rute i sl. Iako prostorno vrlo velik i financijski zahtjevan, primjer rudnika Zollverein prikazuje kako je moguće prenamijeniti industrijska područja u vitalne kulturne prostore koji mogu sadržavati širok spektar kulturnih ustanova i događanja te tako doprinijeti gospodarskom i društvenom napretku.

2.5. Intersektorska suradnja

Jedan od ključnih obilježja javnih politika u Republici Hrvatskoj je njihova sektorska podjela i slabi koordinacijski kapaciteti što ukazuje kako je kulturni sektor, kao i mnogi drugi, fokusiran na svoje unutarnje funkcioniranje i vlastite probleme. U tom pogledu intersektorska (međusektorska) suradnja između kulturnog sektora i ostalih gospodarskih grana još uvijek ne omogućuje stvaranje pretpostavki za iskorištavanje nacionalnih razvojnih potencijala. Iako su postojeći problemi i izazovi transsektorske i interdisciplinarne prirode, njima se rijetko pristupa kroz zajedničku programsku suradnju što onemogućuje stvaranje potrebne sinergije za proaktivno djelovanje (Prijedlog sektorske politike kulture, 2015).

Za razliku od nacionalne razine, suradnja kulturnog sektora s ostalim sektorima na lokalnoj razini lakše je provodljiva te vrlo je važna pretpostavka za osmišljenu i racionalnu provedbu ove Strategije. Ove odrednice imaju visoko uporište i u Strategiji razvoja Grada Kaštela 2016. – 2020. g. koja navodi kako je cilj njezine izrade dobivanje ključnog strateškog dokumenta kojim će se uspostaviti operativni okvir

za buduće djelovanje temeljeno na načelima intersektorske suradnje i javno-privatnog partnerstva. Isto tako, istaknuta je potreba za jačanjem međusobne povezanosti svih sedam naselja i stvaranje zajedničkog gradskog identiteta (SRGK, 2016).

Na temelju toga, evidentirane su aktivnosti koje su ustanove, udruge i ostali dionici iz kulturnog sektora provodile zajedno s obrazovnim, turističkim i gospodarskim sektorom. To se odnosi na analizu intersektorske suradnje na interdisciplinarnim istraživačkim, edukacijskim i umjetničkim projektima, odnosno suradnju između ustanova, udruga i ostalih pojedinaca prilikom provođenja različitih kulturnih programa i ostalih aktivnosti u svrhu jačanja društvenih i gospodarskih struktura Grada Kaštela.

Sukladno navedenom, napravljen je pregled intersektorske suradnje kulturnog s obrazovnim i turističkim sektorom, dok je sinergija s gospodarskim analizirana kroz poglavlje 2.3. *Kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela*.

2.5.1. Kultura i obrazovanje

Jedan od ključnih segmenata provedbe javnih politika u Republici Hrvatskoj je težnja za kvalitetnijim povezivanjem kulturnih i umjetničkih praksi s učenjem i razmjenom znanja. Iako je umjetničko obrazovanje u Republici Hrvatskoj organizirano kroz rad ustanova u različitim područjima umjetničkog djelovanja, taj sustav u redovnom obrazovnom sustavu, odnosno formalnim i neformalnim obrazovnim programima, nije dovoljno razvijen (Prijedlog sektorske politike kulture, 2015). To se posebice ogleda u strukturnim problemima oko organizacije nastave tj. reduciranjem obrazovnih programima (težnja za smanjivanjem satnice u obveznom likovnom i glazbenom obrazovanju) obveznih predmeta kojima se stječu vještine i znanja o kulturi te generalno slaboj participaciji učenika u vannastavnim aktivnostima vezanim uz kulturu te posjećivanju kulturnih programa i dobara. Školski je sustav u tom pogledu zatvoren te nepripremljen da svojim pedagoškim praksama, u smislu kapacitiranja nastavnika adekvatnim pedagoškim praksama, potakne različite dobne skupine na aktivno sudjelovanje u kulturi (Abramović, 2016). Obrazovne i odgojne institucije imaju velik utjecaj u razvoju svijesti stanovništva o važnosti kulturnog razvoja, odnosno potiču razvoj znanja i vještina mladog stanovništva u svrhu njihovog aktivnijeg djelovanja u kulturi. U kontekstu Grada Kaštela, navedeno se može promatrati kroz identificiranje recentnih trendova kretanja broja upisanih djece i učenika u odgojne i obrazovne ustanove te analize poduzetih aktivnosti/projekata s ciljem postizanja bolje uključenosti kulture i umjetnosti.

Grad Kaštela bilježi kontinuiran porast broja stanovnika što ukazuje na njegovu važnu gospodarsku i društvenu ulogu kao urbanog područja u zaleđu Grada Splita tj. unutar Urbane aglomeracije Split. U

tom smislu, Grad Kaštela je atraktivan za pojedine dobne skupine tj. mlade obitelji što direktno implicira povećanje broja polaznika u institucijama predškolskog i školskog obrazovanja.

Obrazovna struktura Grada Kaštela prikazana je u poglavlju 2.1.2. *Socio-demografska obilježja Grada Kaštela* te je u ovom poglavlju ukratko analizirana i uspoređena sa strukturom na razini Urbane aglomeracije Split (tab. 20). Uočljivo je kako je udio visokoobrazovanih na cijelom prostoru Urbane aglomeracije Split znatno veći od udjela na razini Grada Kaštela što je uvjetovano smještajem visokoobrazovanih institucija u Gradu Splitu. Udio osoba sa završenom srednjom školom u Gradu Kaštela veći je nego na razini Urbane aglomeracije (59,6 % naspram 56,9 %). Udio stanovnika bez škole i s nezavršenom školom niži je u odnosu na evidentirane vrijednosti na razini UAS (7,2 % naspram 6,9 %). Povezano s tim, ovakvo stanje u kontekstu težnje za postizanjem bolje uključenosti lokalnog stanovništva u kulturu i umjetnost, kroz formalno i neformalno obrazovanje, može biti jedan od temelja za razvoj kulturnog poduzetništva i ostalih aktivnosti kojima će se osobe s nižim stupnjem obrazovanja poticati na aktivno sudjelovanje u kulturi.

Tab. 20. Usporedba obrazovne strukture u Gradu Kaštela s prosjekom Urbane aglomeracije Split

Obrazovni status	Grad Kaštela	UA Split
bez škole	2,3 %	1,6 %
s nezavršenom osnovnom školom	4,9 %	5,3 %
osnovna škola	19,1 %	15,7 %
srednja škola	59,6 %	56,9 %
viša i visoka škola, studij	14,1 %	20,4 %

Izvor podataka: SRGK, 2016; SRUAS, 2016.

Glavna predškolska institucija koja obavlja djelatnost predškolskog odgoja na području Grada Kaštela je Dječji vrtić „Kaštela“. Rad vrtića organiziran je kroz 11 dislociranih jedinica raspodijeljenih unutar administrativnih područja. Broj upisane djece u dječje vrtiće Grada Kaštela kontinuirano se povećava sukladno povećanju nataliteta (tab. 21).

Tab. 21. Broj upisane djece u vrtiće Grada Kaštela po pedagoškim godinama u razdoblju 2011.-2015. godine

	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.
Grad Kaštela	1.245	1.417	1.412	1.473

Izvor podataka: SRGK, 2016.

Ova kretanja ukazuju na izuzetnu važnost osmišljavanja i provođenja odgojnih programa kojima se omogućava usvajanje i približavanje umjetnosti i kulture najmlađim stanovnicima. U tom pogledu, vrtiću treba pružiti podršku u provođenju aktivnosti posjeta kazalištima te drugim mjestima i ustanovama u kulturi, odnosno poticanju gostovanja kazališta i umjetnika u vrtiću čiji je krajnji cilj razvijanje socio-emocionalnih kompetencija, komunikacijska vještina i kreativnog stvaralaštva najmlađih stanovnika.

Na području Grada Kaštela djeluje pet institucija osnovnoškolskog obrazovanja: Osnovna škola kneza Trpimira (Kaštel Gomilica), Osnovna škola Ostrog (Kaštel Lukšić), Osnovna škola prof. Filipa Lukasa (Kaštel Stari), Osnovna škola Bijaći (Kaštel Novi) i Osnovna škola kneza Mislava (Kaštel Sućurac). Prema tab. 22. vidljiv je trend smanjenja broja polaznika osnovnih škola u analiziranom razdoblju 2011.-2015. g., a budući da je u promatranom razdoblju utvrđen porast broja djece u predškolskoj dobi, očekuje se promjena trenda (SRGK, 2016).

Tab. 22. Kretanje broja učenika u osnovnoškolskim ustanovama u Gradu Kaštela u razdoblju 2011.-2015. godine

	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.
Grad Kaštela	3.649	3.593	3.518	3.479

Izvor podataka: SRGK, 2016.

Na području Grada Kaštela djeluje jedna srednja škola - Srednja škola Braće Radić u Kaštel Štafiliću. Prema postojećeg programu u njoj nije organiziran niti jedan program/usmjerenje u području umjetničkog obrazovanja. Prema tab. 23. vidljivo je kako je nakon razdoblja povećanja broja polaznika u razdoblju 2010.-2012. g. , 2013. g. broj polaznika smanjen.

Tab. 23. Kretanje broja učenika Srednje škole braće Radić u razdoblju 2010.-2014. godine

	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.
Grad Kaštela	446	461	473	456

Izvor podataka: SRGK, 2016.

Glazbena škola Josipa Hatzea - dislocirani odjel Kaštela (sa sjedištem u Gradu Splitu) jedina je obrazovna institucija koja pruža mogućnost užeg umjetničkog obrazovanja u domeni glazbenog obrazovanja. Nastava se izvodi kroz predškolsko glazbeno obrazovanje, osnovno glazbeno obrazovanje i srednje umjetničko obrazovanje. Prema podacima Dislociranog odjela Kaštela (2016), svake godine obrazovne programe pohađa više od 100 učenika, a u prošloj školskoj godini (2015./2016.) školu je pohađalo 110 učenika. Instrumenti koji se mogu pohađati kao glavni predmet su: klavir, violina, violončelo, gitara, flauta, klarinet, trombon i truba. Svi programi i organizacija nastave propisani su od Ministarstva znanosti i obrazovanja Pravilnikom o osnovnom umjetničkom školovanju (NN 53/1993) te su ujednačeni s programima ostalih osnovnih glazbenih škola u Hrvatskoj. Škola trenutno ima 13 zaposlenika od čega je 12 profesora instrumenata i *solfeggia*. Od ukupnog broja profesora, polovica ih ima stalni radni odnos samo u Dislociranom odjelu Kaštela, dok ostala polovica radi dio radnog vremena u Kaštelima, a drugi u matičnoj školi u Splitu ili drugim dislociranim odjelima. Škola je od 2003.-2009. g. bila smještena u dvorcu Vitturi (prostori današnjeg Muzeja Grada Kaštela), a od jeseni 2009. g. joj je Grad na korištenje ustupio obnovljenu zgradu tzv. "Baletne škole" u Kaštel Kambelovcu gdje djeluje i danas. Škola ima tendenciju širenja jer se svake godine upisuje sve veći broj djece (otprilike 50-ak kandidata), no zbog ograničenog broja zaposlenih profesora ne može upisati svu djecu (mogućnosti škole dozvoljavaju maksimalno 25 učenika).

Djelatnici Dislociranog odjela ističu problem nedostatka prostora, neadekvatnu infrastrukturu te slabu prepoznatljivost rada škole u kulturnom životu Grada Kaštela. Posebice se ističe slaba informiranost o održavanju koncerata koji se zbog toga najčešće organiziraju kao interni događaji škole nedostupni javnosti. Uprava odjela također napominje susretanje s nerazumijevanjem od strane nadležnih tijela koja ne prepoznaju potrebu ulaganja sredstava u rješavanje probleme i potreba škole. Ističe se problem neusklađenosti programa s potrebama rada kulturnih udruga koje imaju potrebe za puhačkim (limenim) i žičanim instrumentalistima, posebice onih koji u svom djelovanju koriste mandolinsko-tamburaški orkestar i limenu glazbu. Sukladno navedenom, postoji povećana potreba za edukacijom novih glazbenika čime bi se doprinijelo razvoju glazbene prakse na području Grada Kaštela i omogućilo jačanje programa škole koja bi se time mogla proširiti u srednju glazbenu školu. Dakle, postojeći dislocirani odjel Kaštela ima potencijal izdvajanja i osamostaljenja čime bi se omogućio jači i usmjereniji razvoj škole te otvaranje novih radnih mjesta za nastavnike. S obzirom na evidentirani porast interesa za upisivanjem nove djece, postojeće je probleme potrebno sanirati kako bi se omogućilo učinkovito odvijanje nastave i zadovoljila potražnja (Uprava Dislociranog odjela Kaštela Glazbene škole Josipa Hatzea, 2016).

Na području Grada Kaštela ne postoji visokoškolska ustanova koja pruža mogućnost obrazovanja u kulturi. U tom smislu, visokoškolsko obrazovanje nadomješteno je ponudom visokoobrazovnih

institucija Sveučilišta u Splitu koje u svom sastavu uz brojne fakultete ima i Umjetničku akademiju Broj upisanih polaznika na Umjetničkoj akademiji u razdoblju 2008.-2014. g. porastao je za 55,4 % (tab. 24).¹³ Važan podatak je kako 57,1 % ukupne studentske populacije Grada Kaštela pohađa studij u Gradu Splitu (SRUAS, 2016). Stoga je jačanje povezanosti i suradnje s visokoškolskim institucijama te pružanje podrške studentima s prebivalištem u Gradu Kaštela koji se bave kulturom vrlo bitan element razvoja novih kadrova u kulturi. U tom smislu, vrlo je važno stvoriti kvalitetne društvene i gospodarske uvjete, odnosno povećati konkurentnost kulturnog sektora kako bi se mlade kadrove potaknulo na ostanak u Gradu Kaštela koji zaista ima nemjerljiv potencijal za razvoj kulture zasnovane kako na tradicionalnoj, tako i suvremenoj kulturnoj produkciji.

Tab. 24. Broj studenata i diplomiranih na Umjetničkoj akademiji u Splitu u razdoblju 2008.-2014. godine

	Akademska godina					
	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.
broj polaznika	377	365	360	345	373	586
broj diplomiranih	99	105	123	82	...	83

Izvor podataka: SRUAS, 2016.

Kao što je spomenuto, programi osnovnoškolskih obrazovnih institucija u Republici Hrvatskoj premalo promiču važnost razvoja svijesti o kulturi i njezinoj važnosti za lokalni razvoj. Stoga je potrebno poticati učenike na aktivnije sudjelovanje u kulturi kroz osnivanje kulturnih školskih sekcija, razvoj kulturnih događanja u školama, organiziranje posjeta kulturnim institucijama i objektima materijalne baštine te stvaranje adekvatnih programa koji će potaknuti učenike na nastavak obrazovanja u tom sektoru.

U recentnom razdoblju odgojne i obrazovne ustanove ostvarivale su aktivnu suradnju s institucionalnim i vaninstitucionalnim kulturnim sektorom. Sukladno tome, ističe se suradnja s dvije najveće javne ustanove u kulturi – Muzejom Grada Kaštela te Gradskom knjižnicom Kaštela te ostalim javnim ustanovama na području Splitsko-dalmatinske županije i šire. Iako je ovaj oblik suradnje javnih ustanova u kulturi i obrazovnih ustanova najčešći, potrebno je istaknuti kako udruge u kulturi također aktivno surađuju sa odgojnim i obrazovnim ustanovama tijekom zajedničkog sudjelovanja na pojedinim manifestacijama i događajima prilikom kojih se djeci i učenicima prikazuje bogatstvo materijalne i nematerijalne baštine.

Muzej Grada Kaštela u sklopu djelatnosti Pedagoškog odjela održava prigodne radionice u sklopu kojih se djeci, učenicima i studentima omogućuje upoznavanje s kulturnom i prirodnom baštinom Grada

¹³ Broj polaznika Umjetničke akademije s prostora Grada Kaštela nije dostupan.

Kaštela.¹⁴ Od aktivnosti/projekata posebice je vrijedno istaknuti radionicu u obliku igraonice „Spojimo Miljenka i Dobrilu“ (2006.g.) nastale kroz suradnju Muzeja Grada Kaštela s Dječjim vrtićem „Kaštela“ kojom je učenicima kroz priču i igru prezentirana ova znamenita kaštelanska legenda. Potrebno je spomenuti i projekt „Obrazovna mapa – maketa kaštela (dvorca) Vitturi u Kaštel Lukšiću (2007.g.) kojim je kroz edukativne radionice i predavanja školskoj populaciji i nastavnicima prezentirana povijest i prostorni razvoj kaštelanskih kaštela. Tu je i kulturno-edukativni projekt „Koja je ura“ (2008.g.) koju je Muzej Grada Kaštela pokrenuo s ciljem da se korisnicima kroz metodički razrađenu igru omogući upoznavanje s građom muzeja te time obogaćivanje znanja iz različitih obrazovnih područja (Muzej Grada Kaštela, 2016).

Potrebno je istaknuti i suradnju dječjeg vrtića Kaštela s Muzejom Grada Kaštela kojom je omogućeno da se uz stručno vodstvo muzejskog pedagoga djeci omogući upoznavanje stalnog postava i edukativne radionice o kulturnoj i prirodnoj baštini Grada Kaštela. Za potrebe vrtića Muzej je organizirao radionice unutar muzeja te uz dogovorenu suradnju organizirao posjet vrtićima s ciljem povećanja svijesti o vrijednosti prostora u kojem žive (Muzej Grada Kaštela, 2016). Godine 2010. g. Muzej Grada Kaštela je kroz suradnju s Dječjim vrtićem „Kaštela“ te Gradskom knjižnicom Kaštela pokrenuo muzejsko-edukativnu radionicu „Kotači – mjerači vremena“ dok je 2011. g. pokrenuo muzejsku radionicu „Slikovnicom dodirni povijest“ kojom je učenicima i djeci kaštelanskih škola i vrtića kroz ilustrirane priču i radne listiće omogućeno educiranje o kaštelanskoj materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini. U recentnom razdoblju, suradnja je nastavljena kroz različite projekte od kojih je vrijedno spomenuti radionicu i gostujuću izložbu „Upoznajmo Boydellovog Shakespearea“ koju je tijekom 2015. g. Muzej Grada Kaštela organizirao kroz suradnju s Muzejom Grada Šibenika te kaštelanskim osnovnim školama te srednjom školom „Braća Radić“. U sklopu radionica učenici su mogli razgledati izložene grafike te sudjelovati u praktičnom dijelu radionice kroz izradu vlastitih grafika.

Tu je i pedagoški projekt „KLIKajmo na brdu Kozjaku“ koji je tijekom 2016. g. provodio Muzej Grada Kaštela u suradnji s „Hrvatskom gorskom službom spašavanja“ i PU „Dinaridi“. U projektu su sudjelovali učenici Srednje škole „Braća Radić“ koji su tijekom provođenja projekta upoznati s bogatstvom kulturne i prirodne baštine planine Kozjak. Projekt je uključio predavanje o sigurnosti kretanja u planini, flori i fauni te klimi ovog područja, dok su djelatnici Muzeja održali predavanja o arheološkim lokalitetima Birnjacu, Birnju i Grebinama te srednjovjekovnim lokalitetima kaštelanskog područja (Muzej Grada Kaštela, 2016). Iste je godine održana i radionica „Prapovijest Kozjaka“ u kojoj su učenici osnovnih škola kroz radionice i izradu predmeta razvijali vještine i znanje o spomenutim nalazištima.

¹⁴ Prilikom analize korišteni podaci sa službenih *web* stranica Muzeja Grada Kaštela.

Posebice vrijedi istaknuti i izradu „Vodiča kroz muzejske radionice za djecu i mlade tijekom zimskih školskih praznika“ kojeg je Grad Split izradio 2016. g. u suradnji s kulturnim javnim ustanovama s područja Splitsko-dalmatinske županije. U vodiču su prezentirane mogućnosti sudjelovanja u različitim radionicama, edukacijama i sličnim događajima u Muzeju Grada Kaštela u dvorcu Vitturi te Nadbiskupskoj palače unutar kojih su provedene pedagoške akcije „Priča o Kaštelima i Kaštel Lukšiću“ i „Što je to arheologija?“.

Gradska knjižnica Kaštela (dalje: Knjižnica) također je ostvaruje aktivnu suradnju s odgojno-obrazovnim ustanovama. Od relevantnih aktivnosti/projekata potrebno je ukazati na niz cjelogodišnjih radionica, natjecanja i sličnih događaja namijenjenih djeci i učenicima. Tijekom 2015. g. Knjižnica je raspisala književno-likovno-filmski natječaj „Kaštelanske storije“ za djecu i odrasle za izradu literarnih radova, filmova i likovnih radova inspiriranih temama vezanim uz kaštelansku prirodnu i kulturnu baštinu, osobama i događajima iz kaštelanske prošlosti i drugim temama vezanim uz život u Gradu Kaštela. Osim ovog događaja, Knjižnica organizira manifestaciju „Noć knjige“ povodom Međunarodnog dana knjige i autorskih prava i Dana Hrvatske knjige kada se u svim odjelima knjižnice organizira bogat program u kojem uz odrasle, sudjeluju djeca i učenici kaštelanskih vrtića i škola koji kao pasivni promatrači ili aktivni sudionici sudjeluju u programu (GKK.hr, 2016).

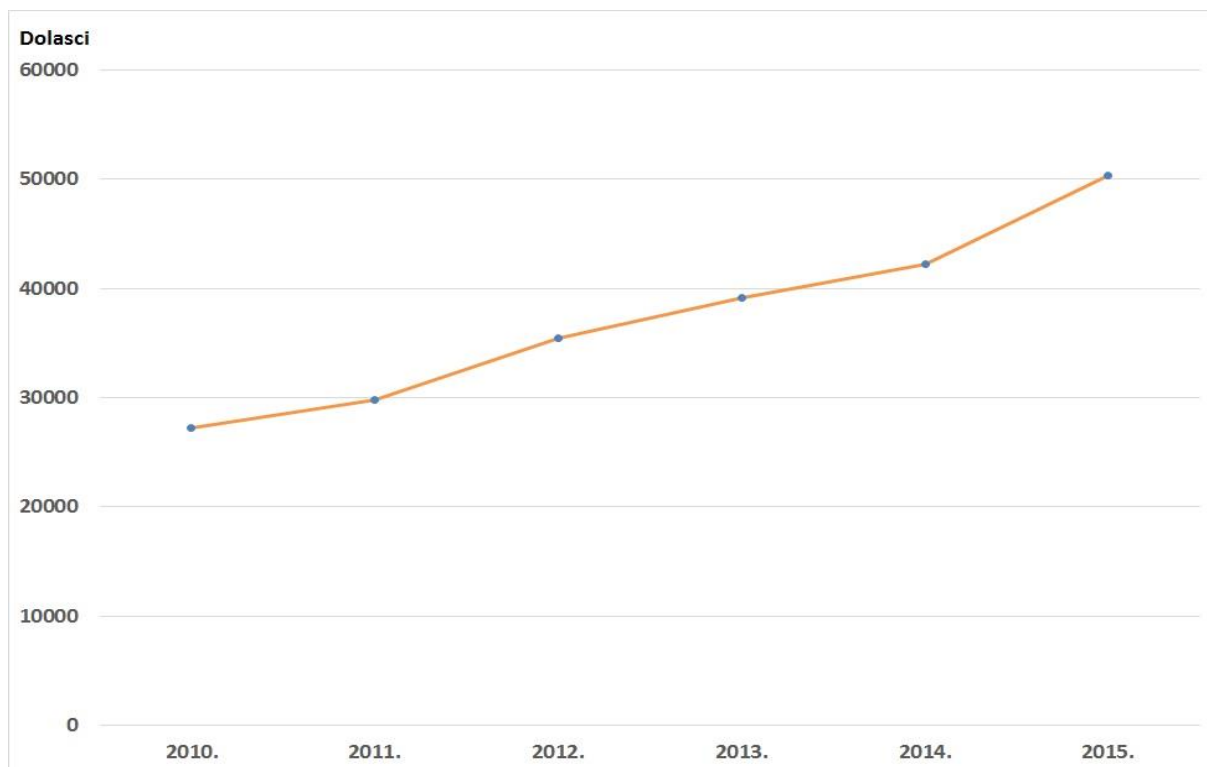
Istaknuto mjesto u zaštiti kulturne baštine Grada Kaštela te poticanju intersektorske suradnje imaju „Bijaći“ Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela koje je od svog osnutka 1985. g. aktivno surađivalo s domaćim i stranim obrazovnim i kulturnim ustanovama tijekom pripreme studijske i projektno-tehničke dokumentacije za zaštitu kulturne i prirodne baštine (Babin, 2009).

Klasičan pristup u obrazovanju iz domene kulture potrebno je kontinuirano unaprjeđivati u svim oblicima formalnog i neformalnog obrazovanja kroz koje bi djeca i učenici/studenti razvili interes za aktivno sudjelovanje u kulturi. Upravo zbog toga potrebno je razvijati organizacijske i financijske mogućnosti obrazovnih ustanova za suradnju s kulturnim sektorom te aktivno poticati razvoj novih kulturnih i umjetničkih obrazovnih programa.

2.5.2. Kultura i turizam

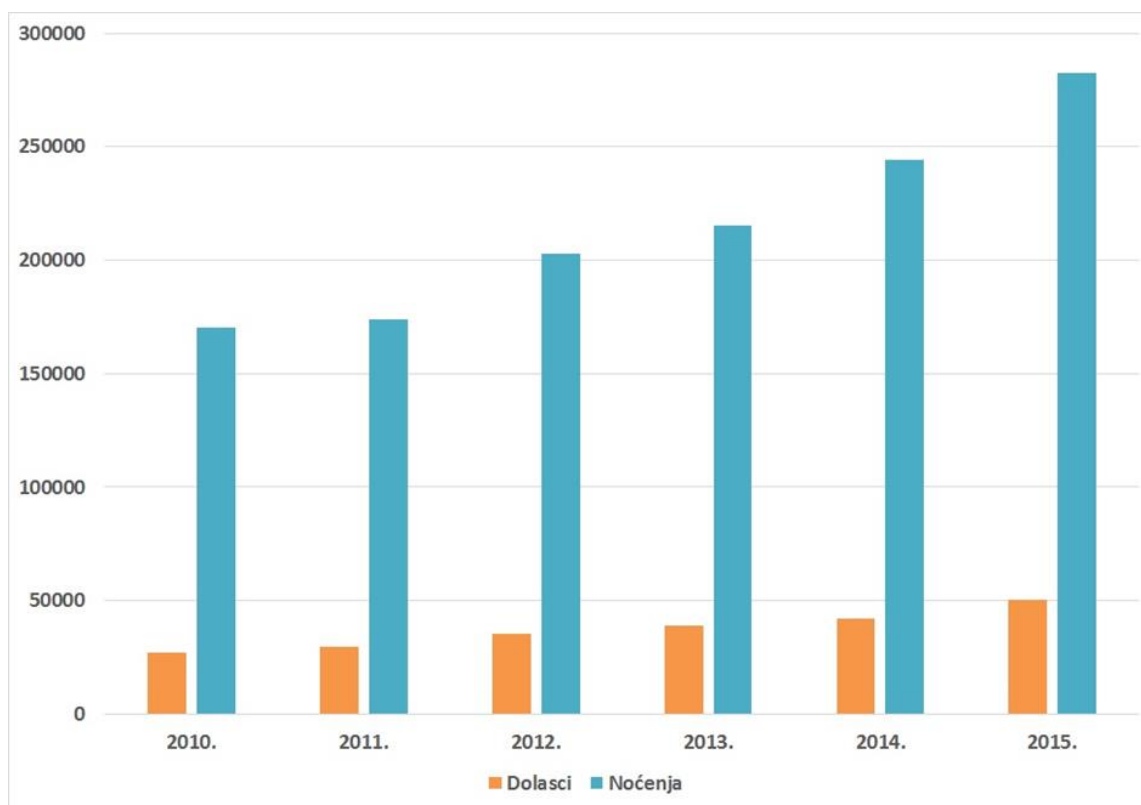
Turizam posljednjih godina postaje sve značajniji element ukupne gospodarske strukture Grada Kaštela te jedan od glavni izvora prihoda za stanovništvo. U Gradu Kaštela je u razdoblju 2010.-2015. g došlo do povećanja broja dolazaka i noćenja turista. Promatrajući relativne pokazatelje, broj dolazaka je udvostručen u petogodišnjem razdoblju za 54 %, dok je broj noćenja povećan za 60 % (sl. 17. i sl. 18.) (TZ SDŽ, 2016). Cijela Splitsko-dalmatinska županija te Gradovi Split i Trogir u istom razdoblju bilježe porast dolazaka i noćenja turista te se povećanje broja dolazaka i noćenja u Gradu Kaštelima smatra i

posljedicom pozitivnih trendova okruženja. Međutim, osnovni problem turističkog sektora Grada Kaštela i cijele županije je izražena sezonalnost turističkih kretanja.

Sl. 17. Broj dolazaka turista u Grad Kaštela tijekom razdoblja 2010.-2015. godine

Izvor podataka: TZ SDŽ, 2016; TZ Grada Kaštela, 2016.

Sl. 18. Broj dolazaka i noćenja turista u Grad Kaštela u razdoblju 2010.-2015. godine

Izvor podataka: TZ SDŽ, 2016; TZ Grada Kaštela, 2016.

Prema podacima o strukturi smještajnih kapaciteta, na području Grada Kaštela vidljiva je prevlast smještajnih kapaciteta u kategoriji privatnog smještaja na koji otpada 70,7 % svih kapaciteta, dok hotelski smještaj čini 18,9 % (tab. 25.). Evidentiran je i trend povećanja ukupnog broja smještajnih kapaciteta u analiziranom razdoblju što se najviše očituje u kategoriji privatnog smještaja (porast od 125,0 %). Važnost hotela vidljiva je na primjerima hotela „Palace“ i „Resnik“ koji su godinama bili ključni nositelji razvoja kaštelanskog turizma. Međutim, ističe se nedostatak hotelske ponude te potreba za značajnijim financijskim ulaganjima u svrhu poboljšanja hotelske ponude i zadovoljavanja zahtjeva suvremenih turista. Tijekom narednog perioda očekuje obnova postojećih te realizacija novih hotelskih smještajnih kapaciteta od kojih se najprije ističe gradnja hotela „Štacija“ na prostoru nekadašnjeg odmarališta Hrvatskih željeznica u Kaštel Lukšiću (Putnik, 2016).

Tab. 25. Broj postelja u Gradu Kaštela prema kategorijama smještaja u razdoblju 2010.-2014. godine

Kategorija smještaja	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Hoteli	644	714	714	667	714
Privatni smještaj	1.187	1.301	1.389	1.879	2.671
Obrtnici	514	424	434	454	393
Marina Kaštela	-	24	24	24	-
Ukupno	2.345	2.463	2.561	3.024	3.778

Izvor podatka: SRGK, 2016.

Pregledom kulturnih resursa na prostoru Grada Kaštela uočljive su jasne mogućnosti njihovog stavljanja u funkciju razvoja kulturnog turizma. On se definira kao svaka posjeta pojedinca izvan mjesta njegovog boravka koja je motivirana u potpunosti ili djelomično interesom za kulturu, drugim riječima za povijest, umjetnost, baštinu u širem smislu te lokalnim obilježjima, tradicijom, svakodnevnim životom i običajima (Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, 2015).

Međusobni utjecaj kulture i turizma ogleda se kroz brojne pozitivne i negativne utjecaje. U pozitivnom smislu, kultura i turizam u sprezi djeluju kao platforma u kojoj su svi s njima povezani resursi u službi jačanja lokalnog razvoja. Zahvaljujući spoju kulture i turizma, kulturni resursi poput napuštenih industrijskih pogona, zapostavljenih objekta sakralne baštine, obraslih staza i zaboravljenih zanata postaju novi razvojni impuls u prostoru, posebice ako zajednica prepoznaje važnost razvijanja kulturnih proizvoda funkciji ravnomjernijeg turističkog, ali i gospodarskog razvoja. Međutim, ovakav koncept u praksi najčešće je suprotan. Naime, postojeći trendovi ukazuju kako je turizam glavna gospodarska djelatnost u stvaranju lokalnog dohotka, dok se kultura smatra najčešće dodanom vrijednosti u njegovoj funkciji, posebice u vrijeme najveće sezonske potražnje. Takav razvoj najčešće ne omogućuje stvaranje potrebnog razvojnog impulsa za cjelokupni kulturni sektor, odnosno zadovoljavanja potreba lokalnog stanovništva jer je usmjeren na samo jedan dio kulturne ponude. Time se povećava zanemarivanje kulturnih potreba lokalnog stanovništva i ulaganja u ostale kulturne sektore (npr. kulturno poduzetništvo i kreativne industrije) te povećava mogućnost za zapuštanjem društvenog tj. kulturnog života u periodu izvan sezone.

U tom pogledu, kultura u turističkom sektoru najčešće vidi šansu za ulaganje u razvoj kulturne infrastrukture i baštine te stvaranje veza s turističkim tržištem. Međutim, ovakav odnos u pojedinim destinacijama može biti obrnut te se kreće u smjeru da kulturni resursi imaju ključnu ulogu za razvoj turizma. Ovi se odnosi isprepliću i u ekonomskom smislu budući da kultura i turizam mogu definirati i različite odnose u ostvarenju izravnih i neizravnih prihoda. U tom pogledu kulturni turizam najčešće omogućuje stvaranje izravnih prihoda od kulturnih djelatnosti i baštine te neizravne prihode u

turističkoj, ugostiteljskoj i sličnim djelatnostima. Međutim, najčešće je riječ o obrnutom scenariju kojem se većina prihoda stvara upravo u turističkoj, ugostiteljskoj i sličnim djelatnostima, dok se neizravni prihodi ostvaruju od kulturnih djelatnosti i valorizacije baštine.

Navedeno potvrđuje evidentirana potreba za smanjivanjem udjela klasične ponude „sunca i mora“ na području srednje Dalmacije sa 90 % na barem 60 %. Diversifikacija i specijalizacija proizvoda koju može ponuditi kvalitetno planiranje kulturnog turizma nameće se kao odgovarajuće rješenje uzevši u obzir količinu kulturnih resursa kojima se Grad Kaštela može pohvaliti. Prema provedenom istraživanju TOMAS ljeta (2010) 7,1 % turista iskazalo je kako im je motiv dolaska na odmor u Splitsko-dalmatinsku županiju upoznavanje kulturnih znamenitosti što je izuzetno povoljan temelj za unaprjeđenje kulturne ponude u funkciji jačanja kulturnog turizma i u kontekstu Grada Kaštela.

Prepoznavanje mogućnosti za intersektorskom suradnjom posljednjih je godina sve jače izražena u svrhu povećanja konkurentnosti kaštelanskog gospodarstva na domaćem i stranom tržištu. Ova su nastojanja posebice izražena u turističkoj djelatnosti zbog potrebe za povećanjem vidljivosti i promocije na rastućem turističkom tržištu, odnosno podizanja turističke ponude i sadržaja kojima se omogućuje produljenje turističke sezone.

Potreba za očuvanjem i isticanjem vrijednosti kulturnog sektora Grada Kaštela ostvaruje se kroz sve veći broj inicijativa koje povezuju zajedničku suradnju institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora s akterima u turizmu. Glavnu ulogu u poticanju intersektorske suradnje između sektora turizma i kulture ima Turistička zajednica grada Kaštela (dalje: TZGK) kao glavna organizacija koja se bavi organizacijom promocije Kaštela na turističkom tržištu. TZGK izvrsno poznaje lokalne turističke potencijale i prilike što je čini istaknutim dionikom u postizanju intersektorske suradnje s institucionalnim i izvaninstitucionalnim kulturnim sektorom. Sukladno tome, TZGK je od svog osnutka surađivala i financijski poticala provođenje aktivnosti i projekte kaštelanskih javnih ustanova u kulturi, udruga te davala podršku održavanju kaštelanskih manifestacija. U recentnom razdoblju, TZGK je podupirala donacijama rad udruga te s njima surađivala tijekom organizacije pojedinih manifestacija poput „Revije Nostalgija“, „Sajma eko-etno proizvoda“, „Kaštelanskog kulturnog ljeta“, „Jesen u Kaštelima“, „Kaštelanskog adventa“ te „Dana Miljenka i Dobrile“. Osim toga, TZGK pružila je i financijsku podršku i inicirala suradnju s udrugama i vinarima u svrhu promocije vina crljenak kaštelanski (Prijedlog plana rada Turističke zajednice grada Kaštela za 2017.godinu, 2016). Ostvarena je suradnja s javnim ustanovama u kulturi, posebice Muzejom Grada Kaštela kojemu su pružene donacije u sufinanciranju projekata čiji je cilj produljenje turističke sezone i promocija muzejskih djelatnosti, odnosno razvoja kulturnog turizma. Tijekom 2014. g. TZGK uspostavila je suradnju s Muzejom Grada Kaštela te Grada Splita oko provođenja izložbe „Antički Siculi“. Cilj izložbe bio je

prezentirati i promovirati bogatu arheološku baštinu antičkih ostataka nalazišta arheološkog lokaliteta Resnik u sklopu kojeg je otkriven bogati fundus različitih nalaza te nove spoznaje oko urbanističkog razvoja naselja. Krajem 2015. g. TZGK uspostavila je suradnju s Etnografskim muzejom u Splitu i Muzejom Grada Kaštela u sklopu projekta izložba „Povismo i sukno – kaštelansko tradicijsko ruho“ čiji je cilj bio prezentirati i promovirati tradicijsko odijevanje kaštelanskog područja. Aktivna suradnja uspostavljena je sa „Bijaćima“ Društvom za očuvanje kulturne baštine Kaštela“ kojemu je pružena podrška za očuvanje i promociju materijalne i nematerijalne baštine. U 2016. g. TZGK sudjelovala je i na suorganizaciji manifestacija s nizom udruga iz izložbene djelatnosti i likovne umjetnosti, knjižnične i nakladničke djelatnosti, scenske djelatnosti, glazbene djelatnosti te ostalih područja.¹⁵

Revalorizacija kulturne i prirodne baštine posljednjih je godina prepoznata kao razvojna mogućnost za izgradnju kaštelanskog turističkog *brenda*. U tu svrhu, Grad Kaštela i ostali relevantni dionici iz javnog, civilnog i privatnog sektora aktivno sudjeluju ili daju podršku projektima koji su usmjereni razvoju turističke i kulturne ponude. Pritom veliku važnost imaju oni projekti usmjereni na razvoj kulturno-turističke ponude s ciljem njihove kulturno-turističke valorizacije čime se želi doprinijeti njihovoj očuvanosti, isticanju povijesno-kulturološke vrijednosti te stvaranju novih prostora kojima bi se privukao veći broj posjetitelja, omogućilo stvaranje novih radnih mjesta te unaprijedila kvaliteta života lokalnog stanovništva.

U 2013. g. Grad Kaštela identificirao je glavne razvojne projekte u svrhu razvoja kulturnog i turističkog sektora koji su zajednički objedinjeni (uz sve ostale relevantne projekte) u dokumentu „Razvojni projekti i Akcijski plan Grada Kaštela“. Od projekata povezanih s kulturom izdvajaju se: Kulturno-informativni centar Kaštela, Arheološki park „Kaštela“ i Kaštelanski „Kaštili“. Cilj realizacije kulturno-informativnog centra Kaštela je razviti multimedijalnu platformu u svrhu prezentacije kulturnih sadržaja, odnosno izgraditi infrastrukturu za razvoj polivalentnog prostora kojim će se omogućiti prezentacija kulturnih programa. Arheološki park „Kaštela“ je projekt čiji je cilj zaštita, turistička valorizacija i promocija kulturno povijesne arheološke baštine na području Grada Kaštela. To se odnosi na valorizaciju posebice vrijednih arheoloških lokaliteta Mujina Pećina, antičkog naselja Siculi te lokaliteta Bijaći i Rušince koji će biti povezani tematskim stazama čime će se dobiti jedinstveni kulturno-turistički proizvod.

¹⁵ U 2016. g. TZGK je uspostavila suradnju sa sljedećim udrugama: „Kaštelanski trokut mladih“, KKU „Poklade“, Klapa „Kampaneli“, KPU „Kampanel“, HGD „Zrinski“, KU „Polantana“, KUD „Karol Woytila“, Udruga „sv .Jerolim“ KUD „7 Kaštela“, GSU „Teatar“, Udruga Torac, Kaštelanske mažoretkinje i KUD „Ante Zaninović“ (Prijedlog plana rada i financijskog plana Turističke zajednice grada Kaštela, 2017).

Tijekom 2016. g. TZGK je kao projektni partner zajedno s Muzejom grada Kaštela, Javnom ustanovom RERA S.D., Lučkom upravom Splitsko-dalmatinske županije, Društvom Bijaći te Gradom Kaštela inicirao pokretanje projekta „Perpetuum baštine“. Projekt „Perpetuum baštine“ provodi se unutar poziva „Priprema i provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine“ čiji je cilj obnova i revitalizacija kulturnih dobara Grada Kaštela te njihovo privođenje gospodarskoj namjeni na način da se u njima omogući obavljanje turističkih i sličnih djelatnosti, unaprijedi kvaliteta života lokalnog stanovništva, stvore preduvjeti za otvaranje novih radnih mjesta i potakne veći broj dolazaka gostiju i posjetitelja. Osim ulaganja u nepokretna dobra projekt je usmjeren na jačanje tradicionalnih segmenata maslinarstva, vinarstva i hortikulture te prezentacija nematerijalne kulturne baštine Grada. U tu svrhu provode se aktivnosti pripreme studijske i projektno-tehničke dokumentacije za potrebe revitalizacije pet zaštićenih kulturnih dobara - dvorca obitelji Vitturi, kaštel Kaštilca, crkve sv. Ivana Krstitelja, kule i ljetnikovca Cambi te uljare obitelji Cambi. Nakon pripreme dokumentacije uslijediti će njihova fizička obnova te realizacija novih prostora u funkciji kulturnog i turističkog razvoja Grada Kaštela (kušaonica vina i ulja, interpretacijskog multimodalnog centra, info-pulta, suvenirnice i sl.).

2.6. Međunarodna kulturna suradnja

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. g., Republici Hrvatskoj omogućen je pristup različitim fondovima kojima se potiče međunarodna kulturna suradnja i omogućuje (re)valorizacija kulturne baštine te ostalih kulturnih resursa. Prepoznata važnost *brendiranja* Grada Kaštela kao poznate turističke destinacije s bogatom kulturnom i prirodnom baštinom potaknula je dionike kulturnog sektora na sudjelovanje u međunarodnim kulturnim projektima, ali i potrebu za kontinuiranim unaprjeđivanjem i proširivanjem modela međunarodne kulturne suradnje. Aktivnosti međunarodne kulturne suradnje dionika kulturnog sektora Grada Kaštela usmjerene su na razvoj međunarodnih odnosa i poticanje mobilnosti s partnerskim ustanovama, udrugama i organizacijama kroz sudjelovanja na različitim događajima poput koncerata, izložbi, seminara i sl.

Grad Kaštela je tako u sklopu programa INTERREG Europe prijavila projekt pod nazivom „Europe in love“ u kojem sudjeluje s partnerima iz osam zemalja članica Europske Unije: Španjolska (Teurel), Italija (Verona), Irska (Longford), Portugal (Combia), Poljska (Krasno), Latvija (Sgulda), Rumunjska (Harghita County) i Grčka (Heraclian). Cilj projekta je provedba aktivnosti koje potiču očuvanje i promociju kulturne baštine kroz isticanje legenda o ljubavi, kao što je u primjeru Grada Kaštela izrada i promocija *brenda* kaštelanske tradicionalne ljubavne legende o Miljenku i Dobrili (Grad Kaštela, 2015). Ukupna vrijednost projekta je oko 1.300.000 eura, a njegov nositelj je španjolski grad Teurel. U sklopu programa INTERREG Srednja Europa, Grad Kaštela se kao projektni partner u 2016. g. prijavio i na

projekt „Protecht“ čiji je cilj stvoriti sustav prevencije od prirodnih rizika koji ugrožavaju zaštićenu kulturnu baštinu. Projekt je usmjeren na razvoj kapaciteta javnog i privatnog sektora za ublažavanje posljedica od nepovoljnih prirodnih rizika, odnosno pripremu studijske dokumentacije kao preduvjeta za pilot projekt fizičke obnove obalnog pojasa i regulacije bujičnih tokova potoka koji se spuštaju s obronaka Kozjaka prema Jadranskom moru. Projektni partneri na projektu su Institut za atmosferske znanosti i klimu iz Bologne (*Institut of Atmospheric Sciences and Climate*) (Italija), Fakultet za kontinuiranu edukaciju iz Kremša (*University for Continuing Education*) (Austrija), regionalna razvojna agencija Bielsko-Biala (*Regional Development Agency Bielsko-Biala*) (Poljska), neprofitna regionalna razvojna agencija južnog Dunava (*South Transdanubian Regional Development Public Agency*) te općina Kočevje (Slovenija), Ferrara (Italija), Praha-Troja (Republika Češka) i Bielsko-Biala (Poljska) (Grad Kaštela, 2017).¹⁶

Međunarodna suradnja u kulturi promiče se i s gradovima prijateljima Grada Kaštela, a to su Lindlar iz Njemačke, Kiseljak i Kupres iz Bosne i Hercegovine, Bardejov iz Slovačke, Prerov i Hradec Kralove iz Češke te Pszczyna iz Poljske. U tu svrhu organiziraju se projekti/aktivnosti razmjene učenika (osnovna i srednja škola) te ostali oblici suradnje kojima je sam povod kultura, točnije multikulturalnost te upoznavanje novih kultura i njezinih vrijednosti (Grad Kaštela, 2016). Ovakvi projekti, osim razvoju međunarodne suradnje, pridonose i intersektorskoj suradnji između kulture i obrazovanja, stoga ih je potrebno kontinuirano poticati.

Muzej Grada Kaštela također je aktivan na međunarodnom planu pa je tako u rujnu 2015. g. u suradnji s Odsjekom za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu organizirao međunarodni znanstveni skup „Prapovijesni lovci skupljači i ratari na Jadranu i susjednim područjima“. Na skupu je sudjelovalo 50-ak domaćih i stranih stručnjaka iz zemlje i inozemstva (Prapovijesni lovci sakupljači..., 2015).

Kada je riječ o ostalim oblicima suradnje u vaninstitucionalnom sektoru, ističe se suradnja s udrugama u kulturi. Velika tradicija kulturne, a posebice glazbene djelatnosti omogućila je da tijekom 20. st. i početkom 21. st. glazbena kultura Grada Kaštela bude prezentirana diljem Europe. Ovo se odnosi na niz gostovanja istaknutih glazbenih i kulturno umjetničkih društava koji su na koncertima, smotrama, festivalima, natjecanjima i ostalim nastupima ostvarili zavidan uspjeh i na najbolji mogući način prezentirali tradiciju i bogatstvo kulture Grada Kaštela (Vuletin, 2014). U tom smislu, potrebno je spomenuti gostovanja istaknutih udruga u kulturi Grada Kaštela poput HGD-a „Biranj“, HGD-a „Zrinski“, HPD-a „Bijačka vila“, KUD-a „Ante Zaninović“. KUD-a „Korak“, KUD-a „7 Kaštela“, Amaterskog kazališta

¹⁶ Grad Kaštela provodit će aktivnosti u vrijednosti 201.050,00 EUR. Vrijeme provedbe projekta je 36 mjeseci , a trajat će od 2017. do 2020. godine.

„Moreta“, koji su gostovali u BiH, Crnoj Gori, Mađarskoj, Njemačkoj, Slovačkoj te ostalim europskim zemljama (Babin 2009; Novak, 2005; Vuletin, 2005; Vuletin 2014).

Kulturno-umjetničko društvo „Ante Zanimović“ tradicionalno organizira međunarodnu smotru folkloru pod nazivom „Za jubav tance igrāše“, u sklopu koje ugošćuje folklorna društva iz drugih zemalja. Osim navedenih aktivnosti, HGD „Biranj“ organizira „Ljetnu glazbenu školu“ kojoj je cilj okupiti mlade glazbenike te im ponuditi mogućnost rada sa eminentnim profesorima iz cijelog svijeta. Takvim događajem, osim međunarodne suradnje, stvara se i međusektorska suradnja u kojoj „Ljetna glazbena škola“ djeluje kao inicijator spajanja kulture s turizmom i obrazovanjem. U narednom razvojnom razdoblju potrebno je dodatno unaprijediti postojeću međunarodnu kulturnu suradnju te razvijati novu čime će se omogućiti kvalitetnija vidljivost, prezentacija i promocija kulture Grada Kaštela.

2.7. Analiza institucionalnog okvira, te strukture, stavova, interesa i mogućnosti dionika – mapiranje matrice interesa

Dinamičan povijesni razvoj i bogatstvo kulturnih resursa jedna je od ključnih pretpostavki budućeg razvoja kulture na području Grada Kaštela. Iz tog je razloga pri određivanju strateških smjernica te planiranju razvoja, potrebno voditi računa o isticanju, jačanju i razvoju onih sadržaja, specifičnosti i prepoznatljivosti koji su povijesno, tradicijski, kulturološki integrirani u svakidašnji kulturni život Grada Kaštela. Kako bi se evidentirale snage i slabosti, odnosno razvojne potrebe i potencijali s kojima se susreću svi relevantni dionici koji sudjeluju u kulturnom životu Grada Kaštela, u sklopu izrade Strategije održane su tri Fokus grupe:

- Civilni sektor
- Privatni sektor
- Javni sektor

Na temelju Fokus grupa evidentirani su stavovi, interesi i mogućnosti dionika koji na bilo koji način doprinose očuvanju, promicanju i unaprjeđenju izvorne kulturne baštine i promicanju novih glazbenih, likovnih, dramskih i drugih kulturnih izričaja sa područja Grada Kaštela. Sukladno tome, definirane su matrice interesa koje obuhvaćaju mogućnosti, interesi/želje i izazovi s kojima se susreću relevantni dionici. U analizu su uključene i nadležne institucije na državnoj razini koje vode glavnu ulogu u ostvarenju strateških odrednica Strategije (tab. 26.,27.,28.,29. i 30.).

Tab. 26. Matrica dionika – Vlada RH, MINK, MRRFEU i MINT

Mogućnosti	Interesi/želje	Izazovi
<ul style="list-style-type: none"> - konkurentski okvir (kulturna baština i kulturna infrastruktura) - profesionalizacija marketinga kulture - aktiviranje državne i privatne imovine - EU Fondovi 	<ul style="list-style-type: none"> - veći broj posjetitelja kulturnih programa i baštine te devizni priliv - investicije - zapošljavanje - kultura kao potpora razvoju ostalih gospodarskih grana - održivi razvoj obale i ruralnih područja 	<ul style="list-style-type: none"> - jačanje lokalnih kapaciteta u kulturi - privlačenje investitora i brandova - kapacitet i efikasnost administracije

Izvor podataka: Fokus grupe, 2016.

Tab. 27. Matrica dionika – Grad Kaštela

Mogućnosti	Interesi/želje	Izazovi
<ul style="list-style-type: none"> - Strategija kulturnog razvitka Grada Kaštela kao obavezujući dokument planiranja razvoja kulture - dinamičan pristup razvoju kulture - pozitivni turistički rezultati - olakšice i beneficije za aktivnosti provedbe kulturnih projekata - bogata kulturna i prirodna baština - veliki kulturni i kreativni potencijali - mnoštvo predloženih projekata i dobrih ideja kojima se može postići međusektorska suradnja - povoljna demografska kretanja - EU fondovi 	<ul style="list-style-type: none"> - regionalno pozicioniranje Grada Kaštela kao prepoznatljive <i>brend</i> destinacije - obnova i povećanje iskorištenosti baštine - povećanje investicija u kulturi - uklađivanje interesa i aktivnosti civilnog i javnog sektora - ekonomski razvoj (mogućnost zapošljavanja) - razvoj <i>e kulture</i> uz poticanje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva na informatičkim platformama i medijima - unaprjeđenje postojećih kulturnih programa i događanja i kreiranje novih - unaprjeđenje upravljanja ustanovama, udrugama i umjetničkim organizacijama kroz osnivanje Kulturnog centra - obrazovanje kadrova u kulturi 	<ul style="list-style-type: none"> - povećanje prepoznatljivosti destinacije kao središta kulturnog turizma - razvoj kulturnog poduzetništva - osmišljavanje efikasnijeg modela za financiranje kulturnih projekata i rada udruga - stvaranje sinergije između kulture i turizma u kreiranju kulturno-turističkog proizvoda Grada Kaštela - stvaranje uvjeta za uključivanje marginaliziranih skupina u kulturni život Grada Kaštela - povećanje ulaganja u kulturnu infrastrukturu

Izvor podataka: Fokus grupe, 2016.

Tab. 28. Matrica dionika - Javne ustanove (Muzej Grada Kaštela i Gradska knjižnica Kaštela)

Mogućnosti	Interesi/želje	Izazovi
<ul style="list-style-type: none"> - brojni inventar muzeja - povoljni rezultati poslovanja muzeja - postojanje suradnje s drugim institucijama kroz održavanje izložbi, međunarodnih skupova i edukativnih akcija - veliki knjižnički fond 	<ul style="list-style-type: none"> - stvaranje prostora za proširenje stalnog postava muzeja - izgradnja prostora (dvorane) za održavanje većih izložbi - poboljšanje uvjeta za čuvanje inventara muzeja (muzejska čuvaonica i restauratorska radionica) - realizacija arheološkog parka „Sikuli“ u Resniku - realizacija arheološkog parka „Labinska draga – Mujina Pećina“ - realizacija arheološkog parka Veli Bijać - izgradnja interpretativnog centra za posjetitelje u dvorcu Vitturi - usporedni razvoj muzejske djelatnosti i turizma - širenje prostora knjižnice - provođenje daljnje digitalizacije građe knjižnice 	<ul style="list-style-type: none"> - izrada Strategije razvoja muzeja - diverzifikacija programa muzeja s naglaskom na poticanje suvremene kulturne produkcije - pronalaženje modela organizacije rada Muzeja (centralizirani ili raštrkani muzej) - realizacija dječje igraonice i studijske čitaonice

Izvor podataka: Fokus grupe, 2016.

Tab. 29. Matrica dionika – Kazalište, kino i glazba

Mogućnosti	Interesi/želje	Izazovi
<ul style="list-style-type: none"> - postojanje prostora za odvijanje kazališnih proba i predstava (Pastoralni centar i kino sv. Jurja) - postojanje osnovne filmske i audiovizualne infrastrukture - djelovanje glazbene škole Josipa Hatzea 	<ul style="list-style-type: none"> - obnova Pastoralnog centra i Kina sv. Juraj za održavanje proba, predstava i kino projekcija - povećanje broja predstava i kino –projekcija - obrazovanje profesionalnih kadrova u kazalištu -osnivanje gradskog kazališta - kvalitetnija medijska popraćenost kina i kazališta - povećanje marketinških aktivnosti kina i kazališta - povećanje iskorištenosti i promocije ljetnog kina u Kaštel Sućurcu - novi kadrovi za izvođenje nastave u glazbenoj školi - povećanje broja polaznika za pojedine instrumente 	<ul style="list-style-type: none"> - proširenje prostora za održavanje kazališnih proba - privlačenje posjetitelja iz Splita, Trogira i Sinja - povećanje suradnje glazbene škole s glazbenim orkestrima - usklađivanje potreba glazbenih orkestara s programima glazbene škole - osnivanje samostalne glazbene škole

Izvor podataka: Fokus grupe, 2016.

Tab. 30. Matrica dionika – kulturno umjetnička društva, udruge, zborovi i klope

Mogućnosti	Interesi/želje	Izazovi
<ul style="list-style-type: none"> - raznolikost aktivnosti i duga tradicija - sudjelovanje na različitim manifestacijama - brojnost udruga i razvijenost kulturnog amaterizma 	<ul style="list-style-type: none"> - isticanje udruga kao resursne osnove za budući razvoj - osnivanje Centra za kulturu (društveno-kulturnog centra) - osiguravanje adekvatnih prostora za rad (u institucijama ili na otvorenom) - veća financijska podrška - diverzifikacija programa - oživljavanje nematerijalne kulturne baštine i opremanje infrastrukturom za rad - poboljšanje uvjeta i kapaciteta za održavanje proba - prezentacija i marketing rada udruga 	<ul style="list-style-type: none"> - nastupanje na većem broju izložbi i postizanje vidljivosti djelovanja i manifestacija na kojima se prezentira i promovira baština destinacije - obrazovanje profesionalnih kadrova - postizanje veće sinergije između Grada Kaštela te udruga u kulturi - podizanje kvalitete kulturnih programa

Izvor podataka: Fokus grupe, 2016.

Analizom matrice interesa dionici kulture Grada Kaštela izrazili su probleme/izazove s kojima se suočavaju u svakodnevnom radu, predstavili svoje interese i želje te ukazali na mogućnosti aktivnog sudjelovanja u budućem razvoju kulture iz sadašnjeg konteksta odgovornosti i obaveza. Analizom odgovora predstavnika svih relevantnih dionika kulturnog života uočena je nemogućnost postizanja potrebne sinergije između javnog i civilnog sektora. Ovakav zaključak dovodi do pitanja kakav oblik organizacije i suradnje je potrebno uspostaviti kako bi se omogućilo postupno udruživanje i jačanje sinergije, odnosno interdisciplinarnosti pristupa u svrhu razvoja inovacija unutar kulturnog sektora. Sukladno tome, dionici civilnog sektora ukazali su na potrebu za jačanjem organizacijskih i infrastrukturnih kapaciteta kulturnog sektora koji će omogućiti kvalitetnije pozicioniranje Grada Kaštela na domaćem i međunarodnom turističkom, ali i kulturnom tržištu.

2.8. Analiza najboljih praksi (benchmarking)

Korištenje metode *benchmarkinga*, kao metode usporedbe s primjerima praksi koje su percipirane ili priznate kao najbolje u praksi predstavlja „početni alat“ pomoću kojeg članovi kulturne zajednice mogu prepoznati dostupna sredstva te procijeniti njihovu primjenjivost i prikladnost za pitanja vezana uz određeni kontekst, odnosno ukazati na željeni smjer unaprjeđenja kulturnog života i općenito imidža cjelokupne destinacije (Delić i dr., 1999).

Ovakav način prikupljanja informacija čini kvalitetnu podlogu da Grad Kaštela uspostavi vlastite standarde za jačanje *brenda* destinacije. Stoga je funkcija ovakve metode vrlo informativna i u neku ruku inspirativna, ali ne striktno obavezujuća.

Kreiranje *brenda* određene kulturne destinacije krajnji je rezultat poduzetih aktivnosti očuvanja i revitalizacije kulturne baštine, unaprjeđenja kulturne infrastrukture, poticanja umjetničkog i kulturnog stvaralaštva te jačanja suradnje i partnerstva između nadležnih dionika. Stvaranje respektabilnog i modernog destinacijskog *brenda*, odnosno marke, moguće je jedino kroz efikasno afirmiranje i evoluciju njezinog konkurentskog identiteta i vanjske reputacije što ujedno predstavlja ključni alat za strateško upravljanje destinacijom (Bolfek i dr., 2012).

Zašto je ovo važno za Grad Kaštela?

Prema globalnim kretanjima kulturnog razvoja, gradovi preuzimaju ulogu središnjih mjesta razvoja što uvjetuje situaciju u kojoj lokalne kulturne politike postaju važnije od nacionalnih. Suvremeni izazovi i trendovi u lokalnom razvoju zahtijevaju veću otvorenost kulture, odnosno preispitivanje njezinih temeljnih pretpostavki što otvara mogućnosti promišljanja i adaptacije tradicionalnih koncepcija kulture i upravljanja kulturom s novim tendencijama njezinog razvoja. U kontekstu razvoja lokalnog kulturnog života, prepoznata je mogućnost valorizacije vrijednih kulturnih resursa koji nije popraćen uspostavljanjem kvalitetnog fizičkog i materijaliziranog prostora koji će promovirati cjelokupni kulturni život Grada Kaštela. Evidentirani nedostatak institucionalizirane i kontinuirane integracije javnog i civilnog sektora osnova je za uspostavu društveno-kulturnih centara s ciljem da se odgovori na transdisciplinarne i transsektorske potrebe kulture. U tom smislu, društveno-kulturni centri jesu ili mogu postati važna mjesta okupljanja građana i aktivnog uključivanja lokalne zajednice u raznolike aktivnosti organizacija civilnog društva i šire (Uppogoni.org, 2016). Time će se ujedno omogućiti i jačanje integracije javnog i civilnog sektora na području Grada Kaštela, odnosno razviti jedinstveno mjesto okupljanja za jačanje participativnih metoda i zajedničke promocije kulture i to kroz razvoj: participativne javne uprave, rukovodstva i upravljanja organizacijom.

Zašto su odabrane ove studije slučajeva?

Odabrani primjeri vode se principom inovativnosti u traženju mjesta za društvena okupljanja i poticanje kulturne produkcije, odnosno prepoznavanju društveno-kulturnih centara u prostoru, te kreiranju kulturne i prostorne politike koja bi prepoznala i ostavila upražnjeno mjesto za njihovo formiranje.

U operativnom smislu, za potrebe Strategije, analiza je provedena detaljnim promatranjem načina na koji se u nekoliko slučajeva, uloga društveno-kulturnih centara tijekom vremena mijenjala te načina na koji su ti centri djelovali u različitim urbanim kontekstima. Važno je naglasiti da društveni, administrativni i urbani kontekst u kojem se on osniva omogućuje razumijevanje operativnih smjernica centra te razlikovanje glavnih ciljeva od jednog grada do drugog.

Vjerujući kako modeli upravljanja mogu biti prilagođeni različitim sredinama, samo ako su zasnovani na precizno definiranom lokalnom kontekstu, analiza studija slučajeva uzima u obzir one aspekte, programe, modele upravljanja koji su relevantni za analizirani lokalni kontekst.

Kako ćemo analizirati slučajeve?

Analizirat ćemo ih promatrajući sljedeće komponente:

- Polje aktivnosti i najbolje prakse
- Institucionalna analiza i upravljačke strukture

2.8.1. Društveno-kulturni centri

Ideja društvenog-kulturnog centra proizlazi iz ljudske potrebe za druženjem, socijalizacijom i dijeljenjem. Ukoliko njihov razvoj sagledamo u povijesnom kontekstu, možemo reći da su oni sastavni dio građanske kulture još od sredine 18. st., a njihove preteče možemo naći već u renesansi. Povezivanje kulturnog i društvenog djelovanja kroz različite oblike organiziranja bilo je prisutno i kroz cijelo 19. st. i usko je povezano s idejom nacionalizma, odnosno stvaranja nacionalne kulture. Ono što danas poznajemo pod nazivom kulturnog centra vezuje se uz društveni kontekst razdoblja 50-ih godina 20.st. kada je dominantna ideja razvoja kulture bila njezina dostupnost svim društvenim strukturama. Uz razvoj kulturnih centara, razvijali su se socijalni centri i *skvotovi* koji uvelike odražavaju tendenciju odozdo tj. odraz su djelovanja građana da na tim mjestima organiziraju različite aktivnosti poput pružanje podrške socijalno ugroženim skupinama te prigodne događaje poput izložbi, koncerata i sl. (Mišković, 2015). Dakle, osnivanje takvih centara uvelo je ideju lokacije kulture kao dostupnog mjesta višenamjenskih društveno-kulturnih aktivnosti u kojima se stvara sinergija različitih razina sposobnosti

i iskustva; umjetničkih formata i mogućnosti; amatera i profesionalaca; mladih i starih; kulturnih raznolikosti/multikulturalizma; multimedijalnih umjetnosti i obrta; lokalnih i nacionalnih mreža itd. Međutim, od 1990-ih godina, kulturni centri više nisu dominantni akteri kulturnog sustava te polako gube ulogu mjesta društvenosti unutar subvencioniranog polja kulture (Žuvela, 2015). Možemo reći da je takvo djelovanje pridonijelo stvaranju prostora koji su prepoznati ili tek mogu biti neki oblik društveno-kulturnog centra što je vidljivo u ostavljanju funkcionalnog i društvenog traga u prostoru, ali uz nemogućnost stvaranja vlastite morfologije prostora koja promiče nove pristupe u organizacijskom i upravljačkom smislu.

Interdisciplinarnost pristupa promišljanju inovacije unutar kulturnog sektora rezultiralo je širenjem interesa na promišljanje koncepta i razvoj modela koji bi u sebe uključio i druge civilno društvene aktere koji ne djeluju u području kulture (Uppogoni.org, 2016). Njihova institucionalizacija danas se pokušava razviti kroz ideju društveno-kulturnih centara. Današnji pojam društveno-kulturnog centra obuhvaća sve one aktivnosti koje povezuju kulturno, društveno i umjetničko djelovanje, odnosno one društvene fenomene i različite oblike kulturnih aktivnosti koje su ukorijenjene u jezik kulturne politike i civilnog društva (Mišković, 2015).

Oni su ujedno svojevrsna sjecišta kulturnog sektora u kojima se susreću akteri kulturne politike – od predstavničkih tijela vlasnika javnih resursa, do ljudi koji koordiniraju aktivnosti, tj. osmišljavaju poziciju i ulogu tog resursa u zajednici pa do zajednice i pojedinaca koji je svojom dinamikom odnosa oživljavaju i razvijaju (Žuvela, 2015). Oni kao takvi omogućuju paralelni razvojni put kulturne politike kako u historiografskoj, tako i u geografsko-teritorijalnoj i prostornoj dimenziji.

Novo nastajući društveno-kulturni centri propitkuju dominantni institucionalni ustroj kulturnog polja u Hrvatskoj te institucionalnog određenja hrvatske kulturne politike. U ideji njihovog nastanka, država, tj. javna uprava nije tijelo koje zadržava monopol nad kompletnim statusnim određenjima i normativnim pravilima za rad i razvoj javne kulturne sfere (i ne samo javne), nego se javna uprava smatra prijateljskim partnerom s kojim se dijele odgovornosti oko alokacije, upravljanja, održavanja i razvijanja javnih resursa u kulturi (Žuvela, 2015).

Dakle, društveno-kulturni centri u Hrvatskoj danas se upravljačkom smislu ostvaruju kroz civilno – javno partnerstvo koje utječe na promjene dviju politika, prostorne i kulturne. Prostorna politika se mijenja na način da se dio prostornih resursa uključuje u model koji omogućava lokalnoj zajednici da u suradnji s nadležnim strukturama omogući prenamjenu prostora što je pogodnost za uključivanje socijalnih i kulturnih kriterija u prostorno planiranje. Kulturna politika se mijenja na način da kulturni sustav promiče razvoj društvenih praksi koje ne pripadaju tradicionalnom shvaćanju kulturnog djelovanja, iako je njihov razvoj usko vezan uz tradicionalne umjetničke i kulturne prakse. Isto tako,

promjena u smislu kulturnih politika ogleda se u promjenama organizacijske strukture kulturne ustanove što se ogleda u promjenama upravljačkog procesa i programiranja u kreiranju razvoja kulture (Mišković, 2015). U tom pogledu nameće se realizacija civilno-javnog partnerstva kao težnje za zajedničkim i suradničkim djelovanjem i dijalogom između javnog i civilnog sektora u svrhu kvalitetnijeg, djelotvornijeg i učinkovitijeg upravljanja i korištenja javnih resursa u odnosu na konvencionalne i tradicionalne pristupe (Vidović, 2015).

Društveno-kulturni centri danas stavljaju naglasak na različite vrste izričaja nastalih kroz dugoročan proces okupljanja i usklađivanja interesa. To je vidljivo u razvoju mnogobrojnosti djelovanja, odnosno razvoja umjetničkih inicijativa, društvenog aktivizma, solidarnosti ili uske specijalizacije vezane uz usko područje djelovanja. Danas su to mjesta koja svojom društvenom funkcijom naslanjaju upravo na tu tradiciju i u tom smislu djeluju kao mjesta društvenog okupljanja s jasno izraženim interesom za područje kulturne produkcije (Mišković, 2015). Osnovni elementi za uspostavljanje društveno-kulturnih centara (Vidović, 2015) su:

- politička, profesionalna i društvena volja
- povjerenje i poštivanje između svih uključenih dionika
- potreba za demokratizacijom upravljanja javnim prostornim resursima
- organizirano civilno društvo
- pravni okvir i mehanizmi koji omogućuju i potiču prakse civilno – javnog partnerstva
- pravni okvir i mehanizmi koji osiguravaju sudjelovanje različitih dionika u upravljanu javnim resursima
- laka transparentnost i dostupnost
- kapaciteti za zagovaranje praksi civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja
- zajedničko razumijevanje civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja
- obrazovni programi za sve uključene aktere
- izvori financiranja

Prilike za financiranje ovakvih modela suradnje i novih hibridnih modela upravljanja u Hrvatskoj otvaraju se kroz Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.“ tj. natječaj za društveno-kulturne centre čime se otvaraju mogućnosti za unapređenje suradnje lokalne samouprave i organizacija civilnog društva, odnosno razvijanje modela civilno-javnog partnerstva koji doprinosi demokratizaciji jedinica lokalne samouprave i ustanova u kulturi te inkluziji socijalno isključenih skupinama. U tab. 31. priloženi su modeli civilno-javnog partnerstva koji mogu biti relevantni za upravljanjem budućim kulturnim centrom Grada Kaštela.

Tab. 31. *Mogući modeli civilno – javnog partnerstva za upravljanje Kulturnim centrom Grada Kaštela*

Model civilno javnog – partnerstva	Način upravljanja
Model hibridizacije	- partnerstvo javnog i civilnog sektora u suosnivanju i suupravljanju novom zajedničkom institucijom koja preuzima ulogu upravljanja javnim resursom

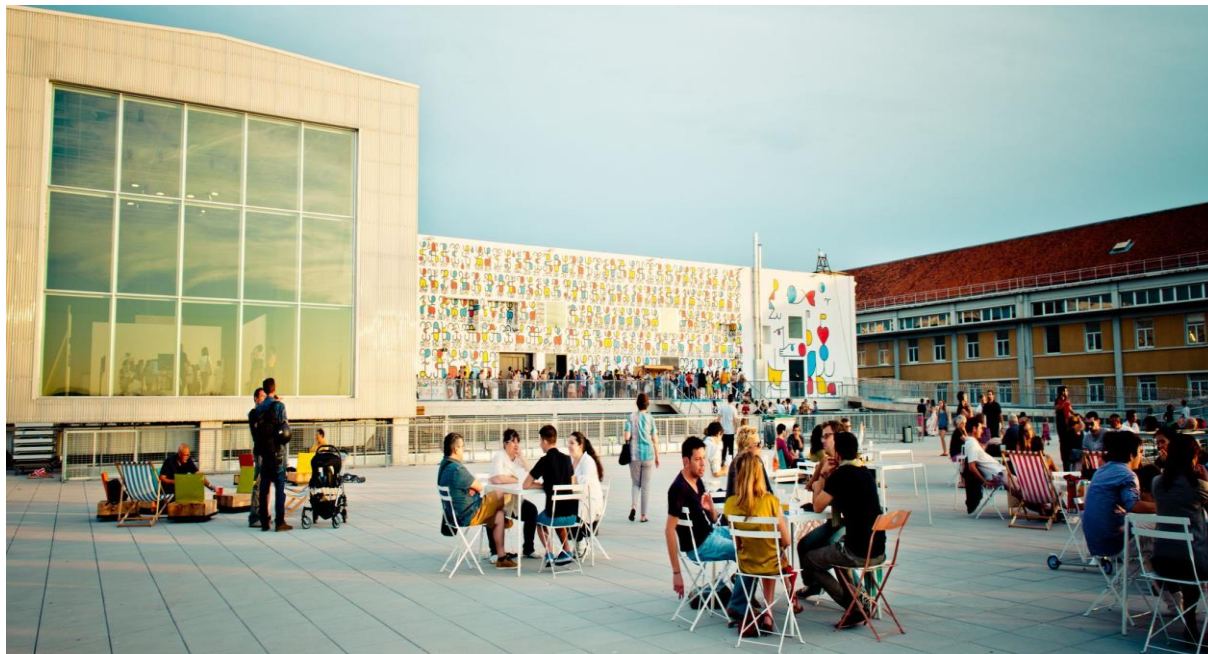
Model zajedničkog upravljanja	- formiranje zajedničkog tijela upravljanja javnim resursom u kojemu je jednak broj predstavnika javnog i civilnog sektora.
Model suradničkog upravljanja	- partnerstvo javne ustanove s određenim brojem organizacija civilnog društva u svrhu zajedničkog upravljanja korištenjem prostora u javnoj infrastrukturi koja je u nadležnosti javne ustanove
Model proširene suradnje	- suradnja javnog i civilnog sektora uspostavljena isključivo na razini davanja javnog resursa civilnom sektoru na upravljanje i korištenje na određeno vrijeme bez naknade uz obavezu javnog sektora da pokriva dio materijalnih troškova korištenja infrastrukture, a civilni sektor osigurava javnu namjenu (kulturnu i društvenu) prostornog resursa.
Model nove javne kulture	- transformacija postojećeg centraliziranog modela upravljanja javnim kulturnim ustanovama prema uspostavljanju demokratizirane strukture upravljanja. Uključivanjem predstavnika organiziranog civilnog društva i građana u članstvo upravnih vijeća osiguralo bi se sudjelovanje različitih dionika u upravljačkoj strukturi.

Izvor podataka: Vidović, 2015.

2.8.1.1. *La Friche la Belle de Mai*

Kao primjer dobre prakse revitalizacije kulturne baštine u svrhu stvaranja novih mjesta društvenog okupljanja i suvremene kulturne produkcije ističe se multifunkcionalni društveno-kulturni centar La Friche – La Belle de Mai u Marseillu. Riječ je zapravo o premještanju dva gradska kazališta – *Massalia Theatra* and *Bernardines Theatra* u zapuštene prostore nekadašnje tvornice duhana *Seita*. Inicijativu

su pokrenula tri stručnjaka iz kulturnog života Grada Marseillesa koji su odlučili stvoriti otvoren, slobodan i fleksibilan prostor za razvoj slobodne kulturne i umjetničke produkcije (sl. 19.).

Sl. 19. La Friche – mjesto suvremene kulturne produkcije

Izvor: La Friche.org, 2016.

Prenamjena objekta započela je 1992. g. kada je asocijacija *Systeme Friche Theatre* otkupila prostore od postojećeg vlasnika i preselila vlastite prostore u tvornicu, nakon čega su ideju podržali ostali dionici kulturnog života poput producenata, kulturnih i ostalih umjetničkih grupa. Već 1995. g. pokrenuta je inicijativa kojom je zamišljeno da kultura postane ključni pokretač urbanog razvoja tog prostora, odnosno da zajedničko djelovanje uključenih dionika pokrene razvoj institucionalizaciju prostora koji će biti u funkciji razvoja cijele zajednice. U upravljačkom smislu, La Friche je osnovan u statusu javno-privatnog partnerstva (Co-operative Company with Collective Interests - SCIC) što svim uključenim stranama dozvoljava dugotrajnu održivost koja je rezultat uravnoteženog odnosa između javnog financiranja i nadzora te nezavisnog programiranja i participativnog donošenja odluka određivanja zajedničkih prioriteta i projekata. U institucionalnom smislu, La Friche se sastoji od nekoliko među povezanih odijela: administrativnog, tehničko-operativnog, produkcijsko-programerskog i komunikacijskog.

Koncepcijski, prostor je podijeljen u tri dijela - institucionalni, povijesni i multimedijalni u kojem su smještena sjedišta niza kulturnih i umjetničkih ustanova. Riječ je o prostoru površine oko 40.000 m² koji su danas pretvoreni u jedinstvenu točku u kojoj djeluje više od 70-ak različitih kulturnih organizacija

vezanih uz kazalište, glazbu, film, ples, arhitekturu, fotografiju, audiovizualne umjetnosti, gastronomiju, digitalnu poeziju i multimediju. Kulturni centar godišnje posjeti oko 400.000 posjetitelja, a sastoji se od prostora namijenjenih umjetničkim (prostori za radionice i sjedišta kulturnih organizacija) te *performanse eventima* (kazalištima, koncertima i sl.). Uz to, na ovoj lokaciji godišnje se odražava oko 600 događaja vezanih uz različite radionice, performanse i susrete umjetnika različitih generacija iz svih dijelova svijeta čime se promiče kreativni rad, odnosno omogućuje stvaranje veza između kulture i ekonomije (Kranjčević-Batalić, 2012). La Friche posjeduje i *skatepark*, vrtne površine, knjižnicu, sportske sadržaje i ostale prostore koji omogućuju potpunu umjetničku ekspresiju svih zainteresiranih dionika.

Osim toga, centar održava formalne i neformalne veze s lokalnom zajednicom, omogućavajući svim zainteresiranim dionicima koji se bave kulturnim radom, otkrivanje različitih formi i oblika suvremene umjetnosti. Ističu se radionice i edukativni programi za djecu koji se održavaju u suradnji s francuskim Ministarstvom obrazovanja unutar kojih se najmlađim sudionicima omogućuje upoznavanje s umjetnicima i njihovim radom. Uz to, La Friche organizira različite radionice, vodičke ture i savjetovanja temeljene na inovativnim i eksperimentalnim inicijativama namijenjenim svim dobnim skupinama. Uz rad s djecom, ističe se i rad s lokalnim udrugama, posebice onima koji okupljaju socijalno ugroženo stanovništvo iz slabije razvijenih područja kojima se kroz različite aktivnosti i događanja želi omogućiti jednaka dostupnost kulture (LaFriche, 2016).

Ovaj jedinstveni primjer revitaliziranja napuštenog urbanog prostora u prostor kulturne produkcije jedinstveni je primjer spajanja urbanizma, arhitekture i kulture zasnovanog na poštivanju održivog razvoja i socijalne inkluzije čime se odgovara na društvene, ekonomske i političke izazove na lokalnoj i nacionalnoj razini.

2.8.1.2. Pogon Jedinstvo

Tijekom 2009. g. Ustanova Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade preuzela je na korištenje dio prostora bivše tvornice Jedinstvo u zagrebačkom kvartu Trnje. S vlasnikom prostora, Gradom Zagrebom, odnosno nadležnim Gradskim Uredom za obrazovanje, kulturu i sport dogovoreno je privremeno korištenje prostora u svrhu pružanja podrške razvoju suvremene kulturne produkcije. Ustanova danas djeluje kao javna neprofitna ustanova u kulturi utemeljena na modelu javno-privatnog

partnerstva koju su 2008. g. osnovali i kojom zajedno upravljaju Savez udruga Operacija Grad i Grad Zagreb. Kao takav, ovo je prvi primjer hibride kulturne institucije u Hrvatskoj temeljene na ovakvom tipu javno-privatne suradnje.

Cilj rada Pogona je jest davanje na korištenje otvorenog i slobodnog prostora koji služi produkciji, prezentaciji i afirmaciji suvremenih umjetničkih i kulturnih praksi kao i omogućavanje aktivnog sudjelovanja i razvoj publike svih dobnih skupina (Magdić, 2015).

Savez udruga „Operacija Grad“ organiziran je kao platforma koja okuplja organizacije i pojedince poput slobodnih umjetnika, kulturnih djelatnika, aktivista i stručnjaka čiji je cilj poticanje razvoja nezavisne kulture te samoorganiziranog djelovanja mladih, a što ostvaruje kroz organiziranje kulturnih programa i manifestacija, javnih rasprava, edukacijskih, istraživačkih programa i sličnih aktivnosti. Te organizacije provode projekte i aktivnosti u raznovrsnim poljima kao što su aktivno sudjelovanje mladih u društvu, kultura mladih i stvaralaštvo mladih, urbana kultura, suvremena umjetnost, kazalište, ples, performans, neformalna edukacija na različitim područjima, informiranje mladih, novi mediji i tehnologije, mobilnost mladih, politike za mlade, kulturne politike, arhitektura i urbanizam, glazbena kultura, film i video (Pogon Jedinstvo, 2016). Savez provodi četiri programa koji su usmjereni na:

- praktičnu provedbu javno-civilnog partnerstva gradske uprave i organizacija nezavisne kulture i mladih
- konceptualizaciju i zagovaranje modela društveno-kulturnog centra (DKC) (realizacija do 2022. g.)
- monitoring i reagiranje na javne politike u kulturi, području mladih i urbanog razvoja te jačanje kapaciteta lokalnih organizacija i mreža kroz organizaciju javnih kulturnih događanja, okruglih stolova, radionica, zagovaračkih kampanja kako bi se podigla vidljivost nezavisne kulturne scene
- transfer uspješnih institucionalnih i organizacijskih praksi prema partnerskim organizacijama s idejom kulture i kulturnog sektora kao svojevrsnog laboratorija za društvene inovacije

Financiranje temeljne djelatnosti, projekata i programa Pogona osigurava se iz sljedećih izvora: Grad Zagreb – Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport, Ministarstvo kulture RH, Program Kreativna Europa Europske unije, Goethe-Institut Hrvatska, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Turistička zajednica Grada Zagreba i dr.

Svoju potpunu afirmaciju ovaj će prostor doživjeti u narednom periodu kada se očekuje realizacija suvremenog društveno-kulturnog centra. Naime, Pogon u suradnji s Gradom Zagrebom kao nositeljem projekta te uz potporu Ministarstva Kulture, priprema projekt kojim će se ovaj prostor urediti i obnoviti

u kulturni, kreativni i društveni centar s najsuvremenijom infrastrukturom i sadržajima u kojem će se održavati izložbe, predstave, koncerti, manifestacije, festivali, projekcije filmova, prezentacije, sastanci i dr. (sl. 20.).

Sl. 20. Izgled budućeg regionalnog funkcionalnog pogona Jedinstvo

Izvor: Pogon Jedinstvo, 2016.

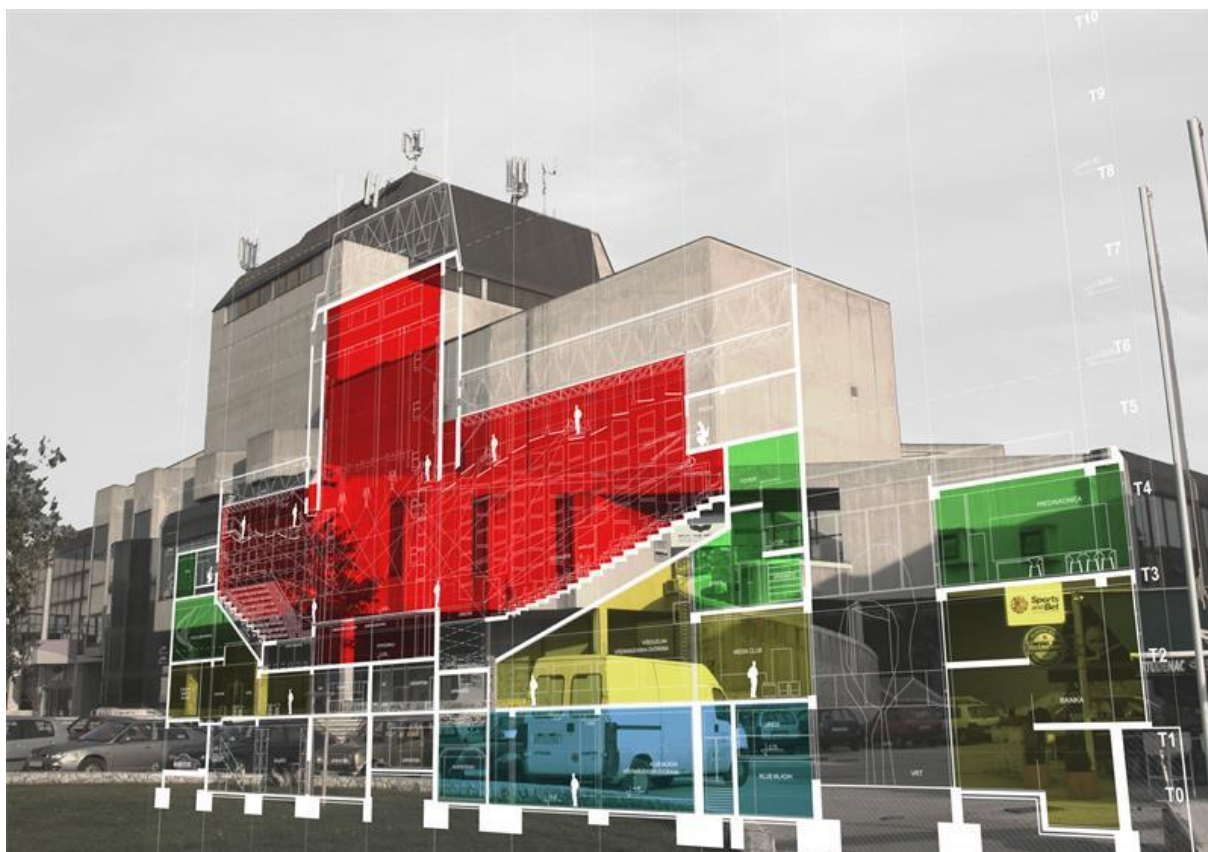
2.8.1.3. **Dom mladih Split**

Početkom 2010-ih godina inicirano je osmišljavanje konceptualnog rješenja za oživljavanje zgrade nekadašnjeg „Kulturnog centra za mladež“ u Gradu Splitu. Postojeća zgrada izgrađena je davne 1978. g. i nikada nije doživjela punu ambijentalno kulturnu afirmaciju. Inicijativu revitalizacije Doma mladih predvode glavne institucije koje djeluju u postojećim prostorima zgrade, okupljene u Platformu Doma mladih. Platformu čine organizacije civilnog društva iz područja suvremene kulture i umjetnosti te glavna institucija u kulturi – Multimedijalni kulturni centar Split. Multimedijalni kulturni centar djeluje na ideji otvorene institucije koja uz produciranje vlastitog programa, pruža i kontinuiranu mogućnost rada predstavnicima nezavisne kulture te surađuje s udrugama na suorganizaciji programa naglaskom na suvremenu medijsku i interdisciplinarnu umjetnost (mkcsplit.hr, 2016). Platforma doma mladih

(dalje: PDM) od 2015. g. djeluje kao formalna udruga, odnosno savez udruga za nezavisnu kulturnu scenu i sektor mladih koja kontinuirano i aktivno surađuje s Multimedijalnim kulturnim centrom na razvoju modela društveno-kulturnog centra. Ciljevi PDM-a usmjereni su na osmišljavanje participativnog i transparentnog modela suupravljanja prostorom Doma mladih kako bi se riješio problem neadekvatne prostorne infrastrukture u kojoj djeluje nezavisna kultura u Gradu Splitu (PDM, 2016).

Buduće aktivnosti obuhvaćaju njegovu revitalizaciju kroz realizaciju suvremenog multimedijalnog kulturnog prostora kojim će se omogućiti razvoj kulturne ponude Grada Splita, povećati socijalna inkluzija mladih te povećati broj programa iz područja umjetnosti i kulture, posebice iz područja kreativnih industrija i suvremene kulturne produkcije (Kosanović, 2014). Koncept organizacije korištenja prostora zasnovan je na odjeljivanju raspoloživog prostora u niz manjih što će omogućiti da ovaj prostor konačno ostvari optimalnu kulturno ambijentalnu afirmaciju za održavanje programa iz područja kazališne, glazbene, filmske, plesne i audiovizualne umjetnosti te multimedije. Novi društveno-kulturni centar bit će diskurzivni prostor gdje će se poticati razvoj dijaloga, aktivizma i djelovanja u području kulture i umjetnosti s posebnim naglaskom na uključivanje mladih razvijajući pritom umjetničke, edukacijske i istraživačke programe te prezentacije namijenjene zajednici te subverzivne i kritičke istraživačke prakse (PDM, 2016).

Realizacija budućeg centra ostvarit će se kroz natječaj za društveno-kulturne centre koji je mogu financirati iz spomenutog Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.–2020. čime se Splitu otvaraju mogućnosti za unapređenje suradnje lokalne samouprave i organizacija civilnog društva kroz predloženi model civilno-javnog partnerstva (sl. 21.).

Sl. 21. Budući izgled Doma mladih Split – novog društveno-kulturnog centra

Izvor: Vizkultura.hr, 2016.

2.8.1.4. Kulturni centar Grada Kaštela

Grad Kaštela ovakvom metodologijom uspostave (društveno) kulturnog centra ima mogućnost biti jedna od sredina koja usprkos svojoj relativno maloj površini sudjeluje u promoviranju suvremenih kulturnih praksi u svrhu pozicioniranja na kulturnoj karti svijeta. Dakle, evidentirana je potreba i interes zajednice koji svoj izraz i afirmaciju ne mogu pronaći u postojećim strukturama što je posebice vidljivo u otežanoj integraciji javnog i civilnog sektora. To znatno onemogućuje razvoj suvremenih kulturnih praksi i ukazuje na potrebu organizacijske inovacije u obliku razvoja društveno-kulturnog centra čime će se napraviti odmak prema diskurzivnom prostoru. Njegova uloga bit će povezati različite forme komunikacije i dokumentacije, umjetničke radove, tekstove, aktivizam i poduzetništvo što znači da će djelovati kao ustanova koja će omogućiti jačanje lokalnog društveno-gospodarskog razvoja, odnosno središnje mjesto za važna kulturna događanja od općeg interesa za lokalno stanovništvo te ostale korisnike. U kontekstu Grada Kaštela, ovakav prostor omogućit će razvoj momenta društvenosti te dati odgovor željenog smjera razvoja zajednice kroz niz fragmentiranih sekvenci događaja i akcija koje se odvijaju na njegovom prostoru u koji ona utiskuje svoje interese i potrebe. Sukladno tome, očekuje se formiranje ovakvog prostora koji će omogućiti zajedničko djelovanje svih umjetničkih udruga i

organizacija i slobodnih umjetnika s područja Grada Kaštela koji će dobiti mogućnosti za osnivanje i djelovanje Zajednice udruga u kulturi. Realizaciju ovakvog prostora treba strateški promišljati u okviru postojećih financijskih resursa, imovinsko-pravnih odnosa i ostalih faktora koji mogu utjecati na provedivost rješenja. Kao primjerene lokacije za smještaj ovakvih sadržaja treba razmotriti unutar raspoloživih prostora Pastoralnog centra i kina sv. Juraj te ostalih potencijalnih prostora koji svojim prostornim i ambijentalnim vrijednostima mogu biti adekvatni za realizaciju potrebnih aktivnosti.¹⁷

2.8.2. Teritorijalni marketing

U uvjetima rastuće konkurencije među destinacijama, težište se razvojne politike pomiče s pojedinačnog subjekta kulturne ponude tj. kulturnog *brenda* na cjelokupnu destinaciju. Takav smjer razvoja traži uspostavljanje atraktivnoga, raznovrsnog i integralnog proizvoda koji će imati prepoznatljiv imidž i povoljnu tržišnu poziciju u privlačenju različitih ciljnih skupina (Morgan i dr., 2005). To znači ponovno kreiranje identiteta zasnovanog na resursnoj osnovi s ciljem razvoja jedinstvenog identiteta, odnosno širokog spleta značenja koji osigurava da se dosadašnja percepcija Grada Kaštela kao nekadašnjeg industrijskog središta nadogradi i repositionira u smjeru valorizacije vrijedne prirodne i kulturne baštine te poticanja tradicionalne i suvremene kulturne produkcije.

Kako bi ostvario poželjnu konkurentsku prednost na kulturnom tržištu, Grad Kaštela treba izgraditi i uspostaviti čvrst i izražen identitet kroz koncept destinacijskog *brenda* koji će ga diferencirati i razlikovati u odnosu na moguću konkurenciju. U tom smislu, kulturni *branding* se mora sagledati kroz ukupni doživljaj koji obuhvaća zadovoljstvo gosta i lokalnog stanovništva koji traže inspiraciju, autentičnost, razonodu, zabavu, suprotne svjetove i udaljavanje od svakodnevice. Ispunjenjem ovakvih zahtjeva pridonijet će se emocionalnom vezivanju prema kulturnim i ostalim posebnostima Grada Kaštela koji time postaju njezini najbolji promotori i ambasadori. Grad Kaštela bi time trebao postati

¹⁷ Gradski prostori koje koriste udruge i ustanove u kulturi u potpunosti su iskorišteni. U Kaštel Sućurcu za potrebe udruga i ustanova u kulturi koriste se objekti nadbiskupske palače za smještaj dijela postava Muzeja Grada Kaštela, dok je udrugama SAU „Putalj“ i KPU „Kampanel“ na korištenje ustupljen objekt na adresi Šetalište Gojača 1. U Kaštel Gomilici korisnicima je ustupljen objekt Mjesnog odbora na adresi Hrvatskih knezova 7, dok je u Kaštel Kambelovcu organizirano korištenje tzv. „Bratske kuće“ na adresi Brce 23. Ove prostore trenutno koristi KUD „Ante Zanimović“ i klapa „Cambí“. U Kaštel Lukšiću, udruge i ustanove u kulturi i turizmu (Muzej Grada Kaštela, „Bijaći“ Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela te Turistička zajednica grada Kaštela) koriste prostore dvorca Vitturi na adresi Brce 1, dok je za potrebe rada Kaštelanskog kazališta na korištenje ustupljen prostor Pastoralnog centra. U Kaštel Starom na raspolaganju je objekt na adresi Kneza Višeslava 4, dok je u Kaštel Novom ustupljen objekt na adresi Narodnog preporoda 4 koji trenutno koristi udruga „Kaštelanske mažoretkinje“.

prostor u kojem se odvija niz kulturnih događanja koji će ne samo organizacijski, već i sadržajno omogućiti prepoznatljivost novog *brenda* Grada Kaštela.

Sukladno tome, stvaranje kulturne i turističke prepoznatljivosti morat će se temeljit na zajedničkom nastojanju nadležnih gradskih struktura, javnih ustanova, kao i kulturnih udruga, organizacija i umjetnika da stvore jedinstvenu kulturnu ponudu koja bi na kreativan i inovativan način povezala povijest, sadašnjost i viziju budućnosti razvoja kulture na prostoru Grada Kaštela. To se posebice odnosi na obnovu i sanaciju zaštićenih spomenika kulture te promociju i interpretaciju ostalih kulturnih resursa koji će biti integralni dio cjelokupnog *brenda*. Dakle, razvoj *brenda* treba počivati na razvoju sustavne kulturne politike koja će objediniti umjetnost, kulturne industrije te kulturnu baštinu kako bi se potaknuo novi način djelovanja u kulturi i omogućilo stvaranje konkurentnog kulturnog i turističkog proizvoda (Bolfek i dr., 2012).

Sukladno tome, *brendiranje* Grada Kaštela treba se voditi ciljem da vizija novog *brenda* omogućí emotivno vezivanje lokalnog stanovništva te da ujedno bude privlačna i vanjskoj javnosti. Dakle, njegova održivost počiva na konsenzusu unutarnje javnosti oko izbora vrijednosti kojima će se dati prednost u svakodnevnom kreiranju ideja, usluga, proizvoda i drugih interesa koji će činiti kulturnu ponudu Grada Kaštela. Tako definirani *brend* omogućit će pokretanje investicija, povoljnije turističke rezultate, povećanje prepoznatljivosti destinacije kao mjesta za studij, boravak, posao i sl. U tom smislu, potrebno je razviti snažnije poveznice sa specijaliziranim agencijama i turoperatorima, pogotovo onima u segmentu kulturnog turizma, ekoturizma, gastronomskog i enoturizma kako bi formirali turistički proizvodi koji će ostvariti očekivanja različitih ciljnih skupina. U tom smislu, potrebno je stvoriti suvenire i ostale kulturno-turističke proizvode s naglaskom na poticanje maloprodaje i tradicijskih kreativnih zanata te edukacija o samim lokalitetima i mogućnostima korištenja njihovih potencijala u svrhu jačanja kulturnog razvoja.

U pogledu aktivnosti promocije i vidljivosti, cjelokupni razvoj destinacijskog potencijala i sva pojedinačna ulaganja kulturnu baštinu i ostalu infrastrukturu obuhvatit će se čitavom paletom promotivnih aktivnosti s naglaskom na jačanje prisutnosti na internetu i *e-marketingu* te ostalim oblicima komunikacije s tržištem (vizualni identitet, medijska vidljivost, događanja, informativni materijali). S obzirom da istraživanja pokazuju da posjetitelji danas primarno tako pronalaze i donose odluku o svojim posjetima, korištenje interaktivnijih *web*-stranica s praktičnijim i primamljivijim informacijama za posjetitelje te općenito ojačanom prisutnosti u medijima, uz jasnu viziju prepoznatljivosti, treba pomoći promicanju destinacije Grada Kaštela kao destinacije razvijene cjelogodišnje kulturne i turističke ponude koja se temelji na kombinaciji kulturne baštine, prostorne raznolikosti i zdravog življenja.

RAZVOJNI SCENARIJI

3. RAZVOJNI SCENARIJI

Strateški okvir definiran Strategijom definirao je tri cilja i niz mjera koje su predložene na temelju prethodno definirane vizije budućeg kulturnog razvitka Grada Kaštela. One odražavaju definirane razvojne potrebe i potencijale kulturnog sektora na temelju prethodno neusvojene Strategije kulturnog razvoja Grada Kaštela 2012. g., sveobuhvatne analize stanja te provedenog ispitivanja kroz održavanje tri Fokus grupe s dionicima javnog, civilnog i privatnog sektora. Sukladno navedenom, definirana su dva scenarija budućeg kulturnog razvoja Grada Kaštela – „učini sve“ te „učini minimalno“ tj. scenarij koji predviđa provođenje svih mjera te scenarij kojim će se realizirati samo neke mjere.

Ukoliko se tijekom provedbe provedu sve predložene aktivnosti razrađene unutar mjera navedene će biti potrebno razraditi i uskladiti s mogućnostima iz svih potencijalnih izvora. Ovako planiranu Strategiju nije moguće realizirati samo sredstvima gradskog proračuna, iako će i uz korištenje drugih izvora proračun doživjeti velika naprezanja i preraspodjele. Upravo ovo proračunsko ograničenje ukazuju na to da sve aktivnosti/projekti koji budu realizirani unutar Strategije nužno moraju biti utemeljeni na gospodarskim i investicijskim načelima te da izvršena ulaganja moraju donijeti korist za lokalni razvoj.

U skladu s tim, očekuje se daljnje planiranje aktivnosti na temelju dostupnih izvora financiranja iz državnog, županijskog, gradskog proračuna te ostalih izvora financiranja (donacija i sponzorstava, poduzetničkih ulaganja te preko JPP-a) nakon čega će biti potrebno stvoriti stratešku bazu kojom će se za svaku pojedinačnu aktivnost pronaći odgovarajuća sredstva za realizaciju. Isto tako, treba napomenuti da definirane aktivnosti nemaju iste rokove i težinu provedbe. Mogući rast proračuna Grada Kaštela neće biti ni približno dostatan za realizaciju Strategije, te će posebnu pozornost trebati usmjeriti na korištenje svih drugih raspoloživih načina za financiranje razvojnih projekata.

To se odnosi na pripremu potrebne studijske i projektno-tehničke dokumentacije koji su uvjet za provođenje fizičkih aktivnosti valorizacije kulturne baštine i kulturne infrastrukture, a zatim i u ostalim aktivnostima kojima će se pružiti podrška razvoju institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture Grada Kaštela.

Mogućnost provođenja Strategijom predviđenih mjera, tijekom razdoblja provedbe, može biti otežana zbog nedostatka tehničke dokumentacije, odnosno eksternih faktora koji mogu utjecati na konačnu realizaciju mjerama predviđenih aktivnosti. S obzirom da se radi o aktivnostima kojima bi operativno/organizacijski i infrastrukturno poboljšale kulturni život Grada Kaštela u nacionalnom,

regionalnom i lokalnom kontekstu, bit će potrebno postići integraciju između svih relevantnih aktera koji će sudjelovati u provedbi Strategije. Dakle, scenarij realizacije svih mjera Strategije vrlo je kompleksan te će u tom smislu biti potrebno kvalitetno programiranje u organizacijskom, financijskom, stručnom i komunikacijskom smislu.

S druge strane, scenarijem „učini minimalno“ predviđene aktivnosti realizirati će se samo djelomično jer će se postojeći trendovi u kulturi Grada Kaštela nastaviti odvijati dinamikom u kojoj postojeći akteri svojim organizacijskim, upravljačkim i financijskim kapacitetima neće moći postići željeni razvojni učinak. Riječ je o ograničenjima proračuna, kapaciteta i razine spremnosti navedenih mjera koje se neće moći provesti simultano što znači da će u nekim slučajevima provedba dviju mjera ugroziti izvodljivost neke druge mjere što može dovesti do samo djelomičnog ostvarenja definiranih ciljeva. Stoga sljedeći korak provedbe odabira mora uzeti u obzir kombinaciju tehničkih, ekonomskih, socijalnih i ekoloških kriterija pri odabiru poželjnih mjera za provedbu Strategije. Tome će uostalom pomoći redefiniranje Razvojnih projekata Grada Kaštela koji će po potrebi uvrstiti pojedine aktivnosti u nove ili postojeće strateške dokumente.

STRATEŠKI OKVIR

4. STRATEŠKI OKVIR

4.1. Vizija

„Grad Kaštela postaje prepoznatljiv isprva na regionalnoj, a kasnije i na nacionalnoj razini, kao mjesto iznimne kulturne izvrsnosti utemeljene na kvalitetnoj suradnji institucionalnog i vaninstitucionalnog kulturnog sektora sa svrhom aktivnog kulturnog stvaralaštva, koji bi uz održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom te njenom inovativnom valorizacijom postao ključna destinacija kulturnog turizma u okvirima Republike Hrvatske, s odlikom izvrsnosti.“

Vizija predstavlja okvir za realizaciju glavnih strateških ciljeva, prioriteta i mjera kulturnog razvoja Grada Kaštela u razdoblju od 2017. do 2023. g. Ističe potrebu za jačanjem promotivnih i marketinških aktivnosti koje bi postojeće kulturne resurse prikazale lokalnom stanovništvu i njenim posjetiteljima, posebice u kontekstu kulturnog turizma. Vizija definira potrebu za jačanje suradnje institucionalnog i vaninstitucionalnog kulturnog sektora čime bi se unaprijedilo kulturno stvaralaštvo. Time se stvaraju temelji za kvalitetnu kulturnu produkciju, koja osim svoje primarne funkcije stvaranja nove vrijednosti, može poslužiti i kao temelj za povećanje atraktivnosti destinacije u kontekstu kulturnog turizma. S druge strane, inovativna valorizacija i interpretacija materijalne i nematerijalne baštine oplemenila bi postojeću kulturno-turističku ponudu što bi Grad Kaštela odredilo kao važnu destinaciju hrvatskog turizma, posebice u kontekstu kulturnog turizma. Pritom valja kontinuirano utjecati na povećanje kvalitete cjelokupnog sektora kulture i njenih intersektorskih oblika suradnje.

Sukladno definiranoj viziji razvoja kulture razrađena su tri strateška cilja:

1. Poticanje dostupnog i uključivog kulturnog stvaralaštva
2. Participativno upravljanje kulturnom baštinom te razvoj kulturne infrastrukture
3. Integrirani razvoj institucionalnog i izvaninstitucionalnog kulturnog sektora

4.2. Razvojni ciljevi, prioritete i mjere

4.2.1. Cilj I. – Poticanje dostupnog i uključivog kulturnog stvaralaštva

CILJ I	PRIORITETI	MJERE	APP (aktivnosti, projekti, programi)
POTICANJE DOSTUPNOG I UKLJUČIVOG KULTURNOG STVARALAŠTVA	1.1. Razvoj umjetničkog i kulturnog stvaralaštva	1.1.1. Ravnomjerni razvoj institucionalnog i izvaninstitucionalnog kulturnog stvaralaštva	<ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje efikasnijeg Programa financiranja javnih potreba u kulturi - pružanje financijske podrške građanima, umjetnicima i ostalim dionicima koji daju izniman doprinos jačanju identiteta kulture grada - organizacija i provedba programa podrške, savjetovanja, edukacija i mentorstva o implementiranju inovativnih rješenja u postojeće kulturne sadržaje - jačanje kapaciteta udruga u kulturi kroz edukaciju voditelja, dirigenata, plesača i glazbenika - pružanje veće podrške izložbenoj djelatnosti - pružanje veće podrške knjižnoj i nakladničkoj djelatnosti - pružanje veće podrške scenskoj djelatnosti - pružanje veće podrške glazbenoj djelatnosti - pružanje veće podrške filmske djelatnosti - pružanje podrške radu Restauratorskog odjela u Trogiru
		1.1.2. Poticanje stvaralaštva temeljenog na kulturnoj baštini	<ul style="list-style-type: none"> - podrška izradi studija, knjiga te ostalih umjetničkih radova o kulturnoj baštini - organizacija edukativnih radionica vezanih uz izradu tradicionalnih suvenira - uključivanje dionika iz sektora kreativnih industrija u izradu kaštelanskih suvenira
	1.2. Unaprjeđenje mobilnosti i	1.2.1. Poticanje mobilnosti aktera kulturnog života Grada	<ul style="list-style-type: none"> - pružanje podrške javnim ustanovama u kulturi u razmjeni iskustva s institucijama prijateljima - podrška nastupanju i promidžbi Grada na nacionalnim i međunarodnim manifestacijama

	suradnje između aktera u kulturi		- organiziranje programa i tribina o mogućnostima te programima mobilnosti
		1.2.2. Poticanje mobilnosti dionika izvaninstitucionalnog sektora	- podrška umjetnicima i udrugama u svrhu sudjelovanja na nacionalnim i međunarodnim kulturnim skupovima/izložbama/manifestacijama/koncertima
1.3. Razvoj kulturnog poduzetništva i kreativnih industrija		1.3.1. Poticanje razvoja kulturnog poduzetništva	- podrška projektima koji promiču kulturnu produkciju i distribuciju inovativnih proizvoda - osiguravanje gradskih prostora u svrhu razvoja kulturnog poduzetništva - podrška pripremi dokumentacije za izgradnju poduzetničkog centra - uspostavljanje poduzetničke potporne infrastrukture
		1.3.2. Poticanje razvoja kreativnih industrija	- podrška predstavnicima kreativnih industrija u radu i djelovanju - podrška promociji proizvoda iz kreativnih industrija na manifestacijama i gospodarskim događanjima - provođenje edukacija u cjeloživotnom učenju za pokretanje posla u sektoru kreativnih industrija

4.2.2. Cilj II. – Participativno upravljanje kulturnom baštinom te razvoj kulturne infrastrukture

CILJ II	PRIORITETI	MJERE	APP (aktivnosti, projekti, programi)
PARTICIPATIVNO UPRAVLJANJE KULTURNOM BAŠTINOM TE RAZVOJ KULTURNE INFRASTRUKTURE	2.1. Održivo korištenje materijalne i nematerijalne kulturne baštine	2.1.1. Obnova, revitalizacija i valorizacija kulturnih nepokretnih dobara i prirodne baštine	<ul style="list-style-type: none"> - podrška pripremi projektne dokumentacije za projekte obnove i valorizacije nepokretnih kulturnih dobara (arheološka, sakralna, civilna, profana, memorijalna te baština vrtne arhitekture) - podrška pripremi dokumentacije za uspostavu mreže arheoloških parkova: Kozjak, Rušinac, Labinska draga-Mujina pećina i Sikuli i Veli Bijać u Resniku - podrška pripremi dokumentacije za valorizaciju prirodne baštine (Kozjak, Kaštelansko polje i sl.) - podrška obnovi i rekonstrukciji kulturne baštine te revitalizaciji prirodne baštine - izrada Smjernica za označavanje i povećanje vidljivosti kulturne i prirodne baštine - mapiranje prostora za definiranje kriterija i vremenskog rasporeda za namjenu, dodjelu i korištenje prostora nepokretnih zaštićenih dobara u vlasništvu Grada

			<ul style="list-style-type: none"> - podrška izradi i postavljanju spomenika u javnim prostorima - izrada Smjernica za očuvanje ambijentalnih obilježja gradskih jezgri naselja
		2.1.2. Poboljšanje sustava praćenja, očuvanja i korištenja nematerijalne kulturne baštine	<ul style="list-style-type: none"> - provedba projekta digitalizacije nematerijalne baštine i zavičajne građe - uvođenje e sustava nematerijalne baštine - potpora izradi audiovizualnih materijala (DVD-a, USB-a i sl.) kojima će se prezentirati nematerijalna baština - provođenje ljetnih škola u svrhu povećanja vidljivosti, prezentacije i promocije nematerijalne baštine
	2.2. Razvoj infrastrukturnih, organizacijskih i upravljačkih kapaciteta kulturne infrastrukture	2.2.1. Obnova postojeće i razvoj nove kulturne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> - definiranje Pravilnika za utvrđivanje namjene, dodjele i korištenja prostora kulturnih objekata - izrada tehničke dokumentacije za daljnju obnovu interijera i eksterijera objekata kulturne infrastrukture (Pastoralni centar, kino sv. Juraj) - podrška obnovi interijera i eksterijera objekata kulturne infrastrukture - podrška radu budućeg Urbanog centra u kuli i ljetnikovcu Cambi

		2.2.2 Unaprjeđenje upravljačkih i organizacijskih kapaciteta kulturne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> - izrada Strategije Muzeja Grada Kaštela - podrška promociji i prezentaciji kulturne baštine kroz poticanje izložbi na otvorenom - osnivanje gradskog kazališta - povećanje potpore za potrebe rada Glazbene škole Josipa Hatzea
		2.2.3. Tehnološko opremanje javnih kulturnih ustanova	<ul style="list-style-type: none"> - uvođenje e sustava u Muzej Grada Kaštela i Gradsku knjižnicu Kaštela - multimedijalno opremanje muzeja i knjižnice, Pastoralnog centra i kina sv. Jurja
	2.3. Uspostava platforme za razvoj kulture, turizma i urbanog života Grada	2.3.1. Uspostavljanje kulturnog centra	<ul style="list-style-type: none"> - podrška izradi elaborata za pronalaženje prostora realizacije kulturnog centra - podrška pripremi cjelokupne projektne dokumentacije - podrška razvoju koncepta djelovanja i sadržaja kulturnog centra - podrška razvoju novih sadržaja u kulturnom centru temeljenih na suvremenoj kulturnoj produkciji
2.3.2. Uspostavljanje interpretacijskog centra Kaštelanskog polja u kaštel Kaštilcu		<ul style="list-style-type: none"> - podrška radu Programa interpretacijskog centra - podrška opremanju interpretacijskog centra 	
2.3.3. Uspostavljanje multimodalnog turističkog centra u dvorcu obitelji Vitturi		<ul style="list-style-type: none"> - podrška radu multimodalnog turističkog centra 	

			- podrška opremanju multimodalnog turističkog centra
		2.3.4. Uspostavljanje interpretacijskog centra Kozjak - Malačka	- podrška radu interpretacijskog centra - podrška opremanju interpretacijskog centra
		2.3.5. Snažnije povezivanje kulture s drugim vidovima gospodarske djelatnosti	- unaprjeđenje suradnje kulturnog sektora s obrazovnim i gospodarskim sektorom - uvrštavanje projekata kulture u Razvojne projekte Grada Kaštela - unaprjeđenje suradnje između dionika iz sektora kreativnih industrija i gradskih tijela u svrhu izrade kratkoročnih razvojnih planova za realizaciju novonastalih ideja te pronalaženje izvora financiranja projekata - izrada kulturno-turističkih itinerara u suradnji s ugostiteljima i turističkim agencijama
		2.3.6. Razvoj kulturnog turizma	- organizacija radionica za građane kojima će se podići svijest o zajedničkom interesu razvoja kulturnog turizma Grada Kaštela - podrška projektima upoznavanja kulture Grada (sajmovi, interpretacijska događanja, manifestacije)

			<ul style="list-style-type: none">- podrška projektima koji promiču inovativni pristup upravljanja baštinom- osmišljavanje tematskih ruta posjete kulturnim dobrima- izrada komunikacijskog plana za valorizaciju kulturne baštine- podrška održavanju postojećih kulturnih manifestacija- podrška razvijanju novih kulturnih manifestacija- podrška razvoju tematskog programa posjećivanja kulturne baštine - arheološke, sakralne, civilne, profane, memorijalne te vrtne arhitekture
--	--	--	---

4.2.3. Cilj III. – Integrirani razvoj institucionalnog i izvaninstitucionalnog kulturnog sektora

CILJ III	PRIORITETI	MJERE	APP (aktivnosti, projekti, programi)
INTEGRIRANI RAZVOJ INSTITUCIONALNOG I IZVANINSTITUCIONALNOG KULTURNOG SEKTORA	3.1. Jačanje ljudskih potencijala u kulturi Grada	3.1.1. Unaprjeđenje kadrova javnih ustanova u kulturi	- podrška edukaciji i unaprjeđivanju kompetencija kadrova Muzeja i Gradske knjižnice Kaštela te drugih javnih tijela u kulturi - izrada planova zapošljavanja ustanova u kulturi
		3.1.2. Jačanje organizacijskih kapaciteta udruga u kulturi	- osnivanje Zajednice udruga u kulturi
		3.1.3. Razvoj kulturnih programa odgojnih i obrazovnih ustanova	- podrška provođenju kulturnih edukativnih programa u školama i vrtićima - usklađivanje potreba orkestrara i „glazbi“ s programima glazbene škole - podrška kulturnim projektima kojima se potiče socijalna uključenost
		3.1.4. Umrežavanje i suradnja aktera u kulturi	- jačanje suradnje između Kulturnog Vijeća i ostalih aktera kulturi u planiranju, pripremi, provedbi i organiziranju kulturnih programa - jačanje suradnje između gradskih odjela u svrhu povećanja kvalitete planiranja, pripreme,

			<p>provedbe i organizacije kulturnih programa i projekata</p> <ul style="list-style-type: none"> - edukacija kulturnih aktera za efikasniji rad tijekom pripreme pisanja projekata za povlačenje sredstava iz javnih i privatnih izvora - potpora usavršavanju djelatnika gradskih tijela
	3.2. Razvoj publike te povećanje vidljivosti i dostupnosti kulture Grada	3.2.1. Unaprjeđenje sustava informiranja i educiranja o kulturnih sadržajima građanima i turistima	<ul style="list-style-type: none"> - podrška izradi godišnjeg kulturnog kalendara - izrada promotivnih materijala za korisnike kulturnih proizvoda - izrada interaktivnog web servisa za prezentaciju kulturnih programa i manifestacija na stranicama Grada Kaštela i Turističke zajednice grada Kaštela - uspostavljanje internetskog portala za promidžbu kulture Grada Kaštela - razvoj geoinformacijskog sustava za upravljanje kulturom - uspostavljanje platforme za informiranje i komunikaciju s publikom putem društvenih mreža
		3.2.2. Osiguranje pristupa kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom	<ul style="list-style-type: none"> - realizacija audiovodiča i infotaktilnih točaka u javnim ustanovama u kulturi - omogućavanje fizičkog pristupa osobama s

			invaliditetom prema kulturnim dobrima
	3.3. Održivo financiranje kulturnog sektora Grada	3.3.1. Jačanje mehanizma financiranja kulturnih programa i projekata	<ul style="list-style-type: none"> - unaprjeđenje sustava odabira, provedbe i praćenja kulturnih programa u kulturi - izrada Plana višegodišnjeg financiranja kulturnih programa - poticanje i organizacija aktivnosti za prikupljanje neproračunskih potpora u svrhu zaštite, očuvanja i valorizacije kulturne baštine i kulturnog stvaralaštva - podrška certificiranju kulturnih usluga - osnivanje zaklade za razvoj kulture Grada Kaštela - priprema zajedničkih projekata s gradovima prijateljima

4.3. Strateški projekti

Prepoznavši potrebu i izazov sustavnijeg i učinkovitijeg djelovanja na razvoju kulture Grada Kaštela, koristeći primjere dobre prakse drugih primjera gradova koji su proaktivnim pristupom omogućili stvaranje mjerljivih iskoraka u zadovoljavanju kulturnih potreba Grada i građana, gradskih institucija, ali i ukupnog javnog, civilnog i privatnog sektora određeni su strateški projekti za provedbu Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.–2023. g. Stvaranje baze prioriternih razvojnih projekata za razvoj kulture Grada Kaštela uz aktivno sudjelovanje relevantnih projektnih dionika iz kulturnog sektora bio je preduvjet za njihov odabir, pri čemu se vodilo računa da budu usklađeni sa Strategijom razvoja Grada Kaštela 2016.–2020. g., ali i da se njihovom realizacijom ostvari Vizija ove Strategije. Nakon izrade analize stanja i potreba te evidentiranja razvojnih prilika, resursa i mogućnosti odabrani su sljedeći strateški projekti koji će doprinijeti realizaciji Strategije:

1. Potpuna provedba projekta „Perpetuum baštine“
2. Potpuna provedba projekta „Kaštelanska baština - Priča od 365 dana“
3. Realizacija projekta mreže arheoloških parkova „Arheološki parkovi Kaštela“
4. Osnivanje gradskog kazališta
5. Projekt održivog razvoja Muzeja Grada Kaštela
6. Valorizacija nematerijalne baštine legende o „Miljenku i Dobrili“
7. Rekonstrukcija i opremanje gradskih prostora koje koriste udruge i ustanove u kulturi
8. Osnivanje Zajednice udruga u kulturi i realizacija Kulturnog centra
9. Obnova dvorca Rušinac u Kaštel Lukšiću
10. Realizacija poduzetničkog centra

4.4. Akcijski plan

R.br.	Naziv cilja /prioriteta/mjere/APP	Potencijalni nositelji provedbe	Razdoblje provedbe
1.	POTICANJE DOSTUPNOG I UKLJUČIVOG KULTURNOG STVARALAŠTVA		
1.1.	Razvoj umjetničkog i kulturnog stvaralaštva		
1.1.1.	Ravnomjerni razvoj institucionalnog i izvaninstitucionalnog kulturnog stvaralaštva	Grad Kaštela, SDŽ, MINK, Muzej Grada Kaštela, Gradska knjižnica Kaštela, udruge u kulturi i umjetnici	2017.-2023.
1.1.1.1.	Uspostavljanje efikasnijeg Programa financiranja javnih potreba u kulturi		
1.1.1.2.	Pružanje financijske podrške građanima, umjetnicima i ostalim dionicima koji daju izniman doprinos jačanju identiteta kulture grada		
1.1.1.3.	Organizacija i provedba programa podrške, savjetovanja, edukacija i mentorstva o implementiranju inovativnih rješenja u postojeće kulturne sadržaje		
1.1.1.4.	Jačanje kapaciteta udruga u kulturi kroz edukaciju voditelja, dirigenata, plesača i glazbenika		
1.1.1.5.	Pružanje veće podrške izložbenoj djelatnosti		
1.1.1.6.	Pružanje veće podrške knjižnoj i nakladničkoj djelatnosti		
1.1.1.7.	Pružanje veće podrške scenskoj djelatnosti		
1.1.1.8.	Pružanje veće podrške glazbenoj djelatnosti		
1.1.1.9.	Pružanje veće podrške filmskoj djelatnosti		
1.1.1.10.	Pružanje podrške radu Restauratorskog odjela u Trogiru		
1.1.2.	Poticanje stvaralaštva temeljenog na kulturnoj baštini	Grad Kaštela, SDŽ, MINK, Turistička zajednica grada Kaštela, Muzej Grada Kaštela, udruge u kulturi, obrti i poduzeća u sektoru kreativnih industrija	2017.-2023.

1.1.2.1.	Podrška izradi studija, knjiga te ostalih umjetničkih radova o kulturnoj baštini		
1.1.2.2.	Organizacija edukativnih radionica vezanih uz izradu tradicionalnih suveniru		
1.1.2.3.	Uključivanje dionika iz sektora kreativnih industrija u izradu kaštelanskih suveniru		
1.2.	Unaprjeđenje mobilnosti aktera u kulturi		
1.2.1.	Poticanje mobilnosti dionika institucionalnog sektora	Grad Kaštela, SDŽ, Turistička zajednica grada Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Gradska knjižnica Kaštela, Glazbena škola Josipa Hatzea	2017.-2023.
1.2.1.1.	Pružanje podrške javnim ustanovama u kulturi u razmjeni iskustva s institucijama prijateljima		
1.2.1.2.	Podrška nastupanju i promidžbi Grada na nacionalnim i međunarodnim manifestacijama		
1.2.1.3.	Organiziranje programa i tribina o mogućnostima te programima mobilnosti		
1.2.2.	Poticanje mobilnosti dionika izvaninstitucionalnog sektora	Grad Kaštela, SDŽ, MINK, umjetnici	2017.-2023.
1.2.2.1.	Podrška umjetnicima i udrugama u svrhu sudjelovanja na nacionalnim i međunarodnim kulturnim skupovima/izložbama/manifestacijama/koncertima		
1.3.	Razvoj kulturnog poduzetništva i kreativnih industrija		
1.3.1.	Poticanje razvoja kulturnog poduzetništva	Grad Kaštela, Hrvatska obrtnička komora, Obrtnička komora Splitsko-dalmatinske županije, Udruženje obrtnika Kaštela i ReraSD, MPO	2017.-2023.
1.3.1.1.	Podrška projektima koji promiču kulturnu produkciju i distribuciju inovativnih proizvoda		
1.3.1.2.	Osiguravanje gradskih prostora u svrhu razvoja kulturnog poduzetništva		
1.3.1.3.	Podrška pripremi dokumentacije za izgradnju poduzetničkog centra		
1.3.1.4.	Uspostavljanje poduzetničke potporne infrastrukture		

1.3.2.	Poticanje razvoja kreativnih industrija	Grad Kaštela, MINK, Obrtnička komora Splitsko-dalmatinske županije, Udruženje obrtnika Kaštela i ReraSD, Suvremeno učilište u Splitu, Turistička zajednica grada Kaštela	2017.-2023.
1.3.2.1.	Podrška predstavnicima kreativnih industrija u radu i djelovanju		
1.3.2.2.	Podrška promociji proizvoda iz kreativnih industrija na manifestacijama i gospodarskim događanjima		
1.3.2.3.	Provođenje edukacija u cjeloživotnom učenju za pokretanje posla u sektoru kreativnih industrija		
2.	PARTICIPATIVNO UPRAVLJANJE KULTURNOM BAŠTINOM TE RAZVOJ KULTURNE INFRASTRUKTURE		
2.1.	Održivo korištenje materijalne i nematerijalne kulturne baštine		
2.1.1.	Obnova, revitalizacija i valorizacija nepokretnih kulturnih dobara i prirodne baštine	Grad Kaštela, Konzervatorski odjel u Trogiru	2017.-2023.
2.1.1.1.	Podrška pripremi projektne dokumentacije za projekte obnove i valorizacije nepokretnih kulturnih dobara (arheološka, sakralna, civilna, profana, memorijalna te baština vrtne arhitekture)		
2.1.1.2.	Podrška pripremi dokumentacije za uspostavu mreže arheoloških parkova: Kozjak, Rušinar, Labinska draga-Mujina pećina i Sikuli i Veli Bijać u Resniku		
2.1.1.3.	Podrška pripremi dokumentacije za valorizaciju prirodne baštine (Kozjak, Kaštelansko polje i sl.)		
2.1.1.4.	Podrška obnovi i rekonstrukciji kulturne baštine te revitalizaciji prirodne baštine		
2.1.1.5.	Izrada Smjernica za označavanje i povećanje vidljivosti kulturne i prirodne baštine		
2.1.1.6.	Mapiranje prostora za definiranje kriterija i vremenskog rasporeda za namjenu, dodjelu i korištenje prostora nepokretnih zaštićenih dobara u vlasništvu Grada		
2.1.1.7.	Podrška izradi i postavljanju spomenika u javnim prostorima		
2.1.1.8.	Izrada Smjernica za očuvanje ambijentalnih obilježja gradskih jezgri naselja		
2.1.2.	Poboljšanje sustava praćenja, očuvanja i korištenja nematerijalne kulturne baštine	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Gradska knjižnica Kaštela, Turistička zajednica grada Kaštela	2017.-2023.
2.1.2.1.	Provedba projekta digitalizacije nematerijalne baštine i zavičajne građe		

2.1.2.2.	Uvođenje e sustava nematerijalne baštine		
2.1.2.3.	Potporna izradi audiovizualnih materijala (DVD-a, USB-a i sl.) kojima će se prezentirati nematerijalna baština		
2.1.2.4.	Provođenje ljetnih škola u svrhu povećanja vidljivosti, prezentacije i promocije nematerijalne baštine		
2.2.	Razvoj infrastrukturnih, organizacijskih i upravljačkih kapaciteta kulturne infrastrukture		
2.2.1.	Obnova postojeće i razvoj nove kulturne infrastrukture	Grad Kaštela, SDŽ	2017.-2023.
2.2.1.1.	Definiranje Pravilnika za utvrđivanje namjene, dodjele i korištenja prostora kulturnih objekata		
2.2.1.2.	Izrada tehničke dokumentacije za daljnju obnovu interijera i eksterijera objekata kulturne infrastrukture (Pastoralni centar, kino sv. Juraj)		
2.2.1.3.	Podrška obnovi interijera i eksterijera objekata kulturne infrastrukture		
2.2.1.4.	Podrška radu budućeg Urbanog centra u kuli i ljetnikovcu Cambi		
2.2.2.	Unaprjeđenje upravljačkih i organizacijskih kapaciteta kulturne infrastrukture	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Glazbena škola Josipa Hatzea, Turistička zajednica grada Kaštela	2017.-2023.
2.2.2.1.	Izrada Strategije muzeja Grada Kaštela		
2.2.2.2.	Podrška promociji i prezentaciji kulturne baštine kroz poticanje izložbi na otvorenom		
2.2.2.3.	Osnivanje gradskog kazališta		
2.2.2.4.	Povećanje potpore za potrebe rada Glazbene škole Josipa Hatzea		
2.2.3.	Tehnološko opremanje javnih kulturnih ustanova	Grad Kaštela, SDŽ, MINK, Gradska knjižnica Kaštela i Muzej Grada Kaštela	2017.-2023.
2.2.3.1.	Uvođenje e sustava u Muzej Grada Kaštela i Gradsku knjižnicu Kaštela		
2.2.3.2.	Multimedijalno opremanje Muzeja Grada Kaštela i Knjižnice Grada Kaštela, Pastoralnog centra i kina sv. Jurja		
2.3.	Uspostava platforme za razvoj kulture, turizma i urbanog života Grada		

2.3.1.	Uspostavljanje kulturnog centra	Grad Kaštela	2017.-2023.
2.3.1.1.	Podrška izradi elaborata za pronalaženje prostora realizacije kulturnog centra		
2.3.1.2.	Podrška pripremi cjelokupne projektne dokumentacije		
2.3.1.3.	Podrška razvoju koncepta djelovanja i sadržaja kulturnog centra		
2.3.1.4.	Podrška razvoju novih sadržaja u kulturnom centru temeljenih na suvremenoj kulturnoj produkciji		
2.3.2.	Uspostavljanje interpretacijskog centra Kaštelanskog polja u kaštel Kaštilcu	Grad Kaštela	2019.-2023.
2.3.2.1.	Podrška radu Programa interpretacijskog centra		
2.3.2.2.	Podrška opremanju interpretacijskog centra		
2.3.3.	Uspostavljanje multimodalnog turističkog centra u dvorcu obitelji Vitturi	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije, Turistička zajednica grada Kaštela	2019.-2023.
2.3.3.1.	Podrška radu multimodalnog turističkog centra		
2.3.3.2.	Podrška opremanju multimodalnog turističkog centra		
2.3.4.	Uspostavljanje interpretacijskog centra Kozjak- Malačka	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, udruge u kulturi, Turistička zajednica grada Kaštela	2019.-2023.
2.3.3.1.	Podrška radu interpretacijskog centra		
2.3.3.2.	Podrška opremanju interpretacijskog centra		
2.3.5.	Snažnije povezivanje kulture s drugim vidovima gospodarske djelatnosti	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Gradska knjižnica Kaštela, Turistička zajednica grada Kaštela, obrti i poduzeća	2017.-2023.
2.3.5.1.	Unaprjeđenje suradnje kulturnog sektora s obrazovnim i gospodarskim sektorom		
2.3.5.2.	Uvrštavanje projekata kulture u Razvojne projekte Grada Kaštela		
2.3.5.3.	Unaprjeđenje suradnje između dionika iz sektora kreativnih industrija i gradskih tijela u svrhu izrade kratkoročnih razvojnih planova za realizaciju novonastalih ideja te pronalaženje izvora financiranja projekata		

2.3.5.4.	Izrada kulturno-turističkih itinerara u suradnji s ugostiteljima i turističkim agencijama		
2.3.6.	Razvoj kulturnog turizma	Grad Kaštela i Turistička zajednica grada Kaštela, TD SDŽ	2017.- 2023.
2.3.6.1.	Organizacija radionica za građane kojima će se podići svijest o zajedničkom interesu razvoja kulturnog turizma Grada Kaštela		
2.3.6.2.	Podrška projektima upoznavanja kulture Grada (sajmovi, interpretacijska događanja, manifestacije)		
2.3.6.3.	Podrška projektima koji promiču inovativni pristup upravljanja baštinom		
2.3.6.4.	Osmišljavanje tematskih ruta posjete kulturnim dobrima		
2.3.6.5.	Izrada komunikacijskog plana za valorizaciju kulturne baštine		
2.3.6.6.	Podrška održavanju postojećih kulturnih manifestacija		
2.3.6.7.	Podrška razviju novih kulturnih manifestacija		
2.3.5.8.	Podrška razvoju tematskog programa posjećivanja kulturne baštine - arheološke, sakralne, civilne, profane, memorijalne te vrtne arhitekture		
3.	INTEGRIRANI RAZVOJ INSTITUCIONALNOG I IZVANINSTITUCIONALNOG KULTURNOG SEKTORA		
3.1.	Jačanje ljudskih potencijala u kulturi Grada		
3.1.1.	Unaprjeđenje kadrova javnih ustanova u kulturi	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela i Gradska knjižnica Kaštela	2017.-2023.
3.1.1.1.	Podrška edukaciji i unaprjeđivanju kompetencija kadrova Muzeja i Gradske knjižnice Kaštela te drugih javnih tijela u kulturi		
3.1.1.2.	Izrada planova zapošljavanja ustanova u kulturi		
3.1.2.	Jačanje organizacijskih kapaciteta udruga u kulturi	Grad Kaštela, udruge u kulturi	2017.-2023.
3.1.2.1.	Osnivanje Zajednice udruga u kulturi		
3.1.3.	Razvoj kulturnih programa u odgojnim i obrazovnim ustanovama	Grad Kaštela, Dječji vrtić Kaštela, osnovne škole, Srednja škola "Braća Radić" Pučko otvoreno učilište, Glazbena škola Josipa Hatzea	2017.- 2023.

3.1.3.1.	Podrška provođenju kulturnih edukativnih programa u školama i vrtićima		
3.1.3.2.	Usklađivanje potreba orkestrara i „glazbi“ s programima glazbene škole		
3.1.3.3.	Podrška kulturnim projektima kojima se potiče socijalna uključenost		
3.1.4.	Jačanje kapaciteta gradske uprave za učinkovito upravljanje kulturom Grada	Grad Kaštela	2017.- 2023.
3.1.4.1.	Jačanje suradnje između Kulturnog Vijeća i ostalih aktera kulture u planiranju, pripremi, provedbi i organiziranju kulturnih programa		
3.1.4.2.	Jačanje suradnje između gradskih odjela u svrhu povećanja kvalitete planiranja, pripreme, provedbe i organizacije kulturnih programa i projekata		
3.1.4.3.	Edukacija kulturnih aktera za efikasniji rad tijekom pripreme pisanja projekata za povlačenje sredstava iz javnih i privatnih izvora		
3.1.4.4.	Potpora usavršavanju djelatnika gradskih tijela		
3.2.	Razvoj publike te povećanje vidljivosti i dostupnosti kulture Grada		
3.2.1.	Unaprjeđenje sustava informiranja i educiranja o kulturnim sadržajima građanima i turistima	Grad Kaštela, Turistička zajednica grada Kaštela	2017.- 2023.
3.2.1.1.	Podrška izradi godišnjeg kulturnog kalendara		
3.2.1.2.	Izrada promotivnih materijala za korisnike kulturnih proizvoda		
3.2.1.3.	Izrada interaktivnog web servisa za prezentaciju kulturnih programa i manifestacija na stranicama Grada Kaštela i Turističke zajednice grada Kaštela		
3.2.1.4.	Uspostavljanje internetskog portala za promidžbu kulture Grada Kaštela		
3.2.1.5.	Razvoj geoinformacijskog sustava za upravljanje kulturom		
3.2.1.6.	Uspostavljanje platforme za informiranje i komunikaciju s publikom putem društvenih mreža		
3.2.2.	Osiguranje pristupa kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom	Grad Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Gradska knjižnica Kaštela, Pastoralni centar, Kino sv. Juraj	2017.- 2023.
3.2.2.1.	Realizacija audiovodiča i infotaktilnih točaka u javnim ustanovama u kulturi		
3.2.2.2.	Omogućavanje fizičkog pristupa osobama s invaliditetom prema kulturnim dobrima		
3.3.	Održivo financiranje kulturnog sektora Grada		

3.3.1.	Jačanje mehanizma financiranja kulturnih programa i projekata	Grad Kaštela, Kulturno vijeće Kaštela, ReraSD	2017.- 2023.
3.3.1.1.	Unaprjeđenje sustava odabira, provedbe i praćenja kulturnih programa u kulturi		
3.3.1.2.	Izrada Plana višegodišnjeg financiranja kulturnih programa		
3.3.1.3.	Poticanje i organizacija aktivnosti za prikupljanje neproračunskih potpora u svrhu zaštite, očuvanja i valorizacije kulturne baštine i kulturnog stvaralaštva		
3.3.1.4.	Podrška certificiranju kulturnih usluga		
3.3.1.5.	Osnivanje zaklade za razvoj kulture Grada Kaštela		
3.3.1.6.	Priprema zajedničkih projekata s gradovima prijateljima		

4.5. Izvori financiranja

Pri sagledavanju financijske konstrukcije za realizaciju Strategije postoji nekoliko načina za osiguranje potrebnog novca, a to su:

- proračunska sredstva Grada Kaštela
- državni proračun, odnosno sredstva nadležnog ministarstva za kulturu, turizam, poduzetništvo te regionalni razvoj
- proračun Splitsko – dalmatinske županije
- sredstva EU, odnosno raspoložive alokacije iz strukturnih i kohezijskih fondova
- poduzetnički kapital kroz investicijska ulaganja, projekte javno-privatnog partnerstva ili koncesijske ugovore
- razvojni fondovi i banke
- financijskih sredstva od strane međunarodnih institucija poput Svjetske banke, Europske investicijske banke i Razvojne banke Vijeća Europe
- kroz vlastite prihode pravnih osoba osnovanih u cilju izvršenja projekta ili dijela strategije kulturnog razvoja, kao što su ustanove kulture, tvrtke u turizmu i sl.

Predviđene aktivnosti definirane Strategijom usmjerene su na unaprjeđenje kulturne infrastrukture javnih ustanova u kulturi te očuvanju kulturne i prirodne baštine koje najčešće prati izrada projektne dokumentacije, a zatim fizički radovi. Uspješnost prijave Grada Kaštela i njegovih partnera na pozive u sklopu kojih se dobivaju bespovratna sredstva iz fondova EU temelj je za poduzimanje daljnjih aktivnosti oko valorizacije ovih aktivnosti. S druge strane, aktivnosti/projekti usmjereni na programe i promociju kulture (*soft* mjere) Grada Kaštela prema građanima i turistima otvaraju mogućnosti da se kroz sponzorstva, donacije, poticanje javno-privatnog partnerstva i drugih oblika (su)financiranja omogući ostvarenje Vizije Strategije.

POPIS LITERATURE I IZVORA

Abramović, A., 2016: Kultura i obrazovanje u suvremenom kontekstu, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (11.12.2016.)

Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Institut za turizam, Zagreb, 2015.

Babin A., 1994: U povodu pet godina galerije Studin (predgovor izložbi Zbirke umjetnosti Galerije Studin, otvorenoj 3.ožujka 1994. g. u povodu obilježavanja Dana grada Kaštela), u: Kaštelanski zbornik 4, 287-289

Babin A., 1996: Galerija Studin – generator kulture u Kaštelima u: Kaštelanski zbornik 5, 21-35

Babin A., 2009: Kulturna baština Kaštela kao resurs kulturnog turizma, *Pogledi, događaji, iskustva, views, experiences, events* 40 (1-2)

Babin A., 2009: *Čuvari baštine Bijaći: Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela 1985. -2005.*, Muzej Grada Kaštela, Kaštela

Bezić, J., 1979: Dalmatinske klapske pjesme kroz deset godina omiškog festivala, u: Krešimir Kljenak – Josip Vlahović (ur.), *Zbornik dalmatinskih klapskih pjesama izvedenih na festivalima u Omišu od 1967. do 1976.*, Festival dalmatinskih klapa – Omiš, 16-27

Buble, N., 1999: *Dalmatinska klapska pjesma*, Centar za kulturu Omiš, Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu, Omiš

Biznet – inteligentni sustav poslovnih informacija, Hrvatska gospodarska komora, <http://www1.biznet.hr/HgkWeb/do/extlogon>

Bolfek B., Jakičić D. i Lončarić B., 2012: Polazišta za *brendiranje* Slavonije kao turističke destinacije, *Ekonomski vjesnik* 25 (2), 363-375

Čiček T., 2003: 150. obljetnica utemeljenja HGD-a „Zrinski“ –Donja Kaštela 1852. – 2002. Obilježavanje 150. obljetnice utemeljenja, u: Kaštelanski zbornik 7, 15-27 *Dalmatian- nature*, <http://www.dalmatian-nature.hr/hr/podrucje-details/vitturi> (11.12.2016.)

Delić, S., Škrtić, M., Renko, N., 1999: *Benchmarking u strategiji marketinga*, Mate d.o.o., Zagreb

Dobrić, R., 2008a: Čuvari kaštelanskih običaja, <http://www.kastela.org/novosti/kultura/6045-cuvari-kastelanskih-obicaja> (17.01.2017)

Dobrić, R., 2008b: Likovna kolonija „Sućurac“ 2008.,

<http://www.kastela.org/novosti/aktualnosti/6118-likovna-kolonija-sucurac-2008> (17.01.2017)

Dobrića R., 2007: Promocija knjige kaštelanska narodna četvorka, <http://ples.kifst.hr/wp-content/uploads/2014/12/PLESNI-RITMOVI-I-OPIS-PLESOVA.pdf>

Dorstewitz, P., 2014.: Planning and experimental knowledge production: Zeche Zollverein as an urban laboratory, *International Journal of Urban and Regional Research* 38 (2), 431-449.

D.P., 2013: Izložba umjetnika koji Kaštela nose u sebi, <http://kastela.org/novosti/kultura/19403-izlozba-umjetnika-koji-nose-kastela-u-sebi> (16.01.2017)

Đugum – Baldić, R., 2006: *Beside kaštelanske* (rječnik kaštelanskog govora), „Bijaći“ - Društvo za očuvanje kulturne baštine, Muzej Grada Kaštela, Split

Đugum R., 1996: Janko Ćipiko, u: Kaštelanski zbornik 5, 203-213

Friganović, M., 1990: *Demogeografija: stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb.

Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije, Horwath HTL, Zagreb, 2007.

Godišnjak 2010., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_GODISNJAK_2011.pdf (9.12.2016.).

Godišnjak 2011., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_GODISNJAK_2011.pdf (9.12.2016.).

Godišnjak 2012., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_GODISNJAK_2012.pdf (9.12.2016.).

Godišnjak 2013., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf (9.12.2016.).

Godišnjak 2014., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2014.pdf (9.12.2016.).

Godišnjak 2015., Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf (9.12.2016.).

Gradska knjižnica Kaštela, <http://www.gkk.hr/vijesti/cetvrta-vecer-kastelanski-glendi-batudi-nasmijala-odusevila-brojnu-publiku/> (17.01.2017)

Gradska knjižnica Kaštela , Noć knjige 2016. u GKK privukla brojne posjetitelje, <http://www.gkk.hr/vijesti/noc-knjige-2016-gkk-privukla-brojne-posjetitelje/> (15.01.2017.)

Hasenay, D., Krtalić, M., Šimunić, Z., 2011.: Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulturne baštine – temeljna znanja i njihov prijenos u praksu, *Život i škola* 21 (1), 61-75

Hrvatska u 21. stoljeću – Strategija kulturnog razvitka, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2003.

Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/> (16.12.2016.)

Izvođači radova na kulturnom dobru, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=34>

Ivančić S. i Acalija S., 2015: *Povismo i sukno – kaštelansko tradicijsko ruho*, Etnografski muzej Split i Muzej Grada Kaštela, Split

Jewelmodel.eu, [http://www.jewelmodel.eu/ItemHeader/Detail/ff7a9eee-3fb7-4d6e-bdd4-
ea7855460075?partnerId=8accaa51-42af-4e3e-8c93-ce7a47579a46](http://www.jewelmodel.eu/ItemHeader/Detail/ff7a9eee-3fb7-4d6e-bdd4-
ea7855460075?partnerId=8accaa51-42af-4e3e-8c93-ce7a47579a46) (16.12.2016.)

Kastela-info.hr, <http://www.kastela-info.hr/hr/muzej-grad-kastela-u-kluksicu> (16.01.2017)

Kosanović, J., 2014: *Splitski arhitekt Dinko Peračić: Dom mladih „jede“ umjetnike*, <http://www.slobodnadalmacija.hr/scena/kultura/clanak/id/235367/splitski-arhitekt-dinko-peracic-dom-mladih-jede-umjetnike> (10.12.2016.)

Kranjčević-Batalić, T., 2012: *Kulturom protiv kriminala*, <http://pogledaj.to/arhitektura/kulturom-protiv-kriminala/> (10.12.2016.)

Kurtović, I., Šimunović, P., 2000: Fonološki sustav govora Kaštel Kambelovca, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 26, 83-98

Lafriche, 2016: <http://www.lafriche.org/en/venue-hire> (14.12.2016.)

Lokalni program za mlade 2015.-2018. - Grad Kaštela, Cluster za eko-društvene inovacije i razvoja CEDRA Split, Split, 2015.

Magdić, D., 2015: Tijek obnove bivše tvornice Jedinstvo, <http://pogledaj.to/arhitektura/tijek-obnove-bivse-tvornice-jedinstvo/> (10.12.2016.)

Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj, Ekonomski institut Zagreb, Zagreb, 2015.

Martinić, J., 2012: Pet božićnih napjeva iz glagoljaško-tradicijskoga repertoara župe Kaštel Stari, *Slovo* 62, 39-61

McDonnell, I., 2003: Festivals, u: *Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation* (ur. Jenkins, J., Pigram, J.), Routledge, New York, 178-179.

Milošević, M., 2011: Repertoar za klape na festivalu Večeri dalmatinske pisme – Kaštela (1999.-2008.), *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik* 42 (2), 209-235

Ministarstvo kulture, www.min-kulture.hr (12.12.2016.)

Mišković D., 2015: *Kontekst kao sadržaj u: Prema institucionalnom pluralizmu – razvoj društveno – kulturnih centara,*

http://kulturanova.hr/file/ckeDocument/files/Radna_biljeznica.pdf (10.12.2016.)

Muzej-Grada-Kaštela.hr

<http://www.muzej-grada-kastela.hr/Izlozbasad.html> (16.01.2017)

Muzej-Grada-Kaštela.hr, <http://www.muzej-grada-kastela.hr/djelatnici.html> (16.01.2017)

Muzej Grada Kaštela <http://www.muzej-grada-kastela.hr/arheoOd.html> (16.01.2017)

Nacionalna klasifikacija djelatnosti – NKD 2007, https://e-obrt.minpo.hr/dokumenti/nkd2007_s_objasnenjima.pdf

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, <http://www.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm> (9.12.2016.).

Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.

Novak M., 2005: *Hrvatsko glazbeno društvo Biranj 1895. – 2005.*, Hrvatsko glazbeno društvo „Biranj“, Kaštel Lukšić

Obrtni registar, Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, <http://or.minpo.hr/pretraga.htm> (10.12.2017.)

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Odluke o donošenju Prostornog plana uređenja Grada Kaštela, *Službeni glasnik Grada Kaštela* 17 (2), 1-7, 2009.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Odluke o donošenju Prostornog plana uređenja Grada Kaštela (II), *Službenik glasnik Grada Kaštela* 20 (2), 2-10, 2012.

Omašić, V., 2001: *Kaštela od prapovijesti od početka XX.stoljeća*, Bijaći – Društvo za očuvanje kulturne baštine, Grad Kaštela

OpenStreetMap, <http://www.openstreetmap.org/> (1.12.2016.)

Izvešće o realizaciji plana rada i financijskog plana Turističke zajednice Grada Kaštela za 2016. godinu, *Plan razvoja kulturnog turizma Splitsko-dalmatinske županije (I, II, III dio)*, Institut za turizam, Zagreb, 2009.

Platforma doma mladih [PDM], <http://pdm.hr/> (14.12.2016.)

Pogon Jedinstvo, <http://www.upogoni.org/wp/o-centru/> (14.12.2016.)

Popis restauratora i konzervatora po djelatnostima, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=34>

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011, www.dzs.hr (9.12.2016.)

Prapovijesni lovci sakupljači i ratari na Jadranu i susjednim područjima, Portal Grada Kaštela, <http://www.kastela.org/novosti/aktualnosti/24368-prapovijesni-lovci-skupljaci-i-ratari-na-jadranu-i-susjednim-podrucjima-2> (16.12.2016.)

Pravilnik o osnovnom umjetničkom školovanju, NN 53/1993

Prijedlog plana rada i financijskog plana Turističke zajednice grada Kaštela za 2017. godinu, Turistička zajednica grada Kaštela, Grad Kaštela, 2016.

Prijedlog sektorske politike kulture – kultura i baština u službi održivog razvoja, 2015, Orah, [https://www.orah.hr/files/Prijedlog sektorske politike kulture - ORaH II.pdf](https://www.orah.hr/files/Prijedlog_sektorske_politike_kulture_-_ORaH_II.pdf) (16.12.2016.)

Prirodno kretanje stanovništva u 2010., *Statistička izvješća 1439*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011.

Prirodno kretanje stanovništva u 2011., *Statistička izvješća 1466*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012.

Prirodno kretanje stanovništva u 2012., *Statistička izvješća 1494*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Prirodno kretanje stanovništva u 2013., *Statistička izvješća 1518*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014.

Prirodno kretanje stanovništva u 2014., *Statistička izvješća 1542*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2015.

Prostorni plan uređenja Grada Kaštela (nakon I. izmjena i dopuna), *Službeni glasnik Grada Kaštela*, 17 (2), 1-28.

Prostorni plan uređenja Grada Kaštela (nakon II. izmjena i dopuna), *Službeni glasnik Grada Kaštela*, 20 (2), 1-28.

Prostorni plan uređenja Grada Kaštela [PPUGK], *Službeni glasnik Grada Kaštela* 14 (2), 1-35, 2006.

Putnik, D., 2016: Ovog vikenda na kaštelanske vinske pute, <http://www.kastela.org/crljenak/28363-ovog-vikenda-na-kastelanske-vinske-pute>, (20.12.2016)

Putnik, d., 2016: Tradicionalna Večer kaštelanskih vina, <http://www.kastela.org/crljenak/25178-tradicionalna-vecer-kastelanskih-vina> (20.12.2016)

Putnik, D., 2016: Započeli radovi na nekadašnjem željezničkom odmaralištu, <http://www.kastela.org/novosti/aktualnosti/24960-zapoceli-radovi-na-nekadasnjem-zeljeznickom-odmaralistu-foto> (20.12.2016)

Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013., RERA SD, Split, 2011.

Razvojni projekti Grada Kaštela i Akcijski plan financiranja kroz fondove Europske unije, Grad Kaštela, Kaštela, 2014.

Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (16.12.2016.).

Registar udruga, *Ministarstvo uprave Republike Hrvatske*, <https://registri.uprava.hr/#!udruge> (16.12.2016.).

Robert Marić – službena stranica, <http://robert-maric.wixsite.com/robert-maric> (12.12.2016.)

Socijalni plan Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2015.-2018., Splitsko-dalmatinska županija, Split, 2015.

Split in your pocket: Summer 2016, *Plava Ponistra*, Zagreb, 2016

Strategija kulturnog razvitka grada Splita 2015.-2025., Grad Split, Split, 2015.

Strategija kulturnog razvoja Grada Kaštela, Kulturno vijeće Grada Kaštela, Kaštela, 2012.

Strategija razvoja Grada Kaštela 2016.-2020. [SRGK], Meta Consulting, Kaštela, 2016.

Strategija razvoja kulturnog turizma „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb, 2003.

Strategija razvoja Urbane aglomeracije Split [SRUAS], Sveučilište u Splitu, Split, 2016.

Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2011.

Strateški plan Ministarstva kulture 2015.-2017., Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2014.

Škorić, A.M., 2010: Crljenak kaštelanski kao svjetski brend- Prvo kušanje vina od Crljenka kaštelanskog, u: *Kronika Splitsko – dalmatinske županije* 69 (ur. Franetović, M.), Splitsko – dalmatinska županija, Split

Tadin M., 2007: *Kaštelanska narodna četvorka*, Bijaći – Društvo za očuvanje kulturne baštine Grada Kaštela, Muzej Grada Kaštela, Kaštela

Tomas ljetu 2010., Institut za turizam, 2010, <http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/Tomas-Ljeto-2010-Prezentacija-HR-CROTOUR-23-03-2011.pdf> (15.12.2016.).

Tomelić –Ćurlin M., 2009: Proučavanje jezika hrvatske dijalektalne poezije (kaštelanska čakavica), *Čakavska rič* 35 (1-2), 77-86

TripAdvisor, www.tripadvisor.com (12.12.2016.)

TZ Grada Kaštela, <http://www.kastela-info.hr/> (9.12.2016.)

Vidović, D., 2015: *Uradi sam- DKC*, http://kulturanova.hr/file/ckeDocument/files/Radna_biljeznica.pdf (16.12.2016.)

Vizkultura.hr, 2016, <https://vizkultura.hr/to-trebamo-to-radimo/> (16.12.2016.)

Vuković, M., 2007: *Odsjaji kaštelanske duše: izbor pjesama kaštelanskih pjesnika i stihova o Kaštelima*, Ekograf, Kaštel Sućurac

- Vuletin, V., 1994: Pjevački zbor „Bihač“ (100. obljetnica), u: Kaštelanski zbornik 4, 133-138
- Vuletin V. 1999: Oris dominikanca glazbenika i skladatelja Jordana Viculina, u:Kaštelanski zbornik 6, 199-216
- Vuletin V., 2005: *Hrvatsko pjevačko društvo Bijaćka vila Kaštela (1903. – 2004.) – Više od pjesme*, Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu, Split
- Vuletin V., 2014: *Glazbena kultura u Gradu Kaštela (1992. – 2012.) – doktorski rad*, Sveučilište u Splitu, Split
- Wetheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, MATE, Zagreb.
- Zakon o audiovizualnim djelatnostima*, NN 76/07 i 90/11
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*, NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14
- Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi*, NN 47/90, 27/93 i 38/09
- Zakon o kazalištima*, NN 71/06, 121/13, 26/14
- Zakon o knjižnicama*, NN 105/97, 05/98, 104/00, 69/09
- Zakon o kulturnim vijećima*, NN 48/04, 44/09, 68/13
- Zakon o muzejima*, NN 110/15
- Zakon o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva*, NN 173/03
- Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva*, NN 43/96, 44/96
- Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske*, NN147/14, 2015.
- Zakon o udrugama*, NN 74/14
- Zakon o umjetničkom obrazovanju*, NN 130/11
- Zakon o upravljanju javnim ustanovama u kulturi*, NN 96/01
- Zakon o ustanovama*, NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08
- Zakon o zakladi „Kultura Nova“*, NN 90/11

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, NN 98/15, 2015.

Žuvela A., 2015: *Kulturna politika i mjesta kulturnog stvaralaštva – startne pozicije*, http://kulturanova.hr/file/ckeDocument/files/Radna_biljeznica.pdf (16.12.2016.)

NEPUBLICIRANI IZVORI

Grad Kaštela, 2016

Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika [HZSU], 2016

Turistička zajednica Grada Kaštela [TZ Grada Kaštela], 2016

Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije [TZ SDŽ], 2016

Uprava Dislociranog odjela Glazbene škole Josipa Hatzea, 2016

POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika

Sl. 1. Popis strateških dokumenata i programa relevantnih za izradu i provedbu Strategije kulturnog razvitka Grada Kaštela 2017.-2023.....	8
Sl. 2. Geografski smještaj Grada Kaštela.....	26
Sl. 3. Geoprometni položaj Grada Kaštela	27
Sl. 4. Broj stanovnika po naseljima Grada Kaštela 2011. godine	31
Sl. 5. Razmještaj stanovništva po naseljima Grada Kaštela 2011. godine.....	31
Sl. 6. Gustoća stanovništva po naseljima Grada Kaštela 2011. godine	32
Sl. 7. Kretanje broja stanovnika u Gradu Kaštela u razdoblju 1857.-2011. godine	34
Sl. 8. Indeks promjene broja stanovnika po naseljima Grada Kaštela u razdoblju 1991.-2011. g.....	35
Sl. 9. Dobno-spolna struktura Grada Kaštela u usporedbi sa Splitsko-dalmatinskom županijom 2011. godine	37
Sl. 10. Obrazovna struktura stanovništva Grada Kaštela 2011. godine	38
Sl. 11. Broj nezaposlenih u ispostavi HZZ-a Kaštela u razdoblju 2010.-2015. godine.....	39
Sl. 12. Struktura zaposlenosti prema gospodarskim djelatnostima u Gradu Kaštela 2011. godine	40
Sl. 13. Udjeli elemenata materijalne kulturno-povijesne baštine po naseljima Grada Kaštela.....	43
Sl. 14. Kretanje izdataka za kulturu i proračuna s kojim je Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove (UODDOP) raspolagao u Proračunu Grada Kaštela 2012.-2016. g.	64
Sl. 15. Broj poduzeća i obrta po djelatnostima kulturne i kreativne industrije na području Grada Kaštela 2015. godine.....	93
Sl. 16. Broj poduzeća i obrta u sektoru kulturnih i kreativnih industrija po naseljima Grada Kaštela 2015. godine	94
Sl. 17. Broj dolazaka turista u Grad Kaštela tijekom razdoblja 2010.-2015. godine.....	104
Sl. 18. Broj dolazaka i noćenja turista u Grad Kaštela u razdoblju 2010.-2015. godine	105
Sl. 19. La Friche – mjesto suvremene kulturne produkcije	123
Sl. 20. Izgled budućeg regionalnog funkcionalnog pogona Jedinstvo.....	126

Sl. 21. Budući izgled Doma mladih Split – novog društveno-kulturnog centra	128
--	-----

Popis tablica

Tab. 1. Minimalna površina društvenih i kulturnih organizacija po naseljima Grada Kaštela	16
Tab. 2. Popis zakona relevantnih za izradu Strategije razvoja kulture na području Grada Kaštela 2016.-2020.	19
Tab. 3. Prosječne stope nataliteta i mortaliteta Grada Kaštela, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske u razdoblju 2010.-2014. godine	33
Tab. 4. Tipologija općeg kretanja stanovništva Grada Kaštela u usporedbi sa statističkim jedinicama višeg ranga u razdoblju 2011.-2014. godine.....	36
Tab. 5. Statistički pregled elemenata materijalne kulturno-povijesne baštine po naseljima Grada Kaštela.....	42
Tab. 6. Popis elemenata u kategoriji urbanih cjelina po naseljima Grada Kaštela	43
Tab. 7. Popis elemenata u kategoriji graditeljskih sklopova po naseljima Grada Kaštela	44
Tab. 8. Popis elemenata u kategoriji civilnih građevina po naseljima Grada Kaštela	45
Tab. 9. Popis elemenata u kategoriji sakralne baštine po naseljima Grada Kaštela	47
Tab. 10. Popis elemenata u kategoriji arheološke baštine po naseljima Grada Kaštela	49
Tab. 11. Popis elemenata u kategoriji spomenika parkovne arhitekture po naseljima Grada Kaštela ..	51
Tab. 12. Popis elemenata prirodne baštine na području Grada Kaštela	60
Tab. 13. Kretanje izdataka za kulturu i proračuna s kojim je Upravni odjel za društvene djelatnosti i opće poslove (UODDOP) raspolagao u Proračunu Grada Kaštela 2012.-2016. g.	63
Tab. 14. Struktura programa Promicanja kulture u proračunima Grada Kaštela 2012.-2016. g.	65
Tab. 15. Broj posjetitelja, članova, zaposlenika i prihoda Gradske knjižnice Kaštela 2011.-2015. g.	66
Tab. 16. Struktura zaposlenih u Muzeju Grada Kaštela	67
Tab. 17. Statistički pregled registriranih kulturnih udruga i umjetničkih organizacija po naseljima Grada Kaštela.....	73
Tab. 18. Klape na području Grada Kaštela 2012. godine	80
Tab. 19. Brownfield područja Grada Kaštela	96

Tab. 20. Usporedba obrazovne strukture u Gradu Kaštela s prosjekom Urbane aglomeracije Split	98
Tab. 21. Broj upisane djece u vrtiće Grada Kaštela po pedagoškim godinama u razdoblju 2011.-2015. godine	98
Tab. 22. Kretanje broja učenika u osnovnoškolskim ustanovama u Gradu Kaštela u razdoblju 2011.-2015. godine.....	99
Tab. 23. Kretanje broja učenika Srednje škole braće Radić u razdoblju 2010.-2014. godine.....	99
Tab. 24. Broj studenata i diplomiranih na Umjetničkoj akademiji u Splitu u razdoblju 2008.-2014. godine	101
Tab. 25. Broj postelja u Gradu Kaštela prema kategorijama smještaja u razdoblju 2010.-2014. godine	106
Tab. 26. Matrica dionika – Vlada RH, MINK, MRRFEU i MINT.....	112
Tab. 27. Matrica dionika – Grad Kaštela	112
Tab. 28. Matrica dionika - Javne ustanove (Muzej Grada Kaštela i Gradska knjižnica Kaštela)	114
Tab. 29. Matrica dionika – Kazalište, kino i glazba.....	115
Tab. 30. Matrica dionika – kulturno umjetnička društva, udruge, zborovi i klape.....	116
Tab. 31. Mogući modeli civilno – javnog partnerstva za upravljanje Kulturnim centrom Grada Kaštela	121